เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติของนักศึกษาระดับปริญญาตรี 2021 ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

การประชุมวิชาการระดับชาติสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๑๕

“ความหวัง พลัง และวิถีตะวันออก การสร้างทุนมนุษย์ที่ยั่งยืน”

Proceedings of Undergraduate Student Conference 2021 Humanities and Social Sciences

The 15th Annual National Conference of Japanese Studies Association of Thailand

“Hope, Power, and Eastern Ways: Constructing Sustainable Human Capital”

เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติของนักศึกษาระดับปริญญาตรี 2021
ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
การประชุมวิชาการระดับชาติสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 15
“ความหวัง พลัง และวิถีตะวันออก การสร้างทุนมนุษย์ที่ยั่งยืน”

สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย
ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ที่ปรึกษา	ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล รองศาสตราจารย์ปราณี จงสุจริตธรรม
บรรณาธิการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันท์ชญา มหาขันธ์
บรรณาธิการผู้ช่วย	รองศาสตราจารย์ ดร.ชมพูนุช ปัญญไพโรจน์
เผยแพร่ในรูปแบบออนไลน์	URL : http://jsat.or.th

สงวนลิขสิทธิ์

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย.
เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติของนักศึกษาระดับปริญญาตรี 2021 ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ การประชุมวิชาการระดับชาติสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 15 “ความหวัง พลัง และวิถีตะวันออก การสร้างทุนมนุษย์ที่ยั่งยืน”.-- กรุงเทพฯ : สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย, 2565.
123 หน้า.

1. การศึกษา -- ญี่ปุ่น -- การประชุม. I. ชื่อเรื่อง.

327.593052
ISBN 978-616-91865-8-8

จัดทำโดย:	สมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย (Japanese Studies Association of Thailand) ห้อง 606 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพฯ 10200 URL: http://jsat.or.th email: jsn.jsat@gmail.com
ออกแบบและจัดรูปเล่ม:	นราธิป คงมี
พิสูจน์อักษร:	ชนิกานต์ นุ่มมีชัย

บทบรรณาธิการ

บทความทั้งหมดที่ปรากฏในเอกสารหลังการประชุมในรูปแบบเอกสารออนไลน์ เป็นส่วนหนึ่งจากการนำเสนอผลงานทางวิชาการในการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษา ครั้งที่ 15 ในส่วนของ “การประชุมวิชาการระดับชาติของนักศึกษาระดับปริญญาตรี 2021 ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์” ของสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย ร่วมกับ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ในหัวข้อ “ ความหวัง พลัง และวิถีตะวันออก การสร้างทุนมนุษย์ที่ยั่งยืน” โดยจัดในรูปแบบผสมผสาน ในที่ตั้งและออนไลน์ โดยจัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยบูรพา เมื่อวันที่ 25-26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 ซึ่งในการนำเสนอบทความในปีนี้ มีนักศึกษาจากหลากหลายสถาบันเข้าร่วมนำเสนอผลงานและร่วมประชุมวิชาการผ่านระบบออนไลน์เป็นจำนวนมาก

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในเอกสารหลังการประชุมนี้ เป็นไปตามความประสงค์ของผู้นำเสนอและอาจารย์ที่ปรึกษา ที่ต้องการเผยแพร่ผลงานการศึกษาวิจัยสู่สาธารณะ โดยผ่านการวิพากษ์จากผู้ทรงคุณวุฒิในการนำเสนอผลงานจำนวน 2 ท่านต่อหนึ่งบทความ โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญในศาสตร์ที่สัมพันธ์กับผลงานของนักศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงบทความและอภิปรายแลกเปลี่ยนในการนำเสนอในการประชุม เมื่อเจ้าของบทความได้นำเสนอและอภิปรายในการประชุมวิชาการแล้ว จึงปรับปรุงบทความส่งเพื่อตีพิมพ์ในเอกสารหลังการประชุม กองบรรณาธิการพิจารณาแล้วส่งคำแนะนำให้ผู้เขียนปรับแก้ ซึ่งผู้เขียนบทความได้แสดงความอุตสาหะในการปรับแก้จนเหมาะสมแล้ว กองบรรณาธิการพิจารณาตีพิมพ์ผลงาน

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผู้อ่านจะได้รับประโยชน์จากผลงานทางวิชาการที่ปรากฏในเอกสารหลังการประชุมของนักศึกษาระดับปริญญาตรีนี้ ซึ่งหากย้อนดูจากที่ผ่านมา พบว่ามีพัฒนาการในหลาย ๆ ด้าน ทั้งความสนใจของสถาบันที่ส่งผลงานเข้าร่วมมีจำนวนเพิ่มขึ้น และการกำกับดูแลการเขียนบทความวิจัยของนักศึกษาที่เข้มข้นขึ้น ปรากฏการณ์เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการด้านญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยมีความก้าวหน้า และเป็นแรงบันดาลใจสำหรับคนรุ่นใหม่ แม้โลกกำลังอยู่ในสภาวะที่ต้องรับมือกับโรคระบาด แต่พรมแดนทางวิชาการกลับมิได้ถูกปิดกั้นลงด้วยความพยายามและความร่วมมือของผู้มีส่วนร่วมทุกท่าน

ด้วยความเคารพและศรัทธาจากกองบรรณาธิการ

กุมภาพันธ์ 2565

รายนามกรรมการบริหารสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย ปี 2019 – 2021

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ไชยวัฒน์ ค้ำชู คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุริชัย หวันแก้ว คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ที่ปรึกษา
รองศาสตราจารย์ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	นายกสมาคม
ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	อุปนายก คนที่ 1
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โสภา มะสีนาริ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร	อุปนายก คนที่ 2
รองศาสตราจารย์ปราณี จงสุจริตธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	เหรัญญิก
อาจารย์ ดร.ภัทร์อร พิพัฒนกุล คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร	เลขานุการ
อาจารย์ ดร.เสกสรร จันทรจำนง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์	ผู้ช่วยเลขานุการ
รองศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด ศีติสาร คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	นายทะเบียน
ดร.ทรายแก้ว ทิพากร สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ผู้ช่วยนายทะเบียน
อาจารย์ ดร.เศกสิทธิ์ ปักษี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี	ปฏิคม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สรัญญา คงจิตต์ ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	ฝ่ายปฏิคม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันท์ชญา มหาขันธ์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา	ฝ่ายสมาชิกสัมพันธ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิศากร ทองนอก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	ฝ่ายสมาชิกสัมพันธ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ มุนินทรวงศ์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ฝ่ายประชาสัมพันธ์

รองศาสตราจารย์ ดร.ยุพกา ฟุกุชิม่า	ฝ่ายประชาสัมพันธ์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยวรรณ อัศวราชันย์	กรรมการ
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินัย จามรสุริยา	กรรมการ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนิศา ธรรมาวิวัฒน์	กรรมการ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี	

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์บทความ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยวรรณ อัศวราชันย์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินัย จามรสุริยา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ มุนินทรวงศ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนิศา ธรรมาวิวัฒน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
อาจารย์ ดร.เศกสิทธิ์ ปักษี	มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
อาจารย์ ดร.เสกสรร จันทรจำนง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

นามานุกรมผู้เขียนบทความ

ชนิสรา ยอดยศ, กนกวรรณวลัย อินทร์หงษ์ษา และ วิชยา โยชิดะ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ชลธิชา สุวรรณ, ทรัพสิริ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา, วสันต์ นิลมัย และ วาสนา จักร์แก้ว	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง
เชษฐ์สุดา สุขะมงคลสวัสดิ์, ฐิติชญา อุปลพันธุ์, ฐิติรัตน์ วงศ์ทวีภูมิ, ธัญจิรา จักรพล, ภัทรียา ยิ่งเชิดชูเกียรติ, สิริญาพร ภักดีชาติ, สิรีธร โล่กุลทรัพย์ และ อัษฎายุทธ ชูศรี	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ณัฐวุฒิ วงศ์ปัน, ทรัพสิริ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา, วสันต์ นิลมัย, สรัฐ ฤทธิ์รณศักดิ์ และ วาสนา จักร์แก้ว	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง
ทิพากร ธรรมแสน, สุรีย์พร ธัญญะกิจ, ฐิติวรฎา ใยสำลี, เสาวลักษณ์ กันจินะ, วาสนา จักร์แก้ว และ อานง ใจแน่น	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง
ธัญชนก ลาภอนันต์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประภาวัลย์ ธรรมลังกา, อินสอน จันต๊ะ, ปิยนัยน์ ภู่เจริญ และ วาสนา จักร์แก้ว	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง
พชรพล ใจตรง และ คุณัชญ์ สมชนะกิจ	มหาวิทยาลัยทักษิณ
พนัชกร แพน้อย, รัตนา กลิ่นจุ้ย, ดวงเดือน วรรณกูล และ วาสนา จักร์แก้ว	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง
สาริศา กันทิยะ, สรัฐ ฤทธิ์รณศักดิ์, ทรัพสิริ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา, วสันต์ นิลมัย และ วาสนา จักร์แก้ว	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	3
รายนามคณะกรรมการบริหารสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย ปี 2019 – 2021	4-5
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์บทความ	6
นามานุกรมผู้เขียนบทความ	7
- การศึกษานิทานประจำถิ่นญี่ปุ่นตามแนวคิดของเอกเซล โอลริค : กรณีศึกษาหนังสือนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่นฉบับแปล *ชนิสรา ยอดยศ, กนกวรรณวลัย อินทร์หงษ์ษา และ วิชยา โยชิดะ*	10-22
- แนวโน้มอุตสาหกรรมการขนส่งทางอากาศของประเทศญี่ปุ่นในสถานการณ์โควิด-19 *ชลธิชา สุวรรณ, ทรัพสิริ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา, วสันต์ นิลมัย และ วาสนา จักร์แก้ว*	23-29
- การศึกษาเปรียบเทียบเบื้องต้นระหว่างภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น กรณีกลวิธีการเลี่ยงตอบคำถามที่ไม่อยากตอบ *เชษฐ์สุดา สุขะมงคลสวัสดิ์, ฐิติชญา อุปลพันธุ์,ฐิติรัตน์ วงศ์ทวีภูมิ, ธัญจิรา จักรพล, ภัทรียา ยิ่งเชิดชูเกียรติ, สิริญาพร ภักดีชาติ, สิรีธร โล่กุลทรัพย์ และ อัษฎายุทธ ชูศรี*	30-45
- ผลกระทบจากสถานการณ์วิกฤติกับอุตสาหกรรมการบินแห่งชาติของประเทศญี่ปุ่น *ณัฐวุฒิ วงศ์ปัน, ทรัพสิริ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา, วสันต์ นิลมัย, สรัฐ ฤทธิ์รณศักดิ์ และ วาสนา จักร์แก้ว*	46-53
- ตามรอยตำนานขนมหวานญี่ปุ่น *ทิพากร ธรรมแสน, สุรีย์พร ธัญญะกิจ, ฐิติวรฎา ใยสำลี, เสาวลักษณ์ กันจินะ, วาสนา จักร์แก้ว และ อานง ใจแน่น*	54-64

หน้า

- การพัฒนาทักษะภาษาญี่ปุ่นผ่านการสื่อสารกับผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่น 65-76
ธัญชนก ลาภอนันต์

- การศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนการสอนการศึกษาปฐมวัยในประเทศญี่ปุ่น 77-87
ประภาวัลย์ ธรรมลังกา, อินสอน จันต๊ะ, ปิยนัยน์ ภู่เจริญ และ วาสนา จักร์แก้ว

- การศึกษาเปรียบเทียบการตั้งชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชาย 88-100
ของไทยและญี่ปุ่น
พชรพล ใจตรง และ คุณัชญ์ สมชนะกิจ

- การเรียนออนไลน์ของนักเรียนประถมศึกษาในสถานการณ์โควิด-19 101-111
กรณีศึกษาประเทศญี่ปุ่น
พนัชกร แพน้อย, รัตนา กลิ่นจุ้ย, ดวงเดือน วรรณกูล และ วาสนา จักร์แก้ว

- คุณภาพการให้บริการที่เป็นเลิศของอุตสาหกรรมการบินประเทศญี่ปุ่น 112-122
สาริศา กันทิยะ, สรัฐ ฤทธิ์รณศักดิ์, ทรัพสิริ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา, วสันต์ นิลมัย
และ วาสนา จักร์แก้ว

การศึกษานิทานประจำถิ่นญี่ปุ่นตามแนวคิดของเอกเซล โอลริค : กรณีศึกษาหนังสือนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่นฉบับแปล

ชนิสรา ยอดยศ[1], กนกวรรณวลัย อินทร์หงษ์ษา[2] และ วิชยา โยชิดะ[3]
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินเรื่องของนิทานประจำถิ่นจากหนังสือนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่นฉบับแปลภาษาไทยตามแนวคิดของเอกเซล โอลริค (Olrik, 1965) เกณฑ์การคัดเลือกนิทานประจำถิ่นใช้การแบ่งประเภทนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่นของนภสินธุ์ แผลงศร (2555) โดยเลือกประเภทของนิทานพื้นบ้านที่มีจำนวนเรื่องมากที่สุดคือ นิทานประจำถิ่นมีจำนวน 8 เรื่องจากนิทานพื้นบ้านทั้งหมด 30 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่านิทานประจำถิ่นญี่ปุ่นมีใช้กฎเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน 5 กฎ คือ กฎการเริ่มเรื่องและการจบเรื่อง กฎการซ้ำ กฎตัวละครสองตัวในฉากหนึ่ง กฎความสำคัญของตำแหน่งต้นและตำแหน่งท้าย และกฎความสมเหตุสมผลในเรื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่านิทานประจำถิ่นญี่ปุ่นมีการดำเนินตามกฎเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านเหมือนนิทานพื้นบ้านของหลายประเทศ ดังนั้นจึงถือได้ว่านิทานประจำถิ่นญี่ปุ่นมีลักษณะการดำเนินเรื่องที่เป็นสากล

คำสำคัญ: นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, นิทานประจำถิ่น, ญี่ปุ่น, เอกเซล โอลริค

Axel Olrik's Epic Laws of Folk Narrative Japanese Legends: A Case Study of Thai Translation of Japanese Folktales

Chanissara Yodyos[1], Kanokwanwalai Inhongsa[2] and Wichaya Yoshida[3]
Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

Abstract

This paper analyzes structures of local legends found in Thai translations of Japanese folktales by adapting Axel Olrik's Epic Laws of Folk Narrative. For data selection, we applied Plangsorn's Japanese Folktales criteria (2012) in order to divide folktales into groups, then selected the groups with the greatest number of folktales that were local legends; there were 8 local legends from 30 folktales. The study found that the local Japanese legends followed five laws of folk narrative: The Law of Opening and the Law of Closing, The Law of Repetition, The Law of Two to a Scene, The Importance of Initial and Final Position, and Logic. This shows that local Japanese legends follow the rules of folk tales the same way as those of many other countries. Therefore, it can be considered that Japanese folklore follows the universal nature of storytelling.

Keywords: Japanese Folktales, Local Legends, Japan, Axel Olrik

1. บทนำ

ประเทศญี่ปุ่นเป็นอีกหนึ่งประเทศที่มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมจากหลายปัจจัย ปัจจัยหนึ่งอาจเป็นเพราะประเทศญี่ปุ่นเป็นเกาะโดดเดี่ยว ไม่มีเขตแดนติดกับประเทศอื่นจึงส่งผลให้วัฒนธรรมญี่ปุ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวสูง นอกจากวัฒนธรรมที่น่าสนใจของประเทศญี่ปุ่นแล้ว วรรณกรรมและนิทานของญี่ปุ่นก็มีความน่าสนใจไม่น้อยเช่นเดียวกัน ซึ่งวรรณกรรมและนิทานของญี่ปุ่นหลายเรื่องได้ถูกนำมาเขียนเป็นหนังสือการ์ตูน สร้างเป็นแอนิเมชันและภาพยนตร์เป็นที่รู้จักในวงกว้างขึ้น หากกล่าวถึง “นิทาน” หลายคนอาจนึกถึงนิทานสำหรับเด็กหรือนิทานก่อนนอนอย่างนิทานอีสป แต่นิทานญี่ปุ่นในบทความนี้เป็นนิทานพื้นบ้านที่จะสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ แง่คิด ความเชื่อ และสังคมในสมัยก่อนของคนญี่ปุ่น นอกจากนี้แล้วทะกุจิ （田口、2019）ได้กล่าวเพิ่มเติมว่าเนื่องด้วยลักษณะภูมิประเทศของญี่ปุ่นที่เป็นเกาะและมีภัยธรรมชาติบ่อยครั้ง ส่งผลให้ประชาชนต้องเผชิญกับความอดอยากและจำเป็นต้องเอาชีวิตรอด การปิดบังความรู้สึกของตนเองถือเป็นเครื่องพิสูจน์ของความเป็นผู้ใหญ่ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ในนิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้านที่เป็นผลผลิตทางปัญญาและจินตนาการของคนในสังคม แต่เดิมแล้วนิทานพื้นบ้านมีรูปแบบที่ไม่ตายตัวเนื่องจากเป็นเรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาปากต่อปากเพื่อความสนุกสนาน โดยเนื้อหาของนิทานอาจเปลี่ยนแปลงตามผู้เล่า ดังนั้นนิทานพื้นบ้านจึงสามารถสะท้อนวิถีชีวิต สังคมวัฒนธรรมของคนในสังคมหรือท้องถิ่นที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคสมัยได้ นอกจากนี้ยังมีการแฝงแง่คิดที่เกี่ยวกับจริยธรรมหรือคติธรรมไว้ในนิทานอีกด้วย (ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2545; วิมล ดำศรี, ม.ป.ป; เพ็ญพร แก้วฟุ้งรังษี, 2561) นิทานพื้นบ้านนั้นมีอยู่ในทุกประเทศ เช่น ประเทศไทยมีนิทานพื้นบ้าน เรื่องปลาบู่ทอง ศรีธนญชัย โสนน้อยเรือนงาม เป็นต้น ประเทศญี่ปุ่นมีนิทานพื้นบ้าน เรื่องโมะโมะตะโร คะชิกะชิยะมะ เป็นต้น โดยนิทานพื้นบ้านเหล่านี้ถูกผลิตซ้ำทั้งแบบมุขปาฐะและอมุขปาฐะจึงเป็นการหล่อหลอมสังคมและถ่ายทอดเรื่องราว แนวคิด หรือความเชื่อจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นปัจจุบัน อีกทั้งนี่ยังอาจเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนญี่ปุ่นยังคงอัตลักษณ์ของตนเอาไว้ได้อีกด้วย

สำหรับความสนุกสนานของนิทานพื้นบ้าน นอกจากเนื้อเรื่องที่ตื่นเต้นแล้ว อีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นิทานสนุกตื่นเต้นขึ้นคือการดำเนินเรื่อง ลองนึกถึงนิทานที่มีเนื้อเรื่องดีแต่ดำเนินเรื่องที่งงงวยสับสนก็คงทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังไม่เพลิดเพลินนัก ด้วยเหตุนี้การดำเนินเรื่องของนิทานพื้นบ้านเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญและน่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจการศึกษาการดำเนินเรื่องของนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่นจากหนังสือนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่นฉบับภาษาไทยที่ได้ทำการรวบรวมนิทานพื้นบ้านจากหลายท้องถิ่นในญี่ปุ่นเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวรรณกรรมและยังสามารถเป็นแนวทางสำหรับนักเขียนหน้าใหม่ที่สนใจอีกด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาโครงสร้างของนิทานประจำถิ่นญี่ปุ่นตามกรอบแนวคิดของเอกเซล โอลริค จากหนังสือนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่นฉบับแปลภาษาไทย

3. วิธีดำเนินวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษานิทานประจำถิ่นญี่ปุ่นตามแนวคิดของเอกเซล โอลริค: กรณีศึกษาหนังสือนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่นฉบับแปลภาษาไทยนี้ ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินวิจัยตามลำดับดังนี้

3.1 การเก็บและคัดเลือกข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากหนังสือนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น ฉบับแปลภาษาไทย ตีพิมพ์ครั้งที่ 7 และมีเกณฑ์ในการคัดเลือกข้อมูลโดยการใช้เกณฑ์การจำแนกประเภทของนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่นของนภสินธุ์ แผลงศร (2555) ผู้วิจัยสามารถจัดกลุ่มนิทานประจำถิ่นได้ทั้งหมด 8 เรื่อง ได้แก่ น้ำพุแห่งชีวิต มังกรแห่งวัดคิตาอิน ยาวิเศษรักษานิสัยขี้ขโมย นิทานเรื่องต้นการบูร ความรักของทัตสึโกะ ต้นเชอร์รี่แห่งวัดอังโคคุจิ แผ่นดินแห่งความฝันของจินนาอิ และยาขี้ผึ้งของผีน้อย

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้นำกฎเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน (Epic Laws of Folk Narrative) ของเอกเซล โอลริค (Olrik, 1965) มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ตัวบทเพื่อศึกษาการดำเนินเรื่องของนิทานประจำถิ่นญี่ปุ่น

3.3 สรุปผล

4. ผลการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งศึกษานิทานประจำถิ่น (Local legends) ซึ่งเป็นนิทานประเภทย่อยของนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น โดยนภสินธุ์ แผลงศร (2555) ได้แบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่นออกเป็นประเภทย่อยต่าง ๆ เช่น นิทานมุขตลก นิทานมหัศจรรย์ นิทานคติ นิทานเรื่องผี และนิทานประจำถิ่น เป็นต้น สำหรับนิทานประจำถิ่นเป็นนิทานที่มีความสั้นยาวของเรื่องที่แตกต่างกันออกไป เรื่องราวในนิทานมักเป็นเรื่องที่แปลกประหลาดและเชื่อว่าเกิดขึ้นจริง มีการระบุตัวละครและสถานที่ไว้อย่างชัดเจน โดยเนื้อเรื่องของนิทานอาจเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญในท้องที่หรือสถานที่นั้น สิ่งของที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยตัวละครในเรื่องอาจเป็นคน เทพ สัตว์ หรือภูตผีปีศาจ (นภสินธุ์ แผลงศร, 2555, หน้า 68) จากคำจำกัดดังกล่าวผู้วิจัยสามารถจำแนกนิทานประจำถิ่นญี่ปุ่นจากหนังสือนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่นฉบับแปลภาษาไทยได้ทั้งหมด 8 เรื่อง

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยพบว่านิทานประจำถิ่นทั้ง 8 เรื่องสอดคล้องกับกฎเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านของโอลริค 5 กฎ คือ กฎการเริ่มเรื่องและการจบเรื่อง กฎการซ้ำ กฎตัวละครสองตัวในฉากหนึ่ง กฎความสำคัญของตำแหน่งต้นและตำแหน่งท้าย และกฎความสมเหตุสมผลในเรื่อง โดยผู้วิจัยจะอธิบายและแสดงตัวอย่างตัวบทอย่างละเอียดในส่วนถัดไป

4.1 กฎการเริ่มเรื่องและการจบเรื่อง (the Law of Opening and the Law of Closing)

กฎการเริ่มเรื่องและการจบเรื่องแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของการเริ่มเรื่องและการจบเรื่อง โดยทั้งการเริ่มเรื่องและการจบเรื่องของนิทานจะเกี่ยวข้องกับ 2 สิ่ง คือ ความสงบและความตื่นเต้น โดยการเริ่มเรื่องจะเริ่มจากความสงบและดำเนินเรื่องไปสู่ความตื่นเต้น ในทางตรงกันข้ามการจบเรื่องจะดำเนินเรื่องจากความตื่นเต้นและจบลงด้วยความสงบ (Olrik, 1965, pp. 131-2) สำหรับกฎนี้ ผู้วิจัย

พบว่ามีนิทานประจำถิ่น 2 เรื่องที่มีการดำเนินเรื่องในลักษณะข้างต้น คือ เรื่องน้ำพุแห่งชีวิตและเรื่องยาวิเศษรักษานิสัยขี้ขโมย

4.1.1 เรื่องน้ำพุแห่งชีวิต

เรื่องน้ำพุแห่งชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับสองสามีภรรยาที่แก่ชรา วันหนึ่งชายชราผู้เป็นสามีได้เข้าไปในป่าและพบน้ำพุที่สามารถย้อนวัยให้เป็นหนุ่มสาวได้อีกครั้ง เขาจึงบอกหญิงชราผู้เป็นภรรยา เธอจึงได้เข้าป่าเพื่อไปหาน้ำพุและดื่มมันจนกลายเป็นทารก นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานประจำถิ่นของเมืองโตโตมิหรือเมืองชิซุโอกะในปัจจุบัน นิทานเรื่องนี้มีการเริ่มเรื่องจากความสงบด้วยการบรรยายถึงชีวิตประจำวันที่แสนเรียบง่ายของสองสามีภรรยาที่ดำรงชีพด้วยการตัดฟืน ดังแสดงไว้ในตัวบทด้านล่าง

“นานมาแล้ว มีชายชราคนหนึ่ง มีเรือนผมสีเทาอยู่อย่างมีความสุขกับภรรยาของเขาในหมู่บ้านที่โดดเดี่ยวแห่งหนึ่งในท่ามกลางภูเขาหลายลูก ชายชราเดินทางไปในท่ามกลางภูเขาเป็นประจำ เพื่อหาฟืนสำหรับนำมาเป็นเครื่องยังชีพของเขากับภรรยา” (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 12)

จากนั้นนิทานได้ดำเนินเรื่องไปสู่ความตื่นเต้น คือ จากชีวิตที่แสนจะเรียบง่าย ผู้แต่งดำเนินเรื่องเข้าสู่ประเด็นปัญหาที่ทำให้หญิงชราผู้เป็นภรรยาเกิดความกังวล และนำเรื่องเข้าสู่ความตื่นเต้นการที่ตัวละครชายชราผู้เป็นสามีได้เล่าเรื่องที่พบน้ำพุที่สามารถย้อนวัยได้ให้ภรรยาฟัง ดังแสดงไว้ในตัวบทด้านล่าง

“.... แต่ในวันนี้ เขามิได้กลับมาบ้านเหมือนเช่นเคย และแล้วในขณะที่ภรรยาคิดเป็นกังวลว่ามีอะไรเกิดขึ้นกับสามีของหล่อน หล่อนก็ได้เห็นร่างของคนเป็นเงาดำร่างหนึ่ง กำลังเดินมุ่งหน้ามาหาหล่อน และเงาดำนั้นคือสามีของหล่อนที่มีผมสีดำ และดูเป็นหนุ่ม... ‘ฮ้า! นี่เป็นเธอแน่หรือ? ทำไมเธอจึงย้อมผมของเธอเป็นสีดำเพื่อที่จะทำให้เธอดูเป็นหนุ่มเช่นนี้เล่า? ฉันไม่เชื่อเธอหรอก! โอ... ฉันไม่เชื่อเธอหรอก!’ ครั้นแล้วหล่อนเริ่มต้นร้องไห้อย่างโศกเศร้าเสียเหลือเกิน..... ครั้นแล้วสามีของหล่อนได้เล่าให้หล่อนฟังว่า เมื่อเขาเข้าไปในท่ามกลางภูเขาและเริ่มต้นหาฟืนตามปกติ เขารู้สึกกระหายน้ำขึ้นมา .... *ได้พบน้ำพุที่ทำให้จิตใจสดชื่นแห่งหนึ่ง ...รสชาติเหมือนหนึ่งเป็น ‘เหล้าสาเก’ ดังนั้นฉันจึงดื่มอีกหลายต่อหลายครั้ง ครั้นแล้วฉันก็รู้สึกง่วงนอน ....เมื่อฉันตื่นขึ้นมา ฉันรู้สึกสดชื่นและแข็งแรงเสียจริง ๆ ฉันสันนิษฐานว่ามันคงเป็นน้ำพุนี้เองที่ทำให้ฉันเป็นหนุ่มขึ้นมาอย่างที่เธอเห็นนี่แหละ”* (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 12-4)

ถัดไปผู้แต่งได้ดำเนินเรื่องให้หญิงชราเข้าป่าเพื่อไปตามหาน้ำพุที่ชายชราได้เล่าให้ฟัง จากนั้นเรื่องจะดำเนินจากประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากหญิงชราเขาไม่กลับบ้านสักที จนชายชราต้องเข้าไปตามหาเธอในป่า ซึ่งนี่ถือเป็นจุดที่ทำให้ตื่นเต้นของเรื่องก่อนการจบเรื่องอย่างสงบ ตัวอย่างตัวบทแสดงไว้ด้านล่าง

“เมื่อตอนค่ำมาถึง ภรรยายังไม่กลับบ้าน คราวนี้สามีของหล่อนเริ่มเป็นห่วงกังวลขึ้นมาบ้าง และเขาอยู่ตลอดคืนเพื่อรอคอยการกลับมาของหล่อน แต่หล่อนก็ยังไม่กลับมาแม้ภายหลังดวงอาทิตย์ขึ้นพ้นขอบฟ้าแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ เขาจึงตัดสินใจเดินทางไปยังภูเขาลูกนั้นเพื่อตามหาหล่อน...” (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 15)

สำหรับการจบเรื่องเป็นการจบเรื่องด้วยความสงบตามกฎของโอลริค คือการที่ชายชราในร่างชายหนุ่มไปพบภรรยาของตนในร่างทารกริมน้ำพุ จากประเด็นปัญหาที่ภรรยาไม่กลับบ้านข้างต้นกระตุ้นให้เกิดความตื่นเต้นของผู้อ่าน และปัญหานี้จบลงอย่างสงบในที่สุดเมื่อสามีพบภรรยาในป่า ดังตัวบทด้านล่าง

"ในขณะที่มองไปรอบ ๆ น้ำพุที่ใสสะอาด ... *เขาได้พบกับทารกคนหนึ่ง ถูกห่อหุ้มด้วยชุดกิโมโนขนาดใหญ่* ทารกนั้นกำลังคลานและทำท่าจะร้องไห้ *'นั่นเธอหรือที่รัก' สามีของหล่อนถามอย่างนุ่มนวล แต่หนักแน่น เขารู้สึกประหลาดใจเพราะจำชุดกิโมโนที่หญิงชราสวมใส่ในวันก่อนเมื่อหล่อนเดินเข้าไปในป่าได้ เมื่อถูกถามเช่นนี้ เด็กทารกผงกศีรษะนิดหนึ่ง...."* (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 15)

4.1.2 เรื่องยาวิเศษรักษานิสัยขี้ขโมย

นิทานเรื่องยาวิเศษรักษานิสัยขี้ขโมยเป็นนิทานประจำถิ่นของจังหวัดโอซากา นิทานเรื่องนี้เริ่มเรื่องด้วยความสงบ คือ การบรรยายชีวิตประจำวันของหมอคนหนึ่งซึ่งเป็นหมอที่มีชื่อเสียงและชีวิตประจำวันของหมอ ดังตัวบทด้านล่าง

"นานมาแล้ว มีนายแพทย์คนหนึ่ง มีชื่อว่า นาคาราอิ โซจุอยู่ในเมืองซาไก ในจังหวัดอิซุมิเก่า เขาเป็นนายแพทย์ที่ดีที่สุดในเมืองนี้ และมีชื่อเสียงกิตติศัพท์ของเขาเลื่องระบือไปทั่วทั้งจังหวัด และเลยไปยังจังหวัดอื่น ๆ ทางด้านตะวันตกของญี่ปุ่นด้วย .... และเพราะเหตุนี้ คลินิกของนายแพทย์ผู้นี้ จึงมีคนไข้มากมายหนาแน่นตั้งแต่เช้าจนกระทั่งค่ำมืด ...." (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 55)

ต่อจากนั้น ผู้แต่งได้นำตัวละครหญิงชราเป็นผู้นำปัญหามาให้หมอ มาถึงตรงนี้ผู้อ่านจะเริ่มรู้สึกตื่นเต้นเนื่องจากหญิงชราได้พูดว่า "ยาเทวดา" ซึ่งจะกระตุ้นความสงสัยให้ผู้อ่านอยากรู้เกี่ยวกับยานี้ ดังแสดงไว้ในตัวบทด้านล่าง

"'คุณหมอคะ ลูกชายของดิฉันมีนิสัยไม่ดีค่ะ และดิฉันคิดว่า*คุณหมอจะสามารถรักษานิสัยที่ไม่ดีของลูกชายของดิฉันได้โดยการที่คุณหมอจะใช้ยาเทวดารักษา'*" (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 56)

สำหรับการจบเรื่องผู้แต่งได้นำประเด็นปัญหานิสัยขี้ขโมยของลูกชายของหญิงชราและการปรุงยาของหมอมาชวนให้ผู้อ่านได้ลองคิดเกี่ยวกับยาตำรับนี้ไปพร้อมกับตัวละครที่เป็นผู้ช่วยนายแพทย์ในเรื่อง จากนั้นหมอได้เฉลยประเด็นปัญหาที่ทุกคนมีข้อสงสัยในตอนจบ ดังตัวบทด้านล่าง

"ผู้ช่วยนายแพทย์มีหลายคน พวกเขาพากันบีบเค้นสมองของตนเป็นเวลาสองวันสองคืน แต่กลับไม่สามารถหาคำตอบที่น่าพึงพอใจได้ ดังนั้น ต่างจึงพากันเข้าพบเจ้านายของพวกเขา *'คุณหมอครับ พวกเราได้ถกเถียงกันถึงปัญหาเกี่ยวกับการที่คุณหมอปรุงยารักษาโรคขี้ขโมยโดยสันดานเป็นเวลาสองวันแล้ว แต่เราไม่สามารถหาคำตอบต่อปัญหาในข้อนี้ได้เลยครับ.....' .... ดังนั้นผมจึงปรุงยาขึ้นมาใหม่ขนานหนึ่ง ซึ่งมีสรรพคุณในการทำให้ปอดแห้ง เมื่อปอดของเขาแห้งเขาก็จะไอ พวกคุณจะขโมยอะไรได้สักอย่างหรือไม่เล่า ... '"* (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 59)

กฎการเริ่มเรื่องและการจบเรื่องของนิทานเรื่องน้ำพุแห่งชีวิตและเรื่องยาวิเศษรักษานิสัยขี้ขโมย นิทานทั้งสองเรื่องนี้มีการเริ่มเรื่องที่คล้ายกันคือการแนะนำตัวละครและการบรรยายถึงวิถีชีวิตตามปกติที่เรียบง่าย จากนั้นผู้แต่งได้นำเรื่องจากความสงบไปสู่ความตื่นเต้นด้วยการกระตุ้นความอยากรู้ของผู้อ่านด้วยประเด็นปัญหาหรือสิ่งที่ทำให้ตื่นเต้น ในส่วนของการจบเรื่องนั้น นิทานทั้งสองเรื่องจะเริ่มจากประเด็นปัญหาและจบลงด้วยการคลี่คลายปัญหา

4.2 กฎการซ้ำ (the Law of Repetition)

4.2.1 เรื่องแผ่นดินแห่งความฝันของจินนาอิ

กฎนี้มักจะซ้ำเป็นจำนวน 3 ครั้ง โดยโอลริคอธิบายว่าเลข 3 นี้มักเป็นจำนวนมากที่สุดของสิ่งของหรือจำนวนคนซึ่งมักจะพบในนิทานพื้นบ้าน (Olrik, 1965, pp.133) นอกจากนิทานพื้นบ้านแล้วเลข 3 ก็ยังเป็นจำนวนที่มักพบในวรรณกรรมโคจิกิอีกด้วย เช่น การจุติครั้งแรกของเทพมีทั้งหมด 3 องค์ เป็นต้น (อรรยา สุวรรณระดา, 2557, หน้า 14-5) ในส่วนของนิทานประจำถิ่น ผู้วิจัยพบการซ้ำเป็นจำนวน 3 ครั้งซึ่งสอดคล้องกับกฎของโอลริค โดยการซ้ำนี้มีการซ้ำ 3 สิ่ง คือ การซ้ำฉาก การซ้ำตัวละคร และการซ้ำการกระทำ ดังตัวบทด้านล่าง สำหรับนิทานเรื่องแผ่นดินแห่งความฝันของจินนาอิเป็นนิทานประจำถิ่นของจังหวัดริคูซุ[1]

การซ้ำครั้งที่ 1

“ใน*ตอนย่ำรุ่ง*ของเช้าวันหนึ่ง *เขาออกมานอกบ้านเพื่อรับอากาศบริสุทธิ์ เขารู้สึกว่ามีบางสิ่งเหมือนมนุษย์กำลังยืนอยู่บนยอดเขาไม่ห่างออกไปมากนัก เมื่อเพ่งมองอย่างใกล้ชิด เขาก็มองเห็นอย่างรางเลือนว่ามีคนคนหนึ่งกำลังกวักมือเรียก*เขาในท่ามกลางแห่งความรางเลือนของรุ่งอรุณ” (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 175)

การซ้ำครั้งที่ 2

“เช้าวันต่อมา *เขาตื่นแต่เช้าและออกมานอกบ้านเพื่อรับอากาศบริสุทธิ์เหมือนวันที่ผ่านมา ครั้นแล้วเขามองขึ้นไปยังภูเขาและได้เห็นอย่างชัดเจนว่า มีผู้หญิงคนหนึ่งยืนอยู่ หล่อนกำลังโบกมือเพื่อเรียกความสนใจจากเขา* เมื่อสายตาของจินนาอิประสานกับสายตาของหล่อน *หล่อนก็กวักมือเรียกเขาให้ขึ้นไปบนภูเขา*” (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 176)

การซ้ำครั้งที่ 3

“*เช้าวันต่อมา จินนาอิออกมานอกบ้าน เขามองเห็นหญิงสาวคนเดิมยืนอยู่บนเนินเขา แม้ว่าเมฆหมอก ในตอนเช้าจะยังคงปกคลุมอยู่โดยรอบก็ตาม คราวนี้หล่อนกวักมือเรียกเขาอย่างสุภาพให้เขาขึ้นไปบนเนินเขา* มีความคิดอย่างหนึ่งจู่โจมจินนาอิว่า มันอาจจะเป็นเรื่องสนุกก็ได้ที่เขาจะไปพบหล่อน” (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 176)

[1] ตามเนื้อเรื่องกล่าวว่าเรื่องนี้เกิดขึ้นในตอนกลางของจังหวัดริคูซุทางตอนเหนือ

จากตัวบทของการซ้ำทั้ง 3 ครั้งข้างต้น นิทานเรื่องนี้มีการซ้ำฉากคือ จินนาอิตื่นเช้าและออกมานอกบ้านเพื่อรับอากาศบริสุทธิ์ ซ้ำตัวละครคือ มีผู้หญิงคนหนึ่งยืนอยู่บนเนินเขา และซ้ำการกระทำคือ ผู้หญิงคนนั้นกวักมือเรียกจินนาอิให้ขึ้นไปบนเนินเขา ทำแบบนี้ซ้ำๆ เป็นเวลา 3 วัน เป็นการเน้นความสำคัญ บุคคล สถานที่ โดยการซ้ำนี้เป็นการเน้นให้เห็นลักษณะเด่น การกระทำของตัวละครคือ จินนาอิกับผู้หญิงคนหนึ่ง การซ้ำในลักษณะนี้ทำให้เนื้อเรื่องมีความหนักแน่นและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4.3 กฎตัวละครสองตัวในฉากหนึ่ง (the Law of Two to a Scene)

4.3.1 เรื่องยาขี้ผึ้งของผีน้อย

นิทานเรื่องยาขี้ผึ้งของผีน้อยเป็นนิทานประจำถิ่นของจังหวัดริคูเซนหรือปัจจุบันคือเมืองอิวาเตะกับมิยะกิ นิทานเรื่องนี้เป็นไปตามกฎตัวละคร 2 ตัวในฉากหนึ่ง โดยกฎนี้โอลริคได้อธิบายไว้ว่านิทานพื้นบ้านมีจำนวนของตัวละคร 2 ตัวซึ่งเป็นจำนวนที่พบมากที่สุดในหนึ่งฉาก (Olrik, 1965, pp.135) ในนิทานเรื่องยาขี้ผึ้งของผีน้อยมีฉากทั้งหมด 3 ฉากคือ ฉากในโรงอาบน้ำ ฉากในวัด และฉากในห้องนอนของจูทาโร โดยในแต่ละฉากมีตัวละครเพียง 2 ตัวปรากฏในฉากตามกฎของโอริค โดยฉากในโรงอาบน้ำปรากฏตัวละครจูทาโรกับผีน้อย ฉากในวัดปรากฏตัวละครจูทาโรกับเจ้าอาวาส และฉากในห้องนอนของจูทาโรปรากฏตัวละครจูทาโรกับผีน้อย ตัวอย่างตัวบททั้ง 3 ฉากแสดงไว้ด้านล่าง

ฉากในโรงอาบน้ำ

“ ในคืนหนึ่ง เขาปลอมตัวเป็นหญิงด้วยการไว้ทรงผมแบบผู้หญิง เขาไปยังโรงอาบน้ำเพื่ออาบน้ำ ในขณะที่เขากำลังถูตัว *เขารู้สึกมีบางสิ่งบางอย่างอยู่ข้างหลังเขา* เขาหันมองมาดูว่ามันเป็นอะไร และเขาแปลกใจที่ได้<u>พบแขนที่ใหญ่และอวบอูม</u> ยื่นออกมาจากทางผ่านเล็ก ๆ ... ดังนั้น*เขาจึงชักดาบออกจากฝักอย่างรวดเร็ว และฟันลงไปที่แขนที่น่ากลัวนั้น*อย่างสุดแรงที่สุดเท่าที่เขาจะทำได้ ... *แขนนั้นถูกฟันจนขาด*และหล่นลงไปในอ่างอาบน้ำ ข้างนอกเงียบ ครั้นแล้ว *จูทาโร่ได้ยินเสียงบางอย่างวิ่งหนีไป*” (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 181-2)

ฉากที่วัด

“เช้าวันรุ่งขึ้น จูทาโรนำเอาแขนที่ถูกฟันขาดนั้น ไปยังวัดพุทธประจำหมู่บ้าน *เขากล่าวกับท่านเจ้าอาวาสว่า ‘หลวงพ่อครับ เมื่อคืนนี้...’ แล้วเขาเล่าเรื่องทั้งหมดที่เกิดขึ้นให้เจ้าอาวาสฟัง จูทาโร่ได้ขอร้องท่านเจ้าอาวาส*ให้นำแขนของเจ้าผีน้อยเก็บไว้ในกล่องและผนึกไว้ภายใต้ฤทธานุภาพอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้า” (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 182)

ฉากห้องนอนของจูทาโร

“ในคืนวันที่หก *จูทาโรเห็นวิญญาณตนหนึ่งมาปรากฏร่างที่ข้างเตียงของเขา จูทาโรลุกขึ้นยืนในทันทีและพูดกับวิญญาณ*ในท่ามกลางแสงขมุกขมัวอย่างปราศจากความกลัวใด ๆ *‘แกเป็นใคร? ทำไมมายืนอยู่ที่นี่’ ผมมิได้มาเพื่อทำอันตรายคุณ ผมมาที่นี่เพื่อที่จะขอโทษต่อการกระทำผิดทั้งปวงที่ผมได้ก่อขึ้น*ต่อผู้หญิงและเด็ก ๆ *คุณจะคืนแขนที่ขาดของผมให้ผมได้ไหมครับ ได้โปรดคืนให้ผมเถิด”* (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 183)

4.4 กฎความสำคัญของตำแหน่งต้นและตำแหน่งท้าย (the Importance of Initial and Final Position)

4.4.1 เรื่องนิทานเรื่องต้นการบูร

นิทานเรื่องนิทานเรื่องต้นการบูรเป็นนิทานประจำถิ่นเมืองโตมิซึ่งเป็นเมืองที่อยู่ทางตอนเหนือของนางาซากิ ซึ่งนิทานเรื่องนี้มีการดำเนินเรื่องที่สอดคล้องกับกฎความสำคัญของตำแหน่งต้นและตำแหน่งท้าย โดยกฎนี้โอลริค (Olrik, 1965, pp.136) อธิบายว่าเมื่อใดก็ตามที่มีการเรียงลำดับไม่ว่าจะเป็นสิ่งของหรือตัวละคร ตัวละครแรกมักเป็นตัวละครที่มีความสำคัญมากที่สุด ส่วนตัวละครที่อยู่ในลำดับสุดท้ายจะเป็นตัวละครที่จะกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความสงสารหรือเห็นอกเห็นใจเป็นพิเศษ เพนติไคเนน (Pentikäinen, 1997, pp.226) อธิบายเกี่ยวกับตัวละครในลำดับสุดท้ายเพิ่มเติมว่ามักเป็นตัวละครที่มีความอ่อนแอหรืออายุน้อยที่สุดในเรื่อง โดยตัวละครนี้ในตอนต้นเรื่องจะอ่อนแอ แต่ตอนท้ายของเรื่องจะกลายเป็นตัวละครที่แข็งแรงและฉลาดที่สุดในเรื่อง

การดำเนินเรื่องของนิทานเรื่องนิทานเรื่องต้นการบูรเริ่มจากการเปิดตัวละครมาเป็นลำดับ โดยตัวละครแรกที่ถูกเปิดขึ้นมาในเรื่องคือนายพรานหนุ่ม ซึ่งเป็นตัวละครที่มีความสำคัญที่สุดในเรื่อง เนื่องจากนายพรานหนุ่มเป็นตัวละครที่ดำเนินเรื่องและเป็นคนที่หาวิธีการที่จะช่วยลูกชายของเขา ส่วนตัวละครสุดท้ายคือเด็กชาย ตามกฎข้างต้นตัวละครนี้เป็นตัวละครที่กระตุ้นความเห็นใจและเป็นตัวละครที่อ่อนแอเนื่องจากเป็นทารกแม้ในเรื่องถัดไปจะโตขึ้นเป็นเด็กอายุ 7 ขวบก็ยังเป็นตัวละครที่มีอายุน้อยที่สุดในเรื่องไม่เปลี่ยนแปลง ตัวละครนี้กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความเห็นใจหรือสงสารด้วยชะตาชีวิตที่ต้องมีอายุสั้น ดังตัวอย่างตัวบทด้านล่าง

"'เราได้กลับจากหมู่บ้านนั่นแล้ว ต้นการบูรเพื่อนรักเอ๋ย *เด็กทารกที่คลอดใหม่นั่นเป็นเด็กผู้ชาย แต่ช่างน่าสงสาร เพราะว่าเด็กนั่นจะมีอายุเพียงเจ็ดปีเท่านั้น เด็กนั่นถูกกำหนดชะตาชีวิตให้มาพบกับความตายในวันที่ 3 เดือน 3 ในปีที่เจ็ดของอายุของเขา'*" (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 141)

ตอนท้ายของเรื่องในวันที่เด็กชายอายุครบ 7 ปี ซึ่งเป็นวันที่เขาถูกกำหนดไว้ให้เป็นวันสุดท้ายในชีวิตของเขา นายพรานหนุ่มผู้เป็นพ่อให้ลูกชายเดินไปที่หน้าผาริมทะเลโดยถือกล่องอาหารไปด้วย พอเด็กชายไปถึงหน้าผาได้มีอสูรกายขึ้นมาจากทะเลเพื่อที่จะกินเขา แต่เด็กชายได้เอาอาหารให้อสูรกายกิน เมื่ออสูรกายกินอาหารที่อร่อยของเด็กชาย อสูรกายรู้สึกอิ่มและล้มเลิกความตั้งใจที่จะฆ่าเด็กชาย แล้วนับจากวันนั้นเด็กชายก็มีอายุยืนยาวถึง 80 ปี จากจุดนี้แสดงให้เห็นว่า เด็กชายผู้ที่อ่อนแอและน่าสงสารในตอนต้นเรื่อง กลายเป็นคนที่มีอายุยืนยาวและไม่อ่อนแออีกต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ เพนติไคเนน (Pentikäinen, 1997) ได้กล่าวไว้

4.5 กฎความสมเหตุสมผลในเรื่อง (Logic)

โดยกฎความสมเหตุสมผลในเรื่องนี้โอลริค (Olrik, 1965, pp. 138) อธิบายกฎนี้ไว้ว่าแก่นเรื่องของนิทานพื้นบ้านถูกนำเสนอผ่านตัวบท และการโน้มน้าวให้ผู้อ่านคล้อยตามความสมเหตุสมผลในเรื่องนี้จะมีความสัมพันธ์กับขอบเขตและน้ำหนักของความสมเหตุสมผลของนิทานพื้นบ้าน ซึ่งความสมเหตุสมผลนี้ไม่ได้อ้างอิงจากความเป็นจริง แต่แนวโน้มความสมเหตุสมผลของเรื่องอ้างอิงจากวิญญาณ

นิยมหรือคติการนับถือผี (animism) เวทมนตร์ และเรื่องปาฏิหาริย์หรือมหัศจรรย์ นิทานที่สอดคล้องกับกฎนี้มี 3 เรื่อง คือ เรื่องมังกรแห่งวัดคิตาอิน เรื่องความรักของทัตสึโกะและเรื่องต้นเชอร์รี่แห่งวัดอังโคคุจิ

4.5.1 เรื่องมังกรแห่งวัดคิตาอิน

นิทานเรื่องมังกรแห่งวัดคิตาอินเป็นนิทานที่เล่ากันว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นที่วัดคิตาอินซึ่งตั้งอยู่เมืองคาวาโกเอะ จังหวัดไซตามะ นิทานเรื่องนี้เริ่มเรื่องด้วยการที่มีหญิงสาวมาขอร้องเจ้าอาวาสวัดคิตาอิน เธอขอให้เจ้าอาวาสไม่ตีระฆังใบใหญ่เป็นเวลา 100 วัน และเจ้าอาวาสได้ทำตามคำขอนั้น แต่ในวันที่ 99 ได้มีหญิงสาวอีกคนหนึ่งมาขอร้องให้เจ้าอาวาสตีระฆังใบใหญ่ เจ้าอาวาสเห็นใจจึงตีระฆังตามที่เธอบอก ซึ่งในจุดนี้ผู้แต่งได้ทิ้งปริศนาให้ผู้อ่านได้เกิดความสงสัยถึงเหตุผลของหญิงสาวทั้งสองที่ขอร้องเจ้าอาวาสเช่นนั้น ในตอนท้ายเรื่องผู้แต่งได้เฉลยปริศนานี้ไว้เมื่อเจ้าอาวาสตีระฆังใบใหญ่ในวันที่ 99 หญิงสาวคนที่สองได้กลายร่างเป็นมังกรและมีฝนตกห่าใหญ่ลงมาตรงจุดนี้ประเด็นเรื่องอัศจรรย์ที่มีฝนตกลงมาห่าใหญ่ ดังตัวบทที่แสดงไว้ด้านล่าง

“เสียงระฆังดังกังวานไปทั่วตลอดทั้งตำบลนั้นและก่อนที่เสียงระฆังนั้นจะจางหายไป บรรยากาศในความมืดที่อยู่ห่างไกลออกไปก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และอีกครู่ต่อมา ฝนห่าใหญ่ก็ตกลงมาจากท้องฟ้าในความมืดและสิ่งที่น่าแปลกใจยิ่งกว่านั้น ก็คือตัวของหญิงสาวเองก็ได้เปลี่ยนร่างเป็นมังกรและบินจากไปในท้องฟ้า ซึ่งนำความอัศจรรย์มาสู่ท่านเจ้าอาวาสเป็นอย่างยิ่งทีเดียว” (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 22-23)

ในส่วนของเหตุอัศจรรย์ คือ หญิงสาวคนที่สองที่ขอร้องให้เจ้าอาวาสตีระฆังในวันที่ 99 นั้นเป็นมังกรที่อาศัยอยู่บนภูเขาใกล้วัดเป็นมังกรที่ชอบฟังเสียงระฆังใบใหญ่เป็นอย่างมาก เมื่อเจ้าอาวาสรับปากหญิงสาวคนแรกและไม่ตีระฆังเป็นเวลานาน ดังนั้นหญิงสาวคนที่สองจึงคิดถึงแลโหยหาเสียงของระฆัง เมื่อได้ฟังเสียงระฆังตามต้องการจึงบันดาลให้เกิดฝนตกลงมา

4.5.2 เรื่องความรักของทัตสึโกะ

นิทานเรื่องความรักของทัตสึโกะเป็นนิทานประจำถิ่นของจังหวัดอากิตะ นิทานเรื่องนี้สอดคล้องกับกฎของนิทานพื้นบ้านในกฎความสมเหตุสมผล กล่าวคือ ในเรื่องมีเรื่องอัศจรรย์เกิดขึ้นคือทัตสึโกะได้รับพรจากเจ้าแม่กวนอิมให้ความสวยของเธอคงอยู่ตลอดกาล ทัตสึโกะจึงได้กลายร่างเป็นมังกรที่มีใบหน้ายังคงเป็นทัตสึโกะที่สวยงามแต่ลำตัวของเธอกลายเป็นมังกรในทะเลสาบ ตัวอย่างตัวบทของเรื่องอัศจรรย์แสดงไว้ดังนี้

“แม่ของทัตสึโกะมองเห็นว่า แม้*ลูกสาวของหล่อนจะยังคงมีใบหน้าที่สวยงาม แต่ว่าร่างกายของหล่อนได้เปลี่ยนไปเป็นร่างของมังกรเสียแล้ว* หล่อนเฝ้ามองลูกสาวของหล่อนว่ายน้ำจากหล่อนไปสู่น้ำลึกของทะเลสาบจนกระทั่งคบเพลิงช่วงสุดท้ายได้ลุกไหม้จนหมดสิ้น ท่อนคบเพลิงที่ดำได้หล่นไปในทะเลสาบและกลายเป็นปลาเทราต์ตัวหนึ่ง” (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 162)

เหตุที่ทำให้ทัตสึโกะกลายร่างเป็นมังกรเนื่องจากทัตสึโกะได้สวดมนต์เพื่ออ้อนวอนต่อเจ้าแม่กวนอิมให้ความสวยของเธอคงอยู่ชั่วกาล ตัวอย่างตัวบทของเหตุของเรื่องอัศจรรย์แสดงไว้ดังนี้

“ดังนั้น หล่อนจึงไปยังวัดแห่งเจ้าแม่กวนอิมผู้เปี่ยมล้นด้วยมหาเมตตาธิคุณ เพื่อขอคำปรึกษาและหาวิธีการที่จะทำให้หล่อนสามารถดำรงความงามของหล่อนไว้ชั่วนิรันดร์ *หล่อนได้สวดมนต์ทั้งกลางวันและกลางคืนเป็นเวลายี่สิบเอ็ดวันเพื่ออ้อนวอนต่อเจ้าแม่กวนอิมเพื่อขอให้ความงามของหล่อนดำรงอยู่ชั่วกัลปาวสาน ในคืนวันที่ยี่สิบเอ็ดเจ้าแม่กวนอิมได้ตอบคำสวดมนต์ของหล่อน*” (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 158)

จากการสวดมนต์ตามตัวบทด้านบน แม้เจ้าแม่กวนอิมปฏิเสธและเตือนเธอหลายครั้ง แต่ด้วยความปรารถนาอันแรงกล้าของเธอ เจ้าแม่กวนอิมจึงทำให้เกิดเรื่องอัศจรรย์ขึ้นคือทำให้ความงามของเธอคงอยู่ตลอดไปด้วยการให้เธอเป็นมังกรที่ยังคงมีใบหน้าเป็นมนุษย์อยู่ ในประเด็นนี้เนื่องจากอิทธิฤทธิ์ของเจ้าแม่กวนอิมสามารถทำให้ทัตสึโกะกลายร่างเป็นมังกรได้ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการที่มนุษย์จะกลายร่างเป็นสิ่งมีชีวิตสายพันธุ์อื่นนั้นไม่สามารถเกิดขึ้นจริงได้เลย

4.5.3 เรื่องต้นเชอร์รี่[2]แห่งวัดอังโคคุจิ

นิทานเรื่องต้นเชอร์รี่แห่งวัดอังโคคุจิเป็นนิทานที่เชื่อว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงที่วัดอังโคะคุจิ เมืองอายาเบะ กรุงเกียวโต นิทานเรื่องนี้สอดคล้องกับกฎความสมเหตุสมผลในเรื่องเช่นเดียวกับเรื่องมังกรแห่งวัดคิตาอินและเรื่องความรักของทัตสึโกะ สำหรับนิทานเรื่องต้นเชอร์รี่แห่งวัดอังโคคุจินี้มีเรื่องปาฏิหาริย์ที่เกิดขึ้นนั้นขัดแย้งกับทั้งด้านวิทยาศาสตร์และพฤกษศาสตร์ กล่าวคือ ในเรื่องรากของต้นเชอร์รี่สามารถเติบโตและงอกยาวออกมาได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งในความเป็นจริงแล้วรากต้นไม้ต้องใช้ระยะเวลาในการเติบโต อีกทั้งต้นเชอร์รี่ในเรื่องสามารถพันขาของชาวสวนเพื่อลงโทษได้ ในประเด็นนี้ดูเหมือนว่าต้นไม้จะมีความนึกคิดสามารถรับรู้ความดีเลวได้ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วต้นไม้ไม่มีส่วนนึกคิดในลักษณะนี้ สำหรับตัวบทของปาฏิหาริย์ต้นเชอร์รี่แสดงตัวอย่างไว้ด้านล่าง

“*‘เกิดอะไรขึ้นหรือ?’* เจ้าอาวาสผู้ตกตะลึงได้คุกเข่าลงเพื่อดูว่าได้เกิดอะไรขึ้นกับชาวสวน *ท่านเจ้าอาวาสได้พบด้วยความประหลาดใจว่ารากของต้นเชอร์รี่ได้ยืดออกมาด้วยตัวของมันเอง และตวัดพันรอบขาของชาวสวนอย่างแน่นหนา* ในที่สุดชาวสวนได้กล่าววิงวอนต่อท่านเจ้าอาวาส” (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 172)

นอกจากเรื่องอัศจรรย์ที่รากของต้นเชอร์รี่สามารถรัดขาชาวสวนได้ รากของต้นเชอร์รี่ยังสามารถคลายตัวได้อีกด้วยเนื่องจากพุทธมนต์ที่ศักดิ์สิทธิ์ ดังแสดงไว้ในตัวบทด้านล่าง

[2] ต้นเชอร์รี่ในที่นี้ผู้วิจัยตีความว่าเป็นต้นซากุระ เนื่องจากผู้แปลแปลจากต้นฉบับที่เป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งภาษาอังกฤษคำว่า cherry tree หากแปลตรงตัวจะหมายถึงต้นเชอร์รี่ แต่หากตีความตามบริบทร่วมกับลักษณะของนิทานประจำถิ่นต้นไม้ชนิดนี้น่าจะหมายถึงต้นซากุระ หรือ cherry blossom tree มากกว่าต้นเชอร์รี่ที่ออกผลสีแดงที่เป็นผลไม้ตระกูลเบอร์รี่

“ในขณะที่ท่านเจ้าอาวาสกำลังสวดพุทธมนต์ที่ศักดิ์สิทธิ์รากของต้นเชอร์รี่ค่อย ๆ คลายออกจากขาของชาวสวนจนกระทั่งชาวสวนเป็นอิสระ จากนั้นชาวสวนได้สารภาพว่าเขาได้ซื้อต้นกล้าเชอร์รี่มาเพียงหนึ่งเหรียญทองจากแปลงเพาะต้นกล้าของเพื่อนบ้านคนหนึ่งเท่านั้น” (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 173)

จากเรื่องปาฏิหาริย์ที่เกิดขึ้นข้างต้นนั้นไม่ได้เกิดขึ้นอย่างไร้เหตุผล แต่เกิดขึ้นเนื่องจากการที่ชาวสวนตั้งราคาของต้นเชอร์รี่เกินจริงซึ่งเป็นการค้ากำไรเกินควร ดังนั้นชาวสวนจึงถูกต้นเชอร์รี่ลงโทษ เหตุของเรื่องอัศจรรย์ทั้งหมดแสดงไว้ตามตัวบทด้านล่าง

“ชาวสวนมิได้มองข้ามความพึงพอใจของท่านเจ้าอาวาสที่มีต่อต้นไม้นี้ไปเสีย *ดังนั้น เขาจึงตัดสินใจที่จะเอาผลประโยชน์ให้มากยิ่งกว่าที่ได้วางแผนไว้ก่อนที่จะเข้ามาในวัดแห่งนี้* ตอบท่านเจ้าอาวาสไปว่า

‘ผมขอขายให้หลวงพ่อในราคาสิบเหรียญทองครับหลวงพ่อ’

‘ฮ้า! ตั้งสิบเหรียญทองเชียวหรือนี่! มันแพงมากเกินไป ขอให้โยมค้าขายอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรมบ้างเถิดโยมเอ๋ย’ ท่านเจ้าอาวาสพูดเสียงดัง ไม่ได้การ ไม่ได้การ สิบเหรียญทองนั่นมันแพงมากเกินไปอาตมาไม่สามารถซื้อได้ในราคานี้” (นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น, หน้า 171)

สำหรับกฎความสมเหตุสมผลในเรื่อง ผู้วิจัยพบว่านิทานประจำถิ่น 3 เรื่อง คือ เรื่องมังกรแห่งวัดคิตาอิน เรื่องความรักของทัตสึโกะ และเรื่องต้นเชอร์รี่แห่งวัดอังโคคุจินี้มีการดำเนินเรื่องเป็นไปตามกฎของนิทานพื้นบ้านของโอลริค กล่าวคือ นิทานทั้ง 3 เรื่องมีเรื่องน่าอัศจรรย์หรือปาฏิหาริย์เกิดขึ้นซึ่งเรื่องทั้งหมดไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง ทั้งการที่ผู้หญิงกลายร่างเป็นมังกร การที่มังกรทำให้ฝนตก หรือการที่รากต้นไม้สามารถยืดและคลายตัวได้ แต่หากพิจารณากับเหตุผลในเรื่องแล้วถือว่าเหตุอัศจรรย์และเหตุผลเหล่านั้นมีความสมเหตุสมผลกัน

5. สรุปผล

จากการศึกษาการดำเนินเรื่องของนิทานประจำถิ่นญี่ปุ่นตามกฎของนิทานพื้นบ้านของเอกเซล โอลริค (Olrik, 1965) พบว่านิทานประจำถิ่นญี่ปุ่นมีการดำเนินสอดคล้องกับกฎ 5 กฎ คือ กฎการเริ่มเรื่องและการจบเรื่อง กฎการซ้ำ กฎตัวละคร 2 ตัวในฉากหนึ่ง กฎความสำคัญของตำแหน่งต้นและตำแหน่งท้าย และกฎความสมเหตุสมผล ซึ่งการดำเนินเรื่องเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่านิทานประจำถิ่นญี่ปุ่นมีการดำเนินเรื่องที่เป็นสากลเช่นเดียวกับนิทานพื้นบ้านของประเทศอื่น

6. ข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากหนังสือนิทานพื้นบ้านฉบับแปลภาษาไทยที่ถูกแปลมาจากภาษาอังกฤษซึ่งการแปลความหมายของตัวบทอาจมีความคลาดเคลื่อน ดังนั้นการศึกษาจากตัวบทภาษาญี่ปุ่นจะได้อรรถรสในการอ่านนิทานญี่ปุ่นอย่างครบถ้วน อีกทั้งความหมายของตัวบทในนิทานจะถูกต้องแม่นยำมากกว่าซึ่งจะช่วยผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ตัวบทของนิทานได้ลึกซึ้งมากกว่าตัวบทที่ถูกแปลจากภาษาอังกฤษ

เอกสารอ้างอิง (References)

นภสินธุ์ แผลงศร. (2555). วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น. *วารสารญี่ปุ่นศึกษา*, *29*(2), 63-72.

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. (2545). *มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชนชาวบ้าน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เพ็ญพร แก้วฟุ้งรังษี. (2561). การใช้นิทานพื้นบ้านในวรรณกรรมญี่ปุ่นสมัยใหม่: ตัวละครโมะโมะตะโร, ยักษ์ และผู้ติดตามในวรรณกรรมญี่ปุ่นสมันเมจิและทะอิโฉ. *วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา*, *8*(พิเศษ), 62-82.

วิมล ดำศรี. (ม.ป.ป.). *การศึกษานิทานพื้นบ้าน*. ม.ป.ท. 107-118, เข้าถึงได้จาก http://dspace.nstru.ac.th:8080/dspace/handle/123456789/213

อรรถยา สุวรรณระดา. (2557). *พืช สัตว์ ตัวเลขกับตำนานยุคเทพเจ้าของญี่ปุ่น*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอ็น มุระมะรุ. (2563). *นิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น*. นนทบุรี: ศรีปัญญา.

Olrik, A. (1965). Epic Laws of Folk Narrative. In Dundes, A. (Ed.), *The Study of Folklore* (pp.129-141). New Jersey, the United States of America: Prentice-Hall.

Pentikäinen, J. (1997). Epic Laws. In Green, T.A. (Ed.), *Folklore: An encyclopedia of beliefs, customs, tales, music, and art* (pp.225-227). California, United States: ABC-CLIO.

田口明美．（2019）.昔話にみる日本的心情、「VERITAS」学生論文・レポート集 第 26 号（2019 年 8 月）、P. 89–98、敬和学園大学. .<https://www.keiwac.ac.jp/thesis/veritas/2019-08-01-53316/>

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Affiliation: Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University
Corresponding email: kanokwanwalai.i@msu.ac.th

แนวโน้มอุตสาหกรรมการขนส่งทางอากาศของประเทศญี่ปุ่นในสถานการณ์โควิด 19

ชลธิชา สุวรรณ[1], ทรัพสิริ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา[2], วสันต์ นิลมัย[3] และ วาสนา จักร์แก้ว[4]
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง แนวโน้มอุตสาหกรรมการขนส่งทางอากาศของประเทศญี่ปุ่นในสถานการณ์โควิด 19 มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ การศึกษา วิเคราะห์แนวโน้มอุตสาหกรรมการขนส่งทางอากาศของประเทศญี่ปุ่นในสถานการณ์โควิด 19 โดยศึกษาจากบทความทางวิชาการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สาระสำคัญของบทความนี้ประกอบไปด้วย อุตสาหกรรมการขนส่งสินค้าที่ครอบคลุมไปด้วยการขนส่งสินค้าทางน้ำและทางอากาศของประเทศญี่ปุ่นในสถานการณ์โควิด 19 ที่เกิดผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการขนส่งสินค้าเป็นวงกว้าง เกิดการล่าช้าในการขนส่ง ค่าระวางมีอัตราปรับตัวสูงขึ้น จากวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่และนอกจากนี้ยังเกิดปัญหาขาดแคลนตู้คอนเทนเนอร์ทั่วโลกซ้ำยังเกิดอุบัติเหตุในคลองสุเอซ ซึ่งทำให้การขนส่งสินค้าทางเรือได้รับผลกระทบอย่างหนักในเรื่องของความล่าช้าในการขนส่งสินค้า ค่าระวางปรับตัวสูงขึ้นหลายเท่า จึงเป็นปัญหาที่ผู้ผลิตต้องตระหนักอย่างเร่งด่วน และหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายมากไปกว่าที่เผชิญในปัจจุบัน

คำสำคัญ: อุตสาหกรรมการขนส่ง, การขนส่งสินค้าทางอากาศ, ผลกระทบ, การปรับตัว

Trends of Japan's Air Transport Industry in the Situation of COVID-19

Cholthicha Suwan[1], Subsiri Seniwong Na Ayudhaya[2], Vasant Nilamai[3] and Wassana Chakkaew[4]

Suan Dusit University Lampang Center

Abstract

Academic articles on Trends of Japan's Air Transport Industry in the Situation of COVID-19 The objective is to present, study, and analyze the trends of Japan's air transportation industry in the situation of COVID-19. by studying from academic articles Related papers and research The main themes of this article include The transportation industry that covers Japan's air and sea freight in the situation of COVID-19 that has a wide impact on the shipping industry There was a delay in transportation. Freight rates have increased. Due to the epidemic crisis of the new coronavirus and also the shortage of containers around the world and accidents in the Suez Canal. This caused the shipping of goods by ships to be severely affected by the delays in the delivery of goods. Freight costs have risen several times. Therefore, it is a problem that manufacturers must urgently recognize and find a way to fix the problem in order not to cause more damage than what is currently facing.

Keywords: Transport Industry, Air Freight, Impact, Change

1. บทนำ

การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID – 19) ส่งผลกระทบต่อภาคอุตสาหกรรมการบินอย่างมากโดยเฉพาะธุรกิจการบิน จากมาตรการข้อจำกัดเรื่องการเดินทางในประเทศและต่างประเทศ หรือความต้องการการเดินทางของผู้บริโภคที่น้อยลง การคาดการณ์การฟื้นตัวของภาคอุตสาหกรรมการบินที่จะเปนไปอย่างช้า ๆ ประกอบกับพฤติกรรมผู้บริโภคและสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มีรูปแบบการใช้ชีวิตแบบวิถีชีวิตใหม่ (new normal) เพื่ออยู่ร่วมกับการระบาดของเชื้อไวรัส ส่งผลให้สายการบินเริ่มปรับเปลี่ยนแผนดำเนินงานทางธุรกิจให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันบทความนี้พบวา แนวโน้มการอยู่รอดของธุรกิจการบินในปจจุบัน ต้องพึ่งพาการปรับตัวในการดำเนินงานของธุรกิจอย่างรวดเร็วเหมาะสมกับสถานการณ์ สายการบินต้องมุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพการให้บริการด้านการขนส่งสินค้าทางอากาศทั้งในและต่างประเทศโดยให้สอดคล้องกับรูปแบบวิถีชีวิตของผู้บริโภคแบบความปกติใหม่ (new normal) และความปกติถัดไป (next normal) หลังวิกฤตด้วยการพัฒนาเทคโนโลยีและการให้บริการดิจิทัลที่เหมาะสม จะเปนหนทางในการสร้างโอกาสเพิ่มรายไดและการอยูรอดของสายการบินในปจจุบันได้ จากการแพร่ระบาดครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั่วโลกเป็นวงกว้างทั้งในภาคบริการและภาคอุตสาหกรรม หนึ่งในธุรกิจที่ได้รับผลกระทบโดยตรงนั่นก็คือธุรกิจการขนส่งหรือที่เรียกว่ากันว่าโลจิสติก พบว่าค่าระวางสำหรับการขนส่งตู้คอนเทนเนอร์ทั่วโลกปรับตัวสูงขึ้นอีกทั้งยังเกิดอุบัติเหตุในคลองสุเอซซึ่งส่งผลกระทบอย่างมากต่อการขนส่งสินค้าทางเรือทั่วโลก ประเทศญี่ปุ่นเองก็เช่นกันเพราะอุตสาหกรรมการผลิตของญี่ปุ่นได้มีการสร้างห่วงโซ่อุปทานที่เชื่อมโยงหลายประเทศเอาไว้ ทำให้ค่าระวางขนส่งสินค้าเพิ่มสูงขึ้นไปอีกเพราะประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นเกาะล้อมรอบไปด้วยทะเลทั้ง 4 ด้าน ตามรูปภาพ ทำให้การขนส่งสินค้าส่วนใหญ่ของประเทศญี่ปุ่นเป็นการขนส่งสินค้าทางเรือ คิดเป็นอัตราสัดส่วน การขนส่งทางเรือ 39.4 % การขนส่งทางอากาศ 2.1 % การขนส่งทางรถไฟ 0.8 % การขนส่งสินค้าทางเรือ เป็นการขนส่งที่กินระยะเวลาที่ยาวนาน มีความเสี่ยงในเรื่องของสภาพอากาศที่แปรปรวน ทำให้การขนส่งสินค้ายิ่งล่าช้า และในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ทำให้ราคาขนส่งแพงขึ้นประมาณ 2-3 เท่า

ซึ่งกลางปี 2563 ที่ผ่านมา การขนส่งสินค้าด้วยตู้คอนเทนเนอร์ทั่วโลกเริ่มมีท่าทีประสบปัญหาเนื่องจากสถานการณ์โควิด 19 ปัญหาจากการขาดแคลนแรงงานในการลำเลียงตู้คอนเทนเนอร์สินค้าขึ้นเรือ การขาดแคลนคนขับรถ และรถยกตู้คอนเทนเนอร์ ทำให้ตู้คอนเทนเนอร์ที่ส่งไปไม่ได้กลับมาตามเงื่อนไขเวลาที่กำหนด ผลกระทบนี้ส่งผลเป็นวงกว้างทั่ว เนื่องจากอุปสงค์สูงกว่าอุปทานมากจึงทำให้ราคาค่าระวางสินค้าเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด การขนส่งสินค้าทางเรือ เป็นการขนส่งที่กินระยะเวลาที่ยาวนานมีความเสี่ยงในเรื่องของสภาพอากาศในช่วงมรสุม พายุทำให้การขนส่งล่าช้า และยิ่งในช่วงสถานการณ์ โควิด19 ทำให้ราคาขนส่งแพงขึ้นประมาณ 2-3 เท่าเรื่องการขนส่งให้ตรงเวลาจึงถือเป็นเรื่องสำคัญมาก บริษัทจำนวนมากต้องเปลี่ยนวิธีส่งสินค้าจากการขนส่งทางเรือมาเป็นขนส่งทางอากาศ จากมาตรการข้างต้นทำให้สายการบินสูญเสียรายได้จากการให้บริการ และความสามารถในการบริหารต้นทุนการดำเนินงานลดลง จนเกิดการขาดสภาพคล่องทางการเงิน เป็นต้น อย่างไรก็ตามสายการบินยังคงมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนเศรษฐกิจโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันที่ต้องดำเนินการขนส่งสินค้าเวชภัณฑ์และสิ่งของอื่นที่จำเป็นภายใต้ข้อจำกัดการเดินทางหลังมีการแพร่ระบาดของโรค

นอกจากนี้รัฐบาลของแต่ละประเทศสามารถใช้ธุรกิจการบินเป็นเครื่องมือสนับสนุนและช่วยให้เกิดการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจได้ เช่น การเชื่อมต่อศูนย์กลางอุตสาหกรรมการผลิต และการส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศ

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวโน้มอุตสาหกรรมการขนส่งทางอากาศของประเทศญี่ปุ่นในสถานการณ์โควิด 19
2. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ประกอบการสามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในช่วงสถานการณ์โควิด 19

3.วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (documentary study) เป็นการเก็บข้อมูลในลักษณะข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) จากหนังสือและเอกสารงานวิชาการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นหนังสือ และสื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ งานเขียนทางวิชาการ บทความทางวิชาการ ตลอดจนหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ ในการนี้ผู้วิจัยจะเลือกเฉพาะในส่วนที่เชื่อมโยงหรือที่มีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระ

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (content analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาและการนำเสนอตัวเลขแสดงแนวโน้มอุตสาหกรรมการขนส่งทางอากาศของประเทศญี่ปุ่นในสถานการณ์โควิด 19

4. ผลการวิจัย

พบว่าจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ สภาพเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงระบบสาธารณสุขของทุกประเทศทั่วโลกแล้วนั้น สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าทุกธุรกิจจะได้รับผลกระทบเช่นเดียวกับธุรกิจการบินที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงในการเคลื่อนย้ายผู้โดยสารเป็นจำนวนมาก ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นการเชื่อมโยงในการกระจายเชื้อไวรัสไปในวงกว้างได้ง่ายและรวดเร็วขึ้นรัฐบาลในแต่ละประเทศจึงได้ออกมาตรการ แนวทางปฏิบัติ และข้อจำกัดในการเดินทางทางอากาศออกมาเพื่อควบคุมและลดการแพร่กระจายของเชื้อไวรัส ส่งผลให้สายการบินต้องลด ปริมาณเที่ยวบิน ยกเลิกเที่ยวบินจนกระทั่งหยุดดำเนินการบินชั่วคราวทั่วโลก การบริการขนส่งโดยสารและสินค้าทางอากาศทั่วโลกได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง ทำให้สายการบินทั่วโลกขาดสภาพคล่องและบางสายการบินล้มละลาย และบางสายการบินยังได้ยุติกิจการไป

ปัญหาการขนส่งสินค้าทางอากาศของประเทศญี่ปุ่นเห็นชัดขึ้นตั้งแต่กลางปี 2563 ที่ผ่านมาและยังคงยืดเยื้อมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากความต้องการของผู้บริโภคที่เพิ่มสูงขึ้น ทั้งการส่งสินค้าทางการแพทย์เกี่ยวกับการควบคุมสถานการณ์โควิด 19 สินค้าอุปโภคบริโภค และอื่น ๆ สินค้าในอุตสาหกรรมการผลิตเองก็เช่นกัน เดิมทีก่อนหน้าสถานการณ์โควิด 19 ซึ่งบริษัทญี่ปุ่นรายใหญ่หลาย

รายได้พยายามลดต้นทุนในการผลิตโดยการกระจายแหล่งผลิตชิ้นส่วน กระบวนการบางส่วน หรือทั้งหมดไปในประเทศในเอเชีย อาทิเช่น ไทย เวียดนาม พม่า เป็นต้น กลับกลายเป็นต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องการขนส่งระหว่างประเทศที่ขาดแคลนตู้คอนเทนเนอร์ส่งสินค้า ไม่เพียงการล่าช้า แต่ราคาค่าส่งก็ยังเพิ่ม สูงขึ้นอีกด้วย จึงเป็นปัญหาที่บริษัทต่าง ๆ ต้องแบกรับกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากการคาดการณ์ที่ว่าปัญหานี้อาจจะคลี่คลายได้ในประมาณกลางปี 2565 เป็นต้นไป กลับต้องหยุดชะงักไปเพราะอุบัติเหตุในคลองสุเอซที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่นานนี้ ถึงแม้ว่าอุบัติเหตุนั้นจะคลี่คลายแล้ว แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นยังคงทำให้อุตสาหกรรมการขนส่งสินค้าได้ผลกระทบกันไปอีกระยะ ทำให้แผนการผลิตการส่งมอบสินค้าล่าช้า ทั้งราคาค่าขนส่งสินค้าอาจจะเพิ่มสูงขึ้นไปอีก จึงเป็นปัญหาที่ผู้ผลิตต้องตระหนักอย่างเร่งด่วน และหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายมากไปกว่าที่เผชิญในปัจจุบัน อุตสาหกรรมการบินส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนจากเครื่องบินโดยสารมาเป็นเครื่องบินขนส่งสินค้าทางอากาศเพื่อความอยู่รอดของสายการบินโดยสายการบิน ANA หรือสายการบิน All Nippon Airways ของประเทศญี่ปุ่นได้รายงานว่าในไตรมาสเดือนเมษายน-มิถุนายน เนื่องจากการระบาดใหญ่ของโคโรนาไวรัสทำให้ความต้องการเดินทางลดลงอย่างต่อเนื่อง แต่การลดต้นทุนและธุรกิจขนส่งสินค้าที่แข็งแกร่งช่วยให้สายการบินลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นได้แม้จะมีข้อจำกัดในการเดินทาง แต่สายการบิน All Nippon Airways มีรายรับในธุรกิจขนส่งสินค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นเป็น 66.0 พันล้านเยนจาก 25.4 พันล้านเยนในปีก่อนหน้า ทำให้เป็นไตรมาสที่ 3 ติดต่อกันที่ ANA รายงานรายได้เป็นประวัติการณ์ คิดเป็นอัตราเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้น 38.48 % การขนส่งทางอากาศของสิ่งของต่างๆ เช่น เซมิคอนดักเตอร์ อิเล็กทรอนิกส์ และชิ้นส่วนรถยนต์ เมื่อเทียบกับปี 2560 ที่ผ่านมาก่อนเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่รายรับจากการขนส่งในประเทศลดลง 0.5 % อยู่ที่ 30.7 พันล้านเยน โดยมีค่าขนส่งลดลง 3.2 % เหลือ 436,000 ตัน

สายการบิน All Nippon Airways เพิ่มขึ้นในช่วงการแพร่ระบาด สนามบินหลักของญี่ปุ่นอย่างโตเกียว นาริตะ และโอซาก้า คันไซ ได้รับปริมาณการขนส่งสินค้าทางอากาศที่แข็งแกร่งในช่วง 2 เดือนที่ผ่านมา “เนื่องจากการหยุดชะงักของการขนส่งทางทะเล” คันไซเพิ่มขึ้น 20.2 % ในเดือนสิงหาคม เมื่อเทียบกับปี 2020

5. สรุปผลและอภิปรายผล

อุตสาหกรรมการขนส่งสินค้าในประเทศญี่ปุ่นได้รับผลกระทบอย่างหนัก ทำให้การผลิตการส่งมอบสินค้าล่าช้า ราคาขนส่งสินค้าอาจจะเพิ่มสูงขึ้นไปอีก จึงเป็นปัญหาที่ผู้ผลิตต้องตระหนักและหาทางแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายมากไปกว่านี้ ดังนั้นมาตรการและนโยบายของประเทศจึงเป็นกลยุทธ์อย่างหนึ่ง ที่จะต้องเข้ามามีส่วนช่วยในธุรกิจการขนส่ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยวรรณ ซอน (2560) ที่กล่าวว่า Ministry of Land, Infrastructure, Transport and Tourism (MLIT) ซึ่งเป็นกระทรวงขนาดใหญ่ที่กำกับดูแลในเรื่องของที่ดิน สาธารณูปโภค การคมนาคม การท่องเที่ยวรวมไปถึงกระทรวงที่มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลด้านการขนส่งในประเทศญี่ปุ่น เพื่อช่วยเหลือในช่วงสถานการณ์วิกฤต และเพื่อป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคต จากที่กล่าวมาจึงมีแนวโน้มที่การขนส่งสินค้าทางอากาศจะเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชตะ จันทร์พาณิชย์ (2563) ที่ชี้ชัดว่า รายได้หลักในการขนส่งทางอากาศของสายการบินมาจากการเปลี่ยนอากาศยานโดยสารให้เป็น

เครื่องบินขนส่งสินค้าดำเนินการดัดแปลงจากเครื่องบินโดยสารเป็นเครื่องบินขนส่งสินค้า (cargo) แทน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของบดินทร์ สุรินทรศักดิ์ (2563) ที่ชี้ชัดว่า สายการบินต่าง ๆ มุ่งจัดทำแผนการสร้างเครือข่ายการขนส่งสินค้าทางอากาศแทนการขนส่งผู้โดยสารในเส้นทางต่าง ๆ มากขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางการสร้างรายได้ในสภาวะวิกฤตนี้ จนสามารถทำกำไรได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน และจากบทสรุปข้างต้นที่กล่าวมาทั้งหมดยังสอดคล้องกับงานวิจัย พิชานนท์ เพานุวิท (2562) ที่ชี้ชัดว่า การขนส่งทางอากาศสามารถฟื้นตัวได้เร็วกว่าการขนส่งผู้โดยสารทางอากาศเนื่องจากความต้องการการใช้บริการขนส่งสินค้าทางอากาศยังคงมีอยู่ เนื่องจากมีข้อจำกัดในการทำการบินน้อยกว่าขนส่งผู้โดยสาร และยังสอดคล้องกับพรสวรรค์ รักเป็นธรรม และคณะ (2563) นำเสนอผลการประเมินจำนวนผู้โดยสารทางอากาศทั่วโลกในระยะสั้นในปี 2563 ของธนาคารโลก พบว่าจะมีปริมาณลดลงมากกว่า 40 % ขณะที่สมาคมขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ (IATA) ได้ประเมินว่าธุรกิจสายการบินทั่วโลกจะมีรายได้หายไปถึง 113 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ซึ่งจะส่งผลต่อฐานะทางการเงินของสายการบินโดยตรง สำหรับประเทศไทย การควบคุมและลดการเดินทางในหลายประเทศ ส่งผลให้ผู้บริโภคมีพฤติกรรมการเดินทางที่เปลี่ยนไปอย่างชัดเจนเห็นได้จากจำนวนผู้โดยสารที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการลดจำนวนเที่ยวบินของสายการบินระหว่างประเทศตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2563 และการหยุดให้บริการการบินของสายการบินภายในประเทศตามมาตรการของรัฐในภายหลังเป็นเหตุให้ธุรกิจขนส่งทางอากาศหรือสายการบินในไทยได้รับผลกระทบด้านรายได้การขนส่งผู้โดยสารเป็นอย่างมาก

6. ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาแนวโน้มอุตสาหกรรมการขนส่งทางอากาศของประเทศญี่ปุ่นหลังสถานการณ์โควิด 19
2. ควรศึกษาการนำนวัตกรรมทางการบินเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการขนส่งทางอากาศของประเทศญี่ปุ่นหลังสถานการณ์โควิด 19

เอกสารอ้างอิง (References)

พรสวรรค์ รักเป็นธรรม, ยุววรรณ รัฐกุล และเสาวณี จันพงษ์. (2563). *ผลวิกฤต COVID - 19กับธุรกิจเทรนด์ ใหม่การขนส่งภายใต้ Next Normal*. เข้าถึงได้จาก http://www.bot.or.th/thai/Research and Publication/articles/pages/Article.aspx

รัชตะ จันทร์พาณิชย์./(2564). ผลกระทบและการปรับตัวของธุรกิจการบินจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 (COVID-19). *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์,* เข้าถึงได้จาก https://so02.tci-thaijo.org/index.php/bruj/article/view/246656

บดินทร์ สุรินทรศักดิ์. (2563). *Korean Air และ Asiana Airlines บินสูงอย่างมีสไตล์ปรับตัวจนกำไรช่วงโควิด 19*. เข้าถึงได้จาก https://workpointtoday.com/korean-airlines-profit-during-pandemic/

พิชานนท์ เพานุวิท. (2562). *บทบาทสำคัญของเครื่องบินขนส่งสินค้าในอุตสาหกรรมขนส่งสินค้าทางอากาศ.* เข้าถึงได้จาก http://www.airfreight-logistics.com/th/the-vital-role-freighters-play-in-theairfreight-industry

---

หน่วยงานผู้แต่ง: โรงเรียนท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง
Affiliation: School of Tourism and Hospitality Management, Suan Dusit University Lampang Center.
Corresponding email: djwasna@hotmail.com.

การศึกษาเปรียบเทียบเบื้องต้นระหว่างภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น กรณีกลวิธีการเลี่ยงตอบคำถามที่ไม่อยากตอบ

เชษฐ์สุดา สุขะมงคลสวัสดิ์[1], ฐิติชญา อุปลพันธุ์[2], ฐิติรัตน์ วงศ์ทวีภูมิ[3], ธัญจิรา จักรพล[4], ภัทรียา ยิ่งเชิดชูเกียรติ[5], สิริญาพร ภักดีชาติ[6], สิรีธร โล่กุลทรัพย์[7] และ อัษฎายุทธ ชูศรี[8]

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

กลุ่มผู้วิจัยศึกษาการเลี่ยงตอบคำถามที่ไม่อยากตอบในสถานการณ์ 5 แบบ โดยเปรียบเทียบระหว่างผู้พูดชาวไทยกับผู้พูดชาวญี่ปุ่น และศึกษาปัจจัยด้านความสนิทสนมว่ามีผลต่อการเลือกกลวิธีการเลี่ยงการตอบคำถามที่ไม่อยากตอบของผู้พูดชาวไทยกับผู้พูดชาวญี่ปุ่นอย่างไร โดยใช้เกณฑ์เรื่องการดำเนินเรื่องที่ปรับปรุงจาก 佐久間 (2002) มาตั้งเป็นกลวิธี 3 ประเภทใหญ่ 15 กลวิธีย่อย พิจารณาแบบสอบถามของผู้พูดชาวไทย 24 คน ผู้พูดชาวญี่ปุ่น 20 คน ผลการศึกษาพบว่า ทั้งผู้พูดชาวไทยและญี่ปุ่นนิยมการใช้การดำเนินบทสนทนาต่อโดยยังคงประเด็นเดิมด้วยกลวิธีการโกหกมากที่สุด สำหรับกลวิธีรองลงมา ผู้พูดชาวญี่ปุ่นเลือกการตัดจบประเด็นด้วยการพูดค้างไว้มากกว่า ในขณะที่ผู้พูดชาวไทยนิยมเบี่ยงหรือขัดหรือแทรกประเด็นมากกว่า เมื่อพิจารณาเรื่องความสนิทสนมพบว่าผู้พูดชาวไทยและผู้พูดชาวญี่ปุ่นเลือกใช้กลวิธี“การโกหก” และ “การพูดค้างไว้”กับคนที่ไม่สนิทมากกว่า แต่มีบางกรณีที่ผู้พูดชาวญี่ปุ่นเลือก “การพูดค้างไว้”กับคนที่สนิทมากกว่าคนที่ไม่สนิท

คำสำคัญ: กลวิธีการเลี่ยงตอบคำถามที่ไม่อยากตอบ, ผู้พูดชาวไทย, ผู้พูดชาวญี่ปุ่น, ความสนิทสนม, การพูดค้างไว้

A Preliminary Comparative Study of Thai and Japanese Languages in Strategies of Dodging Unwanted Questions

Chetsuda Sukhamongkolswat[1], Thitichaya Upalapun[2], Thitirat Wongtaweepoom[3], Tanjira Jakapol[4], Pattareeya Yingcherdchukiert[5], Siriyaporn Pogdeechat[6], Sirethorn Lokunsup[7] and Asadayuth Chusri[8]
Faculty of Arts, Chulalongkorn University

Abstract

In this paper, we compare strategies of dodging unwanted questions of Thai and Japanese speakers in 5 situations. we produced questionnaire for 24 Thai speakers and 20 Japanese speakers and determine pattern of dodging by criteria, referring to Sakuma (2002), to 3 groups of strategies and 15 sub-categories. The results are:- both Thai and Japanese speakers used telling a lie to maintain the topic of talk the most. Second popular dodging strategy in Japanese speakers is pending the topic of talk while in Thai speakers, bridge response, interrupting the topic and stalling the topic are used more. When considering about intimacy, we found that Thai and Japanese speakers used “telling a lie” and “pending the topic” towards unfamiliar partners of talk. There is also a case that Japanese speakers will use “pending the topic” towards close partner more than unfamiliar partner of talk.

Keywords: Strategies of Dodging Unwanted Question, Thai Speakers, Japanese Speakers, Intimacy, Pending

1. ที่มาและความสำคัญ

โดยปกติในการสนทนาเมื่อมีการถามก็จะต้องตอบกลับ แต่ในบางครั้ง คำถามอาจมีเนื้อหาที่ทำให้คู่สนทนารู้สึกไม่สะดวกใจที่จะตอบ เช่น เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของคู่สนทนา คู่สนทนาอาจต้องหลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธการตอบคำถามนั้น ซึ่งเป็นการกระทำที่อาจขัดต่อความต้องการของผู้ถาม การเลี่ยงตอบจึงต้องคำนึงถึงกลวิธีที่เหมาะสม เพื่อไม่ให้กระทบความรู้สึกและสามารถรักษาความสัมพันธ์อันดีกับคู่สนทนาได้ อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมการใช้ภาษาที่แตกต่างกัน ย่อมทำให้กลวิธีในการเลี่ยงตอบแตกต่างกันไป ดังเช่น ที่กลุ่มผู้วิจัยชาวไทยมีความสนใจกลวิธีการพูดค้างไว้ (保留) ของชาวญี่ปุ่น เพราะแปลกไปจากกลวิธีที่ตนเองใช้ในสื่อทั่วไปก็มีการหยิบยกกลวิธีการเลี่ยงตอบคำถามที่ไม่อยากตอบขึ้นมาเช่นกัน เช่นในคอลัมน์หนึ่งในภาษาอังกฤษได้แนะนำให้ผู้ตอบเตรียมคำตอบสำเร็จรูปล่วงหน้าหากคาดเดาคำถามที่จะถูกถาม หรือหาคำที่จะเฉไฉไปยังประเด็นอื่น การย้อนถามโดยแปลงเนื้อหาคำถามให้กลายเป็นประเด็นที่สามารถตอบได้ การปฏิเสธตรงๆ ว่าเป็นประเด็นที่ไม่สะดวกจะพูด การพูดติดตลก การพูดกำกวม การพูดปะทะให้ผู้ถามอาย การเบี่ยงประเด็น ในเชิงกายภาพ ผู้ตอบยังอาจหนีออกจากวงสนทนา หรือกระทำสิ่งที่ขัดขวางการสนทนาต่อ เช่น ไอ จาม เป็นต้น (Dorwart, เข้าถึงเมื่อ พ.ย.2021) จะเห็นได้ว่า กลวิธีบางอย่างในบริบทของสังคมไทยก็สามารถทำได้ แต่บางอย่างก็อาจจะยากสำหรับคนไทย เช่น การพูดปะทะให้ผู้ถามอาย ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่น่าสงสัยว่าหากเจอสถานการณ์เช่นนี้ในการใช้ภาษาญี่ปุ่น กลวิธีใดเป็นกลวิธีที่นิยมใช้ ที่หากผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นใช้ก็น่าจะปลอดภัยต่อการคงความสัมพันธ์กับคู่สนทนา และกลวิธีใดที่ชาวไทยอาจนิยมใช้แต่ชาวญี่ปุ่นไม่นิยมใช้ พึงหลีกเลี่ยง

เมื่อลองศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา พบว่ามีการกล่าวถึงรูปแบบการเลี่ยงตอบปรากฏในหัวข้อการปฏิเสธหลายงาน เช่น พรนัชชา ประทีปจินดา (2558) พรรษวัชร์ อินทาภิรัต (2561) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบระหว่างผู้พูดภาษาไทยกับภาษาญี่ปุ่น

พรนัชชา ประทีปจินดา (2558) ศึกษาเปรียบเทียบเหตุผลที่ใช้ในการปฏิเสธการขอร้องระหว่างชาวไทยและชาวญี่ปุ่น โดยมีการใช้การเลี่ยงตอบในการปฏิเสธรวมอยู่ด้วย พรรษวัชร์ อินทาภิรัต (2561) ศึกษากลวิธีการพูดปฏิเสธการชักชวนของชาวไทยและชาวญี่ปุ่น พบว่า ทั้งชาวไทยและชาวญี่ปุ่น มักใช้กลวิธีการไม่กล่าวความจริง หากเป็นการปฏิเสธผู้ที่ไม่สนิทมักอ้างภาระคลุมเครือ แต่หากปฏิเสธผู้ที่สนิทมักอ้างบุคคลที่สาม นอกจากนี้ยังพบการพูดค้างไว้เป็นกลวิธีหนึ่งที่ชาวญี่ปุ่นใช้ปฏิเสธการชักชวน

袁他 (2019) เปรียบเทียบการปฏิเสธในสถานการณ์ 4 อย่างคือชักชวน ขอร้อง ให้คำแนะนำ และแสดงน้ำใจระหว่างผู้พูดภาษาจีนกับภาษาญี่ปุ่น ในการปฏิเสธนี้กลวิธีการแสดงเหตุผล (弁明) มีมากที่สุด รองลงมาคือการพูดทอดเสียง ซึ่งเป็นการเลี่ยงที่จะตอบปฏิเสธตรง ๆ

จากข้อมูลที่มีอยู่ พบว่ายังไม่มีข้อมูลเปรียบเทียบการเลี่ยงตอบกรณีถูกถามซึ่งเป็นปัญหาในการสนทนาสำหรับกลุ่มผู้วิจัยมากทั้งในกรณีที่ถูกถาม และกรณีที่ถามแล้วไม่เข้าใจกลวิธีของผู้ตอบชาวญี่ปุ่น จึงทำให้ผิดใจกัน ในการศึกษาเบื้องต้นนี้ กลุ่มผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาการเลี่ยงตอบกรณีที่ถูกถามเกี่ยวกับเรื่องในสถานการณ์ทั่วไป ทั้งนี้ ได้จำกัดความการเลี่ยงตอบว่า อาจมีนัยชัดเจนว่าเป็นการปฏิเสธที่จะตอบ หรืออาจเป็นการเบี่ยงประเด็น หรือแสร้งว่าเป็นการตอบคำถามแล้วทั้งที่ไม่ได้ให้ข้อมูลที่ถูกต้อง หรืออาจเป็นการหาเหตุให้หยุดการสนทนาเรื่องดังกล่าวเพื่อจะได้ไม่ต้องตอบคำถาม

นอกจากนี้ จากงานวิจัยที่ผ่านมา กลุ่มผู้วิจัยยังพบว่าหากสถานภาพของคู่สนทนาต่างกัน เช่น คู่สนทนาที่สนิทหรือคู่สนทนาที่ไม่สนิทกับผู้ปฏิเสธ อาจทำให้ผู้ปฏิเสธเลือกใช้กลวิธีและเนื้อหาที่อ้างแตกต่างกัน (พรนัชชา ประทีปจินดา 2558);(พรรษวัชร์ อินทาภิรัต 2561) กล่าวคือ ปัจจัยเรื่องความสนิทสนมของคู่สนทนาอาจส่งผลต่อการเลือกใช้วิธีการปฏิเสธและการใช้คำของผู้ปฏิเสธ กลุ่มผู้วิจัยจึงจะศึกษาปัจจัยด้านความสนิทสนมของคู่สนทนากับการเลือกกลวิธีในการเลี่ยงตอบคำถามด้วย

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบกลวิธีการเลี่ยงการตอบคำถามที่ไม่อยากตอบระหว่างผู้พูดชาวไทยกับผู้พูดชาวญี่ปุ่น
2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านความสนิทสนมที่มีผลต่อการเลือกกลวิธีการเลี่ยงการตอบคำถามที่ไม่อยากตอบของผู้พูดชาวไทยกับผู้พูดชาวญี่ปุ่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 กลุ่มตัวอย่าง

รายงานนี้ ทำการสำรวจกับกลุ่มตัวอย่างผู้พูดชาวไทย จำนวน 24 คน และผู้พูดชาวญี่ปุ่น จำนวน 20 คน แต่ละกลุ่มประกอบด้วยเพศชายและเพศหญิงที่มีอายุระหว่าง 18 - 24 ปี โดยผู้พูดชาวไทย หมายถึง คนสัญชาติไทยที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาแม่ และไม่มีความรู้ภาษาญี่ปุ่นหรือไม่ได้ศึกษาภาษาต่างประเทศเป็นวิชาเอก และผู้พูดชาวญี่ปุ่น หมายถึง คนสัญชาติญี่ปุ่นใช้ภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาแม่และไม่มีความรู้ภาษาไทยหรือไม่ได้ศึกษาภาษาต่างประเทศเป็นวิชาเอก

3.2 วิธีการสำรวจ

กลุ่มผู้วิจัยได้ออกแบบแบบสอบถาม 2 ภาษาสำหรับผู้พูดชาวไทยและชาวญี่ปุ่น มีเนื้อหาเหมือนกันทุกประการ ผู้จัดทำได้ส่งแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น แอปพลิเคชันอินสตาแกรม (Instagram) และแอปพลิเคชันไลน์ (Line) โดยแบ่งสถานการณ์คำถามออกเป็น 5 สถานการณ์ เรียงลำดับจากความยากของการเลี่ยงตอบโดยเรียงจากง่ายไปยาก ได้แก่

(1) สถานการณ์เกี่ยวกับเหตุผลของการกระทำ - สถานการณ์ที่ไม่ต้องการบอกเหตุผลของการกระทำที่แท้จริง

(2) สถานการณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ – สถานการณ์ที่รู้สึกไม่สะดวกใจเมื่อถูกถามถึงความสัมพันธ์ที่ไม่ต้องการบอก

(3) สถานการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่ทำให้รู้สึกอับอาย - สถานการณ์ที่ไม่ต้องการบอกเพราะรู้สึกอาย

(4) สถานการณ์เกี่ยวกับสัญญาผูกมัด - สถานการณ์ที่รู้สึกลำบากใจเมื่อถูกถามถึงเรื่องที่มีสัญญาผูกมัดกับผู้อื่นมาเกี่ยวข้อง เช่น เมื่อถูกถามถึงความลับที่สัญญาไว้ว่าจะไม่บอกใคร

(5) สถานการณ์ที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง - สถานการณ์ที่ถูกถามถึงเรื่องที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกันและอาจทำลายความสัมพันธ์

เกณฑ์ที่ใช้ตัดสินความยากง่ายในการเลี่ยงพิจารณาจากเนื้อหาเรื่องว่าเป็นสถานการณ์เกี่ยวกับตนเองหรือผู้อื่น ในกรณีสถานการณ์เกี่ยวกับตนเองก็จะตอบคำถามได้ง่ายกว่าเพราะควบคุมได้ง่าย ส่วน

สถานการณ์เกี่ยวกับผู้อื่นในสถานการณ์ที่ 4 และ 5 มีความยากพอ ๆ กัน เนื่องจากสถานการณ์ที่ 4 เป็นเรื่องของบุคคลอื่นที่ผู้พูดต้องปกปิดความลับ ส่วนสถานการณ์ที่ 5 เป็นเรื่องของคนไกลตัว แต่มีผลต่อบรรยากาศการสนทนา

ภาพ 1 ตัวอย่างลักษณะคำถามในแบบสอบถาม

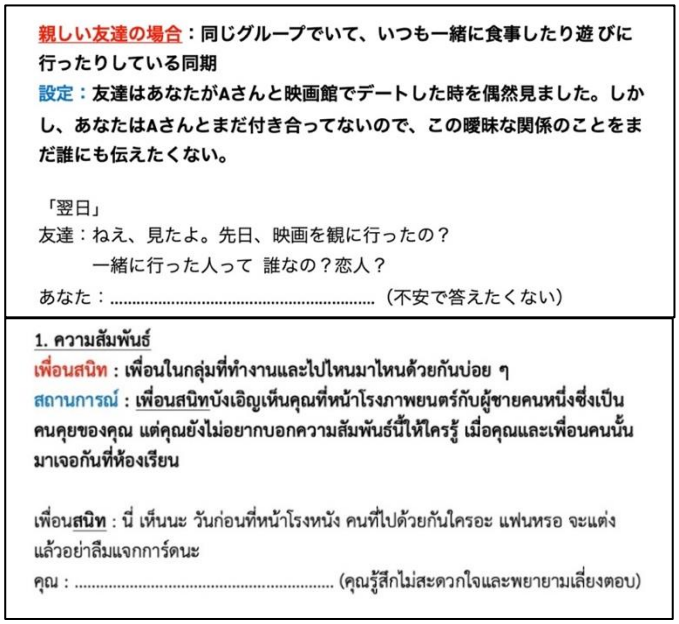

รูปแบบการตอบแบบสอบถาม เป็นการเติมเนื้อหาคำตอบในบทสนทนาในสถานการณ์สมมุติ โดยให้ข้อมูลความไม่สะดวกใจที่จะตอบ เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามคิดวิธีเลี่ยงตอบด้วยตนเอง โดยกลุ่มตัวอย่าง จะต้องเลี่ยงตอบคำถามทั้งหมด 5 สถานการณ์ ในแต่ละสถานการณ์จะแบ่งสถานภาพของคู่สนทนาตามความสนิท โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ กรณีผู้ถามเป็นเพื่อนสนิท (เพื่อนในกลุ่มที่ทำงานและไปไหนมาไหนด้วยกันบ่อย ๆ) และกรณีผู้ถามเป็นเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิท (เพื่อนในคณะเดียวกันแต่อยู่คนละสาขา จึงไม่ค่อยได้คุยกันบ่อยนัก)

ผู้จัดทำได้นำผลคำตอบของแบบสอบถามมาแบ่งประเภทของการเลี่ยงตอบออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ตามการดำเนินบทสนทนา โดยอ้างอิงเกณฑ์หน้าที่พัฒนาปริจเฉท（談話展開機能）ของ 佐久間 (2002, p. 168 อ้างถึงในอัษฎายุทธ ชูศรี 2564, น.206) ซึ่งกำหนดเจตนาของประโยคเป็นการเริ่มเรื่อง (a) ดำเนินเรื่อง (b) และจบเรื่อง (c) ทั้งนี้ในการตอบคำถามไม่ใช่การเริ่มประเด็น จึงได้นำเกณฑ์ประเภทหน้าที่พัฒนาปริจเฉทที่ใช้ดำเนินประเด็นและจบประเด็นมาพิจารณา ได้ผลตามตาราง 1

จากเกณฑ์ของ 佐久間 (2002) คัดเลือกมาใช้ศึกษาคำตอบในแบบสอบถามทั้งสิ้น 6 หน้าที่ ได้แก่การดำเนินเรื่องแบบคงประเด็นไว้ การแทรกประเด็น การเบี่ยงประเด็น การขัดประเด็น การเปลี่ยนประเด็น และการตัดจบประเด็น ในกรณีการดำเนินเรื่องแบบคงประเด็น (話を進める機能) ได้แบ่งย่อยตามเนื้อหาโดยอ้างอิงเพิ่มเติมจากงานของพรนัชชา ประทีปจินดา (2558) พรรษวัชร์ อินทาภิรัต

(2561) และ 袁他 (2019) สำหรับรูปแบบเนื้อหาที่มีพบมากจากแบบสอบถาม ได้รวบรวมเป็นหมวดหมู่ได้ 3 ประเภท คือ การโกหก การพูดกำกวม และการพูดด้วยอารมณ์ขัน เพื่อทำให้แม้จะยังคงประเด็นอยู่แต่ก็เป็นข้อมูลที่อาจเป็นเท็จทำให้ไม่ใช่การตอบคำถามที่ให้ข้อมูลที่ถูกต้อง สำหรับรูปแบบเนื้อหาที่พบน้อยมากจะรวมเป็นกลวิธีอื่น ๆ ในการดำเนินเรื่องแบบไม่คงประเด็นเดิมหลังจากพิจารณาแนวโน้มคำตอบ ได้เพิ่มการเบี่ยงประเด็นร่วมกับการโกหก การเบี่ยงประเด็นร่วมกับการพูดกำกวม และการแทรกประเด็นร่วมกับการโกหก และในการจบบทสนทนานอกจากการตัดจบด้วยการพูดค้างไว้

ตาราง 1 เกณฑ์หน้าที่พัฒนาปริจเฉท（談話展開機能）ของ 佐久間 (2002) ที่นำมาใช้

	ชื่อหน้าที่	คำอธิบาย	การนำเกณฑ์มาใช้
b1	話を重ねる機能	เสริมเรื่อง	✖ไม่ใช้เพราะน่าจะไม่พบในการเลี่ยงตอบ
b2	話を深める機能	ลงรายละเอียด	✖ไม่ใช้เพราะน่าจะไม่พบในการเลี่ยงตอบ
b3	話を進める機能	ดำเนินเรื่อง	○ใช้เพราะอาจดำเนินเรื่องต่อในลักษณะโกหกได้
b4	話をうながす機能	กระตุ้นเรื่อง	✖ไม่ใช้เพราะน่าจะไม่พบในการเลี่ยงตอบ
b5	話を戻す機能	ย้อนกลับเรื่องเดิม	✖ไม่ใช้เพราะอาจเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนเรื่อง
b6	話をはさむ機能	แทรกเรื่อง	○ใช้เพราะอาจเป็นการแทรกคำถามกลับเพื่อปรับข้อมูล
b7	話をそらす機能	เบี่ยงประเด็นเรื่อง	○ใช้เพราะอาจเป็นการเลี่ยงไปพูดในตามความเข้าใจผู้พูดได้
b8	話をさえぎる機能	ขัดเรื่องสนทนา	○ใช้เพราะอาจเป็นการแจ้งให้ผู้ถามหยุดถามได้
b9	話を変える機能	เปลี่ยนเรื่อง	○ใช้เพราะอาจเป็นการเปลี่ยนเนื้อหาสนทนาไปเลยได้
b10	話をまとめる機能	สรุปเรื่อง	✖ไม่ใช้เพราะน่าจะไม่พบในการเลี่ยงตอบ
c1	話を終える機能	จบเรื่อง	✖ไม่ใช้เพราะเป็นการจบเรื่องแบบตามปกติ
c2	話を一応終える機能	ตัดจบเรื่อง	○ใช้เพราะอาจมีการตัดจบเรื่องด้วยการพูดค้าง

ยังพบการใช้อวัจนภาษา เช่น การยิ้มแห้ง ๆ ปรากฏจำนวนมาก จึงเพิ่มประเภทขึ้นมาได้เกณฑ์พิจารณากลวิธีการเลี่ยงตอบคำถามที่ไม่อยากตอบทั้งสิ้น 15 รูปแบบ ดังที่ปรากฏในตาราง 2

ตาราง 2 เกณฑ์พิจารณาประเภทกลวิธีการเลี่ยงตอบคำถาม

(A) การดำเนินบทสนทนาต่อโดยคงประเด็นเดิม	A1 การโกหก	“เพื่อนเก่าอะบังเอิญเจอ” /「別のグループの友達だよ」
	A2 การพูดกำกวม	“เราทำได้บ้างไม่ได้บ้าง คะแนนก็ไม่ได้เยอะมากเท่าไหร่” /「ちょっと色々あって…」
	A3 การพูดด้วยอารมณ์ขัน	“ไม่อยากดูคะแนนเลย กลัวได้เต็ม”/「ネット漁れば出てくるんじゃない笑」
	A4 ประเภทอื่น ๆ	“แกเบาได้เบา” (เตือน)/「確かにそうだね」(ยอมรับ)
(B) การดำเนินบทสนทนาต่อโดยไม่คงประเด็นเดิม	B1 การเบี่ยงประเด็น	“แกจำผิดคนแล้ว”/「ネット上の写真だからね。」
	B2 การเปลี่ยนเรื่อง	“ไปเรียนคาบต่อไปเถอะ”/「ね…あ、さっきの話なんだけどさ」
	B3 การขัดประเด็น	“ไม่บอกหรอก” /「ごめんねちょっと言えないの」
	B4 การแทรกประเด็นอื่น	“ฮ้า ใครหรอ คนอื่นป่าว” /「自分で聞いてみたら？ 」
	B5 การเบี่ยงประเด็นร่วมกับการโกหก	”อ๋อ ไม่รู้จักนะ แต่เราว่าตอนนี้เค้าก็ดูดีนะ” /「簡単？！うそ！私はあと一点で落ちちゃった...」
	B6 การเบี่ยงประเด็นร่วมกับการพูดกำกวม	“เก่งเหมือนเดิมเลยนะ เราไม่เก่งเหมือนเธออ๊ะ คะแนนเลยไม่ค่อยดี” /「18 点すごいね、俺もっと低かったよ」
	B7 การแทรกประเด็นร่วมกับการโกหก	“ไม่หรอก ๆ แล้ววันก่อนเธอไปทำอะไรแถวโรงหนังเหรอ” /「いや、俺もよくわからんな。A に聞いてみたら？」
	B8 ประเภทอื่น ๆ	「いや違うよ。別の話しよう」(การขัดประเด็นร่วมกับการโกหก)
(C) การตัดจบบทสนทนา	C1 การพูดค้างไว้	“อ่อ” /「どうなんだろうね〜」
	C2 การใช้อวัจนภาษา	(หัวเราะกลบเกลื่อน) / （黙る。相手が話題を変えるのを待つ）
	C3 ประเภทอื่น ๆ	「色々あったらしいけど、なんかよくわかんない！笑」(การพูดกำกวมร่วมกับการใช้อวัจนภาษา)

(กลุ่มผู้วิจัยดัดแปลงเอง)

4. ผลการวิจัย

4.1 การเปรียบเทียบกลวิธีของผู้พูดชาวไทยและผู้พูดชาวญี่ปุ่น

จากการวิเคราะห์การใช้กลวิธีการเลี่ยงตอบคำถามเปรียบเทียบของผู้พูดชาวไทยและผู้พูดชาวญี่ปุ่น รวมทั้งหมด 44 คน ในสถานการณ์ 5 สถานการณ์ กลุ่มผู้วิจัยได้นำผลทั้งหมดมาเปรียบเทียบผลโดยภาพรวมสรุปดังตาราง 3

ตาราง 3 เปรียบเทียบความถี่ในการใช้กลวิธีต่าง ๆ เพื่อเลี่ยงตอบคำถามที่ไม่อยากตอบ

ประเภทกลวิธีการเลี่ยง		ผู้พูดชาวไทย	ผู้พูดชาวญี่ปุ่น
(A) การดำเนินบทสนทนาต่อโดยยังคงประเด็นเดิมไว้	A1 การโกหก	32.5%	36.5%
	A2 การพูดกำกวม	7.92%	8%
	A3 การพูดด้วยอารมณ์ขัน	1.25%	1%
	A4 ประเภทอื่นๆ	1.67%	2%
(B) การดำเนินบทสนทนาต่อโดยไม่คงประเด็นเดิมไว้	B1 การเบี่ยงประเด็น	15.83%	10%
	B2 การเปลี่ยนเรื่อง	2.08%	1.5%
	B3 การขัดประเด็น	5.42%	8%
	B4 การแทรกประเด็นอื่น	3.33%	6%
	B5 การเบี่ยงประเด็นร่วมกับการโกหก	5.42%	3%
	B6 การเบี่ยงประเด็นร่วมกับการพูดกำกวม	0.42%	3.5%
	B7 การแทรกประเด็นร่วมกับการโกหก	2.08%	1%
	B8 ประเภทอื่น ๆ	5.83%	2.5%
(C) การทำให้บทสนทนาจบลง	C1 การพูดค้างไว้	10.83%	15.5%
	C2 การใช้อวัจนภาษา	3.75%	1%
	C3 ประเภทอื่น ๆ	1.67%	0.5%
รวม		100%	100%

จากตารางสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ 4 ประเด็นดังต่อไปนี้

4.1.1 ผู้พูดชาวไทยและผู้พูดชาวญี่ปุ่นนิยมใช้กลวิธีการโกหกในการเลี่ยงตอบคำถาม

กลวิธีที่ใช้มากที่สุดของผู้พูดชาวไทยและชาวญี่ปุ่น ได้แก่ “การโกหก” (T32.5% : J36.5%)[3] โดยจะเห็นได้ชัดเจนในสถานการณ์ที่เกี่ยวกับการถูกถามเรื่องที่ต้องการจะปกปิด เช่น เหตุผลของการกระทำที่แท้จริง ข้อมูลเรื่องความสัมพันธ์ส่วนตัว ทั้งนี้ผู้พูดชาวญี่ปุ่นมีแนวโน้มที่จะใช้การโกหกมากกว่าผู้พูดชาวไทย 4% เช่นในสถานการณ์ที่ 1 เกี่ยวกับเหตุผลของการกระทำ ชาวไทยและชาวญี่ปุ่นมักโกหกอ้างเหตุผลเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพ ธุระส่วนตัวที่คล้ายคลึงกัน เช่น“เมื่อวานปวดหัว ลุกไม่ไหวอะ” 「ごめんね、急用が入って行けなくなったの」 เนื่องจากเป็นเหตุที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของตนและน้ำหนักมากพอที่จะทำให้คู่สนทนาเข้าใจและยอมรับได้ ในสถานการณ์ที่ 2 เรื่องที่ต้องปกปิดความสัมพันธ์ ชาวไทยจะโกหกว่า “ไม่ได้ไปกันแค่สองคน” “ไม่ได้ไป” ซึ่งเป็นการโกหกที่จะอธิบายความสัมพันธ์ ส่วนชาวญี่ปุ่นจะตอบเช่น「仲の良い友だち」「地元の友達だよ！」

4.1.2 ผู้พูดชาวญี่ปุ่นนิยมใช้กลวิธีการพูดค้างไว้ (保留) มากกว่าผู้พูดชาวไทย

ในภาพรวมของสถานการณ์ทั้งหมด จะพบว่าอัตราส่วนของการใช้กลวิธีการพูดค้างไว้ของชาวญี่ปุ่นมีมากเป็นอันดับ 2 ในขณะที่ชาวไทยใช้มากเป็นอันดับ 3 ความนิยมของชาวไทยกับชาวญี่ปุ่นมีความแตกต่างกันไม่มาก (T10.83% : J15.5%) แต่หากดูเฉพาะในสถานการณ์ที่ 2 ถูกถามเรื่องที่ต้องปกปิดความสัมพันธ์ พบว่าผู้พูดชาวญี่ปุ่นใช้การพูดค้างไว้มากถึง 20% ในขณะที่ผู้พูดชาวไทยพบเพียง

[3] T แทนผู้พูดชาวไทย และ J แทนผู้พูดชาวญี่ปุ่น

2.1 % เท่านั้น ในสถานการณ์ผู้ถามได้ทักเรื่องความสัมพันธ์ว่าอีกฝ่ายที่พบเห็นเป็นคนที่ดูเหมาะสมอยากให้แนะนำให้รู้จัก ผู้ตอบส่วนมากได้เลือกตอบโดยการผัดผ่อนไปไว้ครั้งถัดไป เช่น 「機会があればね」 「いつかねー」 จากคำตอบดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผู้พูดเลือกที่จะตอบรับคำถามของอีกฝ่ายว่าจะแนะนำให้รู้จัก แต่ไม่ได้ระบุเวลาหรือรายละเอียดที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถหลีกหนีจากบทสนทนาในครั้งนี้ไปได้ก่อน และจากคำอธิบายของผู้ตอบยังพบว่า ในครั้งต่อไปหากถูกถามเรื่องเดิม ก็มีแนวโน้มที่จะใช้การผัดผ่อนนี้ซ้ำไปเรื่อย ๆ อีกเช่นกัน นอกจากนี้ ยังอาจตอบเป็นคำเติมระหว่างหาคำพูด（言い淀み）คำขานรับ（あいづち）เช่น 「さあねー」 「うーん」 เพื่อแสดงท่าทีของผู้ตอบว่าไม่ต้องการพูดไปมากกว่านี้ และทำให้เนื้อความของคำตอบไม่ชัดเจนอีกด้วย

เมื่อพิจารณาจากปัจจัยด้านความสัมพันธ์ร่วมด้วยแล้ว พบว่าผู้พูดชาวญี่ปุ่นใช้กลวิธีพูดค้างไว้กับเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิทมากกว่า (ไม่ค่อยสนิท 35% : สนิท 5%) อาจอนุมานได้ว่า เนื่องจากเพื่อนสนิทมีโอกาสการพบเจอกันบ่อยมากกว่า จะทำให้ผัดผ่อนได้ลำบาก และดูน่าสงสัย เพื่อนอาจจะรับรู้ได้ว่ากำลังปิดบังบางอย่างอยู่ จึงไม่นิยมใช้กลวิธีนี้กับเพื่อนที่สนิทสนมกันนั่นเอง การพูดค้างไว้ (保留) จะทำให้ผู้ถามตีความได้ว่าผู้ตอบต้องการปฏิเสธที่จะให้ข้อมูล จึงทำให้บทสนทนาที่ดำเนินอยู่เปลี่ยนไปในทิศทางอื่นได้ ในขณะที่ผู้พูดชาวไทยมักจะเปลี่ยนทิศทางการสนทนาด้วยตนเอง เช่น ใช้วิธีการโกหกร่วมกับการเบี่ยงประเด็น หรือโกหกร่วมกับการแทรกประเด็นแทน

4.1.3 ผู้พูดชาวไทยนิยมใช้กลวิธีการเบี่ยงประเด็นมากกว่าผู้พูดชาวญี่ปุ่น

ผู้พูดชาวไทยนิยมใช้ “การเบี่ยงประเด็น” มากกว่าชาวญี่ปุ่น (T15.83% : J10%) และเมื่อรวมการเบี่ยงประเด็นที่เกิดร่วมกับการโกหกและการพูดกำกวมก็ยังมีกลวิธีนี้มากกว่า (T21.67% : J16.5%)

สถานการณ์ที่ใช้กลวิธีนี้มากคือ สถานการณ์ที่ 1 และที่ 5 ในสถานการณ์ที่ผู้ตอบคำถามไม่ต้องการบอกเหตุผลที่แท้จริง ผู้พูดชาวไทยนิยมใช้มากกว่าผู้พูดชาวญี่ปุ่น (T18.75% : J0%) เช่น “ขอโทษนะ ไว้ไปฉลองย้อนหลังกัน เดี๋ยวเราชวนคนอื่นเอง” “เมื่อวานแม่เรียกกลับบ้านกะทันหันอะ แต่ว่าเตรียมของขวัญไว้แล้วนะ เนี่ย ตั้งใจเลือกสุด ๆ” อาจกล่าวได้ว่าในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ผู้พูดชาวไทยจะนิยมใช้กลวิธีที่มีการเบี่ยงประเด็นเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจไปที่สิ่งทดแทน

ภาพ 2 กลวิธีการตอบคำถามในสถานการณ์ของความคิดเห็นที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งของผู้พูดชาวไทยและญี่ปุ่น

และในสถานการณ์ที่กล่าวถึงผู้อื่น ที่ความคิดเห็นอาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง จากภาพ 2 เปรียบเทียบกลวิธีที่ผู้พูดชาวไทยและชาวญี่ปุ่นเฉพาะในสถานการณ์ที่ 5 ซึ่งเป็นการถามเพื่อเอาความคิดเห็นซึ่งต่างจากข้ออื่นที่เป็นการถามเอาข้อมูล ชาวไทย 50% ของผู้พูดชาวไทยใช้การเบี่ยงประเด็น ซึ่ง

มากที่สุดและเป็นสถานการณ์ที่ใช้การเบี่ยงประเด็นมากกว่าสถานการณ์อื่นอย่างชัดเจน เช่น “ไม่รู้เหมือนกัน ปกติไม่ได้สนอยู่ละว่าศัลฯ ไม่ศัลฯ ตามแค่ผลงานกับนิสัยส่วนตัวล้วน ๆ ” โดยผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้เหตุผลประกอบไว้ว่า “บอกแนวคิดว่าตัวเองไม่สน เพื่อนคงจะไม่พูดถึงประเด็นนี้ต่อเท่าไหร่” จึงอนุมานได้ว่าผู้พูดชาวไทยมักเลือกใช้วิธีเบี่ยงประเด็น เพื่อไม่เสี่ยงต่อการถูกซักไซ้ต่อในคำถามเดิมและยังคงบทสนทนาต่อไปได้ด้วย ในขณะที่ 20% ของผู้พูดชาวญี่ปุ่นมีการใช้กลวิธีพูดค้างไว้ (保留) (「どうなんだろうね〜」) แทนโดยได้ให้คำอธิบายประกอบว่าเป็นการปรับให้เข้ากับผู้ถาม（相手に合わせる）ไม่อยากต่อประเด็น（話は広げたくないから）

4.1.4 ผู้พูดชาวไทยมีวิธีการจบบทสนทนาที่มีลักษณะพิเศษ

ผู้พูดชาวไทยมีการใช้กลวิธีการเลี่ยงตอบโดยการตัดจบบทสนทนาที่แตกต่างจากผู้พูดชาวญี่ปุ่น เช่น การใช้อวัจนภาษาเพื่อแสดงท่าทีแทนคำพูด, การพูดตัดจบอื่น ๆ ในลักษณะขอตัวออกไปที่อื่นเพื่อหลีกหนีจากสถานการณ์นั้น หากดูอัตราส่วนในภาพรวมของทั้ง 5 สถานการณ์ จะพบว่าผู้พูดชาวไทยใช้อวัจนภาษาในอัตราส่วนที่ต่างกับผู้พูดชาวญี่ปุ่นไม่มาก (T3.75% : J1%) เมื่อดูในสถานการณ์ต่าง ๆ จะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน เช่นสถานการณ์ 2 ที่ถูกถามเรื่องความสัมพันธ์ที่เราต้องการจะปกปิด (T6.25% : J0%) เช่น ‘ยิ้มแล้วไม่ตอบ’ ‘ยิ้มแห้งและแสดงสีหน้าไม่ค่อยสะดวกใจ’ สถานการณ์ 3 ที่ถูกถามเรื่องคะแนนสอบ (T4.1% : J0%)) เช่น การถอนหายใจไม่ตอบอะไร การเมิน สถานการณ์ 5 ที่ถูกติเรื่องศิลปินที่ชอบที่ศัลยกรรม (T8.33% : J5%) เช่น ‘ขำกลบเกลื่อน’ ‘หัวเราะกลบเกลื่อน’ ‘ตีมึนไม่ฟังไม่รับรู้’ หรือ ‘เงียบ ยิ้ม แล้วพยักหน้าให้’ ทั้งนี้การแสดงออกทางสีหน้าและท่าทางอาจทำประเด็นที่สนทนาหยุดชะงักได้ง่าย ในขณะที่ผู้พูดชาวญี่ปุ่นอาจคิดว่าการใช้เพียงอวัจนภาษาเป็นการเสียมารยาทต่อคู่สนทนา เพราะชาวญี่ปุ่นมักจะใช้ あいづち หรือคำขานรับมากกว่าการไม่พูดอะไรเลย ทำให้ปรากฏการณ์ใช้อวัจนภาษาในด้านของผู้พูดชาวญี่ปุ่นน้อยนั่นเอง ทั้งนี้ กลวิธีดังกล่าว ชาวไทยมักใช้กับเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิทมากกว่า (ไม่ค่อยสนิท 5.83% : สนิท 1.66%) เนื่องจากจะดูไม่เสียมารยาทมากเท่ากับเพื่อนสนิท นอกจากนี้ยังพบกลวิธีตัดจบบทสนทนาที่ไม่พบในหมู่ผู้พูดชาวญี่ปุ่นเช่น การพูดกำกวมร่วมกับการตัดจบ เช่น“ก็พอทำได้อะไม่ได้เยอะเท่าไหร่ (ลุกไปห้องน้ำเลย)” ในสถานการณ์ 3 ที่ถูกถามเรื่องคะแนนสอบ “ขอโทษน้าวันนี้รีบอะ ไปก่อนนะ” “อ๋า (ยิ้มแห้ง ๆ) แกเราไปห้องน้ำก่อนนะอั้นมาตั้งแต่เมื่อกี้ละ” ในสถานการณ์ 4 และ 5 เป็นต้น

4.2 ความสนิทสนมกับการเลือกใช้กลวิธีเลี่ยงการตอบคำถามของผู้พูดชาวไทยและผู้พูดชาวญี่ปุ่น

4.2.1 ผู้พูดชาวไทย

เมื่อแยกพิจารณาคำถามที่แยกปัจจัยความสัมพันธ์กับคู่สนทนาในแต่ละสถานการณ์จะได้ผลออกมาดังภาพ 3 และได้ข้อสรุปดังนี้

ภาพ 3 กลวิธีการตอบคำถามที่ไม่อยากตอบของผู้พูดชาวไทยแยกตามความสัมพันธ์กับผู้ถาม

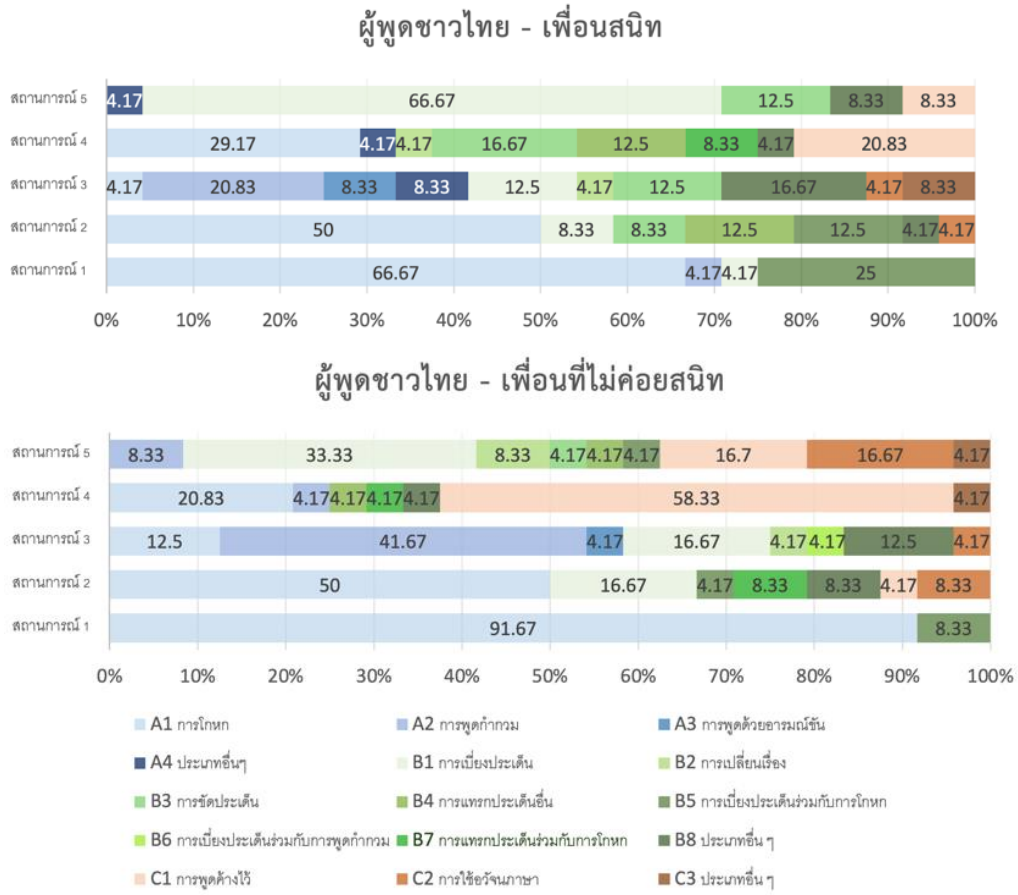

สถานการณ์ 1 : สถานการณ์เกี่ยวกับเหตุผลของการกระทำ

ในสถานการณ์นี้พบว่า การสนทนากับเพื่อนสนิทไม่ได้มีความนิยมการใช้กลวิธี “การโกหก” เพียงอย่างเดียวมากเท่ากับในกรณีของเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิท (สนิท 66.66% : ไม่ค่อยสนิท 91.67%) แต่มีการใช้การเบี่ยงประเด็นร่วมกับการพูดโกหกกับเพื่อนสนิทมากกว่าเพื่อนไม่ค่อยสนิทอย่างมาก (สนิท 25% : ไม่ค่อยสนิท 8.33%)

สถานการณ์ 2 : สถานการณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์

ในสถานการณ์นี้พบว่า การสนทนากับเพื่อนสนิทมีการใช้กลวิธี “การโกหก” ใกล้เคียงกับการสนทนากับเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิท (สนิท 50% : ไม่ค่อยสนิท 50%) และ “การเบี่ยงประเด็น” พบมากในการสนทนากับเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิทเป็นอันดับรองลงมา เมื่อเทียบกับเพื่อนที่สนิทที่มีน้อยกว่า (สนิท 8.33% : ไม่ค่อยสนิท 16.67%) แต่มีกลวิธีทดแทนสำหรับการสนทนากับเพื่อนสนิทเป็นการ “แทรกประเด็น” เพิ่มเติม (สนิท 12.5% : ไม่ค่อยสนิท 0%)

สถานการณ์ 3 : สถานการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่ทำให้รู้สึกอับอาย

ในสถานการณ์นี้พบว่า การสนทนากับเพื่อนสนิทมีการใช้กลวิธี “การพูดกำกวม” น้อยกว่าการสนทนากับเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิท (สนิท 20.83% : ไม่ค่อยสนิท 41.67%) จึงมีข้อสังเกตว่าในการสนทนากับเพื่อนสนิท การใช้ “การพูดกำกวม” อาจทำให้ถูกซักถามต่อได้จึงมีความนิยมน้อยกว่า เมื่อเทียบกับการสนทนากับเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิท นอกจากนี้ยังพบกลวิธีการ “พูดให้เป็นเรื่องตลก” (สนิท 8.33% : ไม่ค่อยสนิท 4.16%) ซึ่งไม่พบการใช้กลวิธีนี้ในข้ออื่น

สถานการณ์ 4 : สถานการณ์เกี่ยวกับสัญญาผูกมัด

ในสถานการณ์นี้พบว่าผู้ตอบใช้วิธีการเปลี่ยนบทสนทนาหรือจบสนทนาเป็นหลักแทนการดำเนินการสนทนาด้วยการโกหก แต่การสนทนากับเพื่อนสนิทมีการใช้กลวิธี “การพูดค้างไว้” น้อยกว่าการสนทนากับเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิท (สนิท 20.83% : ไม่ค่อยสนิท 58.33%) และการสนทนากับเพื่อนสนิทมี การใช้กลวิธี “ขัดประเด็น” (สนิท 16.66% : ไม่ค่อยสนิท 0%)

สถานการณ์ 5 : สถานการณ์ที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง

ในสถานการณ์นี้พบว่า การสนทนากับเพื่อนสนิทมีการใช้กลวิธี “การเบี่ยงประเด็น” มากเป็นอันดับ1เหมือนกันแต่นิยมในการสนทนากับเพื่อนสนิทมากกว่า (สนิท 66.67% : ไม่ค่อยสนิท 33.33%) และพบว่า ในการสนทนากับเพื่อนสนิท มีการใช้กลวิธีขัดประเด็นมากกว่าการสนทนากับเพื่อนไม่ค่อยสนิท (สนิท 12.5% : ไม่ค่อยสนิท 4.16%) ทั้งนี้ กลวิธีที่ใช้กับเพื่อนที่ไม่สนิทจะใช้การตัดจบประเด็นด้วยอวัจนภาษามากขึ้น

โดยภาพรวมทั้ง 5 สถานการณ์ จะเห็นว่า ผู้พูดชาวไทยเลือกใช้การดำเนินบทสนทนาต่อในสถานการณ์ที่ง่าย และเมื่อสถานการณ์มีความยากขึ้นก็จะเปลี่ยนกลวิธีเป็นการเปลี่ยนประเด็นสนทนาด้วยการเบี่ยงประเด็น ขัดประเด็น แทรกประเด็นไปเลย ทั้งนี้ กรณีที่ผู้ถามเป็นเพื่อนที่ไม่สนิทสามารถจะตัดจบการสนทนาด้วยอวัจนภาษา หรือการพูดค้างไว้ได้ง่ายขึ้น ซึ่งน่าจะเป็นเรื่องที่ทำได้ง่ายเนื่องจากความสนิทสนมที่น้อยอาจทำให้ผู้ถามเกรงใจและไม่ยืนกรานที่จะถามต่อไป

4.2.2 ผู้พูดชาวญี่ปุ่น

เมื่อแยกพิจารณาคำถามที่แยกปัจจัยความสัมพันธ์กับคู่สนทนาในแต่ละสถานการณ์จะได้ผลออกมาดังภาพ 4 ในหน้าถัดไปและได้ข้อสรุปดังนี้

ภาพ 4 กลวิธีการตอบคำถามที่ไม่อยากตอบของผู้พูดชาวญี่ปุ่นแยกตามความสัมพันธ์กับผู้ถาม

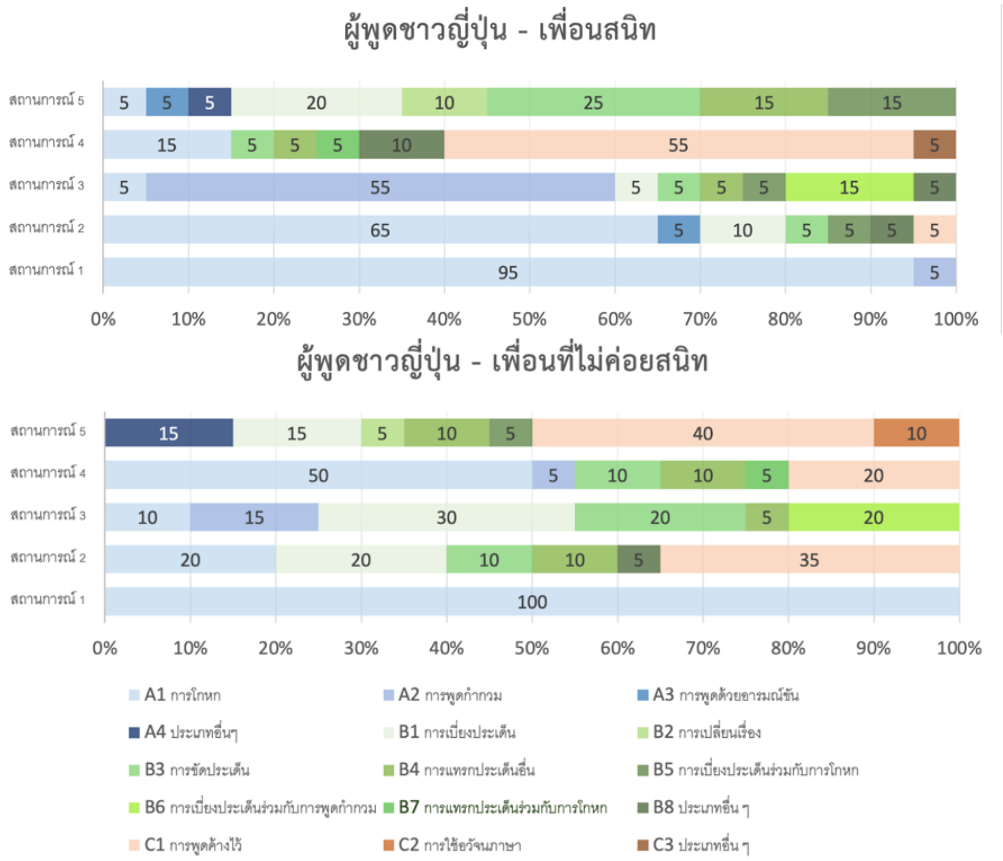

สถานการณ์ 1 : สถานการณ์เกี่ยวกับเหตุผลของการกระทำ

ในสถานการณ์นี้พบว่า มีความนิยมใช้กลวิธี “การโกหก” ในการสนทนากับเพื่อนสนิทและไม่สนิท (สนิท 95% : ไม่ค่อยสนิท 100%) เป็นหลัก

สถานการณ์ 2 : สถานการณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์

ในสถานการณ์นี้พบว่า การสนทนากับเพื่อนสนิทมีการใช้กลวิธี “การโกหก” มากกว่าการสนทนากับเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิท (สนิท65% : ไม่ค่อยสนิท 20%) และการสนทนากับเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิทมีการใช้กลวิธี “การพูดค้างไว้” มากกว่าการสนทนากับเพื่อนสนิท (สนิท 5% : ไม่ค่อยสนิท 35%)

สถานการณ์ 3 : สถานการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่ทำให้รู้สึกอับอาย

ในสถานการณ์นี้พบว่า การสนทนากับเพื่อนสนิทมีการใช้กลวิธี “การพูดกำกวม” มากกว่าการสนทนากับเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิท (สนิท 55% : ไม่ค่อยสนิท 15%) และการสนทนากับเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิทมี “การเบี่ยงประเด็น” มากที่สุด (สนิท 5% : ไม่ค่อยสนิท 30%)

สถานการณ์ 4 : สถานการณ์เกี่ยวกับสัญญาผูกมัด

ในสถานการณ์นี้พบว่า การสนทนากับเพื่อนสนิทมีการใช้กลวิธี “การพูดค้างไว้” มากกว่าการสนทนากับเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิท (สนิท 55% : ไม่ค่อยสนิท 20%) และการสนทนากับเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิทมี “การโกหก” มากกว่าการสนทนากับเพื่อนสนิท (สนิท 15% : ไม่ค่อยสนิท 50%)

สถานการณ์ 5 : สถานการณ์ที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้ง

ในสถานการณ์นี้พบว่า การสนทนากับเพื่อนสนิทมีการใช้กลวิธี “การขัดประเด็น” (25%) เนื่องจากเป็นเรื่องบุคคลที่สามที่ไม่ได้เกี่ยวกับผู้ตอบคำถามโดยตรง และการสนทนากับเพื่อนที่ไม่ค่อยสนิทมีการใช้กลวิธี “การพูดค้างไว้” (40%) ซึ่งเป็นกลวิธีที่ไม่พบในการสนทนากับเพื่อนสนิท

4.2.3 ความแตกต่างในการเลือกกลวิธีของผู้พูดชาวไทยและผู้พูดชาวญี่ปุ่นตามความสนิทสนม

โดยภาพรวมสถานการณ์ที่ 1-3 ที่เรียงระดับความยากในการตอบคำถามจากง่ายไปหายาก พบว่าทั้งผู้พูดชาวไทยและชาวญี่ปุ่นต่างใช้การดำเนินการสนทนาด้วย “การโกหก” เป็นหลักในการแก้ไขสถานการณ์ เมื่อมีระดับความยากในการตอบคำถามมากขึ้น จะพบกลวิธีการไม่ดำเนินการสนทนาต่อด้วย “การเบี่ยงประเด็น” “การขัดประเด็น” “การแทรกประเด็น”เพิ่มมากขึ้นในลักษณะเดียวกัน โดยในกรณีที่ผู้ถามเป็นเพื่อนที่ไม่สนิท การนำการตัดจบประเด็นด้วย “การพูดค้างไว้” หรือการใช้อวัจนภาษากรณีผู้พูดชาวไทยก็จะมีเพิ่มขึ้น และในสถานการณ์ที่ 5 สถานการณ์ที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิด ในสถานการณ์นี้เกี่ยวข้องกับบุคคลที่สาม ผู้ตอบคำถามมีแนวโน้มที่จะไม่ดำเนินการสนทนาต่อด้วยกลวิธีต่างๆ ซึ่งหากเป็นเพื่อนที่สนิทก็จะ “เบี่ยงประเด็น” “ขัดประเด็น”ในขณะที่เพื่อนที่ไม่สนิทก็จะตัดจบประเด็นโดยกรณีผู้พูดชาวไทยจะมีการใช้อวัจนภาษามากขึ้น ส่วนผู้พูดชาวญี่ปุ่นจะใช้การพูดค้างไว้เป็นหลัก

สิ่งที่น่าสนใจคือ ในสถานการณ์ที่ 4 สถานการณ์เกี่ยวกับสัญญาผูกมัด พบว่านอกเหนือจากการเบี่ยงประเด็น ขัดประเด็นแล้ว “การพูดค้างไว้” ใช้มากในกลุ่มผู้พูดชาวไทยกรณีสนทนากับเพื่อนที่ไม่สนิท ในขณะที่กลุ่มผู้พูดชาวญี่ปุ่นใช้มากในกรณีสนทนากับเพื่อนที่สนิท ซึ่งแตกต่างจากแนวโน้มในสถานการณ์อื่น ๆ ทั้งนี้ผู้พูดชาวไทยอาจมองว่าการแสร้งไม่รู้ไม่เห็นให้ประเด็นเรื่องตัดจบไปในกรณีพูดกับเพื่อนที่ไม่สนิททำได้ง่าย และสำหรับเพื่อนที่สนิทแล้วการขัดไม่ให้ไปยุ่งเรื่องของเขายังทำได้ เหมือนสถานการณ์ที่ 5 แม้ว่าผู้ถามอาจรู้สึกน้อยใจได้ง่ายว่าผู้ตอบอาจสนิทกับอีกฝ่ายมากกว่าตน ในขณะที่ในภาษาญี่ปุ่นจะแก้ไขปัญหาโดยไม่ขัดหรือเบี่ยงประเด็น กรณีผู้ถามเป็นเพื่อนที่ไม่สนิทจะใช้ “การโกหก” ได้ง่าย แต่กรณีผู้ถามเป็นเพื่อนสนิท การโกหกอาจทำได้ยาก จึงใช้กลวิธีตัดจบบทสนทนาด้วย “การพูดค้างไว้” แทน

จากจุดนี้จะเห็นแนวโน้มว่า ผู้พูดชาวญี่ปุ่นอาจมองการเลี่ยงตอบคำถามด้วย “การโกหก” มีความสุภาพมากที่สุด รองลงมาคือ “การพูดค้างไว้” และลำดับถัดมาจึงเป็นการไม่ดำเนินบทสนทนาต่อด้วยการเบี่ยงประเด็น ขัดประเด็น แทรกประเด็น ในขณะที่ผู้พูดชาวไทย ก็มองว่าการเลี่ยงตอบคำถามด้วย “การโกหก” มีความสุภาพมากที่สุด แต่เมื่อพูดกับเพื่อนสนิทเลือกใช้การเบี่ยงประเด็น ขัดประเด็น แทรกประเด็นทดแทนได้เลย เพราะเข้าใจกันดี ดังนั้นกรณีที่น่าจะเสี่ยงต่อการผิดพลาดในการเลี่ยงตอบคำถามมากที่สุด น่าจะเป็นการเลือกเบี่ยงประเด็น ขัดประเด็น แทรกประเด็นกับผู้ถามที่เชื่อว่าสนิทกันในสถานการณ์ที่เป็นเรื่องของผู้อื่น ควรเปลี่ยนเป็นการพูดค้างไว้ดีกว่า

5. สรุปผล

งานวิจัยนี้ศึกษากลวิธีการเลี่ยงตอบคำถาม เปรียบเทียบผู้พูดชาวไทยและผู้พูดชาวญี่ปุ่น รวมทั้งศึกษาว่าปัจจัยเรื่องความสนิทสนมของคู่สนทนาส่งผลต่อการเลือกใช้กลวิธีที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรใน 5 สถานการณ์ โดยสถานการณ์ 1-3 เป็นเรื่องของผู้ตอบเอง ส่วนสถานการณ์ 4-5 เป็นเรื่องของผู้อื่นที่หากตอบอาจทำให้ผิดสัญญา หรือทำให้เกิดปัญหา จากการใช้เกณฑ์ของ 佐久間 (2002) และปรับแต่งเพิ่มเติมโดยอ้างอิงพรนัชชา ประทีปจินดา (2558) พรรษวัชร์ อินทาภิรัต (2561) และ 袁他 (2019) แบ่งกลวิธีการเลี่ยงตอบเป็น 3 ประเภทใหญ่คือการดำเนินการสนทนาต่อแบบคงประเด็นเดิม การดำเนินบทสนทนาต่อแบบไม่คงประเด็นเดิม และการตัดจบบทสนทนา และ 15 ประเภทย่อย จากการวิจัยพบว่าทั้งผู้พูดชาวไทยและผู้พูดชาวญี่ปุ่นนิยมการใช้การดำเนินบทสนทนาต่อโดยคงประเด็นเดิมด้วยกลวิธีโกหกในการเลี่ยงมากที่สุดเหมือนกัน คนทั้ง 2 กลุ่มเลือกกลวิธีรองลงมามากขึ้นเมื่อเป็นเรื่องของคนอื่น มีแนวโน้มจะเลือกเบี่ยงประเด็น ขัดประเด็น แทรกประเด็นมากขึ้นหากผู้ถามมีความสนิทและหากไม่สนิทจะใช้การตัดจบบทสนทนามากขึ้น เมื่อพิจารณาเรื่องความสนิทสนมเพิ่มเติมพบว่าผู้พูดชาวไทยและผู้พูดชาวญี่ปุ่นมีแนวคิดเรื่องความสนิทสนมต่างกัน คือ ผู้พูดชาวไทยจะคิดว่าเมื่อสนิทสนมแล้วสามารถพูดเบี่ยงประเด็น ขัดประเด็น แทรกประเด็น ซึ่งเป็นกลวิธีเชิงปะทะได้ แต่จะระมัดระวังกับผู้ที่ไม่สนิทมากกว่า ต่างจากผู้พูดชาวญี่ปุ่นที่มีแนวโน้มพูดรักษาน้ำใจคนสนิทมากกว่าคนไกลตัว จึงใช้ “การโกหก” และ “การพูดค้างไว้” เป็นกลวิธีที่สำคัญ นี่จึงตรงกับข้อสังเกตของกลุ่มผู้วิจัยก่อนเริ่มการวิจัยว่า พบกลวิธีการพูดค้างไว้ในภาษาญี่ปุ่นค่อนข้างถี่ เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ยังเป็นการสำรวจความคิดเห็น หากมีการวิเคราะห์จากข้อมูลจริงและมีการเพิ่มจำนวนตัวอย่างในอนาคตอาจช่วยให้สามารถนำกลวิธีที่ใช้บ่อยและสำนวนในกลวิธีนั้นไปใช้ในการเรียนการสอนได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

พรนัชชา ประทีปจินดา. (2558). *เหตุผลที่ใช้ในการปฏิเสธการขอร้องเปรียบเทียบระหว่างภาษาไทยกับภาษาญี่ปุ่น*. [สารนิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

พรรษวัชร์ อินทาภิรัต. (2561). *กลวิธีปฏิเสธคำชักชวน : ศึกษาเปรียบเทียบการอ้างเหตุผลด้วยการไม่พูดความจริงในภาษา ญี่ปุ่น – ไทย*. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].

อัษฎายุทธ ชูศรี. (2564). *แปดประเด็นภาษาศาสตร์ภาษาญี่ปุ่นเบื้องต้น*. [โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

Dorwart, L. (ไม่ระบุ) 17 Amazing Tricks for Dodging Unwanted Questions. Bestlife online (http://bestlifeonline.com/avoid-unwanted-questions/) [เข้าถึงครั้งล่าสุด 10 ธันวาคม 2564]

袁仪萍・羅鵬・奥村圭子（2019）.「日中女子大学生接触場面における断り言語行動の一考察－日中女子大学生の会話タスク分析を中心に－」『山梨大学教育国際化推進機構　紀要年報』6、3-12.

佐久間まゆみ（2002）「接続詞・指示詞と文連鎖」野田尚史他編『日本語の文法 4　複文と談話』岩波書店

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Affiliation: Faculty of Arts, Chulalongkorn University
Corresponding email: asadayuth@gmail.com

ผลกระทบจากสถานการณ์วิกฤตกับอุตสาหกรรมการบินแห่งชาติของประเทศญี่ปุ่น

ณัฐวุฒิ วงศ์ปัน[1], ทรัพสิริ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา[2], วสันต์ นิลมัย[3], สรัฐ ฤทธิ์รณศักดิ์[4] และ วาสนา จักร์แก้ว[5]
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง

บทคัดย่อ

การศึกษาผลกระทบสถานการณ์วิกฤตกับอุตสาหกรรมการบินแห่งชาติของประเทศญี่ปุ่น บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบจากสถานการณ์วิกฤตในประเทศญี่ปุ่นกับอุตสาหกรรมการบินแห่งชาติประเทศญี่ปุ่น โดยใช้วิธีการวิจัยแบบการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) พบว่า ปัญหาการขาดทุนของบริษัทเจแปน แอร์ไลน์ เริ่มต้นขึ้นในปี 2551 ซึ่งเป็นปีที่ทั่วโลกเกิดวิกฤตการเงินที่รู้จักกันในชื่อ Hamburger crisis รวมถึงในช่วงปลายปี 2551 ยังได้เริ่มเกิดโรคระบาดไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ใหม่ H1N1 ขึ้น ส่งผลให้ชาวต่างชาติเดินทางเข้าสู่ประเทศญี่ปุ่นน้อยลง โดยตลอดปี 2551 ชาวต่างชาติที่บินกับสายการบินเจแปนแอร์ไลน์ ลดลง 12.8% ในขณะที่ในช่วงต้นปี 2552 รายได้จากลูกค้าต่างชาติของบริษัทเจแปน แอร์ไลน์ ลดลงกว่า 46.1% และในปี 2563 ได้เกิดโรคระบาดโควิด 19 อุตสาหกรรมการบินได้รับผลกระทบอย่างหนัก เป็นสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้น สายการบินมีผลขาดทุนในเดือน เมษายน – กันยายน 2564 จำนวน 48,090 ล้าน มียอดขายลดลงถึง 70% เหลือเพียง 58,190 ล้านบาท ผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้เกิดธุรกิจเกิดภาวะขาดทุน มีการปิดตัว เกิดภาวะเลิกจ้าง ตกงาน การเลิกการจ้างงานในประเทศ

คำสำคัญ: สถานการณ์วิกฤต, อุตสาหกรรมการบิน, ประเทศญี่ปุ่น

The impact of the crisis situation on Japan's national aviation industry

Nuttawut Wongpun[1], Subsiri Seniwong Na Ayudhaya[2], Vasant Nilamai[3]
Sarat Ritronsak[4] and Wassana Chakkaew[5]
Suan Dusit University Lampang Center

Abstract

A study of the impact of the crisis situation on Japan's national aviation industry. This article aims to study the impact of the crisis situation in Japan on Japan's national aviation industry. by using a documentary research method. Japan Airlines' losses began in 2008, the year of the global financial crisis known as the Hamburger crisis, and in late 2008 the influenza pandemic began. New H1 N1 up. As a result, fewer foreigners travel to Japan. Throughout 2008, foreigners flying with Japan Airlines decreased by 12.8%, while in the beginning of 2009, revenue from foreign customers of Japan Airlines decreased by 12.8%. Japan Airlines, down 46.1%. And in 2020, there was a covid -19 epidemic. The aviation industry has been hit hard. It's something that never happened. The airline had a loss in April-September 2021 of 48,090 million baht, with sales down 70% to only 58,190 million baht. The impact caused business losses, closures, layoffs, unemployment, layoffs. domestic employment.

Keyword: Crisis, Aviation Industry, Japan

1. บทนำ

การแพร่ระบาดของของโรคไวรัสโควิด 19 ส่งผลผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั่วโลกในวงกว้าง ทั้งในภาคบริการและภาคอุตสาหกรรม หนึ่งในธุรกิจที่ได้รับผลกระทบโดยตรงนั้นคือธุรกิจการบิน ซึ่งเป็น 1 ใน 4 กลุ่มที่สำคัญของอุตสาหกรรมการบิน ประกอบด้วยธุรกิจการบิน ธุรกิจอากาศยาน ธุรกิจการท่าอากาศ และธุรกิจบริการเครื่องช่วยในการเดินอากาศ โดยธุรกิจการบินเป็นธุรกิจที่ดำเนินการผลิตบริการขนส่งผู้โดยสารและขนส่งสินค้าทางอากาศเป็นกลุ่มธุรกิจที่สำคัญที่นำไปสู่การเชื่อมโยงและครอบคลุมทุกประเทศในโลกไว้ด้วยกันเพื่อเดินทางท่องเที่ยว ติดต่อทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองระหว่างประเทศ ส่งผลให้หลายสายการบินทั่วโลกได้ยกเลิกเที่ยวบินในเส้นทางระหว่างประเทศร้อยละ 80–90 ทำให้สายการบินประสบกับปัญหาการขาดทุน โดยในปี พ.ศ. 2563 สมาคมขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ (IATA) ประเมินว่า อุตสาหกรรมการบินทั่วโลกจะขาดทุนถึง 2.6 ล้านล้านบาทและในปีพ.ศ. 2564 ก็ยังขาดทุนต่อเนื่องถึง 0.5 ล้านล้านบาท ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจทั้งโลก จากการรายงานของ ICAO พบว่าสมาคมท่าอากาศยานระหว่างประเทศ องค์การท่องเที่ยวโลก องค์การการค้าโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ พบว่าจากสถานการณ์โควิด 19 ที่แพร่ระบาดทำให้ปริมาณจราจรทางอากาศของผู้โดยสารระหว่างประเทศลดลง ร้อยละ 80 รายได้ของท่าอากาศยานลดลงร้อยละ 45 ชี้ชัดว่าการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การค้า การเดินทาง การท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก (UNWTO, 2020) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัชตะ จันทร์พาณิชย์ (2564) ที่พบว่าการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโควิด 19 ส่งผลผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั่วโลกในวงกว้าง ทั้งในภาคบริการและภาคอุตสาหกรรม หนึ่งในธุรกิจที่ได้รับผลกระทบโดยตรงนั้นคือธุรกิจการบิน ซึ่งเป็น 1 ใน 4 กลุ่มที่สำคัญของอุตสาหกรรมการบิน ประกอบด้วยธุรกิจการบิน ธุรกิจอากาศยานธุรกิจการท่าอากาศยาน และธุรกิจบริการเครื่องช่วยในการเดินอากาศ โดยธุรกิจการบิน เป็นธุรกิจดำเนินการผลิตบริการขนส่งผู้โดยสารและขนส่งสินค้าทางอากาศเป็นกลุ่มธุรกิจที่สำคัญที่นำไปสู่การเชื่อมโยงและครอบคลุมทุกประเทศในโลกไว้ด้วยกันเพื่อเดินทางท่องเที่ยว ติดต่อทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองระหว่างประเทศ (สุจิตรา ริมดุสิต, 2563) เมื่อเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 การเดินทางระหว่างประเทศต้องหยุดชะงักไปเนื่องจากประเทศต่าง ๆ เกือบทุกประเทศได้ทำการปิดเมืองหรือปิดประเทศ (lockdown) เพื่อไม่ให้เกิดการเดินทางเข้ามาแพร่เชื้อโรคส่งผลให้หลายสายการบินทั่วโลกได้ยกเลิกเที่ยวบินในเส้นทางระหว่างประเทศ ร้อยละ 80–90 (ธนกร ณรงค์วานิช, 2563) ทำให้สายการบินประสบกับปัญหาการขาดทุน โดยในปี พ.ศ. 2563 สมาคมขนส่งทางอากาศระหว่างประเทศ (IATA) ประเมินว่า อุตสาหกรรมการบินทั่วโลกจะขาดทุนถึง 2.6 ล้านล้านบาทและในปีพ.ศ. 2564 ก็ยังขาดทุนต่อเนื่องถึง 0.5 ล้านล้านบาท (สมประวิณ มันประเสริฐ, 2563)

การระบาดของโรคโควิด 19 ที่เป็นดังพายุร้ายที่ซัดเข้าสู่ธุรกิจสายการบินแบบไม่ทันตั้งตัว ทำให้ทุกรายต่างบาดเจ็บกันถ้วนหน้า และพยายามจะหาวิธีที่จะประคองธุรกิจจนถึงวันที่ฟ้าจะกลับมาสดใสอีกครั้ง หนึ่งในทางอออกคือ การควบรวมกิจการ ที่จะช่วยให้ต้นทุนต่าง ๆ ลดลง ซึ่งสายการบินภายในประเทศญี่ปุ่น 2 แห่ง ได้เลือกที่จะใช้วิธีนี้ Airdo และ Solaseed Air ประกาศว่าทั้งคู่จะเข้าควบรวมกิจการภายในปี 2022 ที่มีเป้าหมายเพื่อลดต้นทุนการดำเนินงานของทั้งสองสายการบิน ผ่านการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น บุคลากรและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ โดยจะมีการจัดตั้ง

บริษัทโฮลดิงร่วมกันในฤดูใบไม้ร่วงปีหน้า ซึ่งถือเป็นครั้งแรกของวงการสายการบินประเทศญี่ปุ่นที่มีการควบรวมกิจการเกิดขึ้น Airdo ตั้งอยู่ในเกาะฮอกไกโดทางเหนือสุดของประเทศญี่ปุ่น โดยให้บริการในเส้นทางยอดนิยมระหว่างสนามบินฮาเนดะของโตเกียวและสนามบินชินชิโตเสะที่อยู่ใกล้กับเมืองซัปโปโร ส่วน Solaseed Air มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่เมืองมิยาซากิ บนเกาะทางตอนใต้ของคิวชูโดยมีเส้นทางบินเชื่อมต่อระหว่างเกาะและสนามบินฮาเนดะ การควบรวมเกิดขึ้นได้เป็นเพราะสายการบินทั้งสองไม่มีเส้นทางทับซ้อนกันในพื้นที่สำคัญ เราแต่ละคนต่างพยายามช่วยเหลือตนเอง แต่ก็มีข้อจำกัด ประธานของสายการบิน Airdo กล่าว ขณะที่ประธานของสายการบิน Solaseed Air กล่าวเสริมว่า สายการบินสามารถอยู่รอดได้ต้องกระชับความร่วมมือผ่านการจัดตั้งบริษัทโฮลดิง คาดว่าการตั้งบริษัทใหม่นี้จะช่วยลดต้นทุน 3-5 พันล้านเยนต่อปีในช่วง 4-5 ปีต่อจากนี้ สายการบินทั้งสองต่างเป็นผู้ที่ได้รับบาดเจ็บสาหัสจากการระบาดของโรคโควิด 19 ขาดทุนสุทธิ 1.21 หมื่นล้านเยน หรือราว 3.5 พันล้านบาทสำหรับปีงบประมาณ 2563 ซึ่งสิ้นสุดในเดือนมีนาคม 2564 ขณะที่ Solaseed Air มีผลขาดทุนสุทธิ 7.6 พันล้านเยน หรือประมาณ 2.2 พันล้านเยนในปีงบประมาณที่ผ่านมา

สถานการณ์แพร่ระบาดล่าสุดของโควิด 19 ที่ยังคงน่ากังวลในประเทศญี่ปุ่น ทำให้อียูตัดสินใจถอดญี่ปุ่นออกจากกลุ่มประเทศที่ได้รับยกเว้นในการเดินทางเข้าอียูการตัดสินใจล่าสุดของอียูส่งผลให้บริษัทสายการบินที่มีเที่ยวบินจากญี่ปุ่นเข้าไปยังยุโรปต้องปรับแผนการบินใหม่ แม้การตัดสินใจระงับเที่ยวบินจากญี่ปุ่นและการบังคับใช้กฎจะขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของประเทศสมาชิกอียูแต่ละประเทศก็ตาม จากปัญหาที่กล่าวมาทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่องผลกระทบจากสถานการณ์วิกฤตกับอุตสาหกรรมการบินแห่งชาติของประเทศญี่ปุ่น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบจากสถานการณ์วิกฤตกับอุตสาหกรรมการบินแห่งชาติของประเทศญี่ปุ่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร โดยการศึกษาและค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์

ในการวิเคราะห์ข้อมูลว่าดำเนินการอย่างไร ตลอดจนเทคนิคทางสถิติที่เลือกใช้ควรสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษามีลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัย งานวิชาการที่เกี่ยวข้องจัดลำดับความสำคัญแล้วนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลทางเอกสารต่าง ๆ วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันอย่างเป็นระบบและนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน ใช้ข้อมูลเชิงพรรณนาที่มี “รายละเอียด” และ “ลึก”แทนตัวเลข

4. ผลการวิจัย

พบว่าสถานการณ์วิกฤตไวรัสโควิด 19 ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจประเทศญี่ปุ่นผ่านห่วงโซ่อุปทานโลกจากปัญหาการขาดแคลนแรงงานและวัตถุดิบ ส่วนทางด้านอุตสาหกรรมการบินของประเทศญี่ปุ่น ผลกระทบที่เกิดขึ้นพบว่าจากรายงานประมาณการผลประกอบการสำหรับปีงบประมาณปัจจุบันคาดว่าจะขาดทุนมากเป็นประวัติการณ์กว่า 4,800 ล้านดอลลาร์ ซึ่งถือเป็นการขาดทุนสูงที่สุดนับตั้งแต่ก่อตั้งสายการบินแห่งชาติของญี่ปุ่นรายได้ช่วง 6 เดือนนับจนถึงเดือนกันยายนอยู่ที่ประมาณ 2,800 ล้านดอลลาร์ ลดลงร้อยละ 72 จากช่วงเดียวกันของปีที่แล้ว ทำให้ยอดขาดทุนสุทธิของช่วงดังกล่าวมากเป็นประวัติการณ์อยู่ที่ประมาณ 1,800 ล้านดอลลาร์ และยังไม่มีแนวโน้มว่าธุรกิจการบินจะฟื้นตัว เนื่องจากหลายประเทศยังไม่ผ่านพ้นวิกฤตการระบาดของโควิด 19 และเกือบทั่วโลกยังคงห้ามการเดินทางระหว่างประเทศ ทางบริษัทจึงคาดว่ายอดขาดทุนสุทธิจะมากกว่า 4,800 ล้านดอลลาร์ นอกจากนี้ยังพบว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นมีดังนี้

1. ทำให้การเดินทางระหว่างประเทศเกิดขึ้นได้ยาก เนื่องจากการเดินทางโดยเครื่องบินระยะเวลายาวนาน ย่อมเพิ่มความเสี่ยง

2. สายการบินยังไม่มีมาตรการสร้างความเชื่อมั่นด้านความยืดหยุ่นในการเดินทาง และมาตรการด้านสาธารณสุขที่เพียงพอ หรือ มาตรการระยะห่างทางสังคม (Social distancing) ทำให้ต้องลดจำนวนผู้โดยสารในแต่ละเที่ยวบิน ส่งผลให้สายการบินยกเลิกเที่ยวบินเพราะไม่สามารถแบกรับ สภาพขาดทุนได้

3. จำนวนผู้โดยสาร ปริมาณเที่ยวบิน และปริมาณการขนส่งสินค้าทางอากาศของสนามบินนานาชาติลดลง

4. ปริมาณการขนส่งสินค้าทางอากาศลดลงมาก เนื่องจากก่อนการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ปริณมาณการขนส่งสินค้าทางอากาศ มีแนวโน้มในการขนส่งที่ก้าวกระโดดมากกว่าหลังเกิดการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19

5.การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ทำให้สายการบินภายในประเทศไม่สามารถให้บริการแบบประจำได้ สายการบินบางส่วนหยุดการบินชั่วคราว เครื่องบินไม่สามารถรองรับผู้โดยสารเต็มจำนวนที่นั่งได้เนื่องจากต้องสร้างการรักษาระยะห่างตามมาตรการจำกัดการเดินทางและความปลอดภัยทางด้านสาธารณสุข ซึ่งสายการบินในประเทศญี่ปุ่นได้ประกาศระงับการให้บริการหลายเส้นทางบินในประเทศและต่างประเทศ ตั้งแต่วันที่ 21 กรกฎาคม2564 เนื่องจากการแพร่ระบาดระลอกใหม่ของโรคโควิด 19 ในญี่ปุ่น ที่รุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะกรุงโตเกียว เมืองหลวงของประเทศนั้น กำลังเผชิญการระบาดอย่างหนักของเชื้อโควิด 19 สายพันธุ์เดลตา

อีกทั้งทางองค์การอนามัยโลกได้ออกมาประกาศว่าโควิด 19 ได้เป็นการระบาดใหญ่ครอบคลุมทั่วโลก เป็นเหตุให้สายการบินต่าง ๆ ของประเทศญี่ปุ่นต้องมีการประกาศยกเลิกและหยุดกิจการบินทั้งการบินระหว่างประเทศและในประเทศ ทำให้ธุรกิจสายการบินเกิดภาวะขาดทุน และบางสายการบินรุนแรงถึงขั้นต้องปิดสายการบิน และเหตุการณ์นี้ทำให้สายการบินจำเป็นต้องมีการปลดพนักงานบางส่วนลงเพื่อลดภาระรายจ่ายของสายการบิน เกิดภาวะตกงานของพนักงาน มีการปลดระวางเครื่องบิน อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะไม่มีการเดินทางของผู้โดยสาร แต่สายการบินยังคงมีสินค้าในการดำเนินการขนส่ง โดยเฉพาะอาหาร หน้ากากอนามัย ยาปฏิชีวนะ อุปกรณ์ทางการแพทย์ และสินค้าจำ เป็นอื่น ๆ จึงทำให้สายการ

บินมีการปรับรูปแบบของการบริการเช่น มีการบรรทุกสินค้าบนที่นั่งผู้โดยสาร มีการถอดที่นั่งในชั้นโดยสารเพื่อบรรทุกสินค้าได้มากขึ้นเพื่อเป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด หรือบางสายการบินมีการดัดแปลงเครื่องบินโดยสารเป็นเครื่องบินขนส่งสินค้า อย่างถาวรแม้ว่าจะมีการผ่อนปรนทางการบินหลังจากเริ่มมีการควบคุมเชื้อไวรัสโควิด 19 สายการบินก็ยังไม่สามารถดำเนินการบินได้ในลักษณะเดิม โดยสายการบินได้มีการดำเนินธุรกิจในรูปแบบ New Normal กล่าวคือ ในการทำการบินสายการบินยังคงต้องมีการรักษาระยะห่าง (Social Distancing) โดยเว้นที่นั่งผู้โดยสารตามประกาศจากมาตรการรัฐ พนักงานมีการสวมใส่เครื่องแบบพร้อมชุด PPE หรือมีการสวมใส่อุปกรณ์เพื่อเน้นย้ำให้เห็นถึงด้านสุขอนามัย ผู้โดยสารจะต้องสวมใส่หน้ากากอนามัย ตลอดเวลาการเดินทาง รวมถึงการงดเว้นการบริการอาหารบนเครื่อง เป็นต้น นอกจากนี้สายการบินก็ยังมีมาตรการอื่น ที่นำเสนอบริการในรูปแบบใหม่ๆ เพื่อจะเป็นการหารายได้สู่บริษัท เช่น การจัดส่งอาหารดีลิเวอรี่ถึงบ้านผู้บริโภค การเปิดเที่ยวบินพิเศษแบบไร้จุดหมายปลายทาง และการขายชุดเซต ของใช้บนเครื่องบิน อย่างไรก็ตามการปรับตัวนี้เป็นการปรับตัวในระยะสั้น ซึ่งเชื่อว่าการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 ยังคงส่งผลกระทบต่อธุรกิจการบินต่อเนื่องไปอีกระยะเวลาหนึ่งดังนั้นธุรกิจการบินจึงต้องมีการเรียนรู้ปรับตัว และมองหากลยุทธ์ใหม่เพื่อให้สายการบินอยู่รอดได้ต่อไป

5. สรุปผลและอภิปรายผล

สถานการณ์วิกฤตกับอุตสาหกรรมการบินแห่งชาติของประเทศญี่ปุ่นผลกระทบจากการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 ชี้ให้เห็นถึงการขาดทุนสูงที่สุดนับตั้งแต่ก่อตั้งสายการบินแห่งชาติของญี่ปุ่นเป็นประวัติการณ์อยู่ที่ประมาณ 1,800 ล้านดอลลาร์ และยังไม่มีแนวโน้มว่าธุรกิจการบินจะฟื้นตัว ทางบริษัทจึงคาดว่ายอดขาดทุนสุทธิจะมากกว่า 4,800 ล้านดอลลาร์ ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือ ทำให้การเดินทางระหว่างประเทศเกิดขึ้นได้ยาก สายการบินยังไม่มีมาตรการสร้างความเชื่อมั่นด้านความยืดหยุ่นในการเดินทาง และมาตรการด้านสาธารณสุขที่เพียงพอ ส่งผลให้จำนวนผู้โดยสาร ปริมาณเที่ยวบิน และปริมาณการขนส่งสินค้าทางอากาศของสนามบิน ปริมาณการขนส่งสินค้าทางอากาศลดลงมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ รัชตะ จันทร์พาณิชย์ (2563) ที่ชี้ชัดว่าการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด 19 ที่ทำให้การเดินทางระหว่างประเทศต้องหยุดชะงักไปเนื่องจากประเทศต่าง ๆ มีการปิดประเทศ (lockdown) ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโลกและประเทศญี่ปุ่น การหยุดให้บริการของสายการบินต่าง ๆ ทำให้รายได้หลักในการขนส่งทางอากาศของสายการบินลดลงสายการบินต้องหาวิธีการและมาตรการมารับมือกับสถานการณ์นี้เพื่อความอยู่รอดของสายการบิน เช่น การเปลี่ยนอากาศยานโดยสารให้เป็นเครื่องบินขนส่งสินค้า ปัจจุบันมีสายการบินหลายสายการบิน ได้ดำเนินการดัดแปลงเครื่องบินโดยสารเป็นเครื่องบินขนส่งสินค้า (cargo) เป็นต้น และสอดคล้องกับการวิเคราะห์ขององค์การความปลอดภัยด้านการบินแห่งสหภาพยุโรป (Aviation Safety Agency, 2019) พบว่าปัจจุบันมีสายการบินหลายสายการบินได้ดำเนินการดัดแปลงเครื่องบินโดยสารเป็นเครื่องบินขนส่งสินค้า (cargo) เช่น Lufthansa, Korean Air, Aeromexico, Turkish Airlines, Finnair, Emirates, Austrian Airlines, Swiss Air, Hainan Airlines (Buiety Prathumporn, 2020) ที่เมือง Montreal และ Quebec ประเทศแคนาดา ซึ่งสายการบินแห่งชาติคือ Air Canada ซึ่งมีการปลดระวางฝูงเครื่องบินขนส่งสินค้าของตัวเองมานานกว่า 25 ปีได้กลับ

สู่ปฏิบัติการขนส่งสินค้าอีกครั้ง โดยสายการบินฯ ได้ทำการปลดที่นั่งผู้โดยสารออกจากเครื่อง Boeing 777-300ER จำนวน 4 ลำ เพื่อเพิ่มพื้นที่ระวางในการขนส่งสินค้าจำเป็น อาทิหน้ากากอนามัย ชุดกาวน์ และอุปกรณ์ป้องกันส่วนบุคคล (PPE) จากนครเซี่ยงไฮ้สู่ประเทศแคนาดา และ Air Canada ยังวางแผนปรับเปลี่ยนเป็นเครื่องบินขนส่งสินค้า เพื่อรองรับความต้องการในเส้นทางสู่ทวีปยุโรปและอเมริกา ขณะเดียวกันสายการบินสัญชาติอเมริกันอย่าง American Airlines และสายการบินประจำชาติของประเทศฟินแลนด์อย่าง Finnair ปรับเครื่องบินโดยสารของตนสำหรับปฏิบัติการขนส่งสินค้า เพื่อตอบรับความต้องการขนส่งสินค้าทางอากาศในการส่งมอบสินค้าจำเป็นเพื่อต่อต้านการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 สายการบิน Emirates ยังคงลำเลียงอาหารสู่สหรัฐอาหรับเอมิเรสต์อย่างต่อเนื่อง โดยใช้พื้นที่ระวางสินค้าบนเครื่องบินขนส่งสินค้า Virgin Atlantic สายการบินเอกชนสัญชาติอังกฤษได้เข้าร่วมภารกิจต้านภัยโรคระบาด และจัดส่งอุปกรณ์ PPE กว่า 43 ล้านชุด ไปยังสหราชอาณาจักรผ่านเที่ยวบินขนส่งสินค้าโดยเฉพาะ ซึ่งเช่าเหมาลำโดยกรมอนามัยและสังคมและหน่วยงานระบบสุขภาพ (NHS) ของอังกฤษ ขณะที่สายการบิน SWISS เตรียมดัดแปลงถอดที่นั่งชั้นประหยัดออกจากเครื่องบิน Boeing 777-300ER จำนวน 3 ลำ เพื่อสนับสนุนบริการขนส่งสินค้าที่มีความต้องการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สายการบิน Cebu Pacific (CEB) จากฟิลิปปินส์ก็ปฏิบัติการเที่ยวบินขนส่งสินค้าทางอากาศอย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งมอบอาหารยาปฏิชีวนะและสินค้าจำเป็นแก่หมู่เกาะทั่วประเทศฟิลิปปินส์ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรการและแนวทางปฏิบัติในการขนส่งสินค้าภายในห้องโดยสารของผู้ดำเนินการเดินอากาศ ในสถานการณ์ที่มีโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ขององค์การความปลอดภัยด้านการบินแห่งสหภาพยุโรป (EASA: European Aviation Safety Agency)

การเดินทางระหว่างประเทศเกิดขึ้นได้ยาก เนื่องจากการเดินทางโดยเครื่องบินระยะเวลายาวนานย่อมเพิ่มความเสี่ยง สายการบินยังไม่มีมาตรการสร้างความเชื่อมั่นด้านความยืดหยุ่นในการเดินทาง และมาตรการด้านสาธารณสุขที่เพียงพอ หรือมาตรการระยะห่างทางสังคม (social distancing) ทำให้ต้องลดจำนวนผู้โดยสารในแต่ละเที่ยวบิน ส่งผลให้สายการบินยกเลิกเที่ยวบินเพราะไม่สามารถแบกรับสภาพขาดทุนได้ จำนวนผู้โดยสาร ปริมาณเที่ยวบิน และปริมาณการขนส่งสินค้าทางอากาศของสนามบินนานาชาติลดลงการแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ทำให้สายการบินภายในประเทศไม่สามารถให้บริการแบบประจำได้ส่งผลให้สายการบินจำเป็นต้องมีการลดจำนวนพนักงานเพื่อความอยู่รอด (Sobieralski, 2020)

6. ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาผลกระทบและแนวทางการแก้ไขปัญหาอุตสาหกรรมการบินหลังโควิด 19

เอกสารอ้างอิง (References)

รัชตะ จันทร์พาณิชย์.(2564). ผลกระทบและการปรับตัวของธุรกิจการบินจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 (COVID-19). *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์,13 (1),* 1- 20.*มกราคม - มิถุนายน 2564),1.*

สุจิตรา ริมดุสิต. (2563). *ประวัติความเป็นมาอุตสาหกรรมการบิน.* เข้าถึงได้จาก elfhs.ssru.ac.th /sujitar_su/pluginfile.php/355/mod_resource/content/0/doc_tim1407.

สมประวิณ มันประเสริฐ. (2563). *พลิกโฉมธุรกิจหลังวิกฤตโควิด 19*. เข้าถึงได้จาก https://www.krungsri.com/th/plearn-plearn/business-transformative-after-covid.

Buiety Prathumporn.M. (2020). รวมธุรกิจใหญ่ที่ได้รับผลกระทบจาก COVID-19. เข้าถึงได้จาก https://techsauce.co/news/corporate-effect-covid.

European Aviation Safety Agency. (2019). Using the ICAO LPRTest Design Guidelines: New Criteria for effective ICAO LPR test design. Workshop Handbook.

Sobiearalski, J. (2020). COVID-19 and airline employment: Insights from historical uncertainty shocks to the industry. *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives. 5*, 1-9.

UNWTO. (2020). *World tourism remains at a standstill as 100% of countries impose restrictions on travel*. Retrieved from https://www.unwto.org/news/covid-19-world-tourism-remains-at-a-standstill-as-1 0 0 - of-countries-impose-restrictions-on-travel. [2020,May 12].

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง

Affiliation: Faculty of Education, Suan Dusit University Lampang Center

Corresponding email: djwasna@hotmail.com

ตามรอยตำนานขนมหวานญี่ปุ่น

ทิพากร ธรรมแสน[1], สุรีย์พร ธัญญะกิจ[1], ฐิติวรฎา ใยสำลี[1], เสาวลักษณ์ กันจินะ[1], วาสนา จักร์แก้ว[2] และ อานง ใจแน่น[1]
โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง[1]
และ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง[2]

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้เป็นบทความวิชาการที่มีความสนใจที่จะศึกษาวัฒนธรรมการทำขนมในญี่ปุ่นเริ่มตั้งแต่สมัยยุคนาราถึงยุคเฮอันตอนต้น ซึ่งได้ส่งคนญี่ปุ่นไปศึกษาวิทยาการด้านต่าง ๆ ที่ประเทศจีน ช่วงนั้นตรงกับสมัยราชวงศ์ถังของจีน โดยเริ่มมีการทำขนมจากข้าวและข้าวสาลี เอามานึ่งหรือทอดทำเป็นขนม ผู้ที่กลับมาจากประเทศจีนที่นำเอาวัฒนธรรมการทำขนมมายังญี่ปุ่นและนำศาสนาพุทธนิกายเซนเข้ามาด้วย ในระยะแรกการทำขนมยังจำกัดอยู่เฉพาะในวังในหมู่ชนชั้นสูง ต่อมาในสมัยเอโดะช่วงศตวรรษที่ 17 เซนรุ่งเรืองมากเพราะเข้ากับวิถีซามูไรที่เน้นระเบียบปฏิบัติ เกิดการขยายตัวของเซน ทำให้พิธีชงชาที่มาคู่กันได้รับความนิยมไปด้วย ขนมหวานญี่ปุ่นมีบทบาทมาก เนื่องจากรสชาติชาที่ขมเฝื่อนต้องสมดุลด้วยขนมหวาน นอกจากขนมหวานที่ใช้ในพิธีชงชาแล้ว การนำเข้าน้ำตาลทรายจากโลกตะวันตกเข้ามา ในปี ค.ศ. 1603 ทำให้มีการนำน้ำตาลทรายมาประกอบเป็นขนมหลากหลายมากขึ้น ซึ่งขนมญี่ปุ่นมีต้นกำเนิดมาจากผลไม้ หรือลูกไม้จากต้นไม้ ขนมหวานญี่ปุ่น แบ่งได้ 2 แบบคือ ขนมแบบเป็นทางการ และขนมที่ทานในชีวิตประจำวันแบบแรกคือขนมที่ใช้ในพิธีการต่าง ๆ ประจำปี รวมทั้งพิธีชงชา กลุ่มนี้จะเป็นขนมที่ปราณีต วัตถุดิบชั้นเลิศ และรูปลักษณ์ก็สมบูรณ์แบบ สัมพันธ์กับฤดูกาลอย่างชัดเจน แบบที่สองที่ทานในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ขนมดังโกะ หรือข้าวกรอบ ที่หาทานได้ตลอดทั้งปี

คำสำคัญ: ตำนาน, ขนมหวาน, ญี่ปุ่น

Following in the footsteps of Japanese sweets legends

Thiphakon Thammasaen[1], Sureeporn Thanyakit[1], Thitiwarada Yaisumlee[1], Saowalak Kanjina[1], Wassana Chakkaew[2] and Anong Jainan[1]
School of Culinary Arts Suan Dusit University Lampang Center[1]
And Suan Dusit University Lampang Center[2]

Abstract

This article is an academic paper that is interested in studying confectionery culture in Japan from the Nara period to the early Heian period. Which sent Japanese people to study various sciences in China during that time corresponds to the Tang Dynasty of China. It started making snacks from rice and wheat. Steamed or fried to make a dessert. Those who came back from China who brought sweets-making culture to Japan and brought Zen Buddhism with them. Initially, confectionery was limited to palaces among the nobility. Later, in the Edo period in the 17th century, Zen prospered because it matched the method of the samurai that emphasized the practice. Zen expansion occurred. This makes the accompanying tea ceremony popular as well. Japanese sweets play a huge role. This is because the taste of tea that is sweet must be balanced with sweets. In addition to the sweets used in tea ceremonies, The import of sugar from the western world in 1603 led to the use of sugar to make more variety of confectionery. which Japanese sweets originated from fruit or lace from a tree. Japanese sweets can be divided into two types: formal dessert and the first daily snack is a dessert used in annual ceremonies, including tea ceremonies. This group is a delicate dessert. excellent ingredients and the look is perfect clearly related to the seasons The second type is eaten in daily life. Including dingo or crispy rice that can be eaten all year round.

Keywords: Legend, Dessert, Japan

บทนำ

นับตั้งแต่เทพอิซะนางิ โนะ มิโกโตะ และเทพีอิซะนะมิ โนะมิโกโตะ ได้กวนน้ำด้วยหอกศักดิ์สิทธิ์จนเกิดเป็นแผ่นดินลอยอยู่บนผิวน้ำ พร้อมกับให้กำเนิดเทพเจ้าผู้ที่จะมาปกปักรักษาแผ่นดินที่เกิดขึ้นใหม่นี้ อันมีนามว่าสุริยะเทวีอะมะเตะระสึ โอมิกะมิ ผู้ที่ได้ส่งหลานชายของตนนามนินิงิ โนะ มิโกโตะ ลงมาจากสวรรค์อันเป็นต้นวงศ์ของราชวงศ์ยามาโตะ ที่ปกครองญี่ปุ่นอยู่ในปัจจุบันนี้ นับตั้งแต่จักรพรรดิจินมุ จนถึงจักรพรรดินารูฮิโตะ จักรพรรดิองค์ปัจจุบัน นับเวลารวมในการสืบราชสันตติวงศ์ของราชวงศ์เบญจมาศนี้ยาวนานกว่า 1,361 ปี ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในราชวงศ์เก่าแก่ที่สุดในโลก และมีจักรพรรดิผู้สืบพระราชสมบัติกว่า 126 พระองค์ โดยไม่มีการเปลี่ยนราชวงศ์ แม้จะมีข้อวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการว่า จักรพรรดิ 14 องค์แรกนั้นเป็นจักรพรรดิในตำนาน แต่ก็แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สังคมและอารยธรรมของญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ยังเต็มไปด้วยเรื่องราวที่น่าสนใจ เช่น เทพปกรณัม เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ ยุคสมัยของสงคราม ภาพสะท้อนของระบบโชกุน ไดเมียว ซามูไร ฯลฯ ซึ่งส่งผลต่อการแสวงหาความรู้และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นของประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นในแต่ละยุคสมัย ด้วยกาลเวลาที่ยาวนานนับพันปี เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในหน้าประวัติศาสตร์ทำให้ผู้ศึกษามองเห็นถึงกลไกทางสังคม และการพัฒนาของประเทศญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเปิดโลกทัศน์ และมุมมองในการมองเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง หรือแม้กระทั่งเหตุการณ์ร่วมสมัยที่เกิดขึ้นในเดือนมีนาคม พ.ศ.2554 คือเหตุการณ์แผ่นดินไหวและสึนามิครั้งใหญ่บนเกาะญี่ปุ่น ทำให้เกิดการตั้งคำถามว่าชาวญี่ปุ่นสามารถดำรงอัตลักษณ์ของตนให้ดำรงมาอย่างยาวนานกว่าพันปีได้อย่างไร (ฮิโซ ไซโต และเอลิซาเบล ลี, 2561, น.22)

จากเอกสารโบราณอย่างวรรณกรรมโคะจิกิ ซึ่งได้ถูกรวบรวมขึ้นในรัชสมัยของจักรพรรดินีเก็มเมะอิราวพุทธศตวรรษที่ 13 อันเป็นต้นเค้าของตำนานการจุติของ “สุริยเทวี” หลักฐานทางประวัติศาสตร์ส่วนหนึ่งจากร่องรอยของโบราณวัตถุที่ปรากฏทำให้เห็นว่าญี่ปุ่นมีบรรพบุรุษร่วมสายเดียวกับชาวไอนุ จนกระทั่งในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 12-13 ที่ได้รับวัฒนธรรมการเขียนและพระพุทธศาสนามาจากจีน จากการที่มีกลุ่มคนอพยพจากแผ่นดินใหญ่ผ่านทางเกาหลีและนำเอาวัฒนธรรมหลากหลายรูปแบบทั้งงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม เป็นต้น เข้ามาเผยแพร่จนได้รับความนิยมและกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมญี่ปุ่นในปัจจุบัน ลักษณะดังกล่าวอาจเรียกได้ว่าเป็นการปรับแปลงวัฒนธรรมจากท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งเป็นคุณสมบัติเด่นของชาวญี่ปุ่นอาจเริ่มมาจากจุดนี้เอง (วีระชัย โชคมุกดา, 2556) ผ่านยุคของระบบศักดินาและการรุกรานของจักรวรรดิมองโกล การสู้รบอันยาวนานของนักรบและซามูไร ซึ่งอยู่ในยุคสมัยเดียวกับช่วงยุคกลางของชนชาติในยุโรป กระทั่งการปราบปรามกลุ่มไดเมียวในแคว้นต่าง ๆ ของโชกุนโตกุกาวะ อิเอยาสุที่รวมศูนย์อำนาจไว้ที่ตนเองมีอำนาจรองจากองค์จักรพรรดิ และปิดประเทศกว่า 200 ปี ก่อนที่จะมาเปิดต้อนรับผู้คนแปลกหน้าอีกครั้งในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 จากการกดดันของกองทัพเรือสหรัฐเพื่อให้ญี่ปุ่นยินยอมเปิดประตูออกมาค้าขายกับตนเอง รวมไปถึงเหตุการณ์สำคัญอย่างการล้มล้างอำนาจการปกครองของระบบเผด็จการทหารของตระกูลโตกูกาวะ เพื่อฟื้นฟูพระราชอำนาจขององค์จักรพรรดิจนนำมาสู่การปฏิรูปเมจิ อันเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นก้าวหน้าทั้งทางวิทยาการ และการพัฒนาประเทศต่อมาจนถึงปัจจุบัน

หนึ่งในบทบาทที่สำคัญของญี่ปุ่นคือการเป็นหนึ่งในกลุ่มที่มีอำนาจทางทหารในสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศผู้กระหายสงคราม และพ่ายแพ้ลงในที่สุด แต่ยุคสมัยของญี่ปุ่นไม่ได้จบลงเพียงเท่านั้นไม่กี่สิบปีให้หลังญี่ปุ่นผันเอาคราบน้ำตาจากความเจ็บปวดของภัยสงคราม ความเศร้าโศกเสียใจ สู่การพัฒนาตนเองเป็นประเทศอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี จนกลายเป็นหนึ่งในประเทศที่มีรายได้จากผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) มากเป็นอันดับต้น ๆ ของโลกและเป็นอันดับ 2 ของภูมิภาคเอเชียรองจากประเทศจีน (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, 2564) การผ่านเรื่องราวมาอย่างมากมายของญี่ปุ่นนั้นได้หล่อหลอมและสร้างวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวเฉพาะถิ่นของญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี หนึ่งในสิ่งที่แสดงออกมาอย่างชัดเจนนั้นก็คือ วัฒนธรรมด้านอาหารอันเป็นภูมิปัญญาพื้นฐานในการดำรงอยู่ของชีวิต นั่นแสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นได้ผสานองค์ความรู้นับตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 จากการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมจากจีนจนกระทั่งช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 24-25 หลังจากปิดประเทศกว่า 200 ปี ญี่ปุ่นได้รับเอาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำอาหาร เทคนิค วิธีการ รวมไปถึงวัตถุดิบต่าง ๆ มาปรับใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิตของตนเองได้เป็นอย่างดี

ประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมญี่ปุ่น

หลังจากการปราบปรามเกาหลีให้รวมเป็นส่วนหนึ่งของญี่ปุ่นโดยจักรพรรดินีจิงงู ในสมัยโคะฟุราวปี พ.ศ.735 - 743 ซึ่งในขณะนั้นเป็นนครรัฐอิสระ 4 นคร คือ ชิลลา แพ็คแจ โกครูยอ และการัค ตามตำนานในนิฮอนงิกล่าวไว้ว่า กลุ่มคุมะโซะเป็นกบฏจึงได้ปราบปรามทั้งกลุ่มกบฏ และกลุ่มผู้สนับสนุนก็คือนครรัฐในแถบคาบสมุทรเกาหลี เมื่อจักรพรรดินีจิงงูได้ยึดเมืองชิลลาให้กลายเป็นเมืองขึ้นได้แล้ว และเมืองอื่นต่างเข้ามาถวายบรรณาการแสดงให้เห็นถึงอำนาจของราชอาณาจักรญี่ปุ่นในฐานะผู้ปกครองคาบสมุทรเกาหลีและดำรงอำนาจมาจนถึงช่วงปี พ.ศ.1211 (ฮิโซ ไซโต และเอลิซาเบล ลี, 2561, น.86) ตลอดระยะเวลา 468 ปีที่ญี่ปุ่นดำรงอำนาจในประเทศเกาหลี ย่อมก่อให้เกิดเส้นทางความสัมพันธ์ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่ญี่ปุ่นได้ติดต่อกับประเทศจีนผ่านเกาหลี นับตั้งแต่ช่วงราชวงศ์ฮั่นเรื่อยมาจนกระทั่งราชวงศ์ถัง ซึ่งเป็นยุคสมัยที่จีนเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดเป็นโอกาสและเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้ญี่ปุ่นพัฒนาตนเองจนเจริญก้าวหน้าสืบมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงราชวงศ์ถัง (พ.ศ. 1161-1233, พ.ศ. 1248-1450) ราชวงศ์นี้สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้จีนอย่างมากทั้งด้านศิลปกรรม วัฒนธรรมและอีกหลาย ๆ ด้าน นับตั้งแต่หลี่หยวนได้ตั้งตัวเองเป็น “จักรพรรดิถังเกาจู่” หลังจากรวมแผ่นดินให้เป็นปึกแผ่นโดยใช้เวลานานถึง 10 ปี นอกจากนี้ “เหตุการณ์ประตูเสียนอู่เหมิน” ที่ส่งผลให้หลี่ซื่อหมินขึ้นครองราชย์จนเป็น “จักรพรรดิถังไท่จง” ซึ่งสามารถบริหารประเทศอย่างแข็งขันจนทำให้ราชวงศ์ถังเจริญรุ่งเรืองอย่างไม่เคยมีมาก่อน อยู่ในฐานะนำหน้าทั่วโลกในสมัยนั้นทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและด้านอื่น ๆ ซึ่งเรียกว่า ”ช่วงเจริญรุ่งเรืองรัชสมัยเจินกวน” หลังจากนั้น ในสมัยจักรพรรดิถังเสวียนจงก็เจริญรุ่งเรืองอีกครั้ง เรียกว่า ”ช่วงเจริญรุ่งเรืองรัชสมัยไคหยวน” ประเทศเข้มแข็งเกรียงไกร ประชาชนมีความมั่งคั่ง แต่หลังจากนั้นไม่นาน ในช่วงปลายรัชกาลถังเสวียนจงได้เกิดกบฏอันลู่ซันและสื่อซือหมิง จากนั้นเป็นต้นมา ราชวงศ์ถังก็เริ่มเสื่อมโทรมลงเรื่อย ๆ (Ebrey, Walthall & Palais 2006, pp. 90–91.)

ยุคนาระ (พ.ศ.1253 – 1337) เป็นช่วงสมัยที่กลุ่มผู้มีความเข้มแข็งทางการเมืองซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ยามาโตะ (ปัจจุบันคือจังหวัดนาระ) ได้มีอำนาจปกครองประเทศตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 9 จนถึงพุทธ

ศตวรรษที่ 11 มีการพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมขนานใหญ่ และวัฒนธรรมจีนรวมทั้งลัทธิขงจื๊อและศาสนาพุทธได้เผยแพร่เข้ามาในประเทศญี่ปุ่นผ่านทางเกาหลี ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 9 ได้มีการติดต่อระหว่างญี่ปุ่นกับอาณาจักรบนคาบสมุทรเกาหลีทั้งในด้านศิลปะ และด้านอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น การทอผ้า งานโลหะ การฟอกหนัง และการต่อเรือ ซึ่งแต่แรกเริ่มมีการพัฒนาในประเทศจีนภายใต้ราชวงศ์ฮั่นได้เริ่มเข้ามาในประเทศญี่ปุ่นโดยผ่านทางเกาหลี (สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย เผยแพร่ข้อมูลเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2563) ส่งผลให้ญี่ปุ่นได้รับเอาตัวอักษรแบบจีนซึ่งมีรากฐานมาจากอักษรภาพมาใช้ และโดยผ่านทางสื่อตัวอักษรนี้เอง ชาวญี่ปุ่นได้เรียนความรู้เบื้องต้นทางการแพทย์ การใช้ปฏิทินและดาราศาสตร์ ตลอดจนปรัชญาของลัทธิขงจื๊อ ศาสนาพุทธได้เข้ามาในญี่ปุ่นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ.538 จากประเทศอินเดียโดยผ่านทางจีนและเกาหลี ผู้ปกครองประเทศญี่ปุ่นได้ถือระบบการปกครองของจีนเป็นแนวทางในการสร้างระบบการปกครองของตน วัฒนธรรมจากจีนนี้เองได้ส่งอิทธิพลต่อระบบการเมือง การปกครอง และศิลปวัฒนธรรมในสมัยนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากจีนในสมัยนั้นมีการรวมประเทศจนเป็นปึกแผ่นเป็นผลสำเร็จในสมัยราชวงศ์สุย (隋) ทำให้จีนมีอำนาจ และเจริญก้าวหน้ามากประเทศต่าง ๆ ที่อยู่รายล้อมจีนรวมถึงญี่ปุ่นต่างเกรงกลัวอิทธิพลของจีน ประเทศเหล่านี้จึงจำเป็นต้องส่งฑูตไปเจริญสัมพันธไมตรีรวมถึงการศึกษาศิลปะวิทยาการต่าง ๆ จากจีน จากผลของการเจริญสัมพันธไมตรีดังกล่าว ทำให้อิทธิพลของวัฒนธรรมจีนได้แผ่ขยายเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ เหล่านี้อย่างรวดเร็วและได้ลงหลักปักฐานอย่างมั่นคงในดินแดนแถบนี้นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

จนกระทั่งในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 12 เมืองหลวงถาวรแห่งแรกของญี่ปุ่นได้รับการสถาปนาขึ้นที่เมืองนาระ โดยคงสถานะเมืองหลวงเป็นเวลานานกว่า 80 ปี คือตั้งแต่ พ.ศ.1253 – 1337 พระราชวงศ์อิมพีเรียลของญี่ปุ่นประทับอยู่ที่เมืองนาระโดยตลอดและขยายอำนาจไปทั่วประเทศทีละน้อย ก่อนหน้านั้นได้มีการย้ายเมืองหลวงซึ่งเป็นที่ประทับบ่อยครั้งภายในเขตแดนที่ในปัจจุบันคือเมืองนาระ เกียวโต และโอซากะ เมืองหลวงใหม่ซึ่งเลียนแบบเมืองหลวงของประเทศจีนในสมัยนั้น ได้รับการสถาปนาที่เมืองเกียวโตเมื่อปี พ.ศ.1337 และได้เป็นที่ประทับของพระราชวงศ์เป็นเวลานานเกือบ 1,000 ปี การย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่เมืองเกียวโต นับเป็นจุดเริ่มต้นของสมัยเฮอันซึ่งดำรงอยู่ต่อมาจนถึง พ.ศ. 1735 และเป็นสมัยที่ยิ่งใหญ่ที่สุดสมัยหนึ่งของการพัฒนาทางด้านศิลปะในประเทศญี่ปุ่น การติดต่อกับประเทศจีนหยุดชะงักลงในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 14 และอารยธรรมญี่ปุ่นเริ่มที่จะมีลักษณะและรูปแบบเป็นของตนเองกลายเป็นวัฒนธรรมชั้นสูงที่มีลักษณะเฉพาะและพิเศษเป็นของญี่ปุ่นเอง สิ่งเหล่านี้นับเป็นกระบวนการของการผสมกลมกลืนและการปรับเปลี่ยน โดยที่สิ่งต่าง ๆ ซึ่งญี่ปุ่นรับมาจากภายนอกค่อย ๆ กลายเป็นรูปแบบของญี่ปุ่นไปโดยปริยาย ตัวอย่างที่เห็นได้โดยทั่วไปของกระบวนการนี้คือการพัฒนาของตัวอักษรญี่ปุ่นในสมัยเฮอัน ความซับซ้อนของการเขียนของจีนทำให้นักเขียนและพระคิดค้นรูปพยางค์ขึ้นสองระบบโดยยึดรูปแบบอย่างของจีน ภายในกลางสมัยเฮอัน ได้มีการปรับปรุงพยัญชนะที่เรียกกันว่า คานะ และนำมาใช้กันอย่างกว้างขวาง นับเป็นการเปิดทางให้แก่งานเขียนที่มีรูปแบบเป็นของญี่ปุ่นอย่างแท้จริง และมีการใช้กันอย่างแพร่หลายแทนถ้อยคำสำนวนที่ยืมมาจากภาษาจีน

ไม่เพียงแต่ด้านวิทยาการ ศิลปะ ศาสนา เท่านั้น สิ่งหนึ่งที่ได้เข้ามาเผยแพรในญี่ปุ่นนั้นก็คือวัฒนธรรมด้านอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้น้ำมัน การทำซุปน้ำใส และแป้งข้าวสาลีในการทำอาหาร

เป็นต้น โดยตัวอย่างของอาหารที่ปรากฏเรื่องเล่าว่ามีต้นเค้ามาจากจีน เช่น ซุปมิโซะ ซึ่งเป็นซุปที่ได้จากการทำดาชิผสมกับมิโซะ โดยญี่ปุ่นรับเอาวิธีการทำซุปมิโซะมาจากประเทศจีนผ่านคาบสมุทรเกาหลีมากกว่า 1,000 ปี หรือขนมดะงะชิ (駄菓子)ซึ่งเป็นขนมหวานแบบญี่ปุ่นโบราณ ต่างล้วนได้รับวัฒนธรรมมาจากจีนทั้งสิ้น ต้องสืบย้อนไปช่วงก่อนยุคนาระ ตั้งแต่สมัยยาโยะอิ ราวพุทธศตวรรษที่ 2 ญี่ปุ่นเริ่มมีการทำนาอย่างแพร่หลายทางด้านตะวันตกของประเทศญี่ปุ่นปัจจุบันก่อกำเนิดวัฒนธรรมยาโยะอิ ในสมัยยาโยะอินี้มีการเผยแพร่การทำนาโดยผ่านโทะไรจินหรือผู้อพยพมาจากแผ่นดินใหญ่ มีการปลูกข้าวและเริ่มมีการใช้โลหะในการดำรงชีวิต (เบญจางค์ ใจใส แดร์ อาร์สลานิออง, 2559, น.56) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ถูกถ่ายทอดมาจากแผ่นดินใหญ่ คือวัฒนธรรมสมัยราชวงศ์ฮั่น (พ.ศ.337-763) ที่สืบทอดผ่านมาทางประเทศเกาหลี การทำการเกษตรกรรมนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมญี่ปุ่นอย่างรวดเร็ว มีการปกครองโดยชนชั้นปกครอง มีการทำสงครามระหว่างหมู่บ้านเพื่อช่วงชิงทรัพยากร และที่สำคัญคือการเริ่มต้นของพิธีกรรมเพื่อขอพรเทพเจ้า ในขณะที่ยุคที่มีอิทธิพลต่อการกินของคนญี่ปุ่นมากที่สุดคือ สมัยเฮอัน (พ.ศ.1337-1728) ซึ่งเป็นช่วงที่มีการกำหนด “ข้อห้ามสำหรับพฤติกรรมที่ไม่สุภาพในการกินอาหาร” ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของวัฒนธรรมการกินในยุคนี้คือ การกินอาหารเพียง 2 มื้อ ได้แก่ มื้อเช้าและมื้อเย็น อีกทั้งยังมีช่องว่างในการกินอย่างมากระหว่างชนชั้นชาวนาที่มีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น กับชนชั้นขุนนางที่ใช้ชีวิตอย่างหรูหราและเน้นพิธีรีตองเพื่อลดช่องว่างในการกินอาหารระหว่างมื้อเช้าถึงมื้อเย็น ในยุคนี้ได้มีการพัฒนาขนมต่าง ๆ ขึ้น เรียกว่า คุดะโมะโนะ (果物) หมายถึงผลไม้เพราะขนมส่วนใหญ่มีผลไม้เป็นส่วนผสม นอกจากนั้นการที่คนญี่ปุ่นกินข้าวเป็นอาหารหลัก ทำให้มีการใช้ข้าวในการทำขนมด้วย ซึ่งขนมที่เกิดขึ้นในยุคเฮอันและยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบันคือ ขนม จิมะคิ (ちまき) มีลักษณะคล้ายบ๊ะจ่างของจีน ใช้กินในวันเด็กผู้ชายคือ วันที่ 5 เดือน 5 และขนม คุสะโมะจิ (草餅) ที่ใช้ข้าวเหนียวบดเป็นแป้งโมจิผสมกับสมุนไพร เป็นขนมที่นิยมกินในวันเด็กหญิง คือวันที่ 3 เดือน 3 (ทิพวรรณ อภิวันท์วรรัตน์, 2557, น.266) ทั้งยังเป็นเทคนิควิธีการที่ได้มาจากจีน นอกจากนี้ยังปรากฏเรื่องราวในบันทึกนิฮอนโชกิ ซึ่งเป็นบันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ตามลำดับเวลาฉบับเก่าแก่ที่สุด ได้มีการกล่าวถึงการใช้น้ำตาลจากพืชที่เรียกว่า “อะมะสีระ” ซึ่งเป็นพืชประเภทไม้เลื้อยชนิดหนึ่ง โดยสามารถนำมาเคี่ยวจนกลายเป็นน้ำเชื่อม ทั้งยังปรากฏภาพวาดของน้ำเชื่อมอะมะสีระที่ราดอยู่บนน้ำแข็งจากหนังสือ มะคุโระโนะโซชิ (枕草子) หรือหนังสือข้างหมอน ซึ่งเป็นบทประพันธ์ของเซ โชนะกง ที่ได้บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่น่าสนใจในราชสำนักเฮอัน ขณะที่เธอทำงานเป็นนางกำนัลถวายการรับใช้ใกล้ชิดจักรพรรดินีเทชิ (ซาดาโกะ) ระหว่างช่วง ปี พ.ศ.1533 - 1543 อีกด้วย (Kaneko Motoomi, Makura no Soushi Hyoushaku, Tokyo,1927, p.4)

ญี่ปุ่นรับอิทธิพลการทำขนมโดยใช้เมล็ดข้าวเป็นวัตถุดิบจากประเทศจีน ผ่านทางพระสงฆ์ที่เดินทางมาเผยแผ่ศาสนาในยุคนาระ และชาวเมืองในสมัยนั้นก็เริ่มคิดค้น "โมจิ" และ "ดังโงะ" แต่อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่แล้วขนมเหล่านี้จะถูกนำไปใช้ในทางศาสนามากกว่า ประชาชนทั่วไปไม่ค่อยมีโอกาสได้สัมผัสเท่าไรนัก รูปแบบพื้นฐานของวากาชิที่เราเห็นกันทุกวันนี้เริ่มมาจากยุคนี้นั่นเอง ขนมหวานญี่ปุ่นมีวิวัฒนาการที่โดดเด่นที่สุดในช่วงปลายยุคสมัยมุโรมาจิ (พ.ศ.1879-2116) เมื่อประเทศญี่ปุ่นเริ่มติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ การค้าขายกับโปรตุเกสและสเปนได้นำเอาสูตรอาหารและวัตถุดิบใหม่ ๆ เข้ามาซึ่งมีอิทธิพลต่อการทำวากาชิในสมัยนั้นมาก ก่อนหน้านั้นความหวานของวากาชิจะขึ้นอยู่กับรสชาติตาม

ธรรมชาติของส่วนผสมเสียมากกว่า แต่การเข้ามาของน้ำตาลปฏิวัติสูตรสำหรับความหวานในวากาชิเลยทีเดียว และยังเป็นตัวแปรสำคัญในการพัฒนาวากาชิในยุคต่อ ๆ มาอีกด้วย รวมไปถึงขนมประเภททอดอย่าง คะระคะชิ ก็เป็นขนมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากประเทศจีนด้วยเช่นกัน จนพัฒนามาเป็นขนมญี่ปุ่นในปัจจุบัน โดยมีการใช้แป้งสาลี แป้งข้าวเจ้า แป้งถั่วเหลือง และธัญพืชซึ่งจะถูกนำมาแปรรูปเป็นขนมทอดที่มีลักษณะโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของวัฒนธรรมญี่ปุ่น ขนมบางชนิดถูกพัฒนารูปแบบเป็นขนมเพื่อพิธีกรรมตัวอย่างเช่น ขนมคารามิโมจิ ซึ่งเป็นโมจิที่ชาวญี่ปุ่นประดับบ้านในช่วงเทศกาลปีใหม่เพื่อถวายแก่เทพเจ้าสืบเนื่องมาจากสมัยยาโยะอิที่ข้าวเป็นสิ่งหายากและมีราคาแพง จึงมักนิยมใช้บูชาเทพเจ้าเพื่อการขอพร เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า ขนมหวานญี่ปุ่น เป็นหนึ่งในองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมอาหารของญี่ปุ่นที่มีความโดดเด่นและชัดเจนเป็นอย่างยิ่ง นับตั้งแต่ยุคนาระ (พุทธศตวรรษที่ 13) จนถึงสมัยเฮอันตอนต้น เป็นช่วงเวลาที่ญี่ปุ่นมีสัมพันธไมตรีอันดีกับราชวงศ์ถัง มีการรับเอาวัฒนธรรมของราชสำนักถังมาใช้ในราชสำนักญี่ปุ่นทั้งเรื่องของการแต่งกาย สถาปัตยกรรม รวมไปถึงเรื่องของอาหารโดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำข้าวและแป้งสาลีมาใช้เป็นวัตถุดิบในการทำขนม โดยใช้เทคนิคในการนึ่งและทอด ซึ่งในระยะแรกนั้นจำกัดอยู่ในวังโดยเฉพาะในกลุ่มชนชั้นสูงก่อนที่จะกระจายสู่ผู้คนภายนอกรั้ววังในราวพุทธศตวรรษที่ 22 จากความนิยมในนิกายเซนของซามูไร ที่มองว่าเป็นนิกายที่สอดรับกับวิถีซามูไร จนนำไปสู่การเกิดพิธีชงชาซึ่งทำขนมหวานญี่ปุ่นได้รับความนิยมควบคู่กันไปด้วย ปัจจุบันขนมหวานในญี่ปุ่นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ ขนมหวานแบบทางการ และขนมหวานในชีวิตประจำวัน ในส่วนของแบบแรกนั้นมุ่งเน้นในเรื่องของขนมหวานในพิธีกรรมเป็นหลัก ส่วนประเภทที่สองนั้นเป็นขนมหวานที่สามารถหาทานหรือพบได้ในชีวิตประจำวัน

การศึกษาเรื่อง “ตามรอยตำนานขนมหวานญี่ปุ่น” จึงเป็นการศึกษาถึงที่มาของขนมญี่ปุ่นว่ามีจุดเริ่มต้นจากที่ใด ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากแหล่งใดบ้าง เนื่องจากวัฒนธรรมอาหารของญี่ปุ่นนั้นเกิดขึ้นอย่างผสมผสานด้วยปัจจัยและเงื่อนไขจากมิติที่หลากหลาย เช่น สภาพภูมิอากาศ ภูมิประเทศ การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ทั้งยังเกิดการพัฒนารูปแบบให้เหมาะสมกับช่วงเวลานั้น ๆ การศึกษาถึงพัฒนาการและรูปของขนมญี่ปุ่นที่ปรากฏในยุคนาระและเฮอันตอนต้น จึงเป็นการนำไปสู่การสร้างพื้นที่การเรียนรู้เปิดโลกทัศน์และมุมมองที่เกี่ยวข้องกับขนมญี่ปุ่นให้กว้างมากยิ่งขึ้น และเห็นความสัมพันธ์ในมิติทางประวัติศาสตร์ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี จากรูปลักษณ์ เทคนิค และวัตถุดิบที่เกิดการแลกเปลี่ยน ทั้งในบริบทของการเมือง เศรษฐกิจการค้า สังคม วัฒนธรรม รวมไปถึงการเข้ามาของศาสนาที่ได้ทำให้ญี่ปุ่นพัฒนารูปแบบของวัฒนธรรมอาหารโดยเฉพาะอย่างยิ่งขนมหวานซึ่งเป็นอาหารว่างระหว่างมื้อให้มีความโดดเด่น เป็นศิลปะและเป็นวิถีของชาวญี่ปุ่นที่ได้สืบทอดองค์ความรู้ในเรื่องของศิลปะการทำขนมหวานมายาวนานนับ 1,000 ปี

พัฒนาการของขนมญี่ปุ่น

จากการศึกษาเรื่อง ตามรอยตำนานขนมหวานญี่ปุ่น พบว่า ขนมหวานญี่ปุ่นมีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยนาระราวพุทธศตวรรษที่ 12 ซึ่งเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นรับเอาวัฒนธรรมมาจากจีนผ่านทางเกาหลี โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาที่เข้ามามีอิทธิพล และปรับแปลงรูปแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของ

ญี่ปุ่น ซึ่งเป็นช่วงสมัยของจักรพรรดิโชมุน ส่งผลให้ญี่ปุ่นรับเอาวิวัฒนาการและองค์ความรู้ต่าง ๆ มาใช้ในราชสำนักญี่ปุ่นอย่างแพร่หลาย ต่อมาในปี พ.ศ.1294 พระชาวจีนชื่อ กันจิน ได้นำศาสนาพุทธนิกายลี่จง (นิกายวินัย) เข้ามาเผยแพร่ในญี่ปุ่นจนได้รับความนิยมและรุ่งเรืองอย่างมาก การรับเอาวัฒนธรรมต่าง ๆ จากจีนเข้ามาในยุคนาระนี้เอง ส่งผลให้เกิดการพัฒนารูปแบบของอาหารโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของขนมให้มีรูปแบบที่โดดเด่น เกิดการปรับปรุงรูปลักษณ์ และรสชาติให้มีความสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศของญี่ปุ่น เพื่อให้สามารถเก็บรักษาได้หรือคงสภาพได้ในระยะเวลาหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีการนำเอาวัตถุดิบอื่น ๆ เช่น ข้าว ข้าวสาลี และธัญพืช มาใช้ในการทำขนมญี่ปุ่น ทำให้ขนมญี่ปุ่นในยุคแรกนั้นจะมีข้าวและแป้งที่ได้จากข้าวสาลีเป็นวัตถุดิบหลักในการทำขนม จนกระทั่งยุคเฮอันตอนต้น ขนมญี่ปุ่นได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง ในยุคนี้มีการทำขนมโมจิและขนมดังโงะขึ้น โดยใช้น้ำตาลเข้ามาเป็นส่วนประกอบของขนม เพื่อให้เกิดรสชาติหวาน การทำรสหวานในขนมญี่ปุ่นนั้นต้องใช้น้ำตาลเป็นวัตถุดิบหลัก ดังนั้นจึงส่งผลให้น้ำตาลกลายเป็นที่ต้องการของตลาดเป็นอย่างมาก เกิดการนำเข้าน้ำตาลจากภายนอกเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการและความนิยมในการทำขนมหวานในขณะนั้น จนกระทั่งพัฒนามาเป็น “วากาชิ” หรือขนมหวานแบบญี่ปุ่นในปัจจุบัน ขนมหวานญี่ปุ่นดั่งเดิมที่มีการผสมผสานศิลปะความเป็นญี่ปุ่นได้อย่างลงตัว วากาชิ เป็นหนึ่งที่แสดงความแก่นแท้ความเป็นญี่ปุ่น เป็นองค์ประกอบสำคัญของวิถีชีวิตชาวญี่ปุ่นอีกด้วย วิวัฒนาการที่โดดเด่นที่สุดในช่วงปลายยุคสมัยมุโรมาจิ ประเทศญี่ปุ่นเริ่มติดต่อทางการค้ากับต่างประเทศ โดยเฉพาะโปรตุเกส และสเปนได้นำเอาวัตถุดิบใหม่ ๆ เข้ามา ซึ่งมีอิทธิพลต่อการทำวากาชิ โดยการปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการนำน้ำตาลเข้ามาเพื่อปรับสูตรของขนมนั้นเอง ศิลปะของวากาชิได้รับการพัฒนามากที่สุดในช่วงต้นของเอโดะ มีการพัฒนาสูตรขนมหวานต่าง ๆ ขนหวานญี่ปุ่นจึงถูกคิดค้นขึ้นในยุคนี้ด้วย ไม่ว่านอกจากกรรมวิธี วัตถุดิบ และความนิยมในตัวขนมหวานญี่ปุ่นแล้ว สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นตามมานั้น คือศิลปะของขนมหวานญี่ปุ่น นั่นก็คือการสัมผัสรสชาติของขนมด้วยสัมผัสทั้งที่จะสามารถดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาสนใจและสามารถสัมผัสถึงความลึกซึ้งในตัวขนมญี่ปุ่นได้มากกว่าเรื่องของรสชาติ ประกอบไปด้วย

1. รูปลักษณ์ภายนอก ทั้งเรื่องของขนาด สี เป็นสิ่งที่สะท้อนออกมาจากตัวขนมหวานอย่างแรกที่จะพบเห็นได้อย่างชัดเจน บางครั้งการให้สีก็สะท้อนผ่านงานวรรณกรรม เพื่อให้เกิดลูกเล่นในตัวขนมและสัมผัสได้ถึงกลิ่นอายของญี่ปุ่น

2. รสชาติ รสชาติของขนมญี่ปุ่นในสัมผัสแรกนั้นต้องสะท้อนถึงความเป็นธรรมชาติ นี่คือสิ่งที่ได้รับจากอิทธิผลของวัฒนธรรมซามูไรและนิกายเซน ที่มุ่งเน้นระเบียบการปฏิบัติที่เป็นธรรมชาติ และยิ่งใช้ข้าวหรือแป้งสาลีในการทำขนมชนิดนั้น ๆ แล้ว ย่อมทำให้ขนมที่ได้แฝงไปด้วยกลิ่นของธรรมชาติมากยิ่งขึ้น

3. เนื้อสัมผัส ขนมหวานญี่ปุ่นจะมุ่งเน้นรสสัมผัสที่นุ่ม ชุ่มชื้น บางชนิดมีความกรอบของตัวขนม ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของขนมชนิดนั้น เช่น ขนมโมจิที่จะให้ความนุ่ม มีเนื้อสัมผัสที่ไม่แห้งจนเกินไป เพื่อให้สามารถทานคู่กับน้ำชาได้เป็นอย่างดี หรือขนมเซ็มเบ ที่มีความกรอบ บาง เวลาเคี้ยวไม่มีเศษชิ้นใหญ่จนทำให้ทานไม่สะดวก เป็นต้น

4. กลิ่น ขนมหวานญี่ปุ่นนั้นจะมุ่งเน้นให้มีกลิ่นที่ละมุน ไม่หอมจนฉุน หรือไม่มีกลิ่นไหม้ เหม็น เพื่อให้เกิดอรรถรสที่ดีในการรับประทาน เนื่องจากวัตถุดิบที่ใช้นั้นแต่ละชนิดมีความโดดเด่น มีกลิ่นหอม

เฉพาะตัว บางอย่างเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นถิ่น ทำให้กลิ่นของขนมหวานญี่ปุ่นกลายเป็นตัวชูโรง ชูรสที่เพิ่มเสน่ห์ให้กับขนมหวานและอรรถรสในการดื่มชาได้เป็นอย่างดี

5. เสียง เกิดจากการรับรู้ผ่านการได้ยินชื่อของขนมหวานแต่ละประเภท เช่น โอทาเบะของเกียวโต ขนมมันจูเซมเบ้ของนาระ เป็นต้น นอกจากนี้เสียงที่ได้ยินนั้นอาจมาจากการปรากฏตัวของขนมในงานวรรณกรรม เพลง หรือสื่อร่วมสมัยอื่น ๆ ที่ขับให้เสียงของขนมหวานญี่ปุ่นดังเข้าสู่โสตประสาท จนนำไปสู่การรับรู้ถึงตัวตนของขนมหวานญี่ปุ่นในแต่ละชนิด

นอกจากนี้ ในยุคนาระและยุคเฮอันตอนต้นมีรูปแบบและความสำคัญของขนมญี่ปุ่น ดังนี้

1. ขนมแบบที่ใช้ในพิธีการหรือพิธีกรรม เป็นขนมที่ถูกทำขึ้นในช่วงพิธีการ หรือทำเนื่องในโอกาสพิเศษ บางชนิดเป็นขนมที่ทำขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องประกอบในพิธีกรรม บางชนิดเป็นขนมพิเศษเฉพาะฤดูกาล ขนมแบบทางการนี้มักนิยมนำไปเป็นเครื่องเซ่นสังเวยบูชาเทพเจ้า เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการแสดงให้เห็นถึงความเคารพที่มนุษย์มีต่อเทพเจ้า อันเป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างเทพและมนุษย์เพื่อให้เกิดความเจริญเติบโตหรือความเป็นสิริมงคล ตัวอย่างเช่น ขนมคางามิโมจิ ที่มักนิยมทานกันในช่วงวันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น เนื่องจากขนมคางามิโมจิเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นถึงความกลมเกลียวและอายุยืน หรือขนมคาชิวะโมจิ หรือโมจิไส้ถั่วแดงห่อด้วยใบโอ๊ก ซึ่งจะนิยมทานกันในวันโคโดโมะโนะฮิหรือวัดเด็กผู้ชาย เพื่อเป็นสื่อแสดงถึงความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง รวมไปถึงขนมชิกามิที่มักรับประทานในวันเด็กผู้ชายของแถบคันไซอีกด้วย

2. ขนมแบบธรรมดาสามารถรับประทานได้ทั่วไป เป็นขนมที่ถูกทำขึ้นเพื่อให้เป็นขนมทานเล่นระหว่างวัน หรือเป็นขนมว่างระหว่างมื้อหรือท้ายมื้ออาหาร ขนมประเภทนี้ในญี่ปุ่นมีหลากหลายรูปแบบ มีสีสันและรสชาติที่หลากหลายและแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับวัตถุดิบ ความชอบ และความนิยมเฉพาะถิ่น ขนมบางชนิดมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบทั้งยังได้รับอิทธิพลอื่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปฏิรูปเมจิ จนนำไปสู่ขนมหวานญี่ปุ่นที่มีกลิ่นอายของตะวันตก เช่น ขนมอังโกะ ที่มี 2 แบบคือ ขนมมันจูและขนมโดรายากิ ซึ่งปัจจุบันมีการเพิ่มวัตถุดิบให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

สรุปและอภิปรายผล

การตามรอยขนมหวานญี่ปุ่น ขนมวากาชิ วากาชิและความเป็นมาเดิมที “ขนม” สำหรับคนญี่ปุ่น หมายถึงบรรดาผลไม้ต่าง ๆ ที่กินเป็นอาหารว่างเพื่อให้ท้องอิ่ม และเป็นส่วนหนึ่งของมื้ออาหารในราชสำนักญี่ปุ่นสมัยเฮอัน แต่ต่อมาทูตจากจีนได้นำวัฒนธรรมการทำขนมโดยใช้ข้าว แป้ง และถั่วมาทำเป็นขนมมาเผยแพร่ในญี่ปุ่น ขนมญี่ปุ่นจึงเริ่มมีรูปร่างเป็น “วากาชิ” ที่เห็นในปัจจุบัน สมัยคามาคุระ วากาชิถูกใช้เสิร์ฟในพิธีชงชาและเป็นที่แพร่หลายมากขึ้นตามความนิยมของพิธีชงชาในกลุ่มชนชั้นสูง และในสมัยเอโดะที่มีการบริโภคน้ำตาลมากขึ้น วากาชิก็เป็นที่แพร่หลายในกลุ่มประชาชนคนทั่วไปในที่สุด และเป็นจุดเริ่มต้นของขนมวากาชิหน้าตาสวยงามซึ่งมีต้นแบบมาจากขนมที่พัฒนามาจากศิลปะการทำขนมในเกียวโต จุดเด่นของวากาชินอกจากหน้าตาที่สวยงามแล้ว จุดเด่นของวากาชิสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 แบบคือ รสหวานในวากาชิจะเป็นรสหวานแบบอ่อนๆ และไม่ค่อยมีลูกเล่นในเรื่องความหลากหลายของรสชาติเท่าไหร่ กระบวนการทำขนม ส่วนมากวากาชิใช้วิธีนึ่ง ต้ม และนวดในการทำขนม โดยขนมญี่ปุ่นประเภทอบ เช่น อิมากาวายากิ ไทยากิ และคัสเทลลา เป็นขนมที่ได้อิทธิพลจากยุโรป

รูปร่างและขนาดของขนมวากาชิจะทำเลียนแบบธรรมชาติตามฤดูกาลเป็นเบื้องหลังการทำขนม เช่น เดือนมกราคมเป็นรูปนกกระเรียน เดือนมิถุนายนเป็นรูปดอกไม้ไฮเดรนเยีย และเดือนสิงหาคมเป็นรูปแตงโม เป็นต้น และวากาชิหลายชนิดมักมีรูปร่างกลมรวมถึงมีขนาดที่ใกล้เคียงกันด้วย นิยมรับประทานควบคู่กับน้ำชา หรือในงานพิธีเลี้ยงน้ำชา รูปร่างจึงออกมาสวยงาม แม้วากาชิจะมีหลายชนิด แต่วากาชิสามารถแบ่งประเภทออกได้เป็น 3 กลุ่มหลัก ๆ ขนมญี่ปุ่นถูกจำแนกตามส่วนผสมและวิธีการผลิต และตามปริมาณน้ำด้วย ได้แก่ นามากาชิ เป็นกลุ่มขนมที่มีปริมาณน้ำอยู่ 30% หรือมากกว่า ทำให้ขนมในกลุ่มนามากาชิไม่สามารถเก็บได้นานโดยมีทั้งขนมที่ต้องกินภายใน 2-3 วันหลังผลิต และมีขนมที่ต้องกินภายในวันนั้นที่ผลิตเพื่อให้สามารถอร่อยกับขนมได้มากที่สุด ต้องใช้ถั่วแดงบดธรรมดาทำมาเป็น
นากาชิไดตัวอย่างขนมกลุ่มนามากาชิ มีขนมจำพวกโมจิ ดังโงะ เนริคิริ และโยคัง เป็นต้น ฮันนามากาชิเป็นกลุ่มขนมที่มีปริมาณน้ำอยู่ 10-30% ทำให้เก็บได้นานกว่านามากาชิได้ระยะหนึ่ง ตัวอย่างขนมกลุ่มฮันนามากาชิ ได้แก่ อิมากาวายากิ โดรายากิ อัน (ถั่วแดงกวน) เป็นต้น และฮิกาชิฮิกาชิเป็นขนมที่มีปริมาณน้ำน้อยกว่า 10% เป็นขนมแห้งที่สามารถเก็บได้นาน ขนมในกลุ่ม ฮิกาชิ ได้แก่ขนมประเภทลูกอมอย่างคอมเปโตะ และคารินโต ขนมกลุ่มเซ็มเบ้ และอาราเระเป็นต้น

วากาชิเป็นขนมที่ถูกพัฒนาคู่กับพิธีชงชา การจับคู่วากาชิกับชาเขียวญี่ปุ่น และมัทฉะที่มีรสขมฝาดเป็นการจับคู่แบบคลาสสิกที่ได้ลิ้มรสความอร่อยของขนมญี่ปุ่นในแบบคลาสสิกได้ ซึ่งในพิธีชงชาจะมีการเสิร์ฟขนมให้แขกกินก่อนจะดื่มชาตาม ซึ่งรสหวานของขนมที่เหลืออยู่ในปากจะถูกรสขมฝาดของชาที่ดื่มตามไปตัดให้เหลือเพียงความหวานกำลังดีที่ช่วยให้เราอร่อยกับทั้งขนมและชาไปพร้อม ๆ กันนอกจากชาแล้ว ในช่วงหลังมานี้ที่ญี่ปุ่นได้เริ่มมีคาเฟที่เสิร์ฟวากาชิคู่กับกาแฟให้เห็นมากขึ้นตามสมัยนิยม โดยกาแฟที่เหมาะกับวากาชิจะเป็นกาแฟรสอ่อนที่ไม่ค่อยมีความเปรี้ยวและขมนัก ทำให้รสกาแฟไม่ไปรบกวนรสชาติของขนม และในทางกลับกัน ทำให้กลิ่นหอมของกาแฟไปเสริมรสชาติของขนมได้อีกด้วย แต่การจับคู่เครื่องดื่มกับวากาชิและที่น่าแปลกมากที่สุดคือการจับคู่วากาชิกับเหล้าสาเกญี่ปุ่น โดยเหล้าสาเก คือ “นิฮนชุ” ที่เป็นเหล้าสาเกแบบดั้งเดิมของญี่ปุ่นซึ่งมีรสฝาด แต่รสฝาดนี้ที่ตัดกันได้ดีกับวากาชิประเภทเนริคิริและไดฟุกุที่มีรสหวาน ทำให้สุดท้ายจะได้รสหวานกำลังดี หรือถ้าเป็นเหล้าที่มีรสหวานและรสชาติเข้มสามารถจับคู่กับขนมเช่นอาราเระหรือเซมเบ้ที่มีเกลือเป็นส่วนผสม ทำให้ได้รสหวานเค็มเมื่อดื่มกินคู่กัน เป็นต้น วากาชิแต่ละชนิดต่างมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจและมีวิธีอร่อยเฉพาะตัวที่ต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม สิ่งที่วากาชิทั้งหมดมีร่วมกันคือความอร่อยที่เติมความสุขเล็ก ๆ ให้กับคนญี่ปุ่นมานานในยามท้องว่าง ในอีกมุมคือวากาชิ เป็นขนมหวานญี่ปุ่นที่มีการผสมผสานศิลปะความเป็นญี่ปุ่นในสมัยเมืองหลวงเก่า เกียวโต เป็นเอกลักษณ์สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นแก่นแท้ความเป็นญี่ปุ่น และเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องสำคัญกับวิถีชีวิตของชาวญี่ปุ่น ได้รับอิทธิพลการทำขนมโดยใช้เมล็ดข้าวเป็นวัตถุดิบหลักจากประเทศจีน ซึ่งมีเส้นทางของการนำเมล็ดข้าวมาจากในยุคนาระได้มีพระสงฆ์มาทำการเผยแผ่ศาสนา ส่วนรูปแบบและความสำคัญของขนมญี่ปุ่นในยุคนาระและยุคเฮอันตอนต้น คือ การรับเอาวัฒนธรรมในยุคนาระส่งผลให้เกิดการพัฒนารูปแบบของขนมที่โดดเด่นเกิดการปรับรูปแบบลักษณะ และรสชาติให้มีความสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศของญี่ปุ่น ทั้งนี้ยังสามารถแบ่งขนมญี่ปุ่นได้เป็น 2 ประเภท คือ ขนมแบบสำหรับพิธีการหรือพิธีกรรมสามารถนำมาใช้ในโอกาสพิเศษเป็นหลัก ส่วนอีกแบบเป็นขนมแบบทั่วไป นิยมรับประทานเป็นอาหารว่างระหว่างมื้อ หรือท้ายมื้ออาหาร

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการตามรอยขนมหวานญี่ปุ่น ซึ่งเป็นขนมที่น่ารับประทาน มีความเป็นธรรมชาติ วัตถุดิบหลักมาจากข้าว สามารถนำมาเป็นของฝากที่มีคุณค่าต่อผู้รับ ปัจจุบันได้มีขนมญี่ปุ่นหลากหลายชนิดจำหน่าย เกิดจากที่มีเทคโนโลยีที่สามารถผลิตขนมได้หลากหลายมีคุณค่าทางโภชนาการ และมีสีสันน่ารับประทาน จึงคิดว่าน่าจะศึกษาเรื่องความหลากหลายขนมของฝากจากญี่ปุ่นที่ได้รับความนิยมมากที่สุด

เอกสารอ้างอิง (References)

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (2564). ประเทศญี่ปุ่น (Fact Sheet), กรุงเทพฯ

ทิพวรรณ อภิวันท์วรรัตน์. (2557). มองสำนวนภาษาญี่ปุ่นและธรรมเนียมปฏิบัติจากวัฒนธรรมการกินอาหารของคนญี่ปุ่น.*วารสารปัญญาภิวัฒน์ 5* (2*),* หน้า 266.

เบญจางค์ ใจใส แดร์ อาร์สลานิออง. (2559). การเปลี่ยนแปลงของสถานะสตรีในประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นจากสมัยโบราณถึงสมัยเอโดะ. *วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา 6 (2),* หน้า 56.

วีระชัย โชคมุกดา. (2556). *ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บริษัท ยิปซี กรุ๊ป จำกัด.

ฮิโซ ไซโต และเอลิซาเบล ลี. (2561). *พงศาวดารญี่ปุ่น* (พิมพ์ครั้งที่ 3).กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา.

Ebrey, Patricia Buckley; Walthall, Anne; Palais, James B. (2006), East Asia: A Cultural, Social, and Political History, Boston: Houghton Mifflin, ISBN 978-0-618-13384-0

Kaneko Motoomi, Makura no Soushi Hyoushaku. (1927), The Pillow Book. Tokyo: Yuhodo

---

หน่วยงานผู้แต่ง: โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง
Affiliation: School of Culinary Arts, Suan Dusit University Lampang Center.
Corresponding email: anong_jai@dusit.ac.th

การพัฒนาทักษะภาษาญี่ปุ่นผ่านการสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น

ธัญชนก ลาภอนันต์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า กิจกรรมการสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นส่งผลต่อพัฒนาการของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยในด้านใดบ้าง โดยพิจารณา 2 ประการ ได้แก่ 1) สำรวจทัศนคติของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นก่อนและหลังการติดต่อสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นผ่านโครงการไอเมท 2) สำรวจสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการติดต่อสื่อสารข้ามวัฒนธรรมกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น วิธีการศึกษา คือ เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามและสัมภาษณ์นักศึกษาจำนวน 12 คน ซึ่งศึกษาอยู่ในระดับชั้นที่ 2-ชั้นปีที่ 4 ชั้นปีละ 4 คน ที่เข้าร่วมกิจกรรมการสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมการสื่อสารส่งผลใน 3 ด้าน คือ ประการแรกคือ พัฒนาการทางภาษาญี่ปุ่น พบว่าร้อยละ 85.7 ของกลุ่มเป้าหมายเห็นว่า ทักษะภาษาญี่ปุ่นของตนมีพัฒนาการในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะทักษะด้านการฟังและการอ่าน รองลงมาคือทักษะการเขียนและการพูดตามลำดับ ประการที่สองคือ ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมญี่ปุ่น ด้านชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น ด้าน วัฒนธรรมที่ได้เรียนรู้จากผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น ทำให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงวัย เกร็ดความรู้เกี่ยวกับอาหาร การใช้ภาษาของผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น ความเชื่อทางศาสนาและทัศนะของสังคมที่มีต่อผู้หญิง และ ธรรมเนียมปฏิบัติของคนญี่ปุ่น ซึ่งนอกจากจะทำให้เข้าใจวัฒนธรรมญี่ปุ่นระดับบุคคลแล้วยังกระตุ้นให้ตระหนักถืออัตลักษณ์ของตัวเองด้วย และประการสุดท้ายคือ ประสบการณ์ในกาทำกิจกรรมนี้ทำให้ตระหนักถึงข้อแนะนำและข้อควรระวังในการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลผ่านการสนทนาด้วย

คำสำคัญ: ทักษะภาษาญี่ปุ่น, ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย, ผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น, การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม

Improving Japanese Language Skills through Interactive Communication with Japanese Elders

Thanchanok Lap-anant
Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Abstract

The present study aims to investigate the opinions and attitudes of Japanese language learners on the effect of Japanese language competence to see elders, by considering the following factors. (1) Japanese language learners' perceptions towards their improvement of Japanese language skills before and after participating in the intercultural communication program with Japanese elders; (2) the intercultural understanding or cultural awareness discovered from the communication activities between Thai students and Japanese elders. Data were collected from twelve students who participated in the I-MATE program by means of a questionnaire and semi-structured interview. The findings are as follows. Firstly, 85.7 percent of the target group are satisfied and realized that their Japanese language skills improved, especially listening, and reading skills, followed by writing and speaking skills respectively. Secondly, the target group can deepen their understanding of Japanese culture through interactive e-mail and online meetings with Japanese elders in various aspects such as, Japanese elders' way of living; fun facts about Japanese food; the variation in Japanese language; Japanese people's religious belief and social attitudes towards women; and their daily rituals. Exposing ourselves to different cultural experiences also helps awaken the cultural self-awareness. Lastly, this study also shares techniques to maintain a cheerful conversation and to promote good interpersonal relationships with Japanese elders.

Keywords: Japanese Language Skills, Japanese Language Learners, Japanese Elders, Cross-Cultural Communication

1. ที่มาและความสำคัญ

การศึกษาภาษาต่างประเทศ ผู้เรียนจะมีความมั่นใจว่าสามารถใช้ภาษาในการสื่อสารได้จริงหรือไม่ก็ต่อเมื่อได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเจ้าของภาษา แต่การศึกษาภาษาต่างประเทศภายในประเทศของตน โอกาสที่จะได้สื่อสารกับเจ้าของภาษาโดยตรงนอกจากผู้สอนเป็นเรื่องที่ยาก ทำให้ไม่สามารถจะฝึกฝนทักษะการใช้ภาษาได้อย่างเต็มที่ และขาดประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการสื่อสารในสถานการณ์จริงส่งผลต่อความมั่นใจในการสื่อสารด้วยภาษานั้น ๆ ตามไปด้วยเช่นกัน ผู้เรียนภาษาต่างประเทศจึงมุ่งหวังที่จะได้ไปมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเจ้าของภาษาให้ได้มากที่สุดเพื่อพัฒนาทักษะและเพิ่มพูนความมั่นใจในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เนื่องจากผู้ศึกษาได้มีโอกาสเข้าร่วมโครงการที่ส่งเสริมการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยกับชาวญี่ปุ่นซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัยหลังเกษียณ เป็นโครงการที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวัฒนธรรมของแต่ละฝ่ายอย่างอิสระผ่านการเขียนอีเมล เรียกว่าโครงการไอเมท (ต่อไปจะเรียกว่าโครงการไอเมท[1]) โดยผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นจะให้ความช่วยเหลือในการเรียนภาษาญี่ปุ่นหากมีการร้องขอ โดยหลักการจะเป็นการแลกเปลี่ยนอีเมล หรือ ติดต่อผ่านโซเชียลมีเดียอื่น ๆ ประมาณ ไม่ต่ำกว่าเดือนละครั้ง กิจกรรมนี้จะเป็นการติดต่อสื่อสารแบบเฉพาะบุคคลหนึ่งต่อหนึ่ง และดำเนินต่อเนื่องจนกระทั่งสำเร็จการศึกษา เว้นแต่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประสงค์บอกเลิก นอกจากการสื่อสารโต้ตอบผ่านระบบอีเมลแล้ว จากสถานการณ์โควิดทำให้เกิดกิจกรรมนัดพบปะพูดคุยออนไลน์ทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้ง ซึ่งทำให้นักศึกษาได้มีโอกาสได้พูดคุยกับเจ้าของภาษาผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นโดยใช้ภาษาญี่ปุ่นโดยตรงมากขึ้น

ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจศึกษาว่า กิจกรรมการติดต่อสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นส่งผลต่อพัฒนาการของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่เข้าร่วมในโครงการนี้ในด้านใดบ้าง และมีข้อที่ควรระวังในการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมหรือไม่อย่างไร

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

1. สำรวจทัศนคติของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยก่อนและหลังการติดต่อสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นผ่านโครงการไอเมท

2. สำรวจสิ่งที่ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นได้เรียนรู้จากการติดต่อสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น

---

[1] “กิจกรรมไอเมท” หมายถึง การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างนักศึกษาที่กำลังศึกษาภาษาญี่ปุ่นกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นที่เป็นสมาชิกองค์กรไม่แสวงผลกำไร ซึ่งเข้าร่วมกิจกรรมสื่อสารข้ามวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับญี่ปุ่นและเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นของนักศึกษาต่างชาติผ่านการแลกเปลี่ยนเมลแบบส่วนตัวอย่างน้อย เดือนละ 1 ครั้ง จนกระทั่งนักศึกษาสำเร็จการศึกษา ปัจจุบันจากสถานการณ์โควิดทำให้มีการปรับรูปแบบมาเป็น ใช้สื่อโซเชียลมีเดียอื่น ๆ ได้ตามอัธยาศัย และมีการใช้โปรแกรมซูมเพื่อการสื่อสารแบบสองทางแบบเรียลไทม์ตั้งแต่กลางปี 2020

3. วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2-3-4 ชั้นปีละ 4 คน รวม 12 คน ซึ่งทุกคนเป็นผู้ที่เข้าร่วมในโครงการไอเมท ไม่ต่ำกว่า 12 เดือน

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษามี 2 วิธีคือ

1) แบบสอบถามออนไลน์ กำหนดให้กลุ่มเป้าหมายประเมินตนเอง ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการไอเมท ว่ามีพัฒนาการในทักษะ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน มากน้อยเพียงใด ด้านใดที่พัฒนาได้มากที่สุด โดยแสดงผลเป็นจำนวนร้อยละ

2) คำถามแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด โดยพิจารณาจากผลแบบสอบถาม และสอบถามรายบุคคลเกี่ยวกับหัวข้อที่ได้เรียนรู้เชิงวัฒนธรรมจากการติดต่อสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น และข้อควรระวังในการสื่อสารกับคนต่างวัยต่างวัฒนธรรมที่อาจก่อให้เกิดปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการสื่อสาร

ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล 2 เดือน ระหว่างเดือนกันยายน-ตุลาคม 2564

ผู้ศึกษาใช้เครื่องมือทั้งสองควบคู่กันไป โดยให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบสอบถามก่อน จากนั้นจึงทำการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล ถึงเหตุผลที่คิดว่าตนมีการพัฒนาภาษาในระดับนั้น ๆ และความรู้เชิงวัฒนธรรมที่ได้จากการติดต่อสื่อสาร

จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งสองส่วนมาวิเคราะห์ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) วิเคราะห์พัฒนาการด้านภาษาจากการสื่อสารทั้ง 4 ทักษะ การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน ว่าทักษะใดพัฒนามากที่สุดหรือน้อยที่สุด และมีปัจจัยใดที่ทำให้ทักษะดังกล่าวมีการพัฒนามากที่สุดหรือน้อยที่สุด

2) วิเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการดังกล่าว

3) วิเคราะห์ในประเด็นการสื่อสารกับผู้สูงวัยที่ต่างวัฒนธรรม มีสิ่งใดที่ควรระวัง และควรใส่ใจในการสิ่งสารเป็นพิเศษเพื่อให้สารสื่อสาร เป็นไปได้ด้วยดี

4. ผลการศึกษา

จากการสำรวจโดยแบบสอบถามออนไลน์ที่ส่งให้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คนตอบ สามารถสรุปเป็น 3 ประเด็นใหญ่ ได้แก่ การพัฒนาทักษะด้านภาษาญี่ปุ่น ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมญี่ปุ่น และข้อควรระวังในการสื่อสารระหว่างคนต่างวัยต่างวัฒนธรรม รายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

4.1 การพัฒนาทักษะด้านภาษาญี่ปุ่น

จากผลสำรวจพบว่า ร้อยละ 87 ของกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าทักษะด้านภาษาญี่ปุ่นของตพัฒนาขึ้นเมื่อเทียบกับก่อนเข้าร่วมโครงการ และเมื่อเทียบกับทักษะทั้ง 4 ด้านนั้นพบว่า ทักษะที่มีการพัฒนาไปมากที่สุดมีด้วยกัน 2 ทักษะคือ การอ่าน และการฟัง และรองลงมาเป็นการเขียนและการพูดตามลำดับ

แผนภูมิ 1 การพัฒนาทักษะภาษาญี่ปุ่นผ่านการสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น

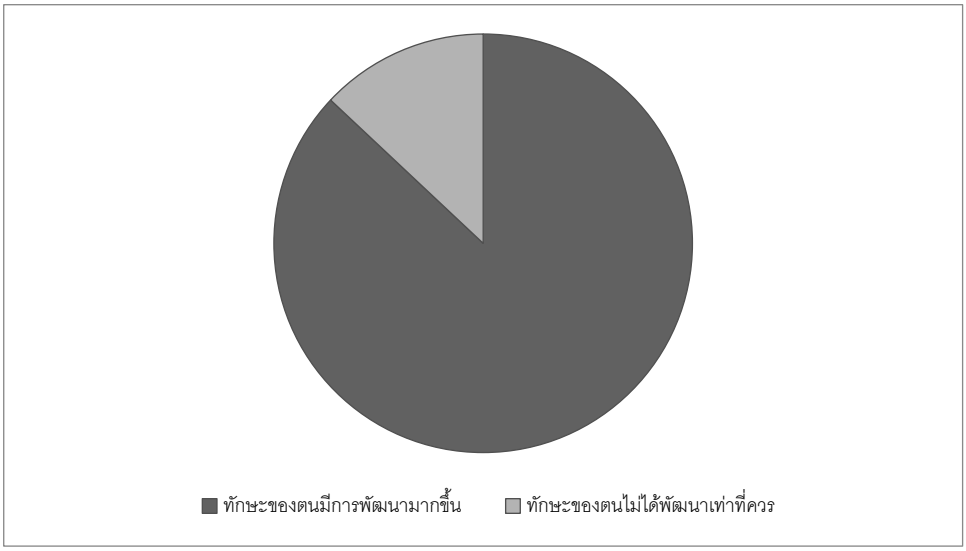

จากการสัมภาษณ์เพื่อขอข้อคิดเห็นหรือทัศนคติที่มีต่อการพัฒนาการทางภาษาของตนของกลุ่มตัวอย่าง โดยเทียบก่อนและหลังจากได้เข้าร่วมกิจกรรมสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น นักศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการนี้ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการดังกล่าว มีส่วนช่วยในการพัฒนาทักษะของตนมากยิ่งขึ้น โดยสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. กรณีที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยว่ามีพัฒนาการด้านทักษะการใช้ภาษาญี่ปุ่นดีขึ้น ให้เหตุผลดังนี้ *ทักษะการฟังมีการพัฒนามากที่สุด* เนื่องจากได้มีโอกาสเข้าร่วมในการพบปะพูดคุย เดือนละครั้ง ทำให้เกิดความมั่นใจและฟังออกมากขึ้น ฟังจับใจความได้รวดเร็วและแม่นยำมากขึ้น

2. *ทักษะการอ่านมีการพัฒนาในระดับใกล้เคียงกับทักษะการฟัง* เนื่องจาก ในการติดต่อสื่อสารผ่านอีเมล จำเป็นต้องอ่านและทำความเข้าใจข้อความที่เขียนโดยผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น และเมื่อติดต่อไประยะหนึ่ง รู้สึกได้สามารถทำความเข้าใจได้รวดเร็วขึ้นกว่าช่วงที่เริ่มติดต่อ

3. *ทักษะการเขียนยังไม่มีความมั่นใจมากนัก* แม้จะได้โอกาสเขียนอีเมลสื่อสารโดยตรง กลุ่มตัวอย่างยังต้องใช้เวลาในการตอบกลับนาน และยังไม่ค่อยมั่นใจว่าตนเองสามารถเลือกใช้คำศัพท์และรูปประโยคได้เหมาะสม ถูกต้องหรือไม่

4. *ทักษะด้านการพูดมีพัฒนาการน้อยที่สุด* สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมนัดพบออนไลน์ แม้จะได้สื่อสารกันโดยตรง แต่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังไม่สามารถพัฒนาทักษะการพูดตอบโต้ได้อย่างอิสระเมื่อเทียบกับทักษะการฟัง เนื่องจากกิจกรรมนัดพบออนไลน์นั้นจัดเดือนละ 1 ครั้ง และกลุ่มตัวอย่างสามารถเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่เข้าร่วมก็ได้ ทำให้จำนวนความถี่ของประสบการณ์การพูดกับคนญี่ปุ่นแตกต่างกันไปในแต่ละคน นอกจากนี้บุคลิกที่สงวนท่าทีของนักศึกษาไทยก็อาจจะเป็นอุปสรรคทำให้ไม่กล้าแสดงออกแม้จะเข้าร่วมในกิจกรรมทุกครั้งก็ตาม

5. *การสำรวจนี้ไม่สามารถระบุเป็นตัวเลขเชิงสถิติได้* เนื่องจากการพัฒนาทักษะของแต่ละคนขึ้นอยู่กับเวลาและความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรม อย่างไรก็ตาม สามารถสรุปในภาพรวมได้ว่าทักษะที่กลุ่มตัวอย่างรับรู้ว่ามีการพัฒนาได้ดีจึงเป็นทักษะการอ่านและการฟัง ส่วนทักษะการเขียน และการพูดมีการพัฒนาบ้างแต่ยังไม่ชัดเจน

อย่างไรก็ดี นักศึกษาบางส่วนก็ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ไม่อาจกล่าวได้ว่าการเข้าร่วมโครงการส่งผลต่อการพัฒนาทักษะภาษาญี่ปุ่นโดยตรง ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่อยู่ในวัยศึกษาและมีการเรียนรู้ในห้องเรียนควบคู่ไปด้วย อีกทั้งยังมีการเสพสื่อต่าง ๆ ของญี่ปุ่นที่เป็นความชื่นชอบส่วนบุคคลอยู่แล้ว จึงอาจมองได้ว่า กิจกรรมอื่น ๆ ที่กลุ่มเป้าหมายดำเนินการอยู่ในชีวิตประจำวัน ก็มีส่วนช่วยในการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน การเปรียบเทียบพัฒนาการก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการจึงไม่อาจสรุปว่า พัฒนาการด้านภาษาญี่ปุ่นที่ดีขึ้นนั้น เป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นเท่านั้น

4.2 ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมญี่ปุ่น

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยร่วมพูดคุยกับกลุ่มตัวอย่างในประเด็นด้านวัฒนธรรม ได้มีการแลกเปลี่ยนแนวคิด และวัฒนธรรมของประเทศอยู่บ่อยครั้ง ทำให้ที่กลุ่มตัวอย่างได้เรียนรู้จากการสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น หลายประการดังนี้

1) ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น

ส่วนใหญ่หลังเกษียณมักจะพักอาศัยอยู่ในแถบพื้นที่ที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทำให้พบว่า คู่สนทนาผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นหลาย ๆ คนอาศัยอยู่เพียงลำพัง สถานการณ์นี้เกิดจากสังคมญี่ปุ่นที่ส่งเสริมครอบครัวเดี่ยว เมื่อแต่งงานหรือออกเรือนจึงมักจะย้ายออกไปเพื่อสร้างครอบครัวของตน ลักษณะนี้พบได้มากในกลุ่มผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นที่อาศัยในเมืองใหญ่ เช่น โตเกียว โอซากา เป็นต้น

รายงานของสำนักนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นประจำปี 2559 （内閣府, 2016a ） ระบุว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2523 เป็นต้นมา ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่คนเดียวมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งในเพศชายและเพศหญิง ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการเป็นสังคมครอบครัวเดี่ยวของญี่ปุ่น และอีกสาเหตุหนึ่งคือผู้สูงอายุเองก็มีความพึงพอใจของที่จะอาศัยอยู่ตัวคนเดียว กระนั้นก็ตาม ยังมีข้อมูลที่บ่งชี้ให้เห็นว่า สมาชิกในครอบครัวยังไปเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุอยู่เสมอ ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แม้คนญี่ปุ่นจะแต่งงานและใช้ชีวิตแบบครอบครัวเดี่ยวก็ตาม ก็ไม่ได้ทอดทิ้งบุพการีหรือญาติผู้ใหญ่แต่อย่างใด นอกจากนี้ภาครัฐก็มีสวัสดิการทางสังคมเช่นระบบเงินปีที่สนับสนุนผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้โดยไม่ลำบากนัก （内閣府, 2016b ）

ชีวิตประจำวันของผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น ให้ความ สำคัญกับเทศกาลต่าง ๆ เช่น เทศกาลโอบ้ง ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ของญี่ปุ่น อาทิ ศิลปะการพับกระดาษแบบญี่ปุ่น (โอริงามิ) ที่แม้ในปัจจุบันก็ยังได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก ๆ ที่อาศัยอยู่ในชนบท และวรรณกรรมโคลงกลอน เช่น 俳句 ยังมีการพูดถึง และนำมาเป็นประเด็นในการสนทนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความหวงแหนและความต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมญี่ปุ่นในสมัยก่อนได้เป็นอย่างดี

2) เกร็ดความรู้เกี่ยวกับอาหารญี่ปุ่น

เรื่องอาหารเบนโตะ หรือ อาหารข้าวกล่อง（お弁当）จากการพูดคุยกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นกลุ่มตัวอย่างระบุว่า ทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวับรูปแบบอาหารญี่ปุ่นเชิงลึกมากขึ้น เช่น ความแตกต่างระหว่าง เทมปุระ（天ぷら กับ คุชิคัตสึ（串カツ）อาหารที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นเช่น「お好み焼き」กับ「もんじゃ焼き」และลักษณะเฉพาะของร้านรถเข็น（屋台）

คนต่างชาติทั่วไป เมื่อเห็น เทมปุระ（天ぷら）กับคุชิคัตสึ（串カツ）อาจมองว่าอาหารทั้งสองประเภทนี้คืออาหารประเภทชุบแป้งทอดเหมือนกัน แต่ในความเป็นจริง มีการแยกความแตกต่างโดยดูจากวัตถุดิบที่นำมาใช้ชุบแป้งทอด เทมปุระจะนิยมใช้กุ้งเป็นหลัก ในขณะที่คุชิคัตสึนั้นมีความหลากหลายมากกว่า รวมถึงกรรมวิธีการทอด จำนวนครั้งที่ชุบแป้ง ซึ่งส่งผลต่อรูปลักษณ์ของอาหารทั้งสองก็มีความแตกต่างกัน

สำหรับอาหารที่คนไทยนิยมเรียกว่า พิซซ่าญี่ปุ่นหรือ「お好み焼き」มีความเชื่อมโยงกับอาหารชื่อ「もんじゃ焼き」อาหารสองประเภทนี้นอกจาก ส่วนผสมและวิธีการทำจะแตกต่างกันแล้ว ถิ่นกำเนิดหรือพื้นที่ที่นิยมรับประทานอาหารสองชนิดนี้ก็แตกต่างกันด้วย กล่าวคือ 「お好み焼き」เป็นอาหารขึ้นชื่อของพื้นที่จังหวัดแถบโอซาก้าและฮิโรชิมา เช่นเดียวกับ「たこ焼き」ส่วน「もんじゃ焼き」มีแหล่งกำเนิดอยู่ในแถบโตเกียว และไม่มีจำหน่ายหรือไม่มีร้านค้าในแถบโอซาก้า นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังได้รับรู้ถึงค่านิยมบางประการของคนในสังคมญี่ปุ่น เช่น คนในพื้นที่สองภูมิภาคนี้มีความภูมิใจในอาหารท้องถิ่นของตนถึงขนาดนำเอาอาหาร「お好み焼き」และ「もんじゃ焼き」ถึงขนาดนำมาเป็นประเด็นการต่อสู้ราวกับเป็นสงครามระหว่างคนโตเกียวและโอซาก้าทีเดียว การได้รับรู้ถึงทัศนคติและค่านิยมบางประการนี้เป็นสิ่งที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างได้เข้าถึงความรู้สึกนึกคิดของคู่สนทนาได้มากกว่าการอ่านจากตำรา

นอกจากนี้ วัฒนธรรมร้านค้าญี่ปุ่น เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทย จะพบว่าประเทศไทยมีร้านค้าแผงลอย หรือร้านรถเข็น（屋台）เป็นจำนวนมาก และเป็นที่นิยมอย่างมาก แต่ในประเทศญี่ปุ่นนั้น ร้านแผงลอย จะพบเห็นได้เฉพาะช่วงเวลาที่มีเทศกาลประจำปี ในพื้นที่ที่จำกัดเช่นบริเวณหน้าสถานีหรือในลานวัดเท่านั้น อย่างไรก็ดี พื้นที่ในประเทศญี่ปุ่นที่มีร้านแผงลอยและเป็นที่นิยมอย่างมากคือจังหวัดฟุคุโอกะ บนเกาะคิวชู

3) ความหลากหลายในภาษาญี่ปุ่น

เนื่องจากผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นที่เป็นคู่สนทนากับกลุ่มตัวอย่างนั้น ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะคนในกรุงโตเกียวเท่านั้น ในการติดต่อสื่อสารกับผู้สูงวัยและถามไถ่ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ทำให้

นักศึกษากลุ่มตัวอย่างได้สัมผัสและเรียนรู้ภาษาถิ่นและวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย ทำให้เกิดความสนใจที่จะศึกษารายละเอียดเพิ่มขึ้น

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่าภาษาถิ่นในประเทศญี่ปุ่นนั้น มีความหลากหลายและมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก แบ่งได้ถึง 16 ภาษาถิ่น ซึ่งเป็นเพราะในสมัยก่อนที่ประเทศญี่ปุ่นจะรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน มีการแบ่งแยกการปกครองเมืองต่าง ๆ ที่เป็นเอกเทศต่อกัน ภาษาถิ่นในสมัยนั้นจึงเป็นสิ่งบ่งชี้ถึง ความเป็นเป็นคนในพื้นที่หรือคนแปลกถิ่น เป็นคนที่เข้ามาสอดแนมยามสงครามหรือไม่ เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดความตระหนักและสนใจที่จะรู้จักตัวเองมากขึ้น เช่น ประเทศไทยมีลักษณะการแบ่งภูมิประเทศอย่างไร และมีภาษาถิ่นแบบใด เป็นต้น

สำหรับภาษาถิ่นของญี่ปุ่น แม้จะมีการใช้ช้ภาษากลางในการถ่ายทอดผ่านรายการโทรทัศน์ทั่วไป แต่ยังมีรายการตลกที่สอดแทรกการใช้ภาษาถิ่นในแถบคันไซ คนในพื้นที่ก็ยังคงอนุรักษ์และนิยมใช้ภาษาถิ่นของตนในการสื่อสาร ทำให้วัฒนธรรมการใช้ภาษาถิ่นอย่างภาษาถิ่นคันไซ คำในภาษาถิ่นบางพื้นที่ยังมีการใช้อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ตัวอย่างคำที่พบ ได้แก่

「めっちゃ」 ในภาษาถิ่นแถบคันไซที่หมายถึงคำว่า ‘มาก’ 「すごく、とても」

「ええ」ที่เป็นคำตอบรับซึ่งในภาษาญี่ปุ่นทั่วไปจะใช้คำว่า 「はい、いい」

「ほんま」ซึ่งจะใช้ในความหมายว่า อย่างมาก หรือจริง 「とても、本当に」

「毎度」ที่หมายถึงทุกครั้ง แต่ในภาษาถิ่นคันไซ สามารถนำมาใช้ในความหมายแทนคำทักทายอย่าง「こんにちは」หรือใช้ในการต้อนรับแขกในร้านขายเครื่องดื่มก็ได้เช่นกัน

「ちゃん」、「さん」ต่อท้ายชื่อ ขนมหรือวัสดุทำอาหาร เช่น 飴ちゃん、ダイコンさん、お豆さん เป็นต้น เป็นเอกลักษณ์การใช้ภาษาของคนในท้องถิ่นภูมิภาคคันไซ โดยมากใช้ในกลุ่มผู้หญิงสูงวัย

กลุ่มตัวอย่างยังได้เรียนรู้ วิธีการสนทนา แนวคิด การวางตัว ของคนญี่ปุ่น ซึ่งเป็นวัฒนธรรมญี่ปุ่นที่แฝงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันด้วย

4) ความเชื่อทางศาสนาและทัศนะของสังคมต่อสตรี

แม้คนญี่ปุ่นจะเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ตามวัดพุทธ ศาลเจ้าชินโต และโบสถ์คริสต์ ในเทศกาลต่าง ๆ ตลอดทั้งปีก็ตาม คนญี่ปุ่นไม่ได้ระบุว่า ตนเป็นผู้นับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่งเฉพาะ ซึ่งข้อมูลนี้สอดคล้องกับผลการสำรวจความเชื่อของสังคมของ 小林利行, 2019 ที่พบว่าผู้ที่นับถือหรือศรัทธาในศาสนา มีจำนวนลดลงอย่างเห็นได้ชัดตั้งแต่ปีพ.ศ. 2551 – 2561 แม้ในผู้สูงวัยก็มีแนวคิดเช่นเดียวกัน คือไม่ได้นับถือศาสนาใดเป็นการเฉพาะ ซึ่งแตกต่างจากของไทยที่มีเอกสารทางการเช่นบัตรประจำตัวประชาชน ที่กำหนดให้ประชาชนทุกคนระบุศาสนาที่นับถืออย่างชัดเจน

แม้ในปัจจุบันผู้หญิงจะมีบทบาทในสังคมการทำงานมากขึ้นกว่าอดีตแล้วก็ตาม แต่ในเขตต่างจังหวัดนั้น สังคมยังคงมีความคาดหวังต่อบทบาทหน้าที่ของเพศหญิงอยู่มาก เป็นเหตุให้ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยยังต้องออกจากงานประจำมาดูแลและเลี้ยงดูบุตร

5) ธรรมเนียมปฏิบัติ

ดังที่ทราบกันดีว่า คนญี่ปุ่นจะมีวัฒนธรรมการทำงานที่มีระเบียบแบบแผนชัดเจน มีรูปแบบภาษา ศัพท์ สำนวนที่สะท้อนถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน ใส่ใจในความรู้สึกของฝ่ายตรงข้าม เป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับคู่สนทนา ซึ่งทำให้การดำเนินงานในเรื่องนั้น ๆ สามารถประสบความสำเร็จได้ด้วยดี ผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการกล่าวคำขอบคุณ แสดงการสำนึกในการที่ได้รับความช่วยเหลือต่าง ๆ โดยมักกล่าวขอบคุณในอีเมลและตอบค่อนข้างรวดเร็ว แต่ก็มีความยืดหยุ่นระดับหนึ่ง หากมีการแจ้งล่วงหน้า จึงทำให้สามารถทำงานร่วมกันได้ง่าย

อย่างไรก็ตามจากการใช้ภาษาญี่ปุ่นกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น จะเห็นว่า คนญี่ปุ่นยังมีการแบ่งการใช้คำระหว่างคนในครอบครัวและคนสนิทกับคนนอกอย่างชัดเจน นอกจากการใช้คำสุภาพ คำยกย่อง คำถ่อมตนในการสนทนาแล้ว ยังมีการชมที่เป็นแบบฉบับ ทำให้กลุ่มตัวอย่างไม่แน่ใจว่าเป็นการชมโดยมารยาท หรือเป็นคำชมจากใจ

4.3 ทักษะการสื่อสารระหว่างคนต่างวัย

จากการสัมภาษณ์นักศึกษากลุ่มตัวอย่างพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความกังวลเรื่องความแตกต่างระหว่างวัยในระดับหนึ่งดังนั้นจึงพยายามระมัดระวังในการเลือกใช้ถ้อยคำหรือเรื่องที่นำมาใช้ในการสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น นอกจากแนวปฏิบัติที่ได้แลกเปลี่ยนกับกลุ่มตัวอย่างแล้ว ยังได้ค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมจาก ホムアル研究所 (2020) เพื่อสรุปเป็นข้อแนะนำและข้อควรระวังที่สำคัญในการสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นได้ดังนี้

ข้อแนะนำ

1) เริ่มทักทายและพูดคุยด้วยกับผู้สูงวัยด้วยหัวข้อทั่วไป ตัวอย่างเช่น สภาพอากาศ อาหาร ฤดูกาล สุขภาพ ข่าวสารในประเทศของตน เป็นต้น
2) ควรสังเกต หรือสอบถามเกี่ยวกับ ความสนใจ ความชอบ หรืองานอดิเรกของผู้สูงวัย เพื่อให้การสื่อสารเป็นไปได้ด้วยดี เช่น หากคู่สนทนามีความชื่นชอบการตกปลา หรือ การเดินทางท่องเที่ยว ก็ควรหาหัวข้อสนทนาที่ใกล้เคียงกับสิ่งนั้น เป็นต้น
3) กรณีที่คู่สนทนาชาวญี่ปุ่นไม่สันทัดในการพูดคุยหรือเปิดประเด็นการสนทนา กลุ่มตัวอย่างควรพูดคุยด้วยเรื่องใกล้ตัว และเชื่อมโยงกับประสบการณ์ส่วนตัวของคู่สนทนา ซึ่งผู้สูงวัยโดยมากจะสามารถทำให้สนทนาต่อเนื่องได้เนื่องจากมีประสบการณ์การใช้ชีวิตมากกว่า
4) ในการพูดคุยสนทนากับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น โดยเฉพาะการนัดพบทางออนไลน์ ควรพูดด้วยถ้อยคำที่ชัดเจน เสียงดังฟังชัด และไม่พูดเร็วเกินไป และต้องรู้จักที่จะเป็นผู้ฟังที่ดี
5) หากไม่มีประเด็นสนทนาใหม่ ก็อาจสอบถามหรือยกประเด็นที่เคยพูดถึงแล้ว มาสอบถามเพิ่มเติมก็จะช่วยให้การสนทนามีความต่อเนื่อง อีกทั้งยังแสดงถึงความใส่ใจในคู่สนทนาที่เป็นผู้สูงวัยด้วย

ข้อควรระวัง

1) การใช้ภาษา เนื่องจากช่วงอายุที่แตกต่างกัน แม้ผู้สูงวัยที่เป็นคู่สนทนาจะไม่ได้เคร่งครัดกับการใช้ภาษาสุภาพมากนัก แต่การใช้ภาษาที่สุภาพก็จะแฝงความเคารพและให้เกียรติ จึงควรเลือกระดับภาษาให้เหมาะกับคู่สนทนา และระมัดระวังเรื่องการเลือกใช้คำศัพท์ให้เหมาะสม โดยคำนึงถึงวัฒนธรรมของฝ่ายตรงข้าม ในภาษาไทยเรามักใช้คำเรียกญาติโดยคำนึงถึงความอาวุโสของคู่สนทนา แต่ในบริบทของการติดต่อสื่อสารข้ามวัฒนธรรมกับคนญี่ปุ่น แม้คู่สนทนาจะมีอายุราวคุณปู่ก็ไม่ควรเรียกว่า「おじいさん（คุณปู่）」เนื่องจากสถานภาพการติดต่อสื่อสารนี้ เป็นบริบทของความเป็นเพื่อนต่างวัฒนธรรม และในวัฒนธรรมของคนญี่ปุ่น จะนิยมใช้นามสกุลในการเรียกชื่อฝ่ายตรงข้ามในการสนทนา
2) การเลือกหัวข้อสนทนา ไม่ควรเลือกตามกระแสนิยมหรือหัวข้อเฉพาะกลุ่ม เช่น การ์ตูน เพลง หรือเกม ทั้งนี้เนื่องจากสื่อบันเทิงของคนยุคใหม่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และอาจไม่ตรงกับรสนิยมหรือความชื่นชอบส่วนตัวของผู้สูงวัย การสนทนาในหัวข้อดังกล่าวจึงอาจส่งผลให้เกิดการหยุดชะงักได้
3) ช่องทางติดต่อสื่อสาร ควรเลือกช่องทางที่สะดวกต่อทั้งสองฝ่าย ซึ่งปัจจุบันมีความหลากหลาย แต่ความถนัดของแต่ละคนในการใช้อาจแตกต่างกัน จึงควรตกลงร่วมกันก่อนเลือกใช้
4) ในการสนทนาพูดคุยกันหากเกิดความเข้าใจผิด หรือตีความผิด ควรรีบสอบถาม ขอคำอธิบายเพิ่มเติม หรือแก้ไขความเข้าใจผิดนั้นทันที เพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อการติดต่อสื่อสารในโอกาสต่อไป

5. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาในหัวข้อ “การพัฒนาทักษะภาษาญี่ปุ่นผ่านการสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น” และการเก็บรวมรวบผลการศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพจากการทำแบบสอบถาม และสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 12 คน สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

1. การพัฒนาทักษะภาษาญี่ปุ่น

ผลการศึกษาจากการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่างบ่งชี้ให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 87 เห็นด้วยว่าตนเองมีพัฒนการทางด้านการใช้ภาษาญี่ปุ่นดีขึ้นจากการติดต่อสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น โดยทักษะที่พัฒนามากที่สุดคือ ทักษะการฟังและการอ่าน รองลงมาคือ การเขียนและการพูดตามลำดับ อย่างไรก็ตามระดับของการพัฒนาได้มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับโอกาส และความถี่ในการติดต่อสื่อสาร ของแต่ละคน

2. ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมญี่ปุ่น

ในการติดต่อสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น นอกจากได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะด้านภาษาญี่ปุ่นแล้ว ยังได้เรียนรู้ด้านชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น ที่พัฒนามาจากการเป็นครอบครัวเดี่ยวและปัจจุบันทำให้ต้องอาศัยกันอยู่เพียงลำพัง ซึ่งหากขาดการดูแลจากลูกหลานก็อาจจะกลายเป็นปัญหาของ

สังคมในอนาคตได้ เนื่องจากสังคมญี่ปุ่นได้กลายเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-Aged Society) สิ่งที่เรียนรู้จากการสนทนาได้แก่ เกร็ดความรู้เกี่ยวกับอาหาร ความแตกต่างของอาหารในแต่ละท้องถิ่น ความหลากหลายของภาษาญี่ปุ่นของผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่นที่มาจากต่างถิ่น เป็นสิ่งที่ไม่สามารถพบได้จากตำราเรียนที่นำเสนอเฉพาะภาษามาตรฐาน ความเชื่อทางศาสนาที่คนญี่ปุ่นระบุว่า ตนเองไม่มีศาสนา และกลับมีส่วนร่วมในพิธีกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่องทั้งศาสนาชินโต ศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ แม้ในยุคที่ญี่ปุ่นพัฒนาและประหนึ่งว่าผู้หญิงก็มีบทบาทสำคัญในสังคม แต่ในท้องถิ่นของญี่ปุ่นทัศนะของสังคมที่มีต่อผู้หญิงยังคงเป็นเชิงอนุรักษ์ และ ผู้หญิงจะต้องลาออกจากงานประจำเพื่อดูแลบุตร ธรรมเนียมปฏิบัติของคนญี่ปุ่นที่ยังมีการใช้ภาษาสุภาพกับผู้อาวุโส และให้ความสำคัญกับการขอบคุณ และการมีกรอบคนในคนนอก ซึ่งนอกจากจะทำให้เข้าใจวัฒนธรรมญี่ปุ่นระดับบุคคลแล้วยังกระตุ้นให้ตระหนักถืออัตลักษณ์ของตัวเองด้วย

3. การสื่อสารระหว่างคนต่างวัย

เนื่องจากคู่สนทนามีวัยที่แตกต่างกัน ไม่ต่ำกว่า 40 ปี ทำให้อาจเกิดช่องว่างในการสื่อสารได้ ในการเข้าร่วมกิจกรรมติดต่อสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น กลุ่มเป้าหมายจึงควรระมัดระวังในการเลือกใช้ถ้อยคำหรือเรื่องที่นำมาใช้ในการสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น การทักทาย การสังเกตและใส่ใจในคู่สนทนาจะทำให้การสนทนาราบรื่น และในโอกาสนัดพบสนทนากันออนไลน์ เนื่องจากเป็นการสื่อสารทางไกล ควรระมัดระวังการพูด ควรออกเสียงให้ชัดเจน ไม่ควรพูดเร็ว และควรระวังระดับการใช้ภาษา หัวข้อสนทนา และช่องทางการสื่อสารต้องเอื้ออำนวยต่อทั้งสองฝ่าย และควรเลือกคำศัพท์ที่ไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในการสนทนาได้ หากเข้าใจผิดก็ควรรีบแก้ไขปัญหาโดยเร็ว

6. ข้อเสนอแนะ

ในการ “การพัฒนาทักษะภาษาญี่ปุ่นผ่านการสื่อสารกับผู้สูงวัยชาวญี่ปุ่น” การวัดผลก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ ยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน ควรมีการกำหนดเกณฑ์และกระบวนการศึกษาอย่างละเอียด และควรเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้เห็นภาพรวมของผลลัพธ์ได้ชัดเจนมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

きらケアきらッコノート（2021）.「高齢者とのコミュニケーション方法！相手に寄り添う上手な会話のコツとは」. https://job.kiracare.jp/note/article/1103/

京都大原記念病院グループ(2020).「お年寄りとの会話を楽しもう！心がけたいポイントや話題について」. https://yase-lifepia.jp/column/elderly-conversation.html

「高齢化社会による問題とは？日本の現状や対策について知ろう」. https://gooddo.jp/magazine/health/aging/

小林利行（2019）.「日本人で宗教を信仰している人は何％？ 増えてるの減ってるの？」. https://www.nhk.or.jp/bunken-blog/500/367473.html

内閣府（2016a）.「平成 28 年版高齢社会白書（全体版）」高齢者の社会参加活動 http://www8.cao.go.jp/kourei/whitepaper/w-2016/html/zenbun/s1_2_5.html
内閣府（20.「平成 23 年度 高齢者の経済生活に関する意識調査結果（全体版）16b）」http://www8.cao.go.jp/kourei/ishiki/h23/sougou/zentai/
ホムアル研究所（2020）.「高齢者とのコミュニケーションで気を付けること」. https://www.alsok.co.jp/person/recommend/1112/.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Affiliation: Faculty of Liberal Arts, Thammasat University
Corresponding email: thanchanok.l@arts.tu.ac.th

การศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนการสอนการศึกษาปฐมวัยในประเทศญี่ปุ่น

ประภาวัลย์ ธรรมลังกา[1], อินสอน จันต๊ะ[2], ปิยนัยน์ ภู่เจริญ[3] และ วาสนา จักร์แก้ว[4]
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิจัยที่มุ่งเน้นในการศึกษาการจัดการเรียนการสอนด้านการศึกษาปฐมวัยของประเทศญี่ปุ่นมีหลายแนวคิดที่มาจากหลากหลายสำนัก มีทั้งที่เน้นการเรียนรู้ทางด้านวิชาการ และเน้นการเสริมสร้างทักษะชีวิต แต่ละแนวคิดมีวิธีการเรียนการสอนของตนเอง โดยปรับใช้อย่างยืดหยุ่นให้เข้ากับลักษณะและพฤติกรรมของเด็กแต่ละคน การศึกษาปฐมวัยของญี่ปุ่นมีหลายรูปแบบ ทั้งแบบสถานเลี้ยงดูเด็กอนุบาลหรือเด็กเล็ก หรือแบบโรงเรียนเตรียมปฐมวัย การดำเนินการของแต่ละรูปแบบมีอิทธิพลและช่วยกระตุ้นโรงเรียนรูปแบบอื่นมีการเลียนแบบรูปแบบที่ดีซึ่งกันและกัน แต่ก็มีโรงเรียนจำนวนไม่น้อยที่ไม่ยอมนำรูปแบบที่ดีของโรงเรียนอื่นมาใช้ ครูที่สอนในสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยและอาจารย์หรือนักวิจัยของมหาวิทยาลัยมีความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด มีการประเมินการเรียนการสอนและปรับปรุงหลักสูตรร่วมกัน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนการสอน, การศึกษาปฐมวัย, ญี่ปุ่น

A study of the concept of teaching and learning in early childhood education in Japan

Prapawan Thammalungka[1], Insorn Janta[2], Piyanai Phucharoen[3] and Wassana Chakkaew[4]
Suan Dusit University Lampang Center

Abstract

This article is an academic article that focuses on the study of teaching and learning management in early childhood education in Japan. There are many concepts from various schools. There are both that focus on academic learning. and emphasizes on enhancing life skills Each concept has its own teaching method. It is flexibly adapted to the character and behavior of each child. Japanese early childhood education comes in many forms. Either as a kindergarten nursery or young children or pre-primary school. The action of each style influences and stimulates other styles of schools, imitating each other well. But there are a number of schools that refuse to adopt the good model of other schools. Teachers who teach in early childhood schools and university professors or researchers work closely together. Teaching and learning are evaluated and curricula are improved together.

Keyword: Teaching and Learning Management, Early Childhood Education, Japan

1. บทนำ

การศึกษาปฐมวัยได้รับความสนใจมากขึ้นในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากศาสตราจารย์เจมส์ เจ. เฮคแมน ผู้ได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์และทีมผู้วิจัยได้เผยแพร่ผลงานวิจัยในปีค.ศ. 2004 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การลงทุนเพื่อการศึกษาระดับเด็กปฐมวัยนั้น ให้ผลตอบแทนต่อการลงทุนสูงกว่าการศึกษาระดับอื่น ๆ (Heckman & Krueger, 2005) และในปีค.ศ. 2007 องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ได้จัดตั้งเครือข่าย Early Childhood Education and Care (ECEC) ขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายการศึกษาปฐมวัยระหว่างหมู่ประเทศสมาชิกโดยมีการจัดการประชุมทุก 2 ปีและจัดทำชุดรายงานและการสำรวจ Starting Strong เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายและกิจกรรมที่ประเทศสมาชิกได้ดำเนินการเพื่อยกระดับและรักษามาตรฐานและคุณภาพของการศึกษาปฐมวัย

สำหรับประเทศญี่ปุ่นนั้น มีการแก้ไขกฎหมายพื้นฐานการศึกษาครั้งใหญ่ในปี ค.ศ. 2006 ได้มีมาตราใหม่เกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัยซึ่งกำหนดให้การศึกษาปฐมวัยเป็นสิ่งสำคัญที่จะหล่อเลี้ยงและเสริมสร้างพื้นฐานของการพัฒนาบุคลิกภาพ และเป็นหน้าที่ของประเทศและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะต้องส่งเสริมการศึกษาปฐมวัย นับเป็นครั้งแรกที่มีการกำหนดให้โรงเรียนอนุบาลเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาในระบบตามด้วยโรงเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และมหาวิทยาลัย นอกจากนั้นยังมีการระบุอย่างชัดเจนว่าโรงเรียนอนุบาลเป็นสถานที่หล่อเลี้ยงเสริมสร้างฐานรากของการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับที่สูงขึ้นไป และได้เริ่มใช้ระบบสนับสนุนเด็กและการเลี้ยงดูเด็กใหม่นี้ในเดือนเมษายนปีค.ศ. 2015 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาระดับปฐมวัยที่มีคุณภาพสูง และเมื่อแนวคิดและระบบดังกล่าวดำเนินไปด้วยดีจะมีการขยายผลจากโรงเรียนอนุบาลไปสู่โรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็ก ของกระทรวงสาธารณสุขและแรงงาน และโรงเรียนเด็กเล็กที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจากรัฐภายใต้สำนักคณะรัฐมนตรีเพื่อให้เด็กเจริญเติบโตโดยมีสุขภาพที่ดีและได้รับการศึกษาระดับปฐมวัยที่มีคุณภาพสูง ถึงแม้รัฐบาลจะมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ แต่ก็มีแผนจะขึ้นอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มเพื่อให้มีงบประมาณมาดำเนินการระบบสนับสนุนเด็กและการเลี้ยงดู

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจเกี่ยวกับการศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนการสอนการศึกษาปฐมวัยในประเทศญี่ปุ่นเพื่อจะได้นำมาปรับประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับการจัดการศึกษาปฐมวัยต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแนวคิดการจัดการเรียนการสอนการศึกษาปฐมวัยในประเทศญี่ปุ่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร โดยการศึกษาและค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์

4. ผลการวิจัย

พบว่าในประเทศญี่ปุ่นมีหน่วยงานทำหน้าที่ดูแลและดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการการศึกษาปฐมวัย 2 กระทรวง และ 1 สำนักงาน คือ 1.สำนักงานที่ทำหน้าที่ดูแลการศึกษาปฐมวัย 2.กระทรวงหลักคือ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุขและแรงงานซึ่งแต่ละหน่วยงานที่ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแนวคิดของการศึกษาปฐมวัยคือกระทรวงศึกษาธิการ

การจัดการศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนอนุบาลเป็นการเสริมสร้างพื้นฐานการเรียนรู้และการใช้ชีวิตทั้งในระดับโรงเรียนประถมศึกษาและระดับที่สูงขึ้นกระทรวง ฯ ได้ทำการกำหนดทางการเรียนการสอนแบบกว้าง ๆ โดยไม่ละเอียดเท่ากับระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเนื่องจากการศึกษาระดับปฐมวัยมิใช่การศึกษาภาคบังคับ เช่นมีการแนะนำให้ใช้การเล่นและกิจกรรมเป็นเครื่องมือ

ในการเรียนการสอนครูผู้สอนจะเข้าไปร่วมเล่นและทำกิจกรรมร่วมกับเด็กเป้าหมายผลสัมฤทธิ์ที่กระทรวง ฯ ต้องการให้บรรลุสำหรับการศึกษาระดับปฐมวัยมี 5 ด้าน คือ (MEXT, 2009)

1. การมีจิตใจและร่างกายที่แข็งแรง
2. การเป็นตัวของตัวเองและความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น
3. การมีพื้นฐานความสามารถในการคิด พัฒนาความสามารถในการคิด รวมทั้งพยายามให้เด็กมีความสนใจในเรื่องคณิตศาสตร์
4. การเข้าใจภาษา เน้นการพูดและฟัง
5. ความสามารถในการแสดงออก ความรู้สึกและความสามารถในการรับรู้จะพัฒนาดีขึ้นได้ด้วยการให้เด็กได้สัมผัสกับธรรมชาติ ซึ่งปีค.ศ.2012 พบว่า มีโรงเรียนอนุบาลภายใต้การดูแลของกระทรวง ฯ ทั้งสิ้น 13,170 แห่ง โดยส่วนใหญ่เป็นของเอกชน ซึ่งสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยภายใต้สังกัดของกระทรวงศึกษาธิการมีสัดส่วนที่น้อยมาก ประกอบกับการที่กระทรวง ฯ เพียงให้คำแนะนำด้านการเรียนการสอนโดยไม่มีรายละเอียดหลักสูตร การศึกษาระดับนี้ของญี่ปุ่นจึงมีความแตกต่างกันมากระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองต้องเลือกว่าจะส่งบุตรหลานของตนเข้าที่โรงเรียนประเภทใดโดยประเทศญี่ปุ่นได้มีการกำหนดนโยบาย และแนวคิดการศึกษาปฐมวัย เตรียมอนุบาล ของญี่ปุ่นซึ่งมีหน่วยงานทำหน้าที่ดูแลและดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย 2 กระทรวง และ 1 สำนักงาน แต่หน่วยงานที่ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแนวคิดของการศึกษาปฐมวัยคือกระทรวงศึกษาธิการกระทรวงศึกษาธิการญี่ปุ่นเห็นว่าการศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนอนุบาลเป็นการเสริมสร้างพื้นฐานการเรียนรู้และการใช้ชีวิตทั้งในระดับโรงเรียนประถมศึกษาและระดับที่สูงขึ้น กระทรวงฯ ได้กำหนดแนวทางการเรียนการสอนแบบกว้าง ๆ โดยไม่ละเอียดเท่ากับระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เนื่องจากการศึกษาระดับปฐมวัยมิใช่การศึกษาภาคบังคับ เช่นมีการแนะนำให้ใช้การเล่นและกิจกรรมเป็นเครื่องมือในการเรียนการสอนแทนที่จะใช้กระดานและกระดาษครูผู้สอนจะเข้าไปร่วมเล่นและทำกิจกรรมร่วมกลุ่มกับเด็กเป้าหมาย จะเห็นได้ว่าสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยภายใต้สังกัดของกระทรวงศึกษาธิการมีสัดส่วนที่น้อยมากประกอบกับการที่กระทรวงฯ เพียงให้คำแนะนำด้านการเรียนการสอนโดยไม่มีรายละเอียดหลักสูตร การศึกษาระดับนี้ของญี่ปุ่นจึงมีความแตกต่างกันมากระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองต้องเลือกว่าจะส่งบุตรหลานของตนเข้าที่โรงเรียนประเภทใด ความหลากหลายในการจัดการศึกษาปฐมวัยของญี่ปุ่นดูเสมือนจะเป็นปัญหา แต่ในความเป็นจริงก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ

4.1 รูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยในประเทศญี่ปุ่น

การจัดการศึกษาปฐมวัยในประเทศญี่ปุ่นจัดบริการแก่เด็กอายุ 3 - 5 ปีโดยมีหลักสูตรที่ใช้จัดการศึกษาแบบหลักสูตร 1 ปี หลักสูตร 2 ปี และหลักสูตร 3 ปี ผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาในแต่ละท้องถิ่นสามารถเลือกจัดตามความพร้อม โดยมีรูปแบบการจัด 2 ประเภทคือ

1. โรงเรียนอนุบาล รับเด็กอายุระหว่าง 3 - 5 ปี แบ่งกลุ่มตามอายุ คือ กลุ่มอายุ 3 ขวบ กลุ่มอายุ 4 ขวบ และกลุ่มอายุ 5 ขวบ จำนวนกลุ่มละ 40 คน เด็กเหล่านี้จะเรียนอยู่ที่โรงเรียนวันละ 4 ชั่วโมง โดยกำหนดเวลาเรียนว่าต้องเรียนมากกว่า 220 วันต่อ 1 ปีและมีวัตถุประสงค์เพื่อจะเสริมสร้างสุขภาพทั้งทางกายและจิตใจของเด็ก ๆ ให้เจริญควบคู่กันไป พร้อมทั้งช่วยสร้างแบบแผนขั้นต้นแห่งความประพฤติในชีวิตประจำวันของเด็กด้วยการจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมแก่เด็ก

2. สถานรับเลี้ยงเด็กหรือศูนย์เลี้ยงเด็กจัดขึ้นเพื่อรับเลี้ยงเด็กที่พ่อแม่ต้องออกไปทำงาน โดยเฉพาะเด็กที่มาจากครอบครัวที่ฐานะค่อนข้างยากจน ซึ่งโดยปกติจะใช้เวลาให้การเลี้ยงดูวันละ 8 ชั่วโมงโดยเด็กจะมาที่สถานรับเลี้ยงเด็กประมาณ 08.30 น. และกลับบ้านเวลา 16.30 น. หากแต่เวลามาและกลับของเด็กนั้นจะไม่แน่นอนตายตัว จะขึ้นอยู่กับเวลาทำงานของพ่อแม่มีเด็กบางคนจำเป็นต้องมาสถานรับเลี้ยงเด็กก่อนเวลา 8.00 น. จึงมีการเปิดบริการที่เรียกว่าสถานรับเลี้ยงเด็กภาคเช้า ซึ่งลักษณะพิเศษของการศึกษาปฐมวัยของญี่ปุ่นมีดังนี้

1) การศึกษาปฐมวัยของญี่ปุ่นมีหลายแนวคิดหลายสำนัก เน้นการเสริมทักษะชีวิตควบคู่กับการเสริมสร้างการเรียนรู้ทางวิชาการและปรับตามจริตนักเรียนแต่ละคน

2) การศึกษาปฐมวัยของญี่ปุ่นมีหลายรูปแบบ ทั้งแบบสถานเลี้ยงดูเด็ก หรือแบบโรงเรียนเตรียมประถมศึกษาโดยนำเอาจุดดีเด่นของแต่ละสถานศึกษามาปรับประยุกต์ใช้

3) ครูที่สอนในสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยและอาจารย์หรือนักวิจัยของมหาวิทยาลัยมีความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด มีการเรียนรู้และการประเมินการเรียนการสอนและปรับปรุงร่วมกัน

4) มีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยกับสถานศึกษาสำหรับฝึกหัดครูมหาวิทยาลัย วิทยาลัย และโรงเรียนวิชาชีพเฉพาะทางที่เกี่ยวข้องและมีการสนับสนุนครูผู้สอนโดยการวิจัยและพัฒนาวิธีการเรียนการสอนที่สามารถนำไปใช้ในสถานศึกษาจริงได้

4.2 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในประเทศญี่ปุ่น

พบว่า มีหลักสูตรสำหรับโรงเรียนอนุบาลในประเทศญี่ปุ่น เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพแก่เด็กปฐมวัย อายุระหว่าง 3 - 5 ปี จุดประสงค์ของหลักสูตรอนุบาลนั้นได้กำหนดขึ้นตามมาตรฐาน คือ ให้มีแผนการสอนที่เหมาะสม โดยมีกิจกรรมที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างวัยของเด็ก ระยะเวลาในการสอนและสภาพของท้องถิ่น วิชาที่จัดให้เด็กเรียนมี 6 รายวิชา คือ

1) พลานามัย เพื่อช่วยกระตุ้นเด็กให้สนใจในการออกกำลังกายแบบต่าง ๆ ให้มีสุขนิสัยและทัศนคติที่จำเป็นสำหรับการมีชีวิตที่สมบูรณ์มั่นคงและมีสุขภาพดี

2) สังคมศึกษา เพื่อช่วยกระตุ้นให้เด็กกระตือรือร้น และสนใจเกี่ยวกับสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว และพัฒนาลักษณะนิสัยและทัศนคติที่พึงประสงค์ ทั้งในชีวิตส่วนตัวและชีวิตในสังคมของเด็กในอนาคต

3) ธรรมชาติศึกษาเพื่อช่วยให้เด็กมีความเข้าใจและคุ้นเคยกับสัตว์พืชและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ส่งเสริมให้เด็กฝึกสังเกต วิเคราะห์ และจัดการกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยตนเองให้มีทักษะที่จำเป็นสำหรับใช้ในชีวิตประจำวันให้รู้จักและสนใจในตัวเลขต่าง ๆ

4) ภาษา เพื่อพัฒนาทักษะการฟัง ในการฟังนิทานและเรื่องราวต่าง ๆ ได้เข้าไปส่งเสริมให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นอย่างมีอิสระโดยใช้ภาษาได้ถูกต้อง และสนับสนุนให้เด็กได้อ่านหนังสือที่มีรูปภาพและนิทานต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความคิดริเริ่มและจินตนาการของเด็กให้กว้างไกล

5) ดนตรี และจังหวะ เพื่อให้เด็กได้สนุกสนานกับการฟังดนตรี ส่งสริมการร้องเพลง การเล่นกับเครื่องดนตรีต่าง ๆ ให้อิสระในการที่เด็กจะแสดงออกทั้งทางความคิดเห็นและความรู้สึกทางเสียงเพลงและการแสดงท่าทางอย่างเสรี

6) การวาดภาพและงานฝีมือเพื่อพัฒนาทางด้านสุนทรียภาพช่วยให้เด็กได้มีประสบการณ์ที่สนุกสนานในการแสดงออกทางรูปภาพที่วาดหรืองานฝีมือต่าง ๆ อย่างมีอิสระ

4.3 หลักสูตรสำหรับสถานรับเลี้ยงเด็ก

โรงเรียนอนุบาลนั้นจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของ "มาตรฐานของหลักสูตรอนุบาล" หรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือเป็นมาตรฐานที่ปรับมาจากมาตรฐานขั้นต่ำของสถาบันสวัสดิการเด็กนั่นเองในสถานรับเลี้ยงเด็กมีกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ การตรวจสุขภาพประจำวัน การนอนการพักผ่อนกลางวัน การตรวจผิวหนังและอุณหภูมิของร่างกาย การเล่นอย่างอิสระ ซึ่งเด็กอาจจะเลือกเล่นดนตรี กิจกรรมเข้าจังหวะ การวาดภาพฝึกศิลปะปฏิบัติ ศึกษาธรรมชาติ สังคมศึกษา หรือเล่นเกมกันเป็นกลุ่มเพื่อความสนุกสนานและเมื่อถึงเวลากลับบ้านก็จะมีการตรวจความสะอาดดูว่ามีแผลหรือบาดเจ็บที่ตรงไหนบ้าง ตรวจสอบความเรียบร้อยของเสื้อผ้า ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ ก็คล้ายคลึงกับโรงเรียนอนุบาลคือ มีการพาเด็กไปปิกนิก มีกิจกรรมสำรวจรอบ ๆ โรงเรียนและพาไปร่วมชมงานเทศกาลต่าง ๆ ตามประเพณี ตามปกติแล้วสถานรับเลี้ยงเด็กจะดูแลเด็กวันละ 8 ชั่วโมง ในปัจจุบันหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเป็นหลักสูตรระดับหนึ่งในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนดตามกฎหมายการศึกษาในระบบโรงเรียน (The School Education Law) และข้อบังคับกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดการศึกษาในระบบ โรงเรียน (Enforcement Regulations for the School Education Law)

4.4 ลักษณะเด่นของการเรียนการสอนของเด็กปฐมวัยประเทศญี่ปุ่น

การจัดการเรียนการสอนเด็กปฐมวัยของประเทศญี่ปุ่นพบว่ามีหลักสำคัญคือ มีการสร้างความเป็นระเบียบวินัยให้กับเด็กนักเรียน เน้นความอดทนการต่อสู้ไม่ยอมแพ้ เน้นให้เด็กได้ช่วยเหลือตนเอง มีจิตใจเอื้อเฟื้อมีทัศนคติดี และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีระเบียบ และมีสโลแกน คือ "จิตใจดีร่างกายแข็งแรง" ทำให้สามารถแยกลักษณะเด่นการเรียนการสอนของเด็กอนุบาลญี่ปุ่น
(สุริยา ฆ้องเสนาะ, 2564)

1. โรงเรียนอนุบาลของรัฐบาล มีมาตรฐานเท่ากันทุกโรงเรียน และอยู่ใกล้บ้านทำให้เด็กสามารถเดินมาโรงเรียนเองได้อย่างปลอดภัย

2. โรงเรียนอนุบาลมีคู่มือการปฏิบัติของผู้ปกครอง ซึ่งสิ่งที่ผู้ปกครองต้องทำและเตรียมให้เด็กตอนมาโรงเรียน เช่น ข้าวกลางวัน ช้อน ส้อม แก้วน้ำ กระดาษทิชชู ผ้าเช็ดหน้าและอุปกรณ์อื่น ๆ ที่แต่ละครอบครัวจัดเตรียมสำรองไว้ให้

3. โรงเรียนอนุบาลมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้เด็กสนุกที่สุด เพราะจะทำให้เด็กรู้ว่า การทำอะไรเองนั้นสนุกและมีความสุข ซึ่งส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กปฐมวัยให้มีพัฒนาการที่ดีทั้ง 4 ด้านคือ ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

4. มีการแบ่งกลุ่ม เช็คชื่อเพื่อนในห้อง รดน้ำต้นไม้และดูแลสัตว์ เพื่อสอนการอยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกันของเด็กปฐมวัย

5. เน้นให้เด็กได้ใช้ความคิดและเสริมสร้างพัฒนาการ เช่น ทุกห้องเรียนมีอุปกรณ์ดนตรี เช่น เปียโน และไม่มีอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีที่ไม่เกี่ยวข้องในห้องเรียน

6. ฝึกให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์ เช่น ให้ประดิษฐ์ของเล่นที่ทำจากมือของตนเอง เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้มีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถออกแบบชิ้นงานของตนเองได้ โดยมีคุณครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก

7. ให้เด็กเรียนรู้การแก้ปัญหาด้วยตนเอง เช่น ขณะเด็กทะเลาะกัน ครูจะคอยดูอยู่ห่าง ๆ เพื่อที่จะดูแลและร่วมรับฟังปัญหาร่วมกันและสรุปเพื่อสร้างความเข้าใจ เพื่อเป็นการพัฒนาการทางด้านสังคมในการอยู่ร่วมกัน

8. ฝึกให้เด็กกล้าแสดงออก เช่น การพูดเปิดใจ การพูดขอบคุณเพื่อน การขอโทษเพื่อน การออกมาพูดสิ่งที่สร้างสรรค์ ยกตัวอย่างเช่น เพื่อนที่นักเรียนคิดว่าเป็นคนมีน้ำใจและเพื่อนทำอะไรหรือช่วยเหลือ

9. โรงเรียนอนุบาลไม่มีการนอนกลางวัน แต่จะเป็นการพักผ่อนในห้องเรียนตามอัธยาศัย

10. ไม่มีร้านขายขนมในโรงเรียนอนุบาล แต่จะให้ผู้ปกครองเตรียมอาหารและขนมมาทานเอง

11. ครูและผู้ปกครองมีความใกล้ชิดกัน โดยหลังเลิกเรียน ครูจะมีการพูดคุยแบบสั้น ๆ เกี่ยวกับเด็กเพื่อให้ผู้ปกครองได้รับทราบข้อมูล ซึ่งวรินทร วูวงศ์ (2564) สรุปว่ากระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงอื่นที่เกี่ยวข้องได้เน้นภาระงานหลัก 3 ประการสำหรับการศึกษาปฐมวัย ดังนี้

1. มีการส่งเสริมการวิจัยเชิงสำรวจที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัย ทำการวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพและประสิทธิผลของการศึกษาปฐมวัย และร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศ เช่น องค์กรเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development: OECD)

2. มีการสร้างเครือข่ายการวิจัย รวมถึงการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัยทั้งของรัฐและเอกชน เช่น มหาวิทยาลัยทั้งในและต่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ เช่น องค์กรเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development: OECD) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงเรียนอนุบาลต่าง ๆ เป็นต้น

3. มีการเผยแพร่ผลงานวิจัย เผยแพร่ผลงานวิจัยให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงเรียนอนุบาลต่าง ๆ ผ่านเว็บไซต์ โซเชียลมีเดีย และการจัดสัมมนาต่าง ๆ

4.5 แนวทางการจัดการศึกษาปฐมวัยในปัจจุบันและอนาคต

พบว่าการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยของญี่ปุ่นที่ผ่านมาประสบความสำเร็จพอสมควร โรงเรียนอนุบาลของญี่ปุ่นได้รับการยกย่องว่าจัดการเรียนการสอนได้ดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการฝึกให้เด็ก

ช่วยเหลือตัวเอง ใช้ชีวิตประจำวันที่ถูกสุขลักษณะ และใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้โดยใช้การเล่นและกิจกรรมเป็นหลักในการเรียนการสอน โรงเรียนอนุบาลในหลายประเทศได้นำแบบอย่างการเรียนการสอนของโรงเรียนอนุบาลญี่ปุ่นไปประยุกต์ใช้จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและเศรษฐกิจ ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นออกนโยบายสนับสนุนให้ผู้หญิงทำงานนอกบ้านมากขึ้น แม่บ้านญี่ปุ่นที่เคยเป็นแม่บ้านเลี้ยงลูกเต็มเวลาเริ่มออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้นหลังจากคลอดลูกหรือลูกโตในระดับหนึ่ง ทำให้ความต้องการโรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็กเพิ่มมากขึ้น รัฐบาลมีนโยบายตอบสนองความต้องการนี้ 2 แนวทางคือ

1. เพิ่มโรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็กให้มากขึ้น โดยมีการสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างโรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็กใหม่ขึ้น เนื่องจาก โรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็กที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างขึ้นไม่สอดคล้องกับจำนวนความต้องการจริงของผู้ปกครอง ทำให้หลายโรงเรียนไม่สามารถรับเด็กเข้าเรียนได้เต็มจำนวน ในขณะที่บางโรงเรียนมีเด็กที่ต้องการเข้าเรียนมากเกินจำนวนที่โรงเรียนจะสามารถรับได้ จนต้องลงชื่อเพื่อรอให้มีที่ว่างซึ่งเกิดเป็นปรากฏการณ์ที่ขัดแย้งกันเอง คือ มีเด็กจำนวนมากต้องลงชื่อรอเข้าโรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็ก ในขณะที่โรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็กหลายแห่งกลับมีที่เรียนว่าง

2. บูรณาการโรงเรียนอนุบาลและโรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็กให้มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนและปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็กนักเรียนของโรงเรียนทั้ง 2 ประเภท เพื่อให้มีประสิทธิภาพและสามารถรับนักเรียนได้มากขึ้น โดยมีรูปแบบการบูรณาการ 2 ประเภท คือ แบบรวมตัวกันและแบบเป็นหนึ่งเดียวกันการบูรณาการรูปแบบรวมตัวกันนั้น โรงเรียนอนุบาลและโรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็กจะอยู่ในพื้นที่หรือสถานที่เดียวกัน ร่วมมือกันในการจัดการเรียนการสอนและเลี้ยงดูเด็กเล็กเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาและพัฒนาการของเด็ก มีการแลกเปลี่ยน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็กนักเรียน และใช้สิ่งอำนวยความสะดวกร่วมกัน เป็นต้น แต่ทั้งโรงเรียนอนุบาลและโรงเรียนเลี้ยงดูเด็กเล็กจะยังคงสถานะองค์กรของตัวเองภายใต้กฎหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ระบบการศึกษาจัดอยู่ในกลุ่มดี ลักษณะทางสังคมประชากรที่อาจส่งผลต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ดังนั้น จึงมีการปฏิรูปโดยจัดทำแผนพื้นฐานในการส่งเสริมการศึกษา (2018-2022) ซึ่งมองไปข้างหน้าว่าเด็กที่เข้าเรียนในปี 2018 จะเป็นผู้ใหญ่ตอนต้นในปี 2030 และจะต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่สถานศึกษาต้องเตรียมผู้เรียนให้พร้อมที่จะทำงานที่อาจเป็นอาชีพที่ยังไม่เกิดขึ้นหรือเทคโนโลยีที่ยังไม่ได้คิดประดิษฐ์ขึ้นมา ญี่ปุ่นตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อให้สอดคล้องกับสมรรถนะในศตวรรษที่ 21 จึงมีการเพิ่มองค์ความรู้ด้านการพัฒนาทักษะข้ามหลักสูตร การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์ (Problem-solving and creativity) ลักษณะนิสัยการเรียนรู้ที่ดี (Good learning habits) ดังนั้น หลักสูตรใหม่ที่จะใช้ในปี 2020-2022 จะเน้นกลยุทธ์การเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน 3 ด้านคือ

1) แรงจูงใจในการเรียนรู้และการนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในชีวิต

2) การศึกษาหาความรู้และทักษะทางเทคนิค

3) ทักษะการคิด การตัดสินใจและการแสดงออกครูจึงควรได้รับการอบรมอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาการสอนให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาสมรรถนะใหม่ ๆ ได้ จึงยากต่อการคาดเดาได้ในปัจจุบัน

ดังนั้น จึงเน้นนโยบายการศึกษาที่สนับสนุนบุคคลให้มีความพร้อมในปี 2030 โดยเฉพาะในเรื่องหลักสูตรการศึกษาครู สถานศึกษา งบประมาณ และการศึกษาตลอดชีวิต (OECD, 2018) จากการที่

กฎหมายกำหนดให้เขตมีหน้าที่ดูแลการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยของศูนย์ดูแลเด็กเล็ก รวมถึงงานวิจัยและการจัดการเรียนการสอนของการศึกษาปฐมวัยและการดูแลเด็กมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างมาก เช่น นักวิจัยทำการศึกษาวิจัยลงไปเก็บข้อมูลในโรงเรียนและศูนย์ดูแลเด็ก อาจารย์ในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันฝึกอบรมครูมีประสบการณ์การสอน การทำงานร่วมกันกับนักวิชาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น นักจิตวิทยาการจัดการศึกษาปฐมวัย อาจแบ่งได้เป็น 3 แบบ ดังนี้

1. การจัดการศึกษาบนพื้นฐานของการรักษาความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม มีวัตถุประสงค์ให้เด็กเรียนรู้กิจกรรมพื้นฐานในชีวิตประจำวันและนิสัยการเรียนในช่วงการเล่นอิสระ เด็กได้รับการกระตุ้นให้เล่นกับเด็กอื่น ๆ มากกว่าเล่นคนเดียว ครูแสดงให้เห็นว่ามีความรักต่อเด็ก หลีกเลี่ยงการแสดงอำนาจ วางตัวอย่างสงบ สร้างความสัมพันธ์ที่อบอุ่นต่อเด็ก

2. การเพิ่มความสามารถของเด็กในการแสดงกลไกต่าง ๆ โดยหลักสูตรพื้นฐานจะเน้นให้เด็กได้เรียนรู้ทักษะการเรียนในลักษณะเป็นกลุ่ม เด็กเรียนทักษะการอ่านตัวอักษรจีน การเขียนอักษรฮิราคะนะ การจำความหมายของตัวเลข ปริมาณ เรขาคณิต การฝึกจำ การเล่นดนตรี การวาดรูปกิจกรรมของเด็กกำหนดเป็นตารางเวลาไว้ โดยเด็กไม่สามารถเลือกได้ด้วยตนเอง เด็กจะมีวินัย ปฏิบัติตามกฎของสถานศึกษาอย่างเข้มงวด

3. การจัดการศึกษาที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง เวลาส่วนใหญ่จะให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระ และมีกิจกรรมกลุ่ม การสอนโดยตรงจากครูมีน้อยมาก วัสดุอุปกรณ์ในการเล่น เช่น บล็อกของเล่นพลาสติก จัดเตรียมให้เด็กได้เล่นเมื่อต้องการภายใต้บรรยากาศที่จัดให้เด็กสามารถทำกิจกรรมได้อย่างอิสระ ครูมีความร่าเริง อบอุ่น ปรับวิธีการเข้าถึงเด็กตามความแตกต่างของแต่ละคน เด็กได้รับการยอมรับตามคู่มือการจัดการศึกษาอนุบาลที่จัดทำโดย กรมการศึกษาระบุว่าการจัดการศึกษาระดับอนุบาลเน้นการพัฒนาเด็ก 5 ด้าน ได้แก่ 1) สุขภาพ 2) สัมพันธภาพ 3) สิ่งแวดล้อม 4) ภาษา 5) การแสดงความรู้สึก ซึ่งทางโรงเรียนอนุบาลจะต้องพัฒนาพื้นฐานของเด็กในการดำรงชีวิต ให้เด็กได้มีโอกาสได้รับประสบการณ์ที่สนุก และทำงานร่วมกับครอบครัวของเด็ก รวมทั้งปูพื้นฐานสำหรับการเรียนในระดับที่สูงขึ้น โรงเรียนอนุบาลแต่ละแห่งจะต้องรักษาคุณภาพ และนำหลักสูตรไปใช้พัฒนาเด็กด้านร่างกายและจิตใจตามบริบทของโรงเรียนและชุมชนซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Basic Act on Education) กฎหมายสถานศึกษาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งหลักสูตรระดับอนุบาล (Course of study for kindergarten) โรงเรียนอนุบาลต้องพัฒนาวัตถุประสงค์ เนื้อหาที่จะสอนตามที่หลักสูตรกำหนดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่หลักสูตรกำหนด

5. สรุปผลและอภิปรายผล

การจัดการเรียนการสอนทางด้านการศึกษาปฐมวัยในประเทศญี่ปุ่นพบว่า ด้านเนื้อหาและคุณภาพของการศึกษาปฐมวัยของญี่ปุ่นมีคุณภาพดีและได้รับการยอมรับจากนานาชาติโดยส่วนใหญ่ใช้การเล่นเป็นสื่อในการเรียนการสอน ไม่เน้นวิชาการมากนัก ซึ่งเน้นการสร้างบุคลิกภาพ การเป็นตัวของตัวเอง การใช้ชีวิตประจำวันที่ถูกสุขลักษณะ และการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น สอดคล้องกับแนวคิดของ MEXT (2009) ที่แนะนำให้ใช้การเล่นและกิจกรรมเป็นเครื่องมือในการเรียนการสอน แทนที่จะใช้กระดานและกระดาษ ครูผู้สอนจะเข้าไปร่วมเล่นและทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการมี

การให้คำแนะนำโดยออกเป็นแนวทางกว้าง ๆ และให้แต่ละโรงเรียนสามารถกำหนดรายละเอียดของการเรียนการสอนเองได้ซึ่งเป็นทั้งข้อดีและข้อด้อยข้อดีคือโรงเรียนมีความยืดหยุ่นในการจัดการศึกษาให้เหมาะกับเด็กนักเรียนและท้องถิ่น จากอิทธิพลของแนวคิดที่จะต้องสร้างเด็กญี่ปุ่นให้มีความสามารถและทักษะที่จะแข่งขันกับเด็กประเทศอื่นได้ ทำให้มีการเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการจัดทำเอกสารแนะแนวการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยให้ละเอียดและชัดเจนขึ้นว่าควรสอนอะไรและอย่างไร และควรเน้นด้านวิชาการมากขึ้น ควรเป็นเนื้อหาซึ่งเป็นฐานรากของทักษะทางปัญญา (cognitive skill) และทักษะทางพฤติกรรม (non-cognitive skill) ซึ่งแนวคิดนี้เป็นการวางรากฐานการจัดการศึกษาปฐมวัยของญี่ปุ่น มีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้เกิดคุณภาพทางการศึกษา กลายเป็นอัตลักษณ์คนญี่ปุ่น คือ ตรงต่อเวลา มีวินัย ซื่อสัตย์ สุจริต มีความรับผิดชอบ กระตือรือร้น สะอาด เป็นระเบียบ อ่อนน้อมถ่อมตน ซึ่งเป็นลักษณะของคนมีคุณภาพ ที่เริ่มจากสร้างทรัพยากรมนุษย์ตั้งแต่ระดับปฐมวัย และสอดคล้องกับวรินทร วูวงศ์ (2564) ในด้านเนื้อหาและคุณภาพของการศึกษาปฐมวัย ที่ไม่เน้นวิชาการมากนัก แต่เน้นการสร้างบุคลิกภาพ การเป็นตัวของตัวเอง การใช้ชีวิตประจำวันที่ถูกสุขลักษณะ และการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น เพื่อสร้างเด็กญี่ปุ่นให้มีความสามารถและทักษะที่จะแข่งขันกับเด็กประเทศอื่นได้

แนวทางการจัดการด้านการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยของญี่ปุ่นที่ผ่านมาประสบความสำเร็จพอสมควร โรงเรียนอนุบาลของญี่ปุ่นได้รับการยกย่องว่าจัดการเรียนการสอนได้ดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการฝึกให้เด็กช่วยเหลือตัวเอง ใช้ชีวิตประจำวันที่ถูกสุขลักษณะ และใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้โดยใช้การเล่นและกิจกรรมเป็นหลักในการเรียนการสอน สอดคล้องกับวรินทร วูวงศ์ (2564) ที่ทำให้มีการเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการจัดทำเอกสารแนะแนวการจัดการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นในการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัย ควรให้รายละเอียดและชัดเจนขึ้นว่าควรสอนอะไรและอย่างไร และควรเน้นด้านวิชาการมากขึ้น แต่มิได้หมายความว่าให้นำเอาเนื้อหาของชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มาสรุปให้ง่ายขึ้นและนำมาใช้สอน แต่ควรเป็นเนื้อหาซึ่งเป็นฐานรากของทักษะทางปัญญา และทักษะทางพฤติกรรม ศูนย์วิจัยการศึกษาเด็กปฐมวัยที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนเมษายน ปีค.ศ. 2016 จะทำการวิจัยเชิงสำรวจ ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศซึ่งเป็นความหวังที่จะช่วยรัฐบาลญี่ปุ่นในการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาการจัดการเรียนการสอนปฐมวัยหลังสถานการณ์โควิด 19

เอกสารอ้างอิง (References)

วรินทร วูวงศ์. (2564). การศึกษาปฐมวัยของญี่ปุ่น. *วารสารเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษา, 6*(2), 84-95.

สุริยา ฆ้องเสนาะ. (2564). *การจัดการศึกษาปฐมวัยในญี่ปุ่น.* สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. เอกสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์ .น.1-12. เข้าถึงได้จาก https://library.parliament.go.th/th/library-staff/mr-suriya-kongsanoh.

Heckman, J. J. & Krueger, A. B., (2005). Inequality in America: What Role for Human Capital Policies?. *University of Wisconsin–Madison Institute for Research on Poverty 23 (3),1-10.*

OECD. (2018). *Education Policy In japan*. Buitdig Briages Towards 2030. Retrieved from https://www.oecd.org/education/education policy injapan-9 7 8 9 2 6 9 3 0 2 9 0 2 en.hom.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง
Affiliation: Faculty of Education, Suan Dusit University Lampang Center
Corresponding email: djwasna@hotmail.com

การศึกษาเปรียบเทียบการตั้งชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของไทยและญี่ปุ่น

พชรพล ใจตรง[1] และ คุณัชญ์ สมชนะกิจ[2]
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของไทยและญี่ปุ่น ระหว่างเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2559 – เดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 ละครไทยจำนวน 86 เรื่อง ละครญี่ปุ่นจำนวน 17 เรื่อง รวมจำนวน 103 เรื่อง ในระดับคำ วลี และประโยค สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ผลการศึกษาพบว่า 1) ทั้งละครไทยและละครญี่ปุ่นใช้วลีตั้งเป็นชื่อเรื่องมากที่สุด และเมื่อพิจารณาโครงสร้างนามวลีแล้ว ละครไทยใช้นามวลีตั้งชื่อเรื่องสูงที่สุด ตามด้วยกริยาวลี ในขณะที่ละครญี่ปุ่นใช้นามวลีตั้งชื่อเรื่องสูงที่สุด 2) พบการใช้ประโยคบอกเล่า ขอร้อง/คำสั่ง และคำถามในชื่อละครทั้งไทยและญี่ปุ่น ในขณะที่พบการใช้ประโยคปฏิเสธเฉพาะในชื่อละครญี่ปุ่น 3) พบการตั้งชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ หรือภาษาอังกฤษผสมกับชื่อภาษาไทยในละครไทยจำนวนมาก แต่พบน้อยมากในการตั้งชื่อละครญี่ปุ่น และ 4) ทั้งละครไทยและละครญี่ปุ่นตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำที่เป็นกลางโดยส่วนใหญ่ ส่วนคำบ่งชี้ถึงการเป็นละครแนวชายรักชายที่พบ เช่น การใช้สรรพนามเพศชายบุรุษที่ 1 และ 2 ในประโยคคู่กัน สรุปได้ว่าการตั้งชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของไทยและญี่ปุ่นมักใช้วลีและไม่บ่งชี้ว่าเป็นละครแนวชายรักชายจากชื่อเรื่อง สะท้อนได้ว่าถึงแม้จำนวนละครชายรักชายจะเพิ่มมากขึ้นใน 6 ปีนี้แต่สังคมยังไม่เปิดกว้างเรื่องละครที่มีตัวเอกเป็นชายรักชายมากนักหรือสามารถมองอีกแง่หนึ่งได้ว่าการตั้งชื่อเรื่องที่เป็นกลางทุกเพศจะสบายใจที่จะรับชมได้มากกว่า

คำสำคัญ: การตั้งชื่อ, ละครโทรทัศน์, ชายรักชาย, ภาษาไทย, ภาษาญี่ปุ่น

The Comparative Study of the Naming of Thai and Japanese 'Boys Love' TV Drama Titles

Pacharapon Jaitrong[1] and Kunaj Somchanakit[2]
Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University

Abstract

This study aims to compare the structure of Thai and Japanese 'Boys Love' TV Drama titles. A total of 103 boys love TV drama samples that were broadcasted from January 2016 to October 2021, 86 TV dramas from Thailand and 17 TV dramas from Japan were collected. The data were analyzed focusing on the meanings of words, phrases, and sentences level. The statistics for data analysis were frequency and percentage. The results showed that 1) phrases were the most frequently used in both Thai and Japanese drama titles. While noun phrases and verb phrases were the most frequently used in Thai dramas, noun phrases were the most markedly used in Japanese dramas. 2) declarative sentence, imperative sentence, and interrogative sentence were found in both Thai and Japan drama titles. On the other hand, negative sentence was found in only Japanese drama title. 3) English titles or the mixing of English in titles were found in Thai drama than in Japanese drama. 4) the neutral terms without indicating 'Boys love' story was mostly used both in Thai and Japanese dramas. But, the first-person and second-person singular male pronoun were also used together in some Thai and Japanese drama titles to clearly states the boys love story. In conclusion, the use of phrases and words which is not directly informed 'Boys love' story in titles can reflects that although the number of 'Boys love' TV dramas have been increasing in the past six years in both countries, the society is still not accepting of drama with male-male protagonists. Alternatively, it can also be viewed that neutral titles are more comfortable for all genders to watch.

Keywords: Naming, TV drama, Boys love, Thai language, Japanese language

1.บทนำ

โทรทัศน์เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อผู้คนทุกเพศ ทุกวัยมาหลายทศวรรษ มีบทบาทหน้าที่เป็นทั้งตัวชี้นำและสะท้อนสังคม ตั้งแต่ พ.ศ. 2555 ได้มีการเริ่มต้นรับส่งสัญญาณวิทยุโทรทัศน์ภาคพื้นดินด้วยระบบดิจิทัล (ประคุณ รุ่งธนวิชญ์, 2560) จนเกิดคำว่า “ทีวีดิจิทัล” จำนวนช่องโทรทัศน์ที่ประชาชนสามารถรับชมได้เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ นอกจากประชาชนจะมีทางเลือกการรับชมข่าวสารและความบันเทิงที่หลากหลายขึ้นแล้ว จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตทำให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเปลี่ยนอุปกรณ์การรับชมจากโทรทัศน์ เป็นอุปกรณ์อื่นที่หลากหลายมากขึ้น เช่น คอมพิวเตอร์แท็บเล็ต สมาร์ตโฟน ฯลฯ แต่นั่นเป็นเพียงการเปลี่ยนช่องทางการรับชมเท่านั้น ละครโทรทัศน์ถือเป็นรายการโทรทัศน์ที่ได้รับความนิยมสูงรายการหนึ่ง ละครโทรทัศน์มีจุดเด่นคือนำเสนอเรื่องราวที่ผสมผสานระหว่างความจริงกับเรื่องแต่ง ผู้ชมจะรับรู้ความหมาย ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยมหรืออุดมการณ์ต่าง ๆ โดยไม่เกิดการต่อต้าน (เหมือนฝัน ชาวเหนือ และกาญจนา แก้วเทพ, 2555) การศึกษาเกี่ยวกับละครโทรทัศน์จึงสามารถเห็นถึงทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ชมได้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะการนำเสนอประเด็นเรื่อง “เพศ (gender)” ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงเพศตามธรรมชาติที่ติดตัวมาแต่เกิด แต่เป็นการประกอบสร้างของสังคมและวัฒนธรรมในสังคมนั้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2557)

ในปัจจุบันนอกจากเรื่องสตรีนิยมแล้ว การศึกษาเกี่ยวกับชายรักชายมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ การปรากฏของตัวละครชายรักชายในละครโทรทัศน์ไทยมีมาหลายทศวรรษแล้วแต่เป็นเพียงตัวละครประกอบ เช่น เพื่อนพระเอก หรือเพื่อนนางเอก และไม่ได้ถูกนำเสนอในฐานะตัวดำเนินเรื่องที่มีความรักกับเพศเดียวกัน จนกระทั่งใน พ.ศ. 2547 ซีรีส์เรื่องรักแปดพันเก้าซึ่งเป็นละครซีรีส์แนวละครตลกสถานการณ์(Situation and Drama) มีการนำเสนอความรักแบบชายรักชายรวมอยู่ด้วยอย่างชัดเจน (วุฒิพงษ์ ทรัพย์มาก และลักษณา คล้ายแก้ว, 2563) 10 ปีต่อมาใน พ.ศ. 2557 มีซีรีส์ เรื่อง Love Sick The Series รักวุ่นวัยรุ่นแสบ ซึ่งมีตัวละครเอกที่นำเสนอภาพของชายรักชายอย่างชัดเจนและเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการกลับมาของวัฒนธรรมวายในไทยและหลังจากนั้นก็เริ่มมีคนหยิบนิยายวายมาทำซีรีส์ทางโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น (นัทธนัย ประสานนาม, *ผู้ให้สัมภาษณ์*, ใน วัชชิรานนท์ ทองเทพ, 2563) แต่ที่นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระแสละครโทรทัศน์แนวชายรักชาย ได้แก่ ซีรีส์เรื่อง Sotus The Series ในปี พ.ศ. 2559 ซึ่งสร้างเป็นซีรีส์ที่สร้างจากนิยาย โดยในปีนั้นมีละครโทรทัศน์แนวชายรักชายที่แพร่ภาพทุกช่องทางมากถึง 8 เรื่อง และเพิ่มเป็น 9 เรื่องในปีถัดมา นวนิยายหรือวรรณกรรมร้อยแก้วแนวชายรักชายหรือที่เรียกว่า “วาย (Yaoi)” “BL(Boys love)” ได้รับเอาขนบของบันเทิงคดีแนวบอยเลิฟญี่ปุ่น (Japanese boys love) หรือ บีแอล (BL) ซึ่งส่วนใหญ่ปรากฏในรูปของมังงะ (manga) หรือ การ์ตูนญี่ปุ่นเป็นสารัตถะ (ณัฐธนนท์ ศุขถุงทอง และภูวิน บุณยะเวชชวิน, 2562) นัทธนัย ประสานนาม (2562) ได้กล่าวว่าทั้งคำว่า “ยาโออิ” (yaoi) และ “บอยส์เลิฟ” (BL) มีรากมาจาก “โชเน็นไอ”(shōnen-ai) และปรากฏคำว่า “ยาโออิ” (yaoi) ในการ์ตูนผู้หญิงตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 (นัทธนัย ประสานนาม, 2562) สำหรับที่ประเทศญี่ปุ่นละครโทรทัศน์แนวชายรักชาย (ในบทความนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า Boys love) เริ่มมีจำนวนมากขึ้นและได้มีกระแสได้รับความนิยมในปี พ.ศ. 2561 ได้แก่เรื่อง “Ossan's Love (おっさんずラブ)” ซึ่งได้รับรางวัลและยอดขาย DVD สูงเป็นอันดับหนึ่งในช่วงนั้น 森本 (2019) ทั้งละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นในปัจจุบันได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

มีการส่งออกไปฉายในหลาย ๆ ประเทศ ทั้งละครชายรักชายของไทยที่มีชื่อเสียงที่ประเทศญี่ปุ่น ได้แก่ เรื่อง “Sotus the series พี่ว้ากตัวร้ายกับนายปีหนึ่ง” และเรื่อง “เพราะเราคู่กัน” ที่โด่งดังจนมีชื่อเสียงไปทั่วโลกทั้งในทวีปเอเชียหรือยุโรป ขนาดที่ประเทศญี่ปุ่นนำไปทำเป็นหนังสือการ์ตูนเฉกเช่นเดียวกับละครแนวชายรักชายของประเทศญี่ปุ่นที่ได้รับความนิยมในประเทศไทยสูงเช่นเรื่อง 「三十歳まで童貞だと魔法使いになれるらしい」 ที่โด่งดังจนประเทศไทยต้องซื้อลิขสิทธิ์ละครทันทีที่ละครออกอากาศไปเพียง 4 ตอน รวมไปถึงหนังสือการ์ตูนที่ตีพิมพ์ 3 เล่มแล้ว

ที่ผ่านมามีนักวิชาการศึกษาเกี่ยวกับการเล่าเรื่องความรักของตัวละครชายรักชาย (วุฒิพงษ์ ทรัพย์มาก และลักษณา คล้ายแก้ว, 2563) ภาพตัวแทนชายรักชายในซีรีส์ชายรักชาย (กิตติภูมิ สุวรรณโภคิณ และมนฑิรา ธาดาอำนวยชัย, 2564) การวิเคราะห์และตีความนวนิยายยาโออิของไทย (นัทธนัย ประสานนาม, 2562; 2563) มุมมองภาพสะท้อนจากตัวละครในนวนิยายสะท้อนสังคมเพศที่สาม (บงกชกร ทองสุก, 2560) แต่ผู้ให้ความสนใจศึกษาการตั้งชื่อละครโทรทัศน์ยังมีไม่มากนัก จากแนวทางการศึกษาสื่อมวลชนจากทัศนะของสตรีนิยมของ กาญจนา แก้วเทพ (2557) การศึกษาสัญญะ (sign) จัดเป็นหนึ่งในแนวทางการศึกษาตัวเนื้อหาสาระของสื่อได้เช่นเดียวกัน ชื่อละครจึงเป็นสัญญะหนึ่งที่น่าสนใจที่เป็นกลวิธีหนึ่งในการศึกษานำเสนอเรื่องราวของชายรักชายผ่านชื่อเรื่องซึ่งเป็นระบบสัญญะที่เป็นตัวอักษร (Linguistic Signs) ด้วยสาเหตุที่ว่าชื่อละครเปรียบเสมือนหน้าต่างบานแรกที่จะกระตุ้นและดึงดูดให้ผู้ชมรับชมละครเรื่องนั้น ๆ (กิติมา อินทรัพย์พรรย์, 2562) โดยเฉพาะการศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง 2 ประเทศ จะทำให้สามารถเข้าใจถึงความเหมือนและความต่างที่มีต่อการนำเสนอเรื่องราวของชายรักชายผ่านชื่อละครได้ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเปรียบเทียบการตั้งชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของไทยและญี่ปุ่นในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ละครโทรทัศน์แนวชายรักชายได้รับความนิยมและมีกระแส คือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 จนถึงปัจจุบัน เป็นระยะเวลา 6 ปี โดยจะวิเคราะห์ชื่อละครตามหลักวากยสัมพันธ์ในหลักภาษาศาสตร์

2.วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการตั้งชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของไทยและญี่ปุ่น
2. เพื่อเปรียบเทียบการตั้งชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของไทยและญี่ปุ่น

3.วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ดำเนินการเก็บข้อมูลชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของไทยและญี่ปุ่น เก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบแบบสามเส้า (Data Triangulation) จากเว็บไซต์ต่าง ๆ ได้แก่ 1) เว็บไซต์แนะนำละครแนวชายรักชาย เช่น sanook.com, mydramalist.com 2) เว็บไซต์ทางการของสถานีโทรทัศน์ที่ละครโทรทัศน์แนวชายรักชายเรื่องนั้นออกอากาศ เช่น GMM25, ONE31 ฯลฯ ของประเทศไทย และ TV Tokyo, TV-Asahi ฯลฯ ของประเทศญี่ปุ่น 3) แพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ ที่ละครโทรทัศน์แนวชายรักชายเรื่องนั้นออกอากาศ เช่น LINE TV, WeTV เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือที่สุด

3.2 ขอบเขตของข้อมูลคือละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของไทยและญี่ปุ่นที่ออกอากาศระหว่างเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2559 - เดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2564 โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกละครคือ ตัว

ดำเนินเรื่องหลักเป็นผู้ชายทั้งคู่มีความสัมพันธ์ในฐานะ นายเอก-พระเอก แม้ในตอนจบตัวละครทั้งสองจะไม่ได้เชื่อมความสัมพันธ์ต่อไปหรือไม่ก็ตาม อนึ่งละครเรื่องเดิมหากออกอากาศซ้ำจะนับเพียงครั้งเดียว แต่หากเป็นภาคต่อจะนับใหม่อีกครั้ง จากการรวบรวมข้อมูลตามเกณฑ์การคัดเลือกดังกล่าว ได้ข้อมูลเป็นชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของประเทศไทย จำนวน 86 เรื่อง ของประเทศญี่ปุ่น จำนวน 17 เรื่อง รวมจำนวน 103 เรื่อง (ภาพ 1) อย่างไรก็ตามบทความวิจัยนี้ผู้วิจัยเน้นวิเคราะห์ชื่อเรื่องภาษาไทยของละครโทรทัศน์ไทย และชื่อเรื่องภาษาญี่ปุ่นของละครโทรทัศน์ญี่ปุ่น โดยยังไม่นำชื่อเรื่องภาษาอังกฤษซึ่งเป็นชื่อประกอบมาร่วมวิเคราะห์ ยกเว้นละครเรื่องนั้นจะมีเฉพาะชื่อภาษาอังกฤษ

ภาพ 1 จำนวนละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของไทยและญี่ปุ่น ตั้งแต่ พ.ศ. 2559 – 2564 จำแนกตามรายปี

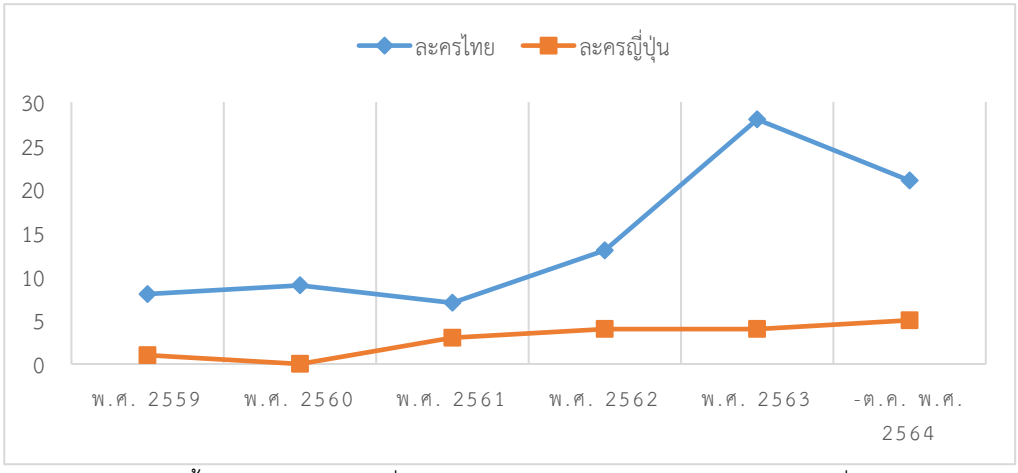

3.3 จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของไทยและญี่ปุ่นมาวิเคราะห์เป็น 2 ส่วน ส่วนที่หนึ่งวิเคราะห์โครงสร้างผิว ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานของชื่อละครโทรทัศน์ไทยและญี่ปุ่นโดยใช้หลักวากยสัมพันธ์ในหลักภาษาศาสตร์ ยึดเกณฑ์ของอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ (2554) และ 鈴木 (2003) ส่วนที่สองวิเคราะห์ความหมายของคำเพื่อสกัดหาตัวบ่งชี้แสดงความหมายระดับการนำเสนอความเป็นละครแนวชายรักชาย

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถแบ่งได้ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์โครงสร้างพื้นฐานของชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น 2) วิเคราะห์ความหมายของคำเพื่อสกัดหาตัวบ่งชี้แสดงความหมายระดับการนำเสนอความเป็นละครแนวชายรักชาย

4.1 การวิเคราะห์โครงสร้างพื้นฐาน

เมื่อพิจารณาโครงสร้างพื้นฐานจากละครแนวชายรักชายของประเทศไทยจำนวน 86 เรื่องโดยใช้หลักวากยสัมพันธ์ พบการใช้วลีมากที่สุด 65 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 75.58 รองลงมาเป็นประโยค 19 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 22.09 และเป็นคำ 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 2.33 และเมื่อพิจารณาโครงสร้างพื้นฐานจากละครแนวชายรักชายของประเทศญี่ปุ่นจำนวน 17 เรื่องโดยใช้หลักวากยสัมพันธ์ ผู้จัดทำพบการใช้

วลีมากที่สุด 12 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 64.74 รองลงมาเป็นประโยค 5 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 29.41 และเป็นคำ 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 5.88 เมื่อเปรียบเทียบชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นแล้ว ผู้วิจัยพบว่าทั้ง 2 ประเทศใช้วลีตั้งเป็นชื่อเรื่องสูงสุด ตามด้วยประโยคและคำเหมือนกัน

ตาราง 1 โครงสร้างพื้นฐานละครแนวชายรักชายของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น

ประเภทโครงสร้าง	ชื่อละครโทรทัศน์ประเทศไทย	ตัวอย่าง	ชื่อละครโทรทัศน์ประเทศญี่ปุ่น	ตัวอย่าง
วลี	75.58% (65)	- Sotus The Series พี่ว้ากตัวร้ายกับนายปีหนึ่ง - Theory of Love ทฤษฎีจีบเธอ	58.52% (10)	– 彼が僕に恋した理由 – 弟の夫 –おっさんず ラブ
ประโยค	22.09% (19)	- ผมขอสั่งให้คุณ - เขามาเช้งเม้งข้าง ๆ หลุมผมครับ - ข่อยฮักเจ้า เรารักกัน 2	35.29% (6)	- きのう何食べた？ - 三十歳まで童貞だと魔法使いになれるらしい
คำ	2.33% (2)	- ด้ายแดง - พรหมลิขิต	5.88% (1)	- ポルノグラ ファー
รวม	100% (86)		100% (17)	

4.1.1 โครงสร้างคำ

จากตาราง 1 พบการตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำในชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายไทยเพียง 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 2.33 และละครโทรทัศน์แนวชายรักชายญี่ปุ่นเพียง 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 5.88 เช่น โดยในภาษาไทยมีลักษณะเป็นคำประสม เช่น ด้ายแดง และคำสมาส เช่น พรหมลิขิต ส่วนในภาษาญี่ปุ่นเป็นคำยืมภาษาต่างประเทศที่เกิดจากคำประสมในภาษาอังกฤษเช่นกัน คือ ポルノグラファー (Pornographer)

4.1.2 โครงสร้างวลี

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นนั้นมีการใช้วลีมากที่สุด เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างวลีของละครแนวชายรักชายของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น ผู้วิจัยพบว่ามีการใช้นามวลีมากที่สุดทั้งในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น ในภาษาไทยพบการใช้นามวลีมากที่สุด 39 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 60 ประกอบด้วยคำนามหลักตามด้วยส่วนขยาย เช่น *“ไวรัสวัยเลิฟ ชุด หอซ่อนรัก” “เสี่ยวซำน้อย” “หนังสือรุ่น The Yearbook The Series”* รองลงมาเป็นกริยาวลี 17 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 26.15 ประกอบด้วยคำกริยาหรือกริยานุเคราะห์ตามด้วยส่วนขยาย

เช่น *“ได้ครับพี่ดีครับน้อง” “นับสิบจะจูบ” “ส่งร้อนเสิร์ฟรัก”* วิเศษณ์วลี 6 เรื่อง คิดเป็น 9.23 เช่น *“โคตรแฟน” “เพราะคิดถึง”* บุพบทวลี 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.08 ประกอบด้วยบุพบทตามด้วยนามวลี เช่น *“ดั่งลมหายใจ” “เหนือพระราม”* ไม่พบการใช้คุณศัพท์วลี และในภาษาญี่ปุ่นพบเพียงการใช้นามวลีมากที่สุดทั้ง 10 เรื่อง เช่น 「Life 線上の僕ら」「彼が僕に恋した理由」「消えた初恋」ไม่พบการใช้กริยาวลี วิเศษณ์วลี คุณศัพท์วลีและบุพบทวลีในการตั้งชื่อละครแนวชายรักชายของประเทศญี่ปุ่น

ตาราง 2 โครงสร้างวลีของชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น

ประเภท	ละครแนวชายรักชายของประเทศไทย	ละครแนวชายรักชายของประเทศญี่ปุ่น
นามวลี	60.00% (39)	100.00% (10)
กริยาวลี	26.15% (17)	0.00% (0)
วิเศษณ์วลี	9.23% (6)	0.00% (0)
คุณศัพท์วลี	0.00% (0)	0.00% (0)
บุพบทวลี	3.08% (3)	0.00% (0)
รวม	100.00% (65)	100.00% (10)

4.1.3 โครงสร้างประโยค

ประโยค เป็นหน่วยคำที่มีคำกริยา ซึ่งแสดงความคาดคะเน ถาม สั่ง และขอร้อง โดยปรกติมักประกอบด้วยประธานและภาคแสดง (Matthew, 1981: 27, อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ, 2554: 58) จากตาราง 3 ผู้วิจัยแบ่งลักษณะของชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นที่เป็นประโยคออก 4 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ ประโยคบอกเล่า ประโยคปฏิเสธ ประโยคขอร้อง/คำสั่ง และประโยคคำถาม เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างประโยคของละครแนวชายรักชายของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น ผู้วิจัยพบว่ามีการใช้ประโยคบอกเล่ามากที่สุดทั้งในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น ในภาษาไทยพบการใช้ประโยคบอกเล่ามากที่สุด 13 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 68.42 อาจเป็นประโยคที่ประกอบด้วยประธาน กริยาและส่วนเติมของกริยา เช่น *“ข่อยฮักเจ้า เารักกัน” “รักนะน้องชาย รักนายครับผม”* หรือประธานสูญรูป ตามด้วยคำกริยาและส่วนขยาย เช่น *“(ฉัน)รักต่อไม่รอแล้วนะ”* รองลงมาเป็นประโยคขอร้อง/คำสั่ง 5 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 26.32 เช่น ในประโยคใช้คำกริยาช่วย “ขอ”*“ผมขอสั่งให้คุณ”* ใช้คำลงท้าย “เหอะ” *“(คุณ)จะรักก็รักเหอะ”* และพบการใช้ประโยคคำถามเพียงเรื่องเดียว คิดเป็นร้อยละ 5.26 ในประโยคใช้อนุภาคคำถาม “หรือยัง” ได้แก่ *“มีซ็อป มีเกียร์ มีเมียหรือยังวะ”*

ในภาษาญี่ปุ่นพบการใช้ประโยคบอกเล่ามากที่สุด 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 50 เช่น 「三十歳まで童貞だと魔法使いになれるらしい」หรือประโยคเจาะเน้นต่าง (倒置文) ที่ย้ายส่วนเจาะเน้นต่างมาไว้ด้านหน้า (fronting) (อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา, 2558) เช่น 「夢中さ、きみに」ประโยคปฏิเสธ ประโยคขอร้อง/คำสั่ง และประโยคคำถามพบอย่างละหนึ่งเรื่อง ประโยคปฏิเสธ เช่น 「his 恋するつもりなんてなかった」ประโยคขอร้อง/คำสั่ง ที่พบมีเพียงชื่อเป็นภาษาอังกฤษ คือ 「Be love」และประโยคคำถาม ได้แก่ 「きのう何食べた？」

ตาราง 3 ลักษณะประโยคของชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น

	ละครแนวชายรักชายของประเทศไทย	ละครแนวชายรักชายของประเทศญี่ปุ่น
1. ประโยคบอกเล่า	68.42% (13)	50.00% (3)
2. ประโยคปฏิเสธ	0.00% (0)	16.67% (1)
3. ประโยคขอร้อง/คำสั่ง	26.32% (5)	16.67% (1)
4. ประโยคคำถาม	5.26% (1)	16.67% (1)
รวม	100% (19)	100% (6)

4.2 การวิเคราะห์ความหมายของคำแสดงระดับการนำเสนอความเป็นละครแนวชายรักชาย

ผู้วิจัยพิจารณาคำที่มีความหมายสะท้อนถึงเจตนาการสื่อถึงเรื่องชายรักชายเป็นหลัก พิจารณาทั้งคำเดี่ยวและคำที่ปรากฏร่วมกันตามบริบทในประโยค โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1. คำบ่งชี้ชัดเจน ได้แก่ คำมีความหมายและคุณสมบัติการกล่าวถึงชายรักชายอย่างชัดเจน 2. คำร่วมบริบท คือ คำที่ไม่ได้มีความหมายและคุณสมบัติการกล่าวถึงชายรักชายแต่ปรากฏในประโยคพร้อมกับคำอื่นและสื่อถึงชายรักชายอย่างชัดเจน 3. คำเกี่ยวข้อง ไม่ใช่คำที่มีความหมายเรื่องชายรักชายโดยตรง แต่นำเสนอภาพความเป็นชาย (Masculinity) สร้างความดึงดูดและน่าสนใจ และ 4. คำไม่บ่งชี้ คือ เป็นคำที่ไม่มีความหมายและคุณสมบัติกล่าวถึงชายรักชาย ผู้วิจัยพบว่าในภาษาไทยมีการใช้คำบ่งชี้ถึงชายรักชายชัดเจน ได้แก่ คำว่า *“Gay”* *“Tootsies”* ซึ่งเป็นการระบุเรื่องราวของตัวละครหลักผ่านชื่อเรื่องอย่างชัดเจน ในภาษาญี่ปุ่นมีการใช้คำระบุถึงชายรักชาย คือ BL ชัดเจนจำนวนหนึ่งเรื่อง คือ *「絶対 BL になる世界 VS 絶対 BL になりたくない男」* ถัดมาพบคำร่วมบริบทในชื่อละครภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นที่มีลักษณะเหมือนกันคือ การใช้ชื่อเรียกหรือสรรพนามบุรุษที่หนึ่งและบุรุษที่สองเป็นเพศชายทั้งคู่ ร่วมกับการใช้คำกริยาที่แสดงถึงความรักหรือการเป็นเจ้าของ เช่น *“อาตี๋ของผม”* *“เดือนเกี้ยวเดือน”* หรือ *「彼が僕に恋した理由」* *「弟の夫」* สำหรับการใช้คำเกี่ยวข้องในชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายประเทศไทยนิยมใช้ชื่อคณะหรือสัญญะที่แสดงถึงความเป็นชายเพื่อดึงดูดความสนใจผู้ชม เช่น การใช้คำว่า “เกียร์” ซึ่งเป็นสัญญะการสื่อถึงนักศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์ที่มีจำนวนผู้เรียนเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง “เกียร์สีขาวกับกาวน์สีฝุ่น” “มีช็อป มีเกียร์ มีเมียหรือยังวะ” “วิศวะมีเกียร์น่ะเมียหมอ” ในภาษาญี่ปุ่น มีการใช้คำสื่อถึงชายทำงานวัยกลางคน ได้แก่ 「おっさんずラブ」 สุดท้ายคือการใช้คำไม่บ่งชี้ว่าเป็นละครแนวชายรักชายสามารถอ่านแล้วตีความว่าเป็นละครโทรทัศน์ทั่วไปได้ เช่น “ส่งร้อนเสิร์ฟรัก” “ครั้งหนึ่ง...เราเคยรักกัน” “นิทานพันดาว” ในภาษาไทย และ 「Be Love」 「傘をもたない蟻たちは」 「きのう何食べた？」 ในภาษาญี่ปุ่น

ตาราง 4 ประเภทความหมายของคำแสดงระดับการนำเสนอความเป็นละครแนวชายรักชาย

ประเภทความหมาย	ตัวอย่างชื่อละครโทรทัศน์ ประเทศไทย	ตัวอย่างชื่อละครโทรทัศน์ ประเทศญี่ปุ่น
1. คำบ่งชี้ชัดเจน	Gay, Tootsies	「絶対 BL になる世界 VS 絶対 BL になりたくない男」」
2. คำร่วมบริบท	**อาตี๋**ของ**ผม** **เดือน**เกี้ยว**เดือน**	「**彼**が**僕**に恋した理由」 「**弟**の**夫**」
3. คำเกี่ยวข้อง	**เกียร์**สีขาวกับกาวน์สีฝุ่น มี**ช็อป** มี**เกียร์** มีเมียหรือยังวะ วิศวะมี**เกียร์**น่ะเมียหมอ	「**おっさん**ずラブ」
4. คำไม่บ่งชี้	ส่งร้อนเสิร์ฟรัก ครั้งหนึ่ง...เราเคยรักกัน นิทานพันดาว	「Be Love」 「傘をもたない蟻たちは」 「きのう何食べた？」

5. สรุปผลและอภิปรายผล

1. ทั้งละครโทรทัศน์ไทยและละครโทรทัศน์ญี่ปุ่นแนวชายรักชายใช้วลีตั้งเป็นชื่อเรื่องมากที่สุด และเมื่อพิจารณาโครงสร้างวลีแล้ว ละครไทยใช้นามวลีตั้งชื่อเรื่องสูงที่สุด ตามด้วยกริยาวลี ในขณะที่ละครญี่ปุ่นพบเพียงการใช้นามวลีตั้งชื่อเรื่องสูงที่สุด เช่น เรื่อง *“Sotus the series พี่ว้ากตัวร้ายกับนายปีหนึ่ง”* หรือ *「消えた初恋」และใช้ประโยคตั้งชื่อเรื่อง* เป็นลำดับถัดมา โดยทั้งในภาษาไทยและญี่ปุ่นใช้ประโยคบอกเล่าสูงที่สุด เช่น ประโยคประธานสูญรูป *“(เธอ)จะรัก(ฉัน)ก็รักเหอะ”* หรือ *「三十歳まで童貞だと魔法使いになれるらしい」* และพบการใช้ประโยคขอร้อง/คำสั่ง และประโยคคำถามในการตั้งชื่อละครไทยและภาษาญี่ปุ่น เช่น เรื่อง *“I am your king ผมขอสั่งให้คุณ”* *“มีช็อป มีเกียร์ มีเมียหรือยังวะ”* หรือ เรื่อง *「Be Love」「昨日何食べた？」* และพบการใช้ประโยคปฏิเสธแค่ในตัวอย่างชื่อละครภาษาญี่ปุ่นอาจเป็นเพราะข้อจำกัดของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง จากการตั้งชื่อเป็นนามวลีสูงที่สุด สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กิติมา อินทรัพย์พรรย์ (2562) ว่าเป็นเพราะความต้องการให้เกิดความกระชับของชื่อเรื่องและได้ใจความที่สุด (กิติมา อินทรัพย์พรรย์, 2562) และจากการที่พบการใช้ประโยคตั้งเป็นชื่อเรื่องสูงที่สุดรองลงมา ก็พิจารณาได้ว่าการตั้งชื่อเรื่องในระดับประโยคที่มีกลุ่มคำเพิ่มมากขึ้นสามารถขยายประโยคและให้เรื่องราวที่มากขึ้นเพื่อดึงดูดความสนใจ ส่วนสาเหตุที่การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำเดี่ยวพบน้อยที่สุดเป็นเพราะการใช้คำเดี่ยวจำเป็นต้องอาศัยการตีความของผู้รับสารมากขึ้นเพราะขาดส่วนขยายที่ให้ข้อมูลเพิ่ม จึงอาจทำให้ขาดใจความที่ต้องการสื่อไปได้

2. พบการตั้งชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ หรือใช้คำภาษาอังกฤษร่วมกับภาษาไทยในชื่อละครโทรทัศน์ไทยจำนวนมาก ชื่อเรื่องที่ใช้คำภาษาอังกฤษร่วมกับภาษาไทยมีมากถึง 61 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 70.93 ตั้งชื่อโดยใช้ภาษาอังกฤษอย่างเดียว จำนวน 11 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 12.79 ในขณะที่ทางด้านละครญี่ปุ่นส่วนใหญ่ใช้เพียงภาษาญี่ปุ่น โดยละครโทรทัศน์แนวชายรักชายของไทยหลายเรื่องถูกสร้างจากนิยายชายรักชายในออนไลน์หรือนิยายที่ได้รับอิทธิพลจากนิยายชายรักชายของประเทศญี่ปุ่นจึงมี

การใช้คำอังกฤษร่วมกับภาษาไทยในชื่อเรื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของกิตยา แพทย์ศรีวงษ์ และคณะ (2564) ที่พบว่ามีการนำคำภาษาต่างประเทศมาใช้ร่วมกันกับคำภาษาไทย ในลักษณะการเล่นคำที่มีความหมายเดียวกันแต่เป็นคำต่างภาษากัน รวมถึงในปัจจุบันมีการนำนวนิยายออนไลน์บางเรื่องที่ได้รับความนิยมในโลกออนไลน์ ไปดัดแปลงเป็นบทละครโทรทัศน์ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้ชมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งการนำคำภาษาต่างประเทศมาใช้ร่วมในชื่อเรื่องจะช่วยเพิ่มความน่าสนใจ ให้แก่ชาวต่างประเทศที่มีต่อนวนิยายออนไลน์เรื่องนั้น ๆ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กิติมา อินทรัพย์พรรย์ (2562) ที่กล่าวว่าปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะใช้ชื่อเรื่องเป็นภาษาอังกฤษมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเปลี่ยนไปจากอดีตที่มักเป็นคำเดียวหรือเพียงนามวลีแสดงความกระชับ จึงแสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นปัจจุบันนิยมการสื่อสารอย่างชัดเจน ตรงไปตรงมาจึงใช้ชื่อภาษาอังกฤษพร้อมกำกับด้วยชื่อเรื่องภาษาไทยเช่น Love by chance บังเอิญรัก (กิติมา อินทรัพย์พรรย์, 2562)

3. จากการวิเคราะห์ความหมายของคำแสดงระดับการนำเสนอความเป็นละครแนวชายรักชาย พบว่าทั้งละครไทยและละครญี่ปุ่นส่วนใหญ่ตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำที่เป็นกลางหรือไม่บ่งชี้การเป็นละครแนวชายรักชาย การใช้คำบ่งชี้ถึงการเป็นละครแนวชายรักชายพบเฉพาะในชื่อละครไทย เช่น การใช้คำว่า เกย์ (Gay) หรือ ตุ๊ด (Toosie) ในเรื่องอย่างชัดเจน ส่วนประเภทที่ 2 ได้แก่ การใช้คำร่วมบริบทแสดงออกถึงการเป็นละครชายรักชายพบทั้งในชื่อละครไทยและละครญี่ปุ่นหลากหลาย เช่น การใช้สรรพนามเพศชายบุรุษที่ 1 และ 2 ในประโยคคู่กัน “อาตี๋” กับ “ผม” 「彼」กับ「僕」หรือคำที่มีสัญญะสื่อถึงความเป็นชาย เช่น “เดือน” กับ “เดือน” ใน “เดือนเกี้ยวเดือน” ประเภทต่อไปคือการใช้คำเกี่ยวข้องที่สื่อถึงความเป็นชาย (Masculinity) ซึ่งเป็นความเป็นชายในสังคมยุคหลังสมัยใหม่ (post-modern masculinity) แสดงถึงคุณลักษณะด้านสติปัญญา (intel-lectual attributes) เช่น ความเป็นชายหมายถึงผู้มีทักษะการปฏิบัติเกี่ยวกับเครื่องจักรกลเครื่องยนต์ งานช่าง (เนตรชนก แก้วจันทา และบำเพ็ญจิต แสงชาติ, 2561) พระเอกและนายเอกเป็นนักศึกษาในคณะที่มีจำนวนผู้ชายเรียนมาก เช่น คณะวิศวกรรมศาสตร์ และพบการใช้สัญญะ “เกียร์” ร่วมด้วยแทนคณะดังกล่าว เช่น เรื่อง “My Engineer มีซ็อป มีเกียร์ มีเมียหรือยังวะ” หรือ เรื่อง “เกียร์สีขาวกับกาวน์สีฝุ่น My Gear and Your Gown” สามประเภทข้างต้นมีการใช้คำเพื่อสื่อสารถึงการเป็นละครแนวชายรักชายในระดับต่าง ๆ กัน แต่ส่วนใหญ่จะเป็นชื่อเรื่องที่ไม่สื่อถึงเรื่องชายรักชาย เช่น ละครญี่ปุ่นตั้งชื่อเรื่องโดยใช้ประโยคคำถาม คือ 「昨日何食べた(เมื่อวานนี้ กินอะไร?)」ซึ่งนำเสนอเรื่อง “การรับประทาน” ไปพร้อมกับการนำเสนอแง่มุมต่าง ๆ เกี่ยวกับคู่ชีวิตชายรักชายที่อาศัยอยู่ร่วมกัน เรื่องการรับประทานเป็นเรื่องในชีวิตประจำวันที่ทุกคนเข้าถึงได้ง่าย และพระเอกอย่างคุณนิฌิจิมะ ฮิเดะโทะฌิ ก็ใช้คำนี้ในการเชิญชวนให้รับชมในสื่อโทรทัศน์ สอดคล้องกับ 森本 (2562) ที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับละครเรื่อง「おっさんずラブ」ว่าถึงแม้จะเป็นละครแนวชายรักชาย (BL) และมีเนื้อเรื่องนำเสนอเกี่ยวกับความรักระหว่างผู้ชายด้วยกัน แต่การนำเสนอเรื่องออกมาในแนวความรัก (Love story) กลับกลายเป็นว่าละครไม่ได้เน้นนำเสนอเฉพาะแค่ความรักของคนกลุ่มเดียว แต่นำเสนอผู้ชมทุกคนว่า “จะรักอย่างไร” จึงได้รับความนิยม (森本, 2562) หรือกรณีเรื่อง “Manner if the death พฤติการณ์ที่ตาย” ที่นำเสนอเรื่องของชายรักชายไปพร้อมกับการสืบสวนสอบสวนถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นเรื่องในชีวิตประจำวันแต่เนื่องจากละครแนวสืบสวนมักได้รับความนิยมเพราะเป็นเนื้อเรื่องที่จับทางไม่ได้และ การออกแบบตัว

ละครที่แสดงให้เห็นถึงส่วนที่ดีและส่วนที่บกพร่องของตัวเองซึ่งคล้ายกับมนุษย์จริง (เอกธิดา เสริมทอง, 2562)

จากข้อมูลพบว่าในช่วง ปี พ.ศ.2559-2561 มีการใช้คำที่บ่งชี้ว่าเป็นละครแนวชายรักชายแต่กลับกันในช่วง ปี พ.ศ. 2562- 2564 กลับไม่พบการตั้งชื่อมีการใช้คำที่บ่งชี้ว่าเป็นละครแนวชายรักชาย สะท้อนได้ว่าถึงแม้จำนวนละครชายรักชายจะเพิ่มมากขึ้นใน 6 ปีนี้ การใช้ชื่อเรื่องที่ใช้คำที่เป็นกลางไม่สื่อถึงชายรักชายอย่างชัดเจนนอกจากจะสะท้อนว่า ผู้เขียนหรือผู้สร้างละครยังไม่กล้าสื่อสารอัตลักษณ์ของความเป็นชายรักชายผ่านชื่อเรื่องโดยตรงเพราะยังคงเป็นเรื่องเฉพาะกลุ่มหรือยังคงต้องปกปิด ไม่สามารถเปิดเผยได้มากนัก อาจจะด้วยสาเหตุจากทฤษฎีการยอมรับขัดขืนจากพ่อแม่หรือสามารถมองจากมุมมองสะท้อนสังคมเพศที่สามในด้านสถานภาพทางสังคมว่ากรอบทางสังคมและกลุ่มคนในสังคมจะเป็นตัวกำหนดพื้นที่และการเปิดเผยตัวตนของเพศที่สามหากคนในสังคมเปิดใจยอมรับในเพศที่สามว่าเพศที่สามไม่จำเป็นต้องอำพรางตัวตนแต่อย่างใด (บงกชกร ทองสุก, 2560) แต่อีกแง่หนึ่งก็สะท้อนให้เห็นว่าการเลือกใช้ชื่อเรื่องที่เป็นกลาง ดำเนินเรื่องโดยใช้แก่นเรื่องที่ทุกเพศทุกวัยเข้าใจและเข้าถึงได้ ก็สามารถเป็นช่องทางที่จะทำให้ละครเรื่องนั้นไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มชายรักชายหรือเพศหญิงที่ชื่นชอบแนวชายรักชายเท่านั้น แต่ผู้ชมทั่วไปก็สามารถเลือกรับชมและสนุกไปกับละครเรื่องนั้นได้เช่นเดียวกัน สอดคล้องกับ วัชชิรานนท์ ทองเทพ (2563) ที่กล่าวว่าแรกเริ่มเดิมทีวัฒนธรรมวายอาจจะดูจำกัดเพียงแค่กลุ่มผู้หญิงเท่านั้น เพราะยุคแรก ๆ ในไทยนักเขียนนิยายวายก็เป็นกลุ่มผู้หญิง คนอ่านก็เป็นผู้หญิง แต่ปัจจุบันวัฒนธรรมนี้ได้ขยายวงกว้างมากขึ้น มีกลุ่มผู้อ่านผู้ชมรายใหม่เข้ามาเติมเต็มอย่างต่อเนื่อง

6. ข้อเสนอแนะ

1) บทความวิจัยนี้เก็บข้อมูล 6 ปีย้อนหลัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ถึงปัจจุบัน อาจมีข้อจำกัดเรื่องจำนวนข้อมูลโดยเฉพาะข้อมูลละครโทรทัศน์ของประเทศญี่ปุ่น หากเก็บข้อมูลชื่อละครย้อนหลัง 10 ปี และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพิ่มอาจจะสามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงของการตั้งชื่อละครโทรทัศน์แนวชายรักชายในแต่ละช่วงปีได้

2) เพิ่มการศึกษาเรื่องกลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง เช่น การตั้งชื่อเรื่องตามตัวละคร แก่นเรื่อง อาชีพหรือสังกัด สถานที่ ฯลฯ เพื่อจะสามารถวิเคราะห์การเชื่อมโยงระหว่างชื่อเรื่องและการนำเสนอได้มากขึ้น

3) การใช้คำอังกฤษปนกับคำไทย หรือคำญี่ปุ่นในชื่อเรื่อง เนื่องจากพบว่ามีทั้งการแปลตรงจากชื่อละครภาษาไทยและญี่ปุ่น หรือเป็นชื่อภาษาอังกฤษที่มีความหมายต่างออกไปจากชื่อละครภาษาไทยและญี่ปุ่น จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่ามีกลวิธีในการนำคำอังกฤษมาใช้ในการตั้งชื่อละครภาษาไทยและญี่ปุ่นอย่างไร

เอกสารอ้างอิง (References)

กาญจนา แก้วเทพ. (2557). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

กิตติภูมิ สุวรรณโภคิณ และมนทิรา ธาดาอำนวยชัย. (2564). พฤติกรรมรุนแรงและการยอมรับขัดขืนภาพตัวแทนชายรักชาย ในซีรีส์ชายรักชาย กรณีศึกษาปี 2559-2560. *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, *25*(1), 204-215.

กิตยา แพทย์ศรีวงษ์, กุลยา ไชยหงษา, นวรัตน์ ทวีผล และกนกวรรณ วารีเขตต์. (2564). กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องนวนิยายออนไลน์บนเว็บไซต์ Thai Boys Love พ.ศ. 2562. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์รำไพพรรณี (ออนไลน์)* , *2*(1) , 44-53.

กิติมา อินทรัพย์พรรย์. (2562). โครงสร้างของชื่อละครโทรทัศน์ไทย. *มนุษยสังคมสาร (มสส.)*, *18*(1) , 165-190.

ณัฐธนนท์ ศุขถุงทอง และภูวิน บุณยะเวชชวิน. (2562). ซีรีส์วาย: ข้อพิจารณาเบื้องต้นทางสถิติ. *International Journal of East Asian Studies*, *23*(2), 360-383.

นัทธนัย ประสานนาม. (2563). การเว้นระยะห่างทางเพศสถานะ: นวนิยายยาโออิของไทยในการเมืองเรื่องขนบวรรณกรรมกับการตีความ. *วารสารศาสตร์*, *13*(3), 160-187.

นัทธนัย ประสานนาม. (2562). นวนิยายยาโยอิของไทย : การศึกษาเชิงวิเคราะห์. *วารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ*, *7*(2), 16-34.

เนตรชนก แก้วจันทา และ บำเพ็ญจิต แสงชาติ. (2561). การวิเคราะห์มโนทัศน์ความเป็นชาย. *พยาบาลศาสตร์และสุขภาพ*, *41*(4), 1-12.

บงกชกร ทองสุก. (2560). มุมมองภาพสะท้อนจากตัวละครในนวนิยายสะท้อนสังคมเพศที่สาม พ.ศ.2516-2557. *อินทนิลทักษิณสาร*. *12*(2), 35-57.

ประคุณ รุ่งธนวิชญ์. (2560). ความท้าทายของดิจิทัลทีวีไทย ในยุคการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมในการใช้ประโยชน์จากสื่อโสตทัศน์ของประชาชน. *วารสารวิชาการ กสทช.*, *1*(1) , 190-215.

พรรณทิวา อินต๊ะ. (2555). การปนภาษาอังกฤษในนิตยสารภาษาไทย. *วารสารพิฆเนศวร์สาร*, *8*(1), 33-42.

ภัทณิดา โสดาบัน และวิโรจน์ อรุณมานะกุล. (2560). ตัวบ่งชี้ทางภาษาแสดงความลังเลไม่มั่นใจ: ลักษณะทางภาษาที่ใช้จำแนกคำให้การจริงและเท็จ. *วารสารมนุษยศาสตร์*, *24*(2) , 260-277.

วัชชิรานนท์ ทองเทพ. (2563, 10 เมษายน). *เพราะเราคู่กัน : วัฒนธรรมวายคืออะไร ทำไม #คั่นกู จึงเพิ่มความสนใจต่อ ซีรีส์ "คู่จิ้นชาย-ชาย* เข้าถึงได้จาก https://www.bbc.com/thai/features-52240707

วุฒิพงษ์ ทรัพย์มาก และลักษณา คล้ายแก้ว. (2563). การเล่าเรื่องความรักของตัวละครชายรักชายผ่านละครโทรทัศน์ไทยและการรับรู้เรื่องเพศทางเลือกของผู้ชมละคร. *วารสารเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มทร.พระนคร*, *5*(2), 29-38.

เหมือนฝัน ชาวเหนือ และกาญจนา แก้วเทพ. (2555). ความขัดแย้งทางสังคมในละครโทรทัศน์ที่ออกอากาศในช่วงเวลาก่อนข่าวภาคค่ำกับการรับรู้ของผู้ชม. *วารสารนิเทศศาสตร์*, *30*(1), 25-43.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ยุพาพรรณ หุ่นจำลอง, และสรัญญา เศวตมาลย์. (2554). *ทฤษฎีไวยากรณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอเอสพี.

อัญชลี สิงห์น้อย วงศ์วัฒนา. (2558). หน้าที่ในการสื่อสารและวากยสัมพันธ์ของประโยคแปรในภาษาไทย กรณีหน่วยสร้างประโยคเจาะเน้นต่าง. *วารสารภาษาและภาษาศาสตร์*, *33*(2), 70-91.

เอกธิดา เสริมทอง. (2561). การรายงานข่าวอาชญากรรม...พล็อตละครจากชีวิตจริง. *ศรีปทุมปริทัศน์ ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, *18*(2), 149-157.
鈴木重幸.（2003）.『日本語文法・形態論』むぎ書房
森本智子.（2019）.「「おっさんずラブ」にみるテレビドラマの現在形」『女子学研究』 9、32-43.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
Affiliation: Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University
Corresponding email: kunato_ta@hotmail.com

การเรียนออนไลน์ของนักเรียนประถมศึกษาในสถานการณ์โควิด 19 กรณีศึกษาประเทศญี่ปุ่น

พนัชกร แพน้อย[1], รัตนา กลิ่นจุ้ย[2], ดวงเดือน วรรณกูล[3] และ วาสนา จักร์แก้ว[4]
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้ได้ศึกษาการเรียนออนไลน์ของเด็กประถมศึกษาของประเทศญี่ปุ่นในสถานการณ์วิกฤตโควิด 19 พบว่าประเทศญี่ปุ่นใช้การเรียนออนไลน์น้อยมากเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ โรงเรียนประถมจะไม่ใช้การเรียนออนไลน์เต็มรูปแบบ โดยเฉพาะนักเรียนที่มีสมาชิกครอบครัวติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 แต่มาตรการป้องกันโรคระบาดก็ทำให้ไม่สามารถเรียนแบบเต็มชั้นเรียนได้ บางโรงเรียนให้นักเรียนสลับเวลามาเรียน ไม่สามารถรับประทานอาหารร่วมกันได้ กิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนก็ลดลงอย่างมากเกิดการสูญเสียการเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียน หนึ่งในตัวอย่างที่น่าสนใจคือ ระบบการศึกษาในประเทศญี่ปุ่น นอกจากจะให้ความรู้เชิงวิชาการทั่ว ๆ ไปแล้ว ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะทั่วไปนอกตำรา (Non-subject Education) ที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิต โดยญี่ปุ่นเรียกแนวคิดการศึกษาแบบนี้ว่า “ทคคัตสึ” (Tokkatsu) ซึ่งเป็นการเรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic Education) ที่ครอบคลุมการปลูกฝังทักษะที่เป็นทักษะชีวิต หรือ Soft Skills หลายอย่างให้กับเด็ก ๆ ไม่ว่าจะเป็นทักษะการดูแลตัวเอง การพัฒนาบุคลิกภาพ การทำงานเป็นทีม มนุษยสัมพันธ์ การคิดแบบสร้างสรรค์ และอีกหลากหลายทักษะผ่านกิจกรรมหลายรูปแบบในโรงเรียน และมักจะเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมออกแบบกิจกรรมด้วย (Ryoko Tsuneyosh, 2020) ดังนั้น การระบาดของโควิด 19 จึงเป็นอุปสรรคสำหรับ Tokkatsu ซึ่งโดยมากต้องใช้ปฏิสัมพันธ์ทางกายระหว่างนักเรียน จึงไม่อาจแทนที่ด้วยออนไลน์ได้เต็มรูปแบบ และไม่สามารถทำกิจกรรมบางอย่างได้ เนื่องจากยังคงต้องเว้นระยะห่าง นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมนอกเหนือจากการเรียนออนไลน์ของนักเรียนประถมศึกษา พบว่ากิจกรรมที่นักเรียนประถมศึกษาได้เรียนร่วมกับครอบครัวคือ การทำขนม การออกกำลังกาย การเล่นเกมกระดานหรือเกมไพ่ เกมเก็บกวาดบ้าน เกมบทบาทสมมติ

คำสำคัญ: การเรียนออนไลน์, โควิด 19, ประเทศญี่ปุ่น

Online Learning for Elementary Children during the Pandemic of COVID-19: A Case Study of Japan

Phanatchakon Paenoi[1], Rattana Klinjuy[2], Doungduen Wannakul[3] and Wassana Chakkaew[4]
Suan Dusit University, Lampang Center

Abstract

This research paper examines the online learning of elementary children in Japan during the COVID-19 crisis. It was found that Japan less used online learning compared to other countries. Elementary schools in Japan have not used 100% online learning. It has been provided only to students whose family members are infected with the 2019 coronavirus. However, the epidemic prevention measures cut off or reduced the number of students in class. Some schools managed students switch times to study and were unable to eat together, school activities were greatly reduced, resulting in a loss of participation in school activities. One interesting example is the Education system in Japan, its education system provides general academic knowledge and also focuses on developing general non-subject education skills necessary for life. In Japan, this educational concept is called "Tokkatsu", which is a holistic education that covers the cultivating of life skills or soft skills in children. It is self-care skills, personality development, teamwork, human relations, creative thinking, and a variety of skills through various activities in the school and it often emphasizes students' participation in the design of activities. Thus, the coronavirus outbreak has been a barrier for Tokkatsu, which often requires physical interaction between students. Therefore, Tokkatsu cannot be fully replaced with online and unable to do some activities because they still have to keep their distance. In addition, it was found that the activities that elementary school students learned together with their families were baking, exercising, playing board games or card games, house cleaning, and role-playing games.

Keywords: Online Learning, Covid-19, Japan

1. บทนำ

การเกิดการระบาดของโควิด 19 การเรียนการสอนทั่วโลกต่างปรับวิธีเป็นการเรียนรูปแบบออนไลน์ทันที แต่ละประเทศจึงต่างพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนการสอนออนไลน์ของตัวเองออกมาในรูปแบบต่าง ๆ หรือนำโปรแกรมเดิมที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ การปรับวิธีการเรียนการสอนมาสู่การเรียนรูปแบบออนไลน์แบบฉับพลันทันที ดังนั้น จึงมิใช่เรื่องง่ายสำหรับเกือบทุกโรงเรียนทั่วโลก เนื่องจากไม่เคยมีประสบการณ์เรียนรู้รูปแบบออนไลน์ผ่านหน้าจอกันอย่างเต็มรูปแบบกันมาก่อน แต่อีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญยิ่งไปกว่าเรื่องความไม่คุ้นชินก็คือ ไม่ใช่นักเรียนทุกคนที่พร้อมจะเปลี่ยนไปเรียนออนไลน์เต็มรูปแบบได้ การทำให้นักเรียนทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนออนไลน์ได้อย่างเท่าเทียม จึงกลายเป็นโจทย์ใหญ่ของผู้ที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายการศึกษาทั่วโลก เริ่มจากโจทย์พื้นฐานที่สุดที่จะทำอย่างไรให้เด็ก ๆ มีอุปกรณ์สำหรับการเรียนออนไลน์ ไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ไหนหรือมีพื้นฐานการเงินระดับไหนก็ตาม หลายประเทศได้ออกนโยบายที่จะแก้ปัญหานักเรียนเข้าถึงอุปกรณ์ได้ไม่เท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ ในช่วงสูงสุดของการหยุดชะงักทางการศึกษาที่เกิดจากโควิด 19 มีนักเรียนมากกว่า 1.5 พันล้านคนจากประมาณ 191 ประเทศ ไม่สามารถไปเรียนที่โรงเรียนได้ (พงศ์ทัศ วนิชานันท์, 2564) เมื่อพิจารณาจากขนาดและระยะเวลาของการปิดโรงเรียนภายใต้โควิด 19 การสูญเสียการเรียนรู้มีแนวโน้มที่จะส่งผลให้เกิดผลกระทบด้านลบในระยะยาว ในช่วงปิดโรงเรียน รัฐบาลต่าง ๆ พยายามลดผลกระทบดังกล่าวให้เหลือน้อยที่สุด ตัวอย่างเช่น อย่างน้อย 34 รัฐในสหรัฐอเมริกา หน่วยงานในท้องถิ่น เช่น เขตการศึกษาและหน่วยงานด้านการศึกษาของรัฐ ร่วมมือกับสถานีโทรทัศน์สาธารณะเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ออนไลน์สำหรับนักเรียนและครู ซึ่งเป็นความพยายามจะบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้น สำหรับในประเทศญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่นเริ่มปิดโรงเรียนทั่วประเทศในวันที่ 2 มีนาคม 2020 ซึ่งดำเนินต่อไปเป็นเวลา 3 เดือนจนถึงสิ้นเดือนพฤษภาคม 2020 มีหลักฐานว่าการปิดโรงเรียนโดยไม่คาดคิดและโรงเรียนหลายแห่งไม่ได้เตรียมตัวสำหรับการเรียนรู้ออนไลน์ ในบทความนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัย งานวิชาการ บทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบออนไลน์ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 ในโรงเรียนประถมศึกษาประเทศญี่ปุ่น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการเรียนออนไลน์ของเด็กประถมศึกษาในสถานการณ์โควิด 19 กรณีศึกษาประเทศญี่ปุ่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) แบบการวิจัยเอกสาร (documentary research) ซึ่งเป็นหลักวิธีหนึ่งของการเก็บข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการเรียนออนไลน์ของเด็กประถมศึกษาในสถานการณ์โควิด 19 กรณีศึกษาประเทศญี่ปุ่น จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัย งานวิชาการที่เกี่ยวข้อง จัดลำดับความสำคัญแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลร่วมกันอย่าง

เป็นระบบและนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน ใช้ข้อมูลเชิงพรรณนาที่มี “รายละเอียด” และ “ลึก”แทนการใช้ตัวเลข

4. ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า ประเทศญี่ปุ่นนับตั้งแต่เกิดการระบาดโควิด 19 มีโรงเรียนอีกหลายแห่งทั่วประเทศยังไม่พร้อมรองรับระบบการเรียนออนไลน์ ท่ามกลางโรงเรียนหลายแห่งทั่วโลกที่หันไปเปิดการเรียนการสอนออนไลน์ เพื่อให้เด็กนักเรียนนานาประเทศกว่า 1,500 ล้านคนสามารถเรียนหนังสือต่อไปได้ แม้ไม่อาจเดินทางไปโรงเรียนเพื่อเข้าเรียนที่ห้องเรียนได้ตามปกติ แต่สำหรับโรงเรียนรัฐทั่วญี่ปุ่นกลับไม่อาจนำระบบการเรียนออนไลน์มาใช้ได้อย่างเต็มที่ ยกตัวอย่างจากสถานการณ์ของโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐ ได้แก่ โรงเรียน Kitasuwa ในเมืองทามะ กรุงโตเกียว นักเรียน 500 คน ที่ตัดสินใจแจกจ่ายสื่อการเรียนการสอนของหลักสูตรที่พิมพ์ลงบนกระดาษและแบบทดสอบการบ้านต่าง ๆ ไปให้กับโรงเรียนเพื่อนำไปศึกษาที่บ้านและเรียนด้วยตัวเองแทนที่จะใช้ระบบการสอนออนไลน์ อย่างไรก็ตาม ครูที่โรงเรียน Kitasuwa ได้พิจารณาถึงปัจจัย "ความเท่าเทียมกัน" ซึ่งสิ่งที่น่าเป็นห่วงที่สุดคือมิใช่ว่านักเรียนทุกคนในโรงเรียนจะมีคอมพิวเตอร์ที่บ้านเพื่อการศึกษาของตนเอง และมีสัญญาณเครือข่ายที่ดีในทุกบ้าน การตัดสินใจของโรงเรียนประถมศึกษา Kitasuwa นั้นสอดคล้องกับผลการสำรวจของกระทรวงศึกษาธิการช่วงกลางเดือนเมษายนที่เริ่มประกาศเพื่อปิดโรงเรียนในบางพื้นที่ โดยมีเพียง 5% ของโรงเรียนของรัฐทั่วประเทศที่มีแผนจะใช้ระบบการเรียนรู้รูปแบบออนไลน์ในช่วงโควิด 19 ขณะที่โรงเรียนทั้งหมด 100% วางแผนที่จะให้นักเรียนศึกษาเองจากหนังสือเรียนและเอกสารที่ทางโรงเรียนจัดเตรียมให้ อย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองบางคนในญี่ปุ่นเริ่มเรียกร้องให้โรงเรียนของรัฐเปลี่ยนไปใช้ระบบการสอนและการเรียนรู้ออนไลน์ ผู้ปกครองของ Musashino ในกรุงโตเกียวได้ยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด โดยขอให้โรงเรียนของรัฐทุกแห่งในจังหวัดดำเนินการสอนออนไลน์ จากการสำรวจผู้ปกครอง 1,500 คนในพื้นที่พบว่า 96% ของผู้ปกครองแสดงความสนับสนุนอย่างเต็มที่

ภาพ 1 Teachers’ preparedness for ICT-based teaching prior to the crisis

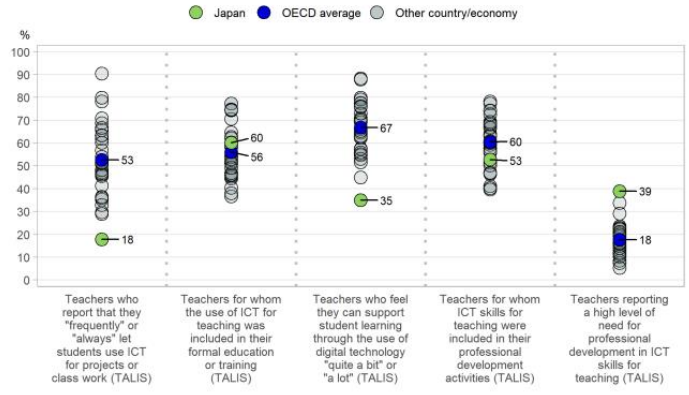

ที่มา https://www.oecd.org/education/Japan-coronavirus-education-country-note.pdf

ความพร้อมใช้งานของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ทำให้สามารถดำเนินการสอนต่อไปได้ และเรียนรู้เมื่อไม่สามารถโต้ตอบทางกายภาพได้ในระยะเวลาที่มีการแพร่ระบาด อย่างไรก็ตาม ทั้งครูและนักเรียนจำเป็นต้องทำความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีเหล่านี้และการใช้งานเพื่อให้มีประสิทธิภาพ จุดเริ่มต้นที่ดีในการประเมินระดับความพร้อมของครูและนักเรียนสำหรับโรงเรียน จากการสำรวจ Teaching and Learning International Survey (TALIS) (OECD, 2019) ประจำปี 2561 ก่อนเกิดวิกฤตแสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยทั่วทั้งประเทศและเศรษฐกิจในกลุ่ม OECD ที่เข้าร่วม ครู (53%) รายงานว่าให้นักเรียนใช้ ICT สำหรับโครงการหรืองานในชั้นเรียน "บ่อย" หรือ "ทุกครั้ง" แต่ในญี่ปุ่น มีครูเพียง 18% ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD นอกจากนี้ ครู 35% ในญี่ปุ่นรู้สึกว่าพวกเขาสามารถสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนผ่านการใช้งานของเทคโนโลยีดิจิทัล (เช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต สมาร์ตบอร์ด) "ค่อนข้างน้อย" หรือ "มาก" ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศในกลุ่ม OECD ที่เข้าร่วมใน TALIS (67%)

ภาพ 2 Students' home settings for online learning prior to the crisis

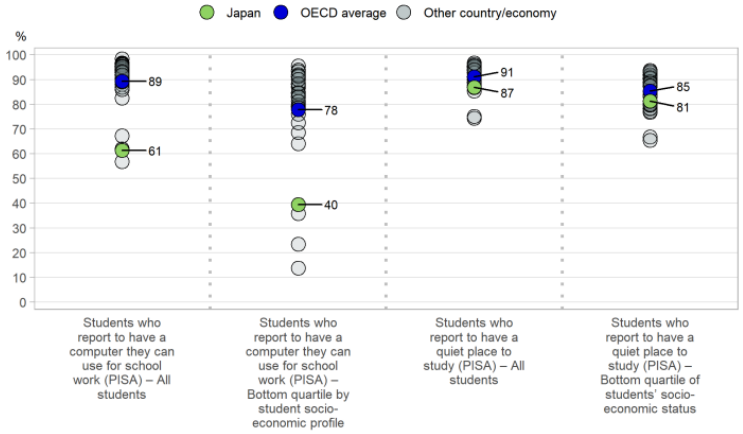

ที่มา https://www.oecd.org/education/Japan-coronavirus-education-country-note.pdf

แม้ว่าการเรียนแบบตัวต่อตัวจะสามารถชดเชยได้ด้วยการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์และกิจกรรมที่อุดมไปด้วยเทคโนโลยีอื่น ๆ การเข้าถึงอุปกรณ์ดิจิทัลที่จำเป็นนั้นไม่กระจายไปอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะนักเรียนที่มีภูมิหลังที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งขาดวิธีการเข้าถึงอุปกรณ์เหล่านี้อาจได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากวิกฤต COVID-19 ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น ซึ่งข้อกำหนดเบื้องต้นสำหรับกิจกรรมการเรียนรู้ออนไลน์ทุกประเภทคือนักเรียนสามารถเข้าถึงคอมพิวเตอร์ได้ จากข้อมูล PISA 2018 (OECD, 2019) ในญี่ปุ่นมีรายงานว่า นักเรียน 61% มีคอมพิวเตอร์สำหรับใช้ในโรงเรียนซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD (89%) สำหรับผู้ที่อยู่ในควอร์ไทล์ล่างของเศรษฐกิจและสังคม การแจกจ่ายนักเรียน 40% รายงานว่ามีคอมพิวเตอร์สำหรับการทำงานที่โรงเรียน ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ย OECD (78%) นอกจากนี้ ในความเป็นจริง การเข้าถึงคอมพิวเตอร์ที่บ้านอาจลดลงด้วยในกรณีที่ต้องแบ่งปันกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในครัวเรือน เงื่อนไขในการสร้างบรรยากาศที่เพียงพอสำหรับการเรียนที่บ้านไม่เพียงแต่ต้องอาศัยการเข้าถึงเทคโนโลยีเท่านั้นแต่ยังรวมถึงพื้นที่ทางกายภาพที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ที่บ้าน ในญี่ปุ่น 87% ของนักเรียนรายงานว่ามีที่เรียนที่บ้านเงียบ ๆ ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD

(91%) จำนวนเปอร์เซ็นต์นี้คือ 81% สำหรับนักเรียนที่มาจากควอร์ไทล์ล่างของการกระจายทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งต่ำกว่า OECD เฉลี่ย (85%) เช่นเดียวกับการเข้าถึงคอมพิวเตอร์ การเข้าถึงสถานที่เงียบสงบเพื่อการศึกษาก็อาจมีเช่นกัน แต่ถดถอยลงในช่วงวิกฤตเนื่องจากความต้องการที่คล้ายคลึงกันของผู้ปกครองสำหรับการทำงานทางไกลและพี่น้องสำหรับการเรียนที่บ้าน

ภาพ 3 Students' attitudes towards self-directed learning prior to the crisis

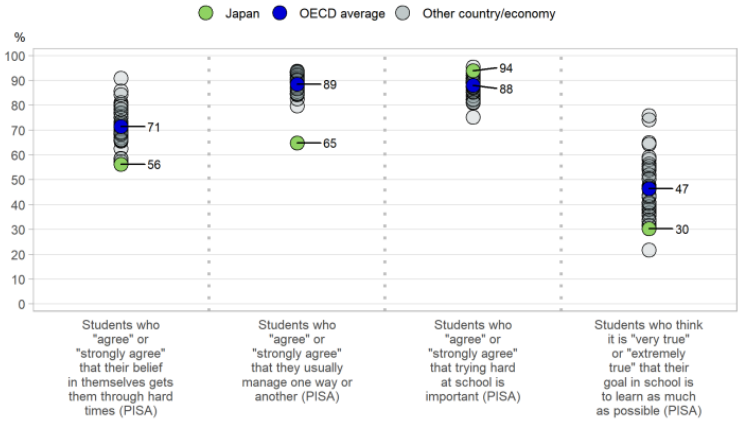

ที่มา https://www.oecd.org/education/Japan-coronavirus-education-country-note.pdf

จากตารางข้างต้น วิกฤตการณ์ COVID-19 กำลังเปลี่ยนแปลงชีวิตครอบครัวนับล้านทั่วโลก นักเรียนและครอบครัวกำลังเรียนรู้ที่จะดำเนินงานภายใต้สภาวะที่ไม่แน่นอนและการป้องกันความเสี่ยง ซึ่งอาจส่งผลเสียต่อนักเรียน นอกจากนี้ในบริบทการสอนและการเรียนรู้ทางไกล ผู้ปกครองจะกลายเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญเพื่อการจัดการศึกษาที่เป็นทั้งแรงจูงใจของการมีส่วนร่วมของนักเรียนและผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของนักเรียนในการบรรลุเป้าหมายเผชิญกับสถานการณ์ที่ท้าทาย จากข้อมูล PISA 2018 ที่รวบรวมก่อนวิกฤต 56% ของนักเรียนในญี่ปุ่น “ตกลง” หรือ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ว่าความเชื่อในตนเองทำให้ตนผ่านความทุกข์ยากซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ย OECD (71%) ในขณะเดียวกัน 65% ของนักเรียน “เห็นด้วย” หรือ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ว่าปกติแล้วจัดการไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD (89%) เมื่อดูนักเรียนจากควอไทล์ล่างของการกระจายทางเศรษฐกิจและสังคม นักเรียน 54% "เห็นด้วย"หรือ "เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง" ว่าความเชื่อในตัวเองทำให้พวกเขาผ่านพ้นช่วงเวลายากลำบากซึ่งต่ำกว่า OECD เฉลี่ย (71%) และ 63% ของนักเรียน "เห็นด้วย" หรือ "เห็นด้วยอย่างยิ่ง" ว่ามักจะจัดการทางเดียว ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ย OECD (86%)เป้าหมายการเรียนรู้ของนักเรียนที่โรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญในการประเมินระดับแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมกับการศึกษาในช่วงเวลาที่ลำบากเหล่านี้ ในญี่ปุ่น 94% ของนักเรียน “เห็นด้วย” หรือ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ว่าการพยายามอย่างหนักที่โรงเรียนเป็นสิ่งสำคัญ (ค่าเฉลี่ย OECD: 88%) นอกจากนี้ นักเรียน 30% คิดว่า "จริงมาก" หรือ"จริงที่สุด" ที่เป้าหมายในโรงเรียนคือการเรียนรู้ให้มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย OECD: 47%) เมื่อมองไปที่นักเรียนในควอไทล์ล่างของการกระจายทางเศรษฐกิจและสังคมในญี่ปุ่น 93% ของนักเรียน "เห็นด้วย"หรือ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ว่าการพยายามอย่างหนักที่โรงเรียนนั้นสำคัญ ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD (87%) ในขณะที่นักเรียน 26%

คิดว่า "จริงมาก" หรือ "จริงอย่างยิ่ง" ที่เป้าหมายในโรงเรียนคือการเรียนรู้ให้มากที่สุดเป็นไปได้ ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของ OECD (42%) (OECD, 2019)

ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลญี่ปุ่นได้เร่งดำเนินการปฏิรูปสถาบันและหน่วยงานด้านการศึกษาต่าง ๆ รวมถึงการเร่งลงมือทำตามแผนการที่วางไว้ หนึ่งในนั้น รวมถึงการแจกจ่ายแท็บเล็ต หรือ คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊คให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐทุกแห่งทั่วประเทศภายในฤดูใบไม้ผลิปีหน้า สอดคล้องกับการศึกษาของวงศ์พันธ์ อมรินทร์เทวา (2564) ที่ชี้ชัดว่าการระบาดของโควิด 19 ที่เป็นสาเหตุทำให้โรงเรียนต้องย้ายไปสู่ระบบออนไลน์ อาจไม่มีปัญหามากนักสำหรับการเรียนรูปแบบวิชาการ แต่เป็นอุปสรรคสำหรับการเรียนรู้ในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะทั่วไปนอกตำรา (non-subject education) ที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิต โดยเรียกแนวคิดการศึกษาแบบนี้ว่า Tokkatsu เป็นการเรียนรู้แบบองค์รวม (holistic education) ที่ครอบคลุมการปลูกฝังทักษะที่เป็น Soft Skills หลายอย่างให้กับเด็ก ๆ ไม่ว่าจะเป็นทักษะการดูแลตัวเอง การพัฒนาบุคลิกภาพ การทำงานเป็นทีม การคิดแบบสร้างสรรค์ ฯลฯ ผ่านกิจกรรมหลายรูปแบบในโรงเรียน เมื่อเกิดสถานการณ์โควิด 19 หลายโรงเรียนในญี่ปุ่นตัดสินใจออกแบบกิจกรรมรูปแบบใหม่ ให้ Tokkatsu ยังดำเนินต่อไปได้ควบคู่กับการเรียนเชิงวิชาการ โดยยังคงให้นักเรียนมีส่วนร่วมสร้างสรรค์และทำกิจกรรมได้ตามเดิม (Ryoko Tsuneyoshi, 2020)

ภาพ 4 Tokkatsu learning activities

ที่มา https://www.egypttoday.com/Article/1/72857/After-taking-it-to-Egypt-a-look-on-‘Tokkatsu’-in

การเรียน Tokkatsu ก็ยังคงเจอปัญหาว่าไม่สามารถทำกิจกรรมบางอย่างได้ เพราะยังคงต้องเว้นระยะห่าง นอกจากนี้ เนื่องจากการเรียนแบบไฮบริดทำให้นักเรียนไปโรงเรียนบ้างไม่ไปบ้าง Tokkatsu ก็ขาดความต่อเนื่องสำหรับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนญี่ปุ่นไม่เสียโอกาสในการพัฒนาตัวเองในช่วงโควิด 19 หลายโรงเรียนในญี่ปุ่นตัดสินใจออกแบบกิจกรรมรูปแบบใหม่ ๆ ให้ Tokkatsu ยังดำเนินต่อไปได้ควบคู่กับการเรียนเชิงวิชาการ โดยยังคงให้นักเรียนมีส่วนร่วมสร้างสรรค์และนำกิจกรรมได้ตามเดิมโดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีผ่านการเรียนรู้แบบออนไลน์ อย่างเช่นการใช้แอปพลิเคชันทางการศึกษาอย่าง Meta Moji Classroom (Ryoko Tsuneyoshi, 2020) ให้นักเรียนจับกลุ่มทำหนังสือพิมพ์ประจำวัน

ด้วยกันทางออนไลน์ การให้นักเรียนเล่นเกมแข่งขันกันผ่านวิดีโอคอนเฟอเรนซ์ รวมทั้งการฝึกให้นักเรียนถ่าย ตัดต่อ และโพสต์วิดีโอบันทึกกิจกรรมที่ทำร่วมกับเพื่อน ๆ ลงบนแพลตฟอร์ม ครูจะมีการติดต่อพูดคุยกับนักเรียนในชั้นเรียนของตัวเอง ทุกคนต้องปรับตัวสู่โลกออนไลน์ และการสอนทางไกลอย่างรวดเร็วทั้งครูและนักเรียนต้องเรียนรู้ที่จะใช้เครื่องมือ Application หรือว่าการสั่งงานแบบใหม่ หรือทำโครงงาน และครูจะมาตรวจแบบออนไลน์ หรือ Feedback ผ่าน Application ประเด็นที่สำคัญครูและนักเรียนจะต้องรู้จักบริบทของพื้นที่ของตนเอง ครูต้องรู้ด้วยว่าเด็กของเขามีอุปกรณ์อะไรอยู่ในมือ เพื่อประยุกต์จัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม จะเห็นได้ว่า ห้องเรียนออนไลน์ ซึ่งเป็นแนวทางการจัดระบบการเรียนรู้แบบที่เป็นนวัตกรรมการศึกษาที่แบบการเรียนการสอนทางไกล (Distant Learning) ผ่านระบบเครือข่ายออนไลน์ ที่เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ โดยให้ความสำคัญในการเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมตามจุดประสงค์ของการเรียน และการบูรณาการจัดการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

ภาพ 5 Meta Moji Classroom

ที่มา https://www.nttdocomo.co.jp/biz/service/metamoji/

ซึ่งศาสตราจารย์ Ishido Nanako จากมหาวิทยาลัย Keio ของญี่ปุ่นกล่าวว่า “โรงเรียนอาจกลับมาเปิดได้อีกครั้ง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องกลับไปเป็นเหมือนเดิม แนวทางเดิม ๆ สถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันอาจเกิดขึ้นได้อีกครั้ง (นงลักษณ์ อัจนปัญญา, 2563) ดังนั้น จึงถึงเวลาที่เราต้องค้นหาหนทางที่จะสร้างระบบการศึกษาใหม่ หรือ การศึกษาแบบผสมผสาน (hybrid learning) ที่รวมเอาระเบียบแบบแผนการเรียนแบบดั้งเดิมเข้าไว้กับการเรียนแบบดิจิทัล เพื่อที่จะสร้างประตูแห่งโอกาสให้แก่เด็กนักเรียนของญี่ปุ่นให้มากที่สุด” อย่างไรก็ตามยังต้องเฝ้าระวังอย่างเข้มงวด โดยนักเรียนและครูจะต้องวัดอุณหภูมิร่างกายทุกวัน สวมหน้ากากอนามัย ล้างมือให้สะอาด เว้นระยะห่างทางสังคมในทุกกิจกรรม และโรงเรียนจะต้องทำความสะอาดสถานที่ให้ สะอาดเสมอ อีกทั้งต้องมีมาตรการรองรับการเรียนที่บ้าน เผื่อในกรณีที่มีนักเรียนอยู่ในกลุ่มเสี่ยง และไม่สามารถเข้าเรียนตามปกติได้ โดยโรงเรียน

ในประเทศญี่ปุ่นเริ่มตื่นตัวในการจัดการศึกษาทางไกล และต้องเตรียมพร้อมระบบและเทคโนโลยี เช่น online classroom, video conference เพื่อรองรับสถานการณ์ที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ทุกเมื่อ

5. สรุปผลและอภิปรายผล

การศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการเรียนรู้ออนไลน์ของนักเรียนประถมศึกษาในประเทศญี่ปุ่นในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโควิด 19 ผลการศึกษาพบว่านักเรียนประสบปัญหาในการเรียนรู้แบบออนไลน์เนื่องจากอุปกรณ์และโอกาสในการเรียนรู้แบบออนไลน์ไม่เพียงพอให้นักเรียนทุกคนอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม แอปพลิเคชันทางเลือกระหว่างการเรียนรู้ออนไลน์ ผลการศึกษาพบว่าความท้าทายที่สำคัญคือ ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการพัฒนาทักษะทั่วไปนอกตำรา (Non-Subject Education) ที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิต โดยเรียกแนวคิดการศึกษาแบบนี้ว่า ‘Tokkatsu’ เป็นการเรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic Education) ที่ครอบคลุมการปลูกฝังทักษะที่เป็น Soft Skills หลายอย่างให้กับเด็ก ๆ ไม่ว่าจะเป็นทักษะการดูแลตัวเอง การพัฒนาบุคลิกภาพ การทำงานเป็นทีม การคิดแบบสร้างสรรค์ ฯลฯ ผ่านกิจกรรมหลายรูปแบบในโรงเรียน และมักจะเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมออกแบบกิจกรรมด้วย แต่ด้วยการแพร่ระบาดของโควิด 19 จึงทำให้เกิดอุปสรรคในการเรียนรู้รูปแบบดังกล่าว หลายโรงเรียนในญี่ปุ่นตัดสินใจออกแบบกิจกรรมรูปแบบใหม่ ๆ ให้ Tokkatsu ยังดำเนินต่อไปได้ควบคู่กับการเรียนเชิงวิชาการ โดยยังคงให้นักเรียนมีส่วนร่วมสร้างสรรค์และนำกิจกรรมได้ตามเดิม อย่างเช่นการใช้แอปพลิเคชันทางการศึกษา สอดล้องกับ Ishido Nanako จากมหาวิทยาลัย Keio ของญี่ปุ่นกล่าวว่า “โรงเรียนอาจกลับมาเปิดได้อีกครั้ง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องกลับไปเป็นเหมือนเดิม แนวทางเดิม ๆ สถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันอาจเกิดขึ้นได้อีกครั้ง (นงลักษณ์ อัจนปัญญา, 2563) ดังนั้น จึงถึงเวลาที่เราต้องค้นหาหนทางที่จะสร้างระบบการศึกษาใหม่ หรือ การศึกษาแบบผสมผสาน (hybrid learning) ที่รวมเอาระเบียบแบบแผนการเรียนแบบดั้งเดิมเข้าไว้กับการเรียนแบบดิจิทัล เพื่อที่จะสร้างประตูแห่งโอกาสให้แก่เด็กนักเรียนของญี่ปุ่นให้มากที่สุด

จากปรากฏการณ์การแพร่ระบาดนี้ ต้องยอมรับว่าวิกฤตโควิด 19 ไม่ได้เป็นเพียงวิกฤตโรคระบาดเท่านั้น แต่ยังเป็นวิกฤตของการศึกษาด้วย โดยเฉพาะการนำ ICT ไปใช้ในโรงเรียนยังต้องการทรัพยากรที่เพียงพอสำหรับการเข้าถึงและต้องคำนึงถึงปัญหาทรัพยากรของโรงเรียนที่ขัดขวางความสามารถในการส่งมอบการสอนที่มีคุณภาพ จากผลการสำรวจในประเทศญี่ปุ่น 34% ของผู้บริหารหรือผู้อำนวยการโรงเรียนรายงานว่า การขาดแคลนหรือไม่เพียงพอของเทคโนโลยีดิจิทัลในการสอนเป็นอุปสรรคต่อโรงเรียนส่งผลต่อความสามารถในการให้การสอนที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ยังมีการรายงานการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตไม่เพียงพอว่าเป็นปัญหาโดย 27% ของผู้บริหารซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ OECD ที่เข้าร่วม TALIS ซึ่งมีเพียง 19% เท่านั้น ดังนั้น ถือเป็นความท้าทายครั้งใหญ่ของแวดวงการศึกษาในประเทศญี่ปุ่นและยังรวมไปถึงในทุกประเทศ ที่ต่างต้องหาทางแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ให้การเรียนรู้ของเด็ก ๆ ยังเดินหน้าต่อไปให้ได้ ซึ่งวิกฤตการณ์ครั้งนี้ก็ควรจะทำให้เกิดนวัตกรรมการเรียนรู้รูปแบบใหม่ในแวดวงการศึกษา สำหรับหลายประเทศ ประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายในช่วงเวลานี้อาจกลายเป็นบทเรียนสำคัญที่สามารถนำไปสู่การ ‘คิดใหม่’ และ ‘คิดนอกกรอบ’ ของระบบการศึกษา

ที่สามารถปรับตัวได้ยืดหยุ่นมากขึ้นตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป พร้อมกับสามารถพัฒนาผู้เรียนให้ก้าวทันอนาคตโลกหลังโควิด19 ที่จะเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิงด้วยเช่นกัน

6. ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาการเรียนออนไลน์ของเด็กประถมศึกษาในสถานการณ์โควิด 19 กรณีศึกษาประเทศญี่ปุ่นหลังสถานการณ์โควิด 19

2. ควรศึกษาแนวทางการการเรียนรู้รูปแบบ Tokkatsu แบบออนไลน์หรือแบบไฮบริดเพิ่มเติมมากขึ้น โดยสามารถบูรณาการกับการใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์มมาช่วยในการจัดการเรียนรู้ยุคแห่งวิถีชีวิตใหม่

เอกสารอ้างอิง (References)

นงลักษณ์ อัจนปัญญา. (2563, 17 กรกฎาคม). *COVID-19 สะท้อนสถานการณ์การศึกษาญี่ปุ่นยังไม่พร้อมเรียนออนไลน์.* เข้าถึงได้จาก https://www.eef.or.th/198-2/

พงศ์ทัศ วนิชานันท์. (2564). *การศึกษาพื้นฐานในยุค โควิด 19: จะเปิด-ปิดโรงเรียนอย่างไร?.* เข้าถึงได้จาก https://tdri.or.th/2020/05/basic-education-in-covid-19-crisis-reopening-school-after-lockdown/

วงศ์พันธ์ อมรินทร์เทวา. (2564). *เพราะการศึกษาหยุดไม่ได้ ต่างประเทศเรียนกันอย่างไรในช่วงโควิด 19.* เข้าถึงได้จาก https://www.eef.or.th/education-abroad-covid/

OECD (2019), Education at a glance 2019. Retrieved from https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en

OECD (2019), PISA Database, OECD, Retrieved from https://www.oecd.org/pisa/data/2018database/

OECD (2019), PISA 2018 Results (Volume I): *What Students Know and Can Do.* Retrieved from https://doi.org/10.1787/5f07c754-en

OECD (2019), PISA 2018 Results (Volume II): *Where All Students Can Succeed.* Retrieved from https://doi.org/10.1787/b5fd1b8f-en

OECD (2019), PISA 2018 Results (Volume III*): What School Life Means for Students' Lives*. Retrieved from https://doi.org/10.1787/acd78851-en

OECD (2019), TALIS 2018 Results (Volume I): *Teachers and School Leaders as Lifelong Learners*. Retrieved from https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en

OECD (2020), TALIS 2018 Results (Volume II): *Teachers and School Leaders as Valued Professionals*. Retrieved from https://doi.org/10.1787/19cf08df-en

Ryoko Tsuneyoshi. (2020, 27 July*). Japan: 特活オンライン (Tokkatsu or student-led collaboration online)*, Retrieved from https://oecdedutoday.com/wp-content/uploads/2020/07/Japan-Tokkatsu.pdf.

หน่วยงานผู้แต่ง: สาขาการประถมศึกษา มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง
Elementary Education, Suan Dusit University, Lampang Center
Corresponding email: rattana_kli@dusit.ac.th

คุณภาพการให้บริการที่เป็นเลิศของอุตสาหกรรมการบินประเทศญี่ปุ่น

สาริศา กันทิยะ[1], สรัฐ ฤทธิ์รณศักดิ์ [2], ทรัพสิริ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา[3], วสันต์ นิลมัย[4] และ วาสนา จักร์แก้ว[5]
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง

บทคัดย่อ

บทความนี้สะท้อนถึงเรื่องราวความเป็นมาของการให้บริการที่มีความเป็นเลิศของพนักงานที่ปฏิบัติงานในสายการบินญี่ปุ่นที่มีความทุ่มเทในการปฏิบัติงานเพื่อให้สอดคล้องกับจิตวิญญาณการให้บริการที่เป็นเลิศ จึงทุ่มเทความพยายามเพื่อก้าวไปเป็นสายการบินยอดนิยมของโลกด้วยการนำเสนอบริการชั้นเลิศคุณภาพสูงที่ยากจะทัดเทียม พนักงานต้อนรับทุกคนตั้งแต่พนักงานภาคพื้นดิน ลูกเรือ ไปจนถึงพนักงานที่อยู่เบื้องหลังของสายการบินญี่ปุ่นล้วนแต่ได้รับแรงบันดาลใจจากจิตวิญญาณในการส่ง มอบสุดยอดประสบการณ์การเดินทาง และความเป็นเอกลักษณ์ของญี่ปุ่นให้แก่ผู้โดยสารที่สร้างความประทับใจไม่มีวันลืม ซึ่งการบริการตามแบบแผนของญี่ปุ่นที่คำนึงถึงการดูแลเอาใจใส่รายละเอียดต่าง ๆ แก่ผู้โดยสารโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนนอกจากจะต้องการให้ผู้โดยสารได้รับความสะดวกสบายสูงสุด

คำสำคัญ: คุณภาพการบริการ, อุตสาหกรรมการบิน, ประเทศญี่ปุ่น

Excellent Service Behavior in Japanese Airline Business

Sarisa Ganthiya[1], Sarat Ritronsak[2], Subsiri Seniwong Na Ayudhaya[3], Vasant Nilamai[4] and Wassana Chakkaew[5]
Suan Dusit University Lampang Center

Abstract

This article reflects the history of the service excellence of the staff operating at Japanese airlines who are dedicated to working in accordance with the spirit of service excellence. efforts to become the world's most popular airline. by offering unmatched high-quality service Every flight attendant, from the ground staff to the cabin crew to the staff behind the scenes at Japanese Airlines, is inspired by the spirit of delivering the ultimate travel experience. and the uniqueness of Japan to the passengers that will make an unforgettable impression. which is a service according to the Japanese tradition that takes care of the details to passengers without expecting anything in return, except to want the passengers to get the most comfort.

Keyword: Quality Services, Airline Business, Japan

1. บทนำ

ปัจจุบันวิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีได้ถูกพัฒนาขึ้น เพื่อที่จะเพิ่มศักยภาพในการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคให้ได้รับความสะดวกสบาย และรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการคมนาคม ซึ่งถือว่าการขนส่งทางอากาศ เป็นวิธีที่มีความสะดวกและรวดเร็วที่สุด ถึงแม้ว่าต้นทุนในอุตสาหกรรมการคมนาคมทางด้านอากาศจะมีต้นทุนที่สูงแต่เนื่องจากการคมนาคมทางอากาศมีความสะดวกสบายประหยัดเวลาได้มากกว่าเดินทางโดยวิธีอื่นทำให้การคมนาคมทางอากาศเป็นทางเลือกและเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง การขนส่งทางอากาศยังเป็นการคมนาคมที่เชื่อมโยงไปยังประเทศต่าง ๆ โดยไม่มีขีดจำกัดทางภูมิศาสตร์จึงช่วยสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้ก้าวหน้า ช่วยในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ความรู้และการค้าระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดีทั้งยังช่วยสนับสนุนในการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งถือว่าเป็นอุตสาหกรรมที่เป็นรายได้หลักประเภทหนึ่งของประเทศ (ณัฐกาณต์ ชินวงศ์อมร, 2558)

การต้อนรับที่อบอุ่นของอุตสาหกรรมการบินของประเทศญี่ปุ่นที่เรารู้จักกันในชื่อโอะโมะเตนาชิ ซึ่งเป็นเครื่องชี้นำแนวทางแก่ผู้ให้บริการว่า ผู้โดยสารแต่ละท่านจะได้รับการดูแลเอาใจใส่ในรูปแบบที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งวิธีการเดียวที่จะประสบความสำเร็จในการให้บริการจนเป็นที่พึงพอใจของลูกค้าในแต่ละท่านคือ การให้การดูแลเป็นพิเศษ บริการด้วยความจริงใจ และการเอาใจใส่อย่างเต็มที่ด้วยน้ำใจไมตรีที่ออกมาจากหัวใจ นั่นคืออุดมคติของประเทศญี่ปุ่นในเรื่องการต้อนรับที่อบอุ่นแบบโอะโมะเตนาชิ และทำให้ประสบการณ์ในการใช้บริการจากอุตสาหกรรมการบินในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งสายการบินเจแปน แอร์ไลน์ได้นำมาใช้ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าจดจำ และเป็นความประทับใจครั้งแรกที่ไม่มีวันลืมโอะโมะเตนาชิ แห่งจิตวิญญาณถูกผสมผสานอยู่ในวัฒนธรรมญี่ปุ่นมาเป็นเวลานาน และเป็นสิ่งที่สามารถรู้สึกและสัมผัสได้ในทุกหนทุกแห่ง แน่นอนว่าเอกลักษณ์โดดเด่นของการต้อนรับในแบบญี่ปุ่นนี้ จะเป็นความประทับใจอยู่ในใจของผู้ที่ได้สัมผัส ซึ่งคุณภาพการบริการถือเป็นเรื่องสำคัญสำหรับทุกธุรกิจเพราะเป็นเครื่องมือที่สร้างความแตกต่างและความสามารถในการแข่งขันภายใต้สถานการณ์การแข่งขันที่รุนแรงของแต่ละธุรกิจ การยกระดับคุณภาพการบริการ จึงเป็นกลยุทธ์สำคัญซึ่งควรนำมาใช้ในธุรกิจเพื่อการพัฒนาคุณภาพการบริการอันส่งผลให้ผู้ใช้บริการเกิดความพึงพอใจและความประทับใจ โดยมาตรฐานของการบริการที่ดีถูกกำหนดด้วยคำว่า “คุณภาพ” ทั้งนี้ทำให้ผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการกลายเป็นศูนย์กลางของธุรกิจ ดังนั้นการที่หน่วยงานสามารถปรับกลยุทธ์ขององค์กรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการย่อมมีโอกาสในธุรกิจอย่างยั่งยืน (ภาวิณี ทองแย้ม, 2560: หน้า221-222)

ซึ่งปัจจุบันธุรกิจสายการบินยังคงเผชิญกับสภาวะการแข่งขันที่รุนแรงอย่างต่อเนื่องในขณะที่ผู้บริโภคปัจจุบันมีความต้องการที่หลากหลายและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กลุ่มธุรกิจสายการบินจึงมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบในการดำเนินงาน ส่งผลให้สายการบินต่าง ๆ ต้องเผชิญกับสภาวะการแข่งขันที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น ทั้งจากสายการบินคู่แข่งที่ให้บริการเต็มรูปแบบ (Full-service network airline) ที่มีอยู่เดิม และจากสายการบินที่เข้ามาใหม่ เช่น สายการบินจากกลุ่มประเทศ

ตะวันออกกลาง (Middle East Airline) สายการบินต้นทุนต่ำ (low cost airline) ที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังได้รับผลกระทบจากด้านต่าง ๆ อย่างรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและการเงินของโลก ตลอดจนปัญหาด้านราคาน้ำมันที่สูงขึ้น และผลกระทบจากสถานการณ์วิกฤตโควิด 19 ได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้คุณภาพการบริการจึงเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการแข่งขัน เพราะคุณภาพการบริการที่ดีจะทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ เกิดความจงรักภักดี ซึ่งจะส่งผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมการใช้บริการของผู้โดยสารในอนาคต ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึง คุณภาพการให้บริการที่เป็นเลิศของอุตสาหกรรมการบินประเทศญี่ปุ่น เพื่อนำผลการศึกษามาใช้เป็นข้อมูลและแนวทางในการปรับปรุง พัฒนาคุณภาพการให้บริการ รวมถึงการวางแผนกลยุทธ์ทางธุรกิจ ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้บริการของผู้บริโภค และใช้เป็นข้อมูลให้แก่พนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน ได้ปรับเปลี่ยนการทำงานของตนเอง

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาคุณภาพการให้บริการที่เป็นเลิศของอุตสาหกรรมการบินประเทศญี่ปุ่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) แบบ Documentary Research โดยใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview) ซึ่งเป็นหลักวิธีหนึ่งของการเก็บข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูลศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคุณภาพการให้บริการที่เป็นเลิศของอุตสาหกรรมการบินประเทศญี่ปุ่น

4. ผลการวิจัย

4.1 แนวคิดเรื่องโอะโมะเตนาชิ

พบว่าแนวคิดของคุณภาพของการบริการมีที่มาจากรากฐานแนวคิดของโอะโมะเตนาชิ มีจุดกำเนิดจาก เซ็นโนะริคิว (Sen no Rikyu) ผู้ได้รับการยอมรับนับถือเป็น “ปรมาจารย์แห่งพิธีชงชาญี่ปุ่น” เกิดจากความพิถีพิถันในการดูแลแขกของเขาผ่านพิธีชงชาญี่ปุ่นที่เรียกว่า ชะไค (Chakai) การทำพิธีแต่ละครั้งนับว่าเป็นประสบการณ์ครั้งหนึ่งในชีวิต ดังนั้นจึงมีการกล่าวกันว่าทั้งเจ้าบ้านและแขกต้องทำด้วยความจริงใจสำหรับเจ้าบ้าน พิธีที่แสดงถึงความจริงใจนี้ ต้องเตรียมการอันจริงจังยิ่งใหญ่เพื่อให้แขกทุกคนสามารถมีประสบการณ์ที่น่าจดจำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ บางครั้งอาจใช้เวลาทั้งปีเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับพิธีชงชาครั้งเดียวเนื่องจากเจ้าบ้านต้องการเลือกดอกไม้ ชุดน้ำชา ที่แขวน และของหวานที่ถูกต้องเพื่อให้เหมาะกับฤดูกาลและความชอบของแขก หากเจ้าบ้านไม่สามารถหาถ้วยชาที่สมบูรณ์แบบสำหรับแขกจากของที่ตนมีได้เองพวกเขาจะเสาะหาต่อไปจนกว่าจะพบชุดที่เพียบพร้อมตรงความต้องการ

ผู้เชี่ยวชาญด้านการชงชากล่าวกันว่านี่คือส่วนที่ยากที่สุด แต่ก็ถือเป็นส่วนที่สามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์มากที่สุดด้วย และเป็นส่วนที่ท้าทายสติปัญญาผู้จัด ซึ่งการเลือกนี้จะเป็นตัวกำหนดความสำเร็จของพิธีที่เกิดขึ้นจริง ดังนั้นความคิดอยู่เบื้องหลังและความใส่ใจเลือกของประดับตกแต่งที่เหมาะสมที่สุดและน้ำชาสำหรับแขกแต่ละคน แม้จะเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นแต่ก็คือเนื้อแท้ที่สำคัญสำหรับโอะโมะเตนาชิ นอกจากนี้สำหรับโอะโมะเตนาชิ ยังมีความหมายแบบตรงตัวเลยก็คือ Hospitality หรือ การเอาใจใส่ เป็นแนวคิดที่ญี่ปุ่นเริ่มหยิบยกมาใช้อย่างแพร่หลาย ในปี 2013 โอะโมะเตนาชิ ถูกพูดถึงเป็นวงกว้างอีกครั้ง ในการประชุมคณะกรรมการโอลิมปิกสากล เพื่อคัดเลือกเจ้าภาพโอลิมปิกฤดูร้อน 2020 ญี่ปุ่นโดย Christel Takigawa ผู้ประกาศข่าวลูกครึ่งญี่ปุ่น-ฝรั่งเศษ ได้กล่าวถึงคำนี้ ในการนำเสนอของเธอ และสามารถทำให้ญี่ปุ่นชนะคะแนน จนได้เป็นเจ้าภาพ โอลิมปิก Tokyo 2020 แนวคิดของโอะโมะเตนาชิ ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายมากขึ้นเรื่อย ๆ แม้แต่การออกแบบซองซอสที่ไม่ทำให้มือเลอะตอนฉีก จะเห็นได้ว่าการให้ความสำคัญกับสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้ก็สามารถสร้างประสบการณ์ที่ดี และความประทับใจให้เราได้เสมอ และนำมาพัฒนาต่อจนกลายเป็นนวัตกรรมที่สามารถอำนวยความสะดวกให้ผู้บริโภคได้ดีกว่าเดิมนั่นเอง บางครั้งเราอาจเรียกได้ว่านี่เป็น "การบริการด้วยหัวใจ"จนสามารถสร้างความประทับใจแบบไม่รู้ตัว นอกเหนือไปจากคำแปลภาษาอังกฤษที่ใช้ว่า “Japanese hospitality | การต้อนรับขับสู้ในแบบฉบับของญี่ปุ่น” หรือ “Warm Hospitality | การต้อนรับที่อบอุ่น” แล้ว ดูเหมือนว่าจะยังไม่มีนิยามคำแปลของ おもてなし (Omotenashi) เป็นภาษาอังกฤษไว้ในลักษณะที่สามารถรวบรวมความหมายไว้ได้ครบแบบชัดเจนตามปรัญชาของคำนี้ในภาษาญี่ปุ่น

คำว่า おもてなし (Omotenashi) นิยมเขียนด้วยตัวอักษร hiragana เนื่องจากคำนี้สามารถเขียนในรูปแบบตัวอักษรจีน (kanji) ได้หลายแบบซึ่งจะทำให้ได้ความหมายแตกต่างกันไป หากจะแปลกันแบบตรงตัว Omotenashi ประกอบไปด้วย 2 คำ คือ omote แปลว่า “ข้างหน้าหรือเบื้องหน้า (surface or front of something)” และ nashi ซึ่งแปลว่า “ไม่มีอะไร (nothing)” รวมกันน่าจะแปลว่า “ไม่มีอะไรอยู่เบื้องหน้า (และไม่มีเบื้องหลัง)” หรือให้ความหมายว่า “ทำด้วยความบริสุทธิใจด้วยความจริงใจ และไม่ได้คาดหวังผลตอบแทนใด ๆ” ดังจะเห็นได้ว่าในประเทศญี่ปุ่นนั้น ร้านค้าและธุรกิจต่าง ๆ ไม่มีธรรมเนียมปฏิบัติในการให้ทิป (tips) เหมือนกับประเทศทางฝั่งตะวันตกแต่ชาวญี่ปุ่นก็ยังมอบการบริการที่เป็นเลิศให้กับลูกค้าอย่างเต็มที่และเต็มใจ

ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้นิยามความหมายของคำว่า Omotenashi โดยแยกถอดเป็นรากศัพท์ภาษาญี่ปุ่นไว้หลายความหมายด้วยกัน เช่น

- motenasu (持て成す) เป็นคำกริยา แปลว่า “ให้การต้อนรับ/ให้ความบันเทิง” (to make welcome/to entertain) ซึ่งให้ความหมายทำนองเดียวกับคำว่า Hospitality และ omoteuranashi (表裏無し) แปลว่า “ไม่มีข้างหน้า-ข้างหลัง” (not having two sides) ซึ่งให้ความนัยว่า “ทำด้วยใจ” (Wholeheartedness) หรือ “ทำโดยไม่มีเหตุผลใด ๆ เบื้องหลัง

และไม่ได้หวังผลประโยชน์ใด ๆ ตอบแทน” เมื่อรวมสองความหมายด้วยกันก็สามารถแปลได้ว่า Wholeheartedness Hospitality หรือ การต้อนรับดูแลด้วยความจริงใจ

- omote (表) “ด้านหน้า” (surface) หรือ “ถือไว้” (carrying something) และ nashi (成) “น้อยกว่า” (less) หรือ “ทำ/ปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนประสบความสำเร็จ” (To accomplish things right through to the end) รวมกันจึงแปลได้ว่า “ปฏิบัติให้ดีที่สุดจนประสบความสำเร็จลุล่วงโดยไม่คำนึงถึงอะไร”

โดยสรุปแล้ว โอะโมะเตนาชิ คือจิตวิญญาณการบริการของคนญี่ปุ่นซึ่งถูกปลูกฝังให้ดูแลเอาใจใส่ (ใส่ใจ) ผู้อื่นที่ได้พบเจอ ให้การดูแลอย่างเต็มที่ ให้ดีที่สุดตั้งแต่ต้นจนจบ ไม่ว่าจะเป็นการพบเจอที่บ้าน ที่ร้านค้าหรือองค์กรของตน หรือแม้แต่การพบเจอกันบนท้องถนน ทำไปโดยไม่ได้คาดหวังผลตอบแทน ทำไปโดยที่ไม่รู้ว่าจะมีโอกาสได้พบเจอกันอีกหรือไม่ (ไม่ได้คาดหวังว่าลูกค้าจะต้องกลับมาอีกหรือไม่) เพียงแต่คาดหวังให้ผู้ที่ได้พบเจอนั้นเกิดความประทับใจแบบไม่รู้ลืม และเป็นประสบการณ์เพียงหนึ่งเดียวในช่วงชีวิต (Once in a lifetime experience)

คุณภาพการบริการแบบโอะโมะเตนาชิ แตกต่างกับการบริการโดยทั่วไป ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการกับลูกค้า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างทั้ง 2 ฝ่ายมักมีค่าบริการและมีเรื่องผลตอบแทนที่เป็นเงินมาเกี่ยวข้อง การบริการแบบตะวันตกมักทำด้วยความคาดหวังว่าลูกค้าจะจ่ายค่าผลิตภัณฑ์หรือบริการเสริม ส่วนคุณภาพแบบโอะโมะเตนาชิ จะกระทำไปได้โดยไม่ต้องคาดหวังสิ่งตอบแทนและไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ ซึ่งแตกต่างจากการบริการในวัฒนธรรมตะวันตกที่คาดหวังทิปหรือรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ จากการให้บริการที่ดี

ดังนั้นการต้อนรับและความเอื้ออาทรแบบญี่ปุ่นมักไม่สามารถมองเห็นอย่างชัดเจนว่าเป็น "บริการ" และมักจับต้องไม่ได้ เพราะโอะโมะเตนาชิอยู่ในสิ่งที่ไม่ได้ทำ ส่วนให้บริการ บางครั้งอาจออกมาอย่างที่อ ๆ และเห็นได้ชัดเพื่อให้ลูกค้าเห็นว่า มีการจัดหาผลิตภัณฑ์หรือสิ่งต่าง ๆ ไว้ให้ ในทางกลับกันโอะโมะเตนาชิ มักไม่ใช่สิ่งที่เห็นได้และไม่ควรตั้งใจทำในลักษณะย้ำเตือนลูกค้าให้รู้สึกถึงการต้อนรับ การอุทิศตัวของผู้เชี่ยวชาญในการให้บริการบนเครื่องบิน คือ ความใส่ใจของการบริการญี่ปุ่นที่ไม่เหมือนใครถูกแสดงออกมาผ่าน 3 หลักการสำคัญคือ

1. การใส่ใจทำเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้ลูกค้า (subtle automation)
2. การแก้ไขปัญหาที่ผู้ใช้นึกไม่ถึงมาก่อน (hidden enhancement)
3. การปรับบริการเหมาะสมกับสถานการณ์อย่างถูกที่ถูกเวลา (Adaptive Interaction)

จะเห็นได้ว่าจากทั้ง 3 หลักการข้างต้น ทั้งหมดล้วนมาจากการสังเกต ความใส่ใจ และการให้ความสำคัญกับผู้ใช้ ทำให้เราสามารถส่งมอบประสบการณ์ และความประทับใจให้กับผู้ใช้ได้ไม่ยากนักในขณะเดียวกันประเทศญี่ปุ่นก็ยังมีชื่อเสียงในด้านการให้บริการที่ละเอียด ประณีต และมีเสน่ห์ ดังนั้น ในฐานะที่เป็นสายการบินของญี่ปุ่น จึงปรารถนาให้ผู้โดยสารของเราโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้โดยสารจาก

ต่างประเทศรู้สึกได้ถึงจิตวิญญาณ ประเพณี และความคิดสร้างสรรค์ในแบบญี่ปุ่น ผ่านทางบริการภายในเที่ยวของสายการบิน สำหรับชาวญี่ปุ่น “ลูกค้า/แขก” อยู่ในสถานภาพที่สูงกว่า “ผู้ขาย/ผู้ให้บริการ/เจ้าบ้าน/เจ้าภาพ ” เสมอ ดังนั้นชาวญี่ปุ่นจึงแสดงความเคารพ นอบน้อมถ่อมตนและให้เกียรติแก่ลูกค้าที่มีอุปการะคุณและแขกทุกคนที่มาเยือนสถานที่ของตนอยู่เสมอ

4.2 การบริการที่โดดเด่นของสายการบินเจแปนแอร์ไลน์

ในฐานะที่เป็นพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินของเจแปนแอร์ไลน์ (JAL) การดูแลให้ผู้โดยสารได้รับประสบการณ์ที่ปลอดภัยและเพลิดเพลินตั้งแต่ขึ้นเครื่องจนเครื่องลงจอดนั้นถือว่ามีความสำคัญสูงสุด นอกเหนือจากนี้เราทุกคนยังเชื่อว่า บทบาทของเราจะเป็นส่วนหนึ่งในประสบการณ์ของลูกค้า และรับหน้าที่งานที่เริ่มไว้โดยพนักงานภาคพื้นดิน ช่างเครื่อง นักบิน และเจ้าหน้าที่ในส่วนอื่น แนวคิดนี้ได้รับการปลูกฝังไว้ในระหว่างการฝึกอบรม และการเรียนรู้ของเราภายในองค์กร

โอะโมะเตนาชิ แปลว่า การต้อนรับที่อบอุ่นแต่ได้รับการจำกัดความด้วยความหมายที่ดีขึ้นเป็น ‘วิธีการที่ปราศจากความเห็นแก่ตัวโดยสิ้นเชิงในการต้อนรับแขก’ เป็นแนวคิดที่รับมาใช้ในทุก ๆ ส่วนของงานบริการของเจแปนแอร์ไลน์ (JAL) รวมทั้งงานบริการภายในเที่ยวบิน นอกจากนี้ ยังถือเป็นหัวใจสำคัญของแนวทางการให้บริการของเรา นั่นคือ 'การนำเสนอคุณภาพระดับพรีเมียมให้แก่ผู้โดยสารผ่านทางการเอาใจใส่ ด้วยทักษะที่ได้รับการฝึกมาอย่างดี' ในญี่ปุ่น จิตวิญญาณแห่ง โอะโมะเตนาชิ นั้นมีความแรงกล้า ในขณะเดียวกันประเทศนี้ก็ยังมีชื่อเสียงในด้านการให้บริการที่ละเอียด ประณีต และมีเสน่ห์ ดังนั้นในฐานะที่เป็นสายการบินของญี่ปุ่น เราจึงปรารถนาให้ผู้โดยสารของเราโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้โดยสารจากต่างประเทศ รู้สึกได้ถึงจิตวิญญาณ ประเพณี และความคิดสร้างสรรค์ ในแบบญี่ปุ่น ผ่านทางบริการภายในเที่ยวบินของเรา เมื่อกล่าวถึงพื้นฐานด้านการให้บริการภายในเที่ยวบิน เราจะต้องเตรียมตัวให้ดีที่สุด แม้ว่าจะมีแนวทางการให้บริการที่กำหนดให้เราต้องปฏิบัติตามอย่างเข้มงวด แต่ลักษณะการให้บริการอันเป็นแบบฉบับเฉพาะตัวของเรานั้นคือการทำด้วยหัวใจ เราทุกคนได้รับการสนับสนุนให้ใช้ความคิดริเริ่มและจินตนาการของตนเองเวลาที่ต้องติดต่อกับผู้โดยสาร ด้วยการเอาใจเขามาใส่ใจเรา เราจึงคาดหมายความต้องการของผู้โดยสารและลงมือกระทำไปตามนั้น

เราตระหนักดีว่า ในระหว่างเที่ยวบิน ผู้โดยสารย่อมต้องพึ่งพาลูกเรืออย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้เราจึงต้องการจะปฏิบัติต่อพวกเขาให้เสมือนกับว่าพวกเขาเป็นแขกผู้มาเยือนบ้านของเรา แม้ว่าผู้โดยสารจะมีทางเลือกโดยใช้ปุ่มเรียกได้ แต่เราปรารถนาที่จะเดินไปตามห้องโดยสารอยู่เสมอ ๆ เพื่อมองไปรอบ ๆ และดูว่ามีใครที่อาจต้องการสิ่งใดบ้างหรือไม่ เราต้องการให้ผู้โดยสารเรียกหาเราได้โดยสะดวก และเรายังปรารถนาที่จะให้บริการเพื่อตอบสนองความต้องการของพวกเขา ซึ่งหมายความว่าเราอยู่ตรงนั้น และพร้อมก่อนที่พวกเขาจะกดปุ่มเรียก นี่คือมาตรฐานที่เราใช้วัดการให้บริการของเรา

อุตสาหกรรมการบินของประเทศญี่ปุ่นได้พยายามและฝึกฝนรวมถึงเรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างที่ทางหน่วยงานสามารถเรียนรู้ได้เพื่อมอบบริการที่ดีเยี่ยม และยังคงยึดหลักปฏิบัติที่สอดคล้องกับจิตวิญญาณของโอะโมะเตนาชิ ซึ่งเป็นการต้อนรับที่อบอุ่นของญี่ปุ่นอยู่เสมอ โดยเป็นเครื่องชี้นำแนวทางแก่

บริษัทได้ว่า ผู้โดยสารแต่ละท่านควรได้รับการดูแลเอาใจใส่ในรูปแบบที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งวิธีการเดียวที่จะประสบความสำเร็จในการให้บริการจนเป็นที่พึงพอใจของลูกค้าในแต่ละท่านคือ การให้การดูแลเป็นพิเศษบริการด้วยความจริงใจ และการเอาใจใส่อย่างเต็มที่ด้วยน้ำใจไมตรีที่ออกมาจากหัวใจ นี่คืออุดมคติของบริษัทนั่นคือการต้อนรับที่อบอุ่นแบบโอะโมะเตนาชิ และทำให้ประสบการณ์ในการใช้บริการสายการบินเจแปนแอร์ไลน์เป็นบริษัทที่น่าจดจำของลูกค้าและกลับมาใช้บริการแบบซ้ำ ด้วยความเชื่อมั่นในการเป็นสายการบินประจำชาติของประเทศญี่ปุ่น หนึ่งในพันธมิตรกลุ่ม One world ที่ได้รับการจัดอันดับให้เป็นสายการบินที่ตรงเวลาที่สุดในโลก และได้รับการยกย่องว่าเป็นหนึ่งในสายการบินที่ดี 20 อันดับแรกของโลก เคียงข้างกับสายการบินอื่นมากมาย และด้วยคุณภาพ และการบริการแบบญี่ปุ่น จึงทำให้มั่นใจได้ว่าจะทำให้การเดินทางของผู้โดยสารสะดวก และสบายบนทุกชั้นที่นั่งของเครื่องบินอย่างแน่นอน สายการบินเจแปนแอร์ไลน์ยังมีเส้นทางที่ทำการบินตรงจากสนามบินสุวรรณภูมิไปยังจุดหมายปลายทางที่ประเทศญี่ปุ่น เมืองโตเกียว นาริตะ 2 เที่ยวบิน มีเที่ยวเช้า และ ค่ำ โตเกียว ฮาเนดะ มีเที่ยวเช้า และค่ำ , โอซาก้า คันไซ วันละ 1 เที่ยวบิน , นาโกย่า วันละ 1 เที่ยวบิน ส่วนขากลับ จาก ญี่ปุ่น โตเกียว นาริตะ มีวันละ 2 เที่ยวบิน , โตเกียว ฮาเนดะ วันละ 2 เที่ยวบิน , โอซาก้า คันไซ วันละ 1 เที่ยวบิน และ นาโกย่า วันละ 1 เที่ยวบิน จุดเด่นของสายการบินที่ผู้โดยสารส่วนใหญ่และนักเดินทางคนไทยหลายท่านรู้จักกันเป็นอย่างดี คือ สามารถเปลี่ยนเครื่องไปยังเมืองอื่น ๆ ของญี่ปุ่นได้ เช่น เซ็นได, อาโอโมริ,ชิโตเส่ (ซัปโปโร), วัคกะไน, นางาซากิ, โอซาก้า (อิตามิ), ฟุกุโอกะ, อิวาเตะ, โทยาม่า, นิงาตะ และอีกมากมาย นอกจากนั้น ยังมีเส้นทางเข้าสู่ประเทศสหรัฐอเมริกา และแคนาดาค่อนข้างมาก เรียกได้ว่าเป็นประตูสู่อเมริกาก็คงไม่ผิดนัก เช่น โฮโนลูลู (ฮาวาย) ,นิวยอรก์, ลอส แองเจอลีส, ชิคาโก, วอชิงตัน ส่วนการบริการนั้นเป็นสิ่งที่ผู้โดยสารต่างให้ความเห็นว่าเป็นการบริการที่ได้คุณภาพมาตรฐานและสร้างความประทับใจให้กับผู้โดยสารตามแบบฉบับญี่ปุ่น ที่เรียกได้ว่าให้มากกว่า ซึ่งโดยในชั้น Economy class สามารถโหลดกระเป๋าได้ท่านละ 46 กิโลกรัม (แบ่งเป็น 2 ใบ ใบละ 23 กิโลกรัม) และยังถือขึ้นเครื่องได้อีกท่านละ 7 กิโลกรัม , บนเครื่องเสิร์ฟอาหารร้อนแสนอร่อย ที่ถูกรังสรรค์อย่างดีจากเชฟมืออาชีพ พร้อมบริการเครื่องดื่มที่ขอได้เรื่อย ๆ ตามมาตราฐาน Full service, มีจอส่วนตัวทุกที่นั่ง ที่พร้อมให้ความบันเทิงแก่ทุกท่านอย่างจุใจ, ที่นั่งสามารถชาร์จแบตเตอรี่ได้, ที่สำคัญที่นั่งในชั้นประหยัดของสายการบินนี้จะค่อนข้างกว้างกว่าสายอื่นเพราะที่นั่งในชั้นประหยัดของเจแปนแอร์ไลน์สามารถจุผู้โดยสารได้ราว 240 ที่นั่ง ขณะที่สายการบินอื่นที่ใช้เครื่องบินรุ่นเดียวกัน แบบเดียวกัน กลับจุผู้โดยสารได้เกือบ 290-300 ที่นั่ง เท่ากับว่า สายการบินเจแปนแอร์ไลน์จะมีที่นั่งที่สะดวกสบายกว่าสาย การบินอื่นโดยเฉพาะชั้น บิสิเนสคลาส ของสายการบินเจแปนแอร์ไลน์ มีบริการที่สร้างความประทับใจด้วยการบริการที่ให้ลูกค้าสามารถนำกระเป๋าสัมภาระที่มีน้ำหนักกระเป๋าที่ให้ถึง 2 ใบ ใบละ 32 กิโลกรัม รวมทั้งสิ้น 64 กิโลกรัม และถือขึ้นเครื่องได้อีกท่านละ 7 กิโลกรัม โดยเฉพาะด้านการบริการที่สร้างความประทับใจให้กับลูกค้า ตั้งแต่มีแถวเช็คอินของบิสเนสคลาส, เลาจ์ที่แสนสะดวกสบายของสายการบิน ที่มีนามว่า SAKURA LOUGE ที่มีของให้เลือกรับประทานอย่างไม่อั้น ส่วนการบริการบนเครื่องก็เลิศจ้า

อาหารถูกคัดมาอย่างดีจากวัตถุดิบชั้นเลิศ ทั่วประเทศญี่ปุ่นที่สื่อให้เห็นถึงความเป็นญี่ปุ่น จากเชฟฝีมือระดับเทพของญี่ปุ่นที่มีรางวัลติดตัวมาเป็นหางว่าว ไวน์ชั้นเลิศที่ถูกนำมาเสริฟ์ชาเขียวพันธุ์ดีที่หอมและอร่อย, ที่นั่งที่สามารถเอนตัวราวกับนอนอยู่บนเตียง, จอทีวีส่วนตัวที่พร้อมความบันเทิงตลอดการเดินทางพร้อมฟังก์ชันมากมาย

5. สรุปผลและอภิปรายผล

การบริการเป็นเลิศแบบโอะโมะเตนาชิของสายการบินในประเทศญี่ปุ่นเป็นการต้อนรับที่อบอุ่นที่ปราศจากความเห็นแก่ตัวโดยสิ้นเชิงในการต้อนรับแขก เป็นรูปแบบที่มีความสมดุลอย่างลงตัวระหว่างความเอาใจใส่และความเรียบง่าย เพื่อสร้างสรรค์บรรยากาศแห่งความคุ้นเคยที่เปี่ยมด้วยความไว้วางใจ การผ่อนคลาย และการให้ความเคารพต่อกันระหว่างผู้ที่ใช้ช่วงเวลานี้ร่วมกันจิตวิญญาณแห่งโอะโมะเตนาชิผสมผสานอยู่ในวัฒนธรรมญี่ปุ่นมาเป็นเวลานานนับศตวรรษ เป็นสิ่งที่สามารถรู้สึกและสัมผัสได้ในทุกหนทุกแห่ง แน่นอนว่าเอกลักษณ์โดดเด่นของการต้อนรับในแบบญี่ปุ่นนี้ย่อมจะจับใจและฝากความประทับใจที่ตราตรึงเอาไว้ในหัวใจ สอดคล้องกับจิตวิญญาณแห่งโอะโมะเตนาชิที่กำหนดขึ้นโดยเซ็นโนะริคิว ที่ทุ่มเทความพยายามเพื่อก้าวไปเป็นสายการบินยอดนิยมของโลกด้วยการนำเสนอบริการชั้นเลิศคุณภาพสูงที่ยากจะทัดเทียมพนักงานต้อนรับทุกคน ตั้งแต่พนักงานภาคพื้นดิน ลูกเรือ ไปจนถึงพนักงานที่อยู่เบื้องหลังล้วนแต่ได้รับแรงบันดาลใจจากจิตวิญญาณในการส่งมอบสุดยอดประสบการณ์การเดินทาง และความเป็นเอกลักษณ์ของญี่ปุ่นให้แก่ผู้โดยสารที่เลือกใช้บริการในอุตสาหกรรมการบินของประเทศญี่ปุ่น สอดคล้องกับ Bitner, (1996: pp.31-46) ที่ชี้ชัดว่าหากผู้ให้บริการให้ความสำคัญในเรื่องความสุภาพและเอาใจใส่จะนำไปสู่ความพึงพอใจในการบริการแก่ผู้ใช้บริการ (Wieseke et al.,2012: 316) ทั้งนี้การบริการที่ประสบความสำเร็จนั้นเกิดจากความเห็นอกเห็นใจในการดูแลและความเอาใจใส่ต่อผู้ใช้บริการ (Gorry & Westbrook, 2011: pp.125-134; Lee et al., 2011: pp.206-226) แต่ในทางกลับกันการไม่เอาใจใส่หรือการไม่เห็นอกเห็นใจผู้ใช้บริการอาจส่งผลกระทบต่อความไม่พอใจในการบริการเช่นกัน (Abbasi and Alvi, 2013 : pp.387-394; Agnihotri & Krush, 2015: pp.167-174) นอกจากนี้พบว่าสายการบินเจแปนแอร์ไลน์ยังมีการให้บริการที่แตกต่างจากสายการบินอื่นสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริการใน ธุรกิจการบินภายใต้แนวคิด AIRQUAL ของ (Bari et al.'s, 1992) นั้นเป็นกลยุทธ์ทางด้านการบริการใน ธุรกิจการบิน เพื่อส่งมอบการบริการที่เป็นเลิศและเหนือความคาดหมายต่อผู้ใช้บริการ อีกทั้งยังเป็นแนวทางสำหรับผู้ประกอบการทางธุรกิจการบินหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพการบริการอันส่งผลให้ผู้ใช้บริการเกิดความพึงพอใจและความประทับใจ และJuliet (2013) ยังได้ระบุว่าการให้บริการในเที่ยวบินที่นำเสนอโดยพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินได้รับผลกระทบพึงพอใจของลูกค้า ดังนั้นเพื่อจะพัฒนาบริการลูกค้าที่ดีลูกเรือในเที่ยวบินควรให้ความสำคัญกับความหมายที่มีตัวตนในการที่จะสร้างความแข็งแกร่งภาพขององค์กร ดังนั้นการให้บริการในเที่ยวบินเช่น (ความปลอดภัย percussions สะดวกสบายที่นั่ง

คุณภาพของอาหารในเที่ยวบินให้บริการความบันเทิงภาษาทักษะและมารยาทของลูกเรือในเที่ยวบิน) มีผลต่อความพึงพอใจในเที่ยวบินคุณภาพการให้บริการ ซึ่งประกอบด้วย กายภาพ มารยาท และ ทักษะทางภาษา

6. ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาคุณภาพการให้บริการที่เป็นเลิศของอุตสาหกรรมการบินประเทศญี่ปุ่น หลังสถานการณ์โควิด 19

เอกสารอ้างอิง (References)

ณัฐกาณต์ ชินวงศ์อมร. (2558). *กลยุทธ์คุณภาพการให้บริการสายการบินที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้สายการบินระหว่างประเทศ ณ ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ.* การค้นคว้าอิสระเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม.หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

ภาวิณี ทองแย้ม. (2560). ความสำคัญของคุณภาพการบริการต่อความสำเร็จของธุรกิจ. *วารสารเกษมบัณฑิต. 18 (มกราคม-มิถุนายน). น.222-223.*

Abbasi, A. S., & Alvi, A. K. (2013). Impact of employee characteristics and their performance on customer satisfaction. Science International. *25*(2): 387–394.

Agnihotri, R., & Krush, M. T. (2015). Salesperson empathy, ethical behaviors, and sales performance: The moderating role of trust in one's manager. *Journal of Personal Selling & Sales Management. 35*(2): 164–174.

Bari, S., Bavik, A., Ekiz, H. E., Hussain, K. and Toner, S. (1992). *AIRQUAL: A Multiple-Item Scale for Measuring Service Quality, Customer Satisfaction, and Repurchase Intention. HOS-414 Graduation Project*. (Thesis), School of Tourism and Hospitality Management, Gazimagusa: Eastern Mediterranean University

Bitner, M.J. (1992). Service escape: The impact of physical surroundings on customer and employees. *Journal of Marketing. 56*(2): 57-71.

Gorry, G. A., & Westbrook, R. A. (2011). Once more, with feeling: Empathy and technology in customer care. Business Horizons. *54*(2): 125–134.

Juliet Namukasa, (2013). *The influence of airline service quality on passenger satisfaction and loyalty*. the case of Uganda airline industry, The TQM Journal, *25*(5): 520-532.

Lee, S., Comer, L. B., Dubinsky, A. J., & Scbafer, K. (2011). The role of emotion in the relationship between customers and automobile salespeople. Journal of Managerial Issues. 23(2): 206–226.

หน่วยงานผู้แต่ง: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาลำปาง
Affiliation: Faculty of Education, Suan Dusit University Lampang Center
Corresponding email: djwasna@hotmail.com